

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський державний економічний університет

На правах рукопису

ОКОНСЬКА ОЛЬГА ОЛЕГІВНА

УДК 336.71

**БАНКІВСЬКА ЛІКВІДНІСТЬ: ОЦІНКА, РЕГУЛЮВАННЯ
ТА ОПТИМІЗАЦІЯ**

Спеціальність: 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

**Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Науковий керівник:
ЛУЦІВ
БОГДАН ЛЮБОМИРОВИЧ
доктор економічних наук,
доцент

Тернопіль – 2005

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади банківської ліквідності	9
1.1. Банківські установи в системі грошово-кредитних відносин	9
1.2. Ліквідність банку як об'єкт фінансового управління	30
1.3. Конкурентне середовище фінансового ринку та його вплив на ліквідність ..	49
Висновки до розділу I.....	74
РОЗДІЛ II. Кількісні методи діагностики ліквідності банку з урахуванням ризику фінансових операцій.	76
2.1. Кількісна оцінка ліквідності як індикатор стійкості банку	76
2.2. Методи оцінювання та прогнозування ліквідності банку	90
2.3. Дистанційний аналіз ліквідності та оцінка ризику фінансових операцій	116
Висновки до розділу II.....	135
РОЗДІЛ III. Дієвість механізму управління і регулювання банківською ліквідністю в умовах конкуренції	138
3.1. Методи та моделі процесів управління ліквідністю банку	138
3.2. Моніторинг оптимізації ресурсного забезпечення ліквідності банку	152
3.3. Регулювання ліквідності банку в умовах конкуренції	167
Висновки до розділу III.....	183
ВИСНОВКИ	185
Список використаних джерел.	192
Додатки	205

ВСТУП

Актуальність теми. Процеси економічної трансформації в країні потребують адекватних перетворень у всіх сферах економічної діяльності, в тому числі у банківській системі. За роки економічної незалежності в Україні побудована власна банківська система, проте становлення економіки ринкового типу потребує нових підходів до функціонування банків, підвищення якості банківських послуг, забезпечення стійкості та ліквідності. На сучасному етапі дотримання ліквідності та її забезпечення є однією із нагальних потреб діяльності банків, адже саме завдяки ліквідності банки зберігають і примножують кошти клієнтів, своєчасно задовольняють попит на кредитні ресурси. Ліквідність є умовою самозбереження банку, оскільки підтримання належного рівня ліквідності банку дає змогу постійно залишатися платоспроможним, створюючи цим достатні умови для досягнення основних цілей банківської діяльності та стійкого розвитку економіки. Проте нині більшість банків зіткнулися із проблемою забезпечення оптимального рівня ліквідності, відсутністю обґрунтованих методів оцінки та діагностики. З урахуванням цього в Україні є потреба розробити сучасні підходи до оцінки та регулювання банківської ліквідності, а також запровадити нові методи управління в банківській практиці. Наявність проблемних аспектів забезпечення ліквідності вітчизняних банків зумовлює актуальність та необхідність цієї дисертаційної роботи.

Дослідженню банківської ліквідності присвячено багато наукових праць. В Україні цю проблему вивчали такі науковці, як А. М. Герасимович, Я. В. Грудзевич, О. В. Дзюблюк, Л. М. Кіндрацька, В. В. Корнеєв, А. М. Мороз, Б. Л. Луців, Л. О. Примостка та ін. Серед російських вчених слід відмітити праці Л. Г. Батракової, М.Б. Диченка, В.В. Кротонова, О.І. Лаврушина, Г.С. Панової. Фундаментальними з даної проблематики є праці Пітера С.Роуза та Сінкі Дж.Ф.

Разом із цим, теорія та практика забезпечення банківської ліквідності засвідчують, що окремі аспекти даної проблематики залишаються малодослідженими та потребують детальнішого вивчення. Зокрема, не вивчені в

комплексі методи управління ліквідністю в умовах конкурентного середовища, відсутній системний підхід до оцінки ліквідності. Недостатньо обґрунтованими є питання побудови ефективного механізму прогнозування банківської ліквідності.

Вирішення цих та інших проблем забезпечення ліквідності банків зумовлює необхідність подальшого дослідження, що й визначило вибір теми, мету та завдання даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри банківського менеджменту та обліку Тернопільського державного економічного університету як складова теми “Дослідження і розробка науково-методичних основ обліку, аналізу та аудиту в комерційних банках України” (державний реєстраційний номер 0102U007218). Автору, зокрема, належить розробка розділу “Методи оцінювання та прогнозування ліквідності банків”.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення системи заходів з управління ліквідністю банків; вироблення методичних та практичних рекомендацій щодо її впровадження у вітчизняну банківську систему.

Реалізація даної мети зумовила необхідність постановки та вирішення таких завдань:

- комплексно обґрунтувати суть дефініції банківська ліквідність;
- виявити та систематизувати чинники впливу на банківську ліквідність;
- встановити взаємозв'язок конкурентного середовища фінансового ринку та ліквідності банку;
- критично оцінити наявну систему показників ліквідності та методи їх розрахунку;
- комплексно дослідити елементи управління банківською ліквідністю;
- проаналізувати структуру активів, зобов'язань та капіталу банку і розробити алгоритм їх оптимізації на основі використання інструментарію економіко-математичних методів;

- вивчити інструменти впливу Національного банку України на ліквідність окремих банків та банківську систему загалом.

Предметом дослідження є система фінансових відносин, зумовлених механізмами регулювання, управління та оптимізації банківської ліквідності.

Об'єктом дослідження є банківська ліквідність як системоутворюючий чинник функціонування банків у системі грошово-кредитних відносин за умови наявності конкурентного середовища.

Методи дослідження. У процесі роботи використовувалися такі методи досліджень: 1) системної оцінки (при визначенні ліквідності як однієї із характеристик діяльності банку в системі грошово-кредитних відносин); 2) вибірки, узагальнення, порівняння, групування (при дослідженні конкурентного середовища ринку банківських продуктів; при визначенні рейтингу банків за показниками ліквідності); 3) методи графічного зображення даних (при оцінці показників діяльності банків); 4) методи математичного моделювання (при дослідженні моделей управління банківською ліквідністю; при визначенні потреби банку в запасі ліквідності; при узгодженні термінів виконання зобов'язань за активними та пасивними операціями); 5) методи прогнозування (при визначенні потреби в грошових коштах за умови дисбалансу ліквідності); 6) методи дистанційного аналізу (при проведенні рейтингової діагностики банку).

Теоретико-інформаційну базу дослідження становлять нормативні та законодавчі акти, які регулюють діяльність банків, зокрема, банківське законодавство, інструкції та положення НБУ, монографічні роботи і статті вітчизняних і зарубіжних економістів у фахових економічних виданнях, матеріали науково – практичних конференцій та семінарів з питань управління банківською ліквідністю, статистичні дані НБУ, фінансова та статистична звітність банків тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукові положення дисертаційної роботи, які розробив автор і які виносяться на захист, полягають у тому, що:

вперше:

- запропоновано етапи процедури моніторингу ресурсного забезпечення ліквідності банків, кінцевою метою якого є розробка стратегії управління ліквідністю;

- обґрунтовано залежність імовірності відпливу залучених коштів від частки ліквідних активів в обсязі залучених коштів з подальшим визначенням оптимальних обсягів високоліквідних активів та дохідності банку;

набуло подальшого розвитку:

- оцінка засад діяльності банків в умовах конкуренції. Конкретизовано зони банківської конкуренції та проаналізовано конкурентне середовище діяльності банків в Україні, що дало змогу розмежувати дефініції “конкурентна позиція банку” та “конкурентна позиція банківських продуктів”;

- дослідження сутності банківської ліквідності як багаторівневої системи категорій, в якій виокремлено ліквідність балансу та ліквідність банку, та основних чинників впливу на різних ієрархічних рівнях. На відміну від наявних підходів, запропоновано при визначенні ліквідності банку враховувати не лише саму структуру, а й якість активів та пасивів, яка дає змогу охарактеризувати стійкість ресурсної бази банку;

- прогнозування банківської ліквідності із застосуванням методів коригування ліквідності, які дають змогу уникнути дисбалансу в активно – пасивних операціях;

- обґрунтування залежності ліквідності банку від механізму кредитування на основі побудови прогнозної економетричної моделі процесів надання кредитів та заборгованості за ними, що характеризує здатність банку забезпечити рівень ліквідності у певний момент часу;

удосконалено:

- алгоритм кількісної оцінки ліквідності банківських установ. На відміну від наявних підходів, кінцевою метою має бути розробка не сценарію, а сценаріїв, серед яких вибирають найвигідніший, на основі побудови діагоналі ліквідності та розрахунку функцій ліквідності;

- механізм прогнозування ліквідності на основі управління активами та пасивами. На відміну від поширених методів, які не дають можливості точно визначити та спрогнозувати основні характеристики управління ліквідності банку, запропонована в роботі модель дає змогу банку оптимально залучити ресурси відповідно до потреби в ліквідних коштах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та практичні положення роботи, сформульовані висновки та пропозиції можуть бути використані банками в процесі оцінки та управління ліквідністю, при розробці Національним банком України напрямків дотримання банками нормативних показників ліквідності.

Рекомендації, запропоновані у дослідженні, прийняті для впровадження в практичну діяльність Управління Національного банку України в Тернопільській області (довідка № 22-013/2109 від 15. 08. 2005 р.) та банками, зокрема, Філією “Тернопільське центральне відділення Промінвестбанку” (довідка №1352 від 11.08.2005 р.), Тернопільською обласною дирекцією АППБ Аваль (довідка № 4678 від 27. 07. 2005 р.) , Львівською філією АТ ВАБанк (довідка №16/353 від 15.08. 2005 р.).

Окремі положення дисертаційної роботи використано в навчальному процесі Тернопільського державного економічного університету при викладанні дисциплін “Кількісні методи фінансового прогнозування”, “Економетрія”, “Менеджмент в банку” (довідка ТДЕУ № 126-24/1164 від 13. 09. 2005 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в узагальненні теоретичних поглядів щодо базових принципів управління ліквідністю та дотримання законодавчих нормативів, проблем оцінки, аналізу та прогнозування ліквідності в умовах конкурентного середовища, у формуванні висновків та розробці рекомендацій щодо вдосконалення механізму управління банківською ліквідністю на основі оптимізації ресурсного забезпечення банку. Наукові положення, висновки й пропозиції, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок здобувача в друкованих працях наведено в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження розглядалися і обговорювалися на науково-практичних конференціях: “Економічні проблеми ринкової трансформації України” (Львів, 2002 р.); “Сучасні технології виробництва в розвитку економічної інтеграції та підприємництва” (Сатанів, 2003 р.); “Фінансово-кредитна система України: проблеми та шляхи вирішення” (Дніпропетровськ, 2004 р.); “III Всеукраїнська конференція з фінансового аналізу” (Львів, 2004 р.).

Перелік публікацій. Результати досліджень знайшли відображення в 11 опублікованих працях (з них 7 опубліковано у наукових фахових виданнях, загальним обсягом 2,61 друк. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 3,2 друк. арк., з яких 2,85 друк. арк. належать особисто автору.

Структура дисертаційної роботи. Відповідно до мети, завдань та логіки дослідження визначено структуру роботи, яка складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертації викладено на 191 сторінці друкованого тексту. У дисертації наведено: 30 таблиць, 30 рисунків, 16 додатків на 34 сторінках. Список використаних джерел налічує 175 найменувань і розміщений на 13 сторінках.

РОЗДІЛ I. Теоретичні засади банківської ліквідності

1.1. Банківські установи в системі грошово-кредитних відносин

Функціонування економіки країни в умовах трансформації фінансово-економічних відносин потребує налагодженої системи інституційного забезпечення. В умовах, коли певна частина суб'єктів фінансово-економічних відносин володіє фінансовими ресурсами, а інша має в них потребу, постає питання про активізацію діяльності посередницьких структур. Діяльність цих структур відбувається у середовищі економічної нестійкості та наявної конкуренції.

Основною ланкою цієї сфери є банківська система, якій належить провідне місце у механізмі організації та регулювання господарського життя суспільства. Банки на сьогодні є невід'ємним суб'єктом фінансового ринку зокрема та економіки загалом. На відміну від більшості фінансових інститутів, банки мають у користуванні залучені кошти фізичних та юридичних осіб. Саме тому, виконуючи функцію управління фінансовими ресурсами, вони значну увагу приділяють можливості в майбутньому повернути кошти вкладникам, дотриманню окремих нормативів та обмежень, які забезпечують стабільність функціонування банківської системи.

Оскільки банки є складовою відповідної системи, яка сформувалася в період розвитку товарного виробництва та поширення грошових відносин, з наукової точки зору зацікавлює процедура кількісної та якісної оцінки місця банківських структур у системі грошово-кредитних відносин.

Грошові відносини характерні для різних секторів економіки, залежно від їх функціонування:

а) сфери обслуговування товарного виробництва та обігу: властивий зустрічний рух товарних і грошових потоків. Товарно-грошові відносини існують при різних способах виробництва, зберігаючи при цьому характерні ознаки, про що зазначали ще К. Маркс і Ф. Енгельс у наукових працях [109,с.124];

б) фінансової системи: грошові відносини пов'язані з формуванням та використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів;

в) кредитної сфери: грошові відносини опосередковують рух позикового капіталу без зустрічного товарного потоку, однак у зворотньому напрямку забезпечують безперервність процесів відтворення.

За умови формування грошового ринку на основі залучення кредитного механізму посилюється роль банківських структур як основних учасників грошово-кредитних відносин.

Незважаючи на поширену практику використання в науковій літературі терміна “грошово-кредитні відносини” простежується відсутність чітко окреслених підходів щодо його трактування, що зумовлює відмінності між поняттям та його функціональним призначенням.

Так, у монографії О.В.Дзюблюка грошово-кредитні відносини визначаються як сукупність взаємозв'язків, які виникають між суб'єктами ринку в процесі перерозподілу вартості в грошовій формі на засадах повернення і платності та результатом реалізації яких є забезпечення безперервності суспільного відтворення [66, с. 30].

Побутує і така думка, що грошово-кредитні відносини визначаються як перерозподіл тимчасово вільних грошових ресурсів між кредитором і позичальником, що закріплено правовими документами. Грошово-кредитні відносини як предмет правового регулювання перебувають у двох площинах: з одного боку, йдеться про встановлені державою загальнообов'язкові правила кредитування, правові регулятори, за допомогою яких грошово-кредитні відносини функціонують й утримуються у прийнятному для суспільства правовому режимі, а з іншого – про ті конкретні можливості та повноваження, на основі та в межах яких юридичні особи (суб'єкти кредитних відносин) можуть діяти [91, с. 35].

Такий підхід більше характеризує грошово-кредитні відносини як правову категорію, а не економічну.

Як складову економічних відносин розглядає В.Д. Лагутін грошово-кредитні

відносини, вважаючи їх складовою кредитних, а не грошових відносин. Так, кредитні відносини автор пов'язує з наданням вартості (товарів або коштів) у позику за умови повернення та платності, а грошово-кредитні відносини виникають, коли позика надається в грошовій формі. Безпосередньо грошові відносини пов'язані із здійсненням оплати за товари та послуги [102, с. 46].

Основоположними кредитні відносини щодо грошово-кредитних вважає також С.В. Мочерний, визначаючи їх як “систему економічних відносин між різними економічними суб'єктами щодо організації механізму кредитування, проведення маркетингових досліджень і надання коштів у позику та плати за неї” [70, с. 111].

На кредитних відносинах акцентує увагу і А. Гальчинський, трактуючи їх як “відносини між кредитором та позичальником щодо мобілізації тимчасово вільних грошових коштів та їх використання на умовах повернення та платності” [52, с.182]. Разом із цим, науковець зазначає, що кредитна система є частиною грошової [52, с. 183].

Грошово-кредитні відносини є предметом дослідження і російських економістів [24, 25, 27], які, розглядаючи кредитні відносини унікають вживання терміна “грошово-кредитні відносини”.

Найбільш ґрунтовним, на наш погляд, є визначення грошово-кредитних відносин як “явища, що охоплює всю сферу кредитних відносин (незалежно від форми їх реалізації), а також усі економічні відносини, опосередкованими кредитними грошима” [110, с. 12].

Аналіз наукових праць з питань грошово-кредитних відносин дає змогу сформулювати власне трактування їх суті як підсистеми економічних відносин, що характеризується рухом грошових потоків з метою забезпечення безперервності процесів відтворення.

Основними суб'єктами грошово-кредитних відносин можуть бути:

а) підприємства різних форм власності та інші учасники відтворювального процесу, органи державної влади як учасники відтворювального процесу, що вступають у грошово-кредитні відносини з метою забезпечення потреб у

додаткових ресурсах для своєї діяльності;

б) банки та кредитно-фінансові інститути, для яких грошово-кредитні відносини є основною сферою діяльності.

Слід зазначити, що важливу роль при організації грошово-кредитних відносин відіграють банки. Вони є основною інституційною ланкою системи грошово-кредитних відносин, які перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності, формуючи цілісну банківську систему країни. Однак розширення інституційних учасників фінансового ринку та його інфраструктури зумовлює неоднозначність у трактуванні банківської системи загалом та її ланок зокрема. Традиційно вважалося, що банківська система – це сукупність взаємопов'язаних її ланок, тобто це і центральний банк, і комерційні банки (універсальні та спеціалізовані). Такий підхід використовується, коли розглядаємо банківську систему з позицій інституційного тлумачення. Виокремлюють також і організаційний підхід, коли беруть до уваги ті види послуг, які надають банківські установи.

В економічній літературі банківська система здебільшого ототожнюється або з кредитною системою, або з системою комерційних банків. Так, Б. А. Райзберг визначає банківську систему як “сукупність банків та банківських установ, що виконують належні їм функції” [101, с. 300]. Аналогічної точки зору дотримується В. С. Сухарський, зазначаючи, що “банківська система – це сукупність різних видів банків і банківських інститутів у їх взаємозв'язку, що існує в тій чи іншій країні в певний період” [151, с. 20].

О.В. Дзюблюк визначає банківську систему як “сукупність усіх банків країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись встановленим нормам і правилам ведення банківської справи, з метою забезпечення можливості ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту, а також стабільної діяльності банківських установ” [66, с. 71]. У фінансовому словнику подано спрощене визначення банківської системи України як сукупності банківських установ, що функціонують на території України [73, с. 41].

Поширена думка, що не лише банками повинна обмежуватися банківська система. Зокрема, О. І. Лаврушин до складу банківської системи відносить кредитно-фінансові установи, які не лише за визначенням, а й за своєю суттю не є банками – фонди спеціального призначення, товариства взаємного кредитування, ломбарди [25, с. 12]. Деякі автори банківську систему розуміють як сукупність кредитних інститутів у середині країни з внутрішніми взаємозв'язками між ними [24, с. 29].

Враховуючи наведені вище думки щодо суті та структури банківської системи, пропонуємо визначити її як ланку фінансово-кредитної системи, що представлена сукупністю банківських інститутів, які перебувають у тісному взаємозв'язку і структурній взаємозалежності та функціонують відповідно до встановленої нормативно-правової бази.

Банківська система, як і кожний її елемент, мають відповідати вимогам кожного конкретного етапу суспільного розвитку. Тобто характер, цілі, напрямки діяльності банків, перелік та умови надання ними тих чи інших послуг повинні бути адаптовані до реальних потреб економіки і суспільства.

На наш погляд, розвиток банківської системи в умовах перехідної економіки потребує кардинальних змін щодо самої структури, умов і методів її функціонування, відповідаючи таким чином потребам суб'єктів ринку, яких вона обслуговує. Однак якщо темпи ринкових перетворень у банківській системі починають суттєво випереджати реформування інших сфер економіки, це негативно відображається на самих банках, результати діяльності яких можуть істотно нівелюватися через відставання від рівня ефективності функціонування їхніх клієнтів – суб'єктів господарювання всієї економіки з наданням їй, як і банківській системі, вищого рівня розвитку. Прикладом може слугувати стан банківської системи в Україні на початку 90-х рр. ХХ ст. Головними проблемами було подолання гіперінфляції та стабілізація національної грошової одиниці. Характерним для даного періоду було зростання темпів інфляції та збільшення оптових цін. Це призвело до різкого зменшення економічної активності виробників і життєвого рівня населення, до втрати інтересу

заробляти і зберігати гроші. Посиленню інфляційних процесів сприяли додаткові вливання грошей в економіку через кредитну систему. З огляду на це необхідною умовою стабілізації економіки України на початку 90-х рр. ХХ ст. було визначено зниження темпів інфляції не менш як у 2 - 2,5 рази. Тільки за таких умов могли виникнути перспективи виходу економіки з кризи і стабілізації національної грошової одиниці.

Формування банківської системи України в умовах становлення нового економічного простору та розширення міжнародної співпраці неоднозначно оцінюють фахівці та аналітики. Світові інтеграційні процеси зумовлюють необхідність активізації банківського сектора як регулятора соціально-економічного розвитку суспільства. Саме банки мають важелі впливу на фінансову, інвестиційну, виробничу та багато інших сфер економіки.

Реформування банківської системи України розпочалося на початку 90-х рр. ХХ ст. із формування законодавчої бази її функціонування. Копіювання світового досвіду побудови банківського сектора не дало бажаних результатів, а його наслідки для України виявилися не прогнозованими, адже її економіка мала свою специфіку існування в межах колишнього Радянського Союзу і не готова була запровадити ті програми діяльності, які орієнтовані на країни із високим соціально-економічним рівнем розвитку.

Процес реформування та розвиток сучасної банківської системи України, відповідно до конкретних завдань у кожному періоді, можна розподілити на кілька етапів:

- I етап – 1988 – 1990 рр. – етап становлення банківської системи;
- II етап – 1991 – 1992 рр. – характеризується як процес перереєстрації та реорганізації наявних банківських інститутів. У цей період частка капіталу вкладеного в банки різними державними установами поступово зливається з ринковим капіталом спільних та малих підприємств, акціонерних товариств. Державні банки “Промінвестбанк”, “Агропромбанк”, “Укрсоцбанк” акціонуються;
- III етап – 1992 – 1993 рр. – виникнення банків “нової хвилі”. На цьому

етапі на основі фінансових ресурсів різних бюджетних та позабюджетних фондів та диверсифікації пасивів діючих банків виникає низка банків, зокрема, банк “Аваль”;

- IV етап – 1994 – 1996 рр. – відбувається зростання та оздоровлення банківської сфери. Національний банк створює та впроваджує жорсткі правила щодо механізму регулювання діяльності банків на основі реалізації монетарної політики, що стала запорукою призупинення інфляційних процесів, які були основним джерелом існування деяких банківських установ. Багато банків у цей період було ліквідовано, наприклад, “Інко”, “Відродження”. Ознакою успішного здійснення економічних перетворень стало підвищення інтересу до української економіки з боку міжнародних фінансових організацій. Так, на фінансово-кредитному ринку починають працювати іноземні банки та банки з участю іноземного капіталу;

- V етап – 1996 – 1998 рр. – період стабілізації та впровадження національної грошової одиниці – гривні. Посилюється система банківського нагляду та контролю за діяльністю банків з боку Національного банку України. Відбувається перехід до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;

- VI етап – 1999 р. – по даний час – темпи зростання показників банківської діяльності в кілька разів випереджають темпи зростання показників розвитку економіки. Збільшуються ресурси банків у вигляді залучених коштів. Однією із проблем банківської системи стало підвищення рівня капіталізації, відбувається формування резервів під ризики активних операцій.

За роки незалежності в Україні було не тільки реформовано, а й створено якісно нову банківська систему у вигляді дворівневої структури управління фінансовими ресурсами. На сьогодні банківська система включає Національний банк та банківські установи, кількість яких станом на 01. 07. 2005 року досягла 185, що в порівнянні із 2001 роком підтверджує тенденцію до їх зменшення (табл.1.1).

Проте, банківська система України – це один із секторів, який повністю не забезпечує відповідності якості надання послуг світовим стандартам, а їх

вартість в Україні втричі перевищує аналогічні показники в Польщі. Про недоліки зазначається і в Проекті Комплексної програми розвитку банківської системи України на 2003-2005 рр., зокрема, до них відносять: недостатній рівень капіталізації банківської системи, відсутність належного банківського менеджменту, низька рентабельність активів банків, нестійкість в умовах фінансових криз, наявність високого рівня банківських ризиків [94].

Таблиця 1.1

Кількісна характеристика банківської системи України [118]

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	01.07.2005
Кількість банків за реєстром (на кінець року)	195	189	182	179	182	185
У тому числі зареєстровано протягом року	1	3	5	5	7	4
Із загальної кількості:	154	153	157	157	160	162
Кількість банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій (на кінець року) та надають звітність						
Із них банки за організаційно-правовою формою господарювання:						
- акціонерні товариства	137	136	136	133	132	133
Відкриті	99	95	94	94	92	92
У тому числі державні	2	2	2	2	2	2
Закриті	38	41	42	39	40	41
- товариство з обмеженою відповідальністю	17	17	20	24	28	28
- кооперативні	-	-	1	-	-	-
Банки з іноземним капіталом:						
- кількість банків	31	21	20	19	19	19
У тому числі зі 100% іноземним капіталом	7	6	7	7	7	7
- статутний капітал, млн. грн.	725	946	1046	1152	1630	1757
У тому числі зі 100% іноземним капіталом, млн. грн.	225	265	365	414	689	807
Кількість банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій (на кінець року)	149	149	153	156	158	159
Статутний капітал діючих банків у гривневому еквіваленті, млн. грн.	3666	4576	6003	8116	11605	20529
Кількість банків, виключених з Державного реєстру (за період)	9	9	12	8	4	-

Надання кредитних послуг банками є одним із пріоритетів у їх діяльності. Впродовж періоду з 1992 р. суттєво збільшилися обсяги кредитних вкладень (рис. 1.1). Так, наприклад, у 2004 та 2005 рр. їх сума відповідно становила 67835

та 88579 млн. грн. Міжнародним агентством “Standard & Poors” у 2004 році було проведене дослідження банківської системи України, і саме зростання обсягу кредитів аналітики вважають основною загрозою банківської стабільності. Починаючи з 2004 р. помітно стабілізувалися показники ліквідності банківських установ, які досягли критичних позначок наприкінці 2003 р. Складовими елементами банківського ризику агентство вважає непрозорість банків та їх власників і слабкий захист кредиторів [37].

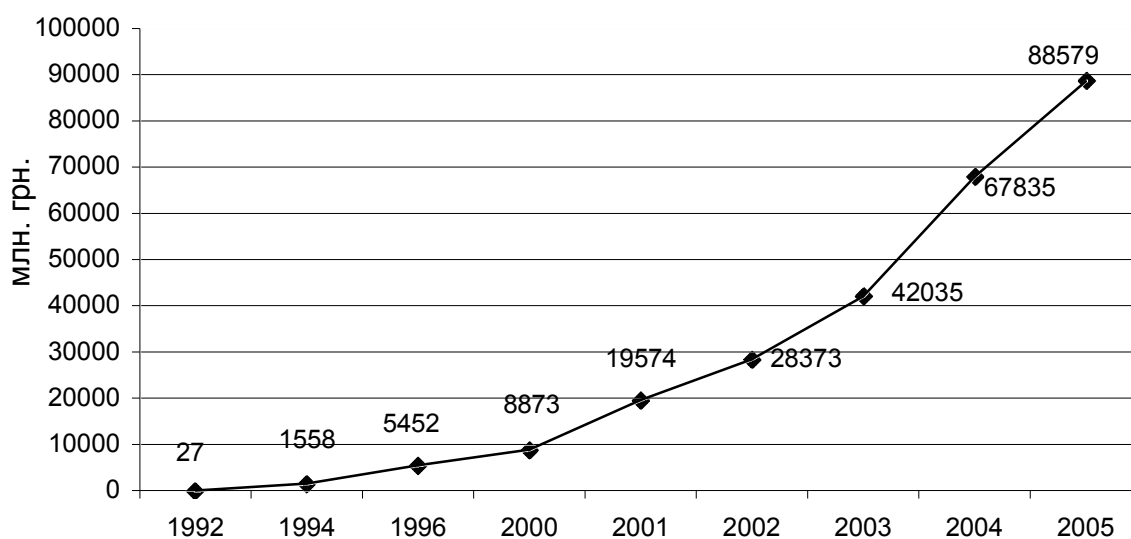

Рис. 1.1. Динаміка надання банками кредитів в економіку України, млн. грн. [47].

Поширені думки, що розвитку банківської системи України заважають низькі доходи населення та зменшення довіри до кредитних установ, що відповідно зменшує вкладення населення на рахунки та впливає на фінансову спроможність банків [31]. Дозволимо собі не погодитися з таким твердженням, оскільки динаміка вкладів населення в банки засвідчує зовсім протилежне, що відображено на рис. 1.2, коли в 1994 р. вклади населення становили лише 0,5 млн.грн., а на 01. 04. 2005 року - 49,6 млн.грн.

Координація діяльності банківської системи України відповідно до світових вимог є вкрай необхідною. З черговим етапом розширення ЄС та перспективою вступу України виникає нагальна потреба адаптації вітчизняного

банківського законодавства до європейського, вимог FATF та Базельського комітету з банківського нагляду в умовах глобалізації фінансового ринку.

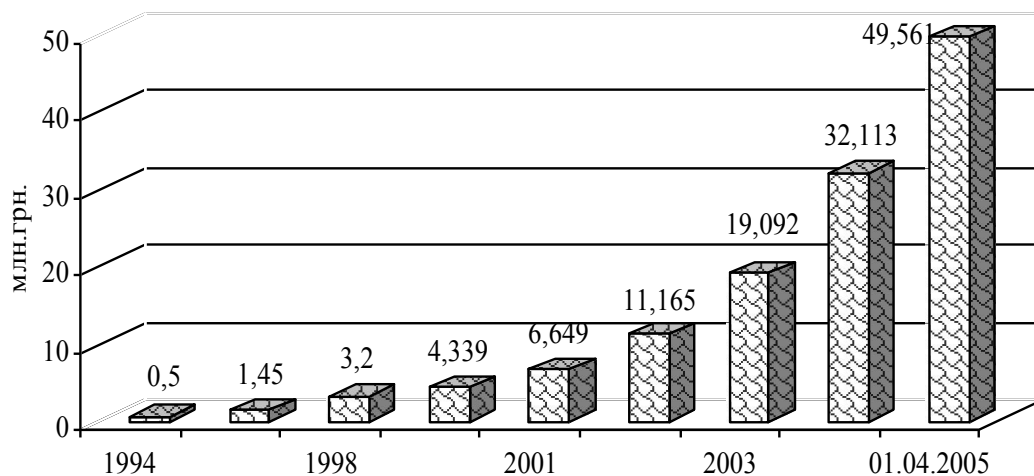

Рис. 1.2. Динаміка вкладів населення у банках України [118].

На сьогодні банківська система України має прямі кореспондентські відносини з 11 країнами ЄС (без врахування травневого розширення 2004 р.).

Зокрема, на 01.01.2004 р. українські банки відкрили 771 кореспондентський рахунок в європейських банках, де $\frac{3}{4}$ припадає на Німеччину та Австрію [133]. Проте не завжди українські банки мають позитивні перспективи співпраці із світовими кредитними установами. Лише 7 іноземних банків із 100% іноземним капіталом становлять незначну частку в загальній структурі банків в Україні, що пов'язане з недостатньою інформованістю цих банків про тенденції банківського ринку України.

Залучення іноземних банків в Україну має ряд позитивних моментів: розширення спектра послуг, що надаються; збільшення сукупного банківського капіталу; збільшення довіри населення і підприємств до банківських інститутів. Разом з тим, тотальна іноземна експансія створить несприятливу конкурентну ситуацію для дрібних вітчизняних банків, які в подальшому підпадуть або під ліквідацію, злиття, або придбання іноземним учасником ринку.

Першим іноземним банком, що почав активно працювати в Україні після здобуття незалежності, можна вважати "Credi-Lione-Ukraine", що був зареєстрований у травні 1993 р. і в тому самому році інвестував в економіку України 3 млн. екю.

Щодо російських банків, то першим банком із 100% російським капіталом став "Інкомбанк Україна", зареєстрований у 1997 р. На сучасному етапі міцні позиції серед банків із 100% іноземним капіталом займає "Райффайзенбанк".

Ретроспективний аналіз структури банківської системи України свідчить про те, що 21 банк (11%) із 163 діючих має в структурі іноземний капітал, і 7 від їх загальної кількості належить до банків із 100% іноземним капіталом. Спостерігається зменшення частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків до 11,0% станом на 01. 08. 2005 р. щодо 13,3% у 2001 р. Така тенденція простежується впродовж останніх років, що зумовлено побоюванням експансії іноземних банків на українському фінансовому ринку.

Небайдужі до українського банківського ринку і банківські структури країн СНД. Казахський банк "Туран Алем" має на меті запропонувати українським клієнтам нові, на його думку, дефіцитні продукти – довготермінове кредитування, кредитування з використанням міжнародних інструментів запозичень, шляхом консалтингу, структурування операцій [51]. Такий підхід не є дивним, адже акціонерами банку є знані міжнародні інституції, серед яких і "Райффайзен Централ банк". Незважаючи на це, казахський банк прагне викупити український банк з високою репутацією на ринку за 50 – 100 млн. дол. США.

Згідно з результатами рейтингової агенції "Standart & Poors", банківська система Казахстану найбільш розвинена серед країн СНД. До трьох найвпливовіших банків, які становлять 60% ринку, належить і "Туран Алем". Аналітики "S&P" схильні вважати негативними ймовірні наслідки експансії казахських банків на ринки країн СНД із високим фінансово-банківськими ризиками.

Однією із важливих проблем у регулюванні діяльності банку є підвищення стійкості та ліквідності. Забезпечення стійкості банківської системи загалом і кожного банку зокрема є об'єктивною потребою і закономірністю розвинутої економіки. Стійкість банку слід розуміти як такий стан, за якого банк упродовж порівняно тривалого періоду зберігає та нагромаджує капітал, не зазнаючи

труднощів у виконанні своїх функцій і досягненні мети своєї діяльності – отриманні прибутку, та має реальні шанси для збереження цього стану, у майбутньому.

Можна виокремити три основні групи чинників, які визначають стійкість банків (рис. 1.3).

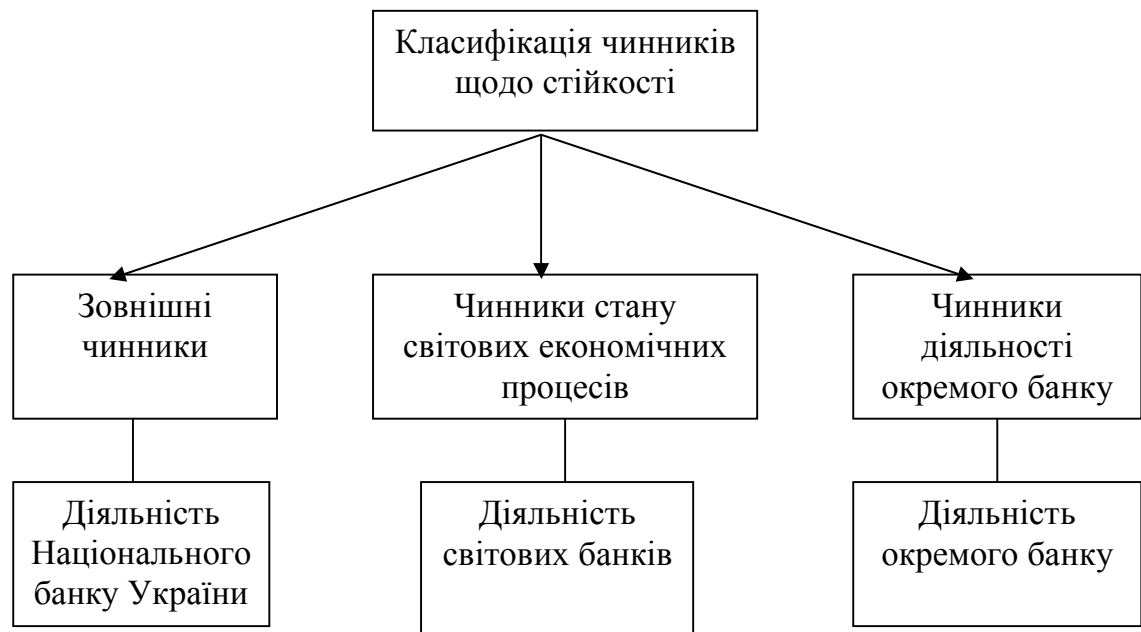

Рис. 1.3. Класифікаційна схема чинників щодо стійкості банків.

Першу групу становлять зовнішні чинники, не пов'язані безпосередньо з діяльністю кожного банку зокрема і банківської системи загалом. Значимію є загальна економічна ситуація, яка визначається насамперед реалізацією економічної політики.

Негативним є нестабільність фінансового ринку, системна банківська криза, затяжна стагнація виробничої сфери, невиконання державою своїх зобов'язань, зокрема фінансування державних замовлень, нерегульована нормативно-правова база і постійна зміна законодавчих актів тощо. До цієї групи належать також чинники, пов'язані з практичною діяльністю головного інституту грошово-кредитної системи – НБУ при виконанні покладених на нього найважливіших функцій: по-перше, проведення грошово – кредитної політики;

по-друге, регулювання грошового обороту в країні; по-третє, здійснення банківського нагляду за діяльністю банків.

Другу групу чинників становлять чинники стану світових економічних процесів. Прикладом є криза, що охопила Південно-Східну Азію в кінці 1997 р., яка позначилася на фінансово-економічному становищі багатьох країн.

Дефіцит власного капіталу та обмеженість працездатності активів є на сьогодні вразливими місцями вітчизняної банківської системи, яка перебуває в стані латентності, оскільки зберігається сталою тенденція щодо ліквідації банків. Так, станом на 1 червня 2005 р. у стані ліквідації перебуває 21 банк (11,5% від загальної кількості банків в Державному реєстрі банків), з них 14 ліквідуються за рішенням Національного банку України, 6 – за рішенням господарських (арбітражних) судів та 1 – за рішенням зборів акціонерів (власників) банку.

Ми акцентуємо увагу на даному чиннику, оскільки криза неплатоспроможності та ліквідності були характерними рисами банківських криз в Росії. Фінансова криза 1998 р. в цій державі стала катастрофічною і для банківської системи, інститути якої не змогли забезпечити перерозподіл фінансових потоків, недостатньо враховуючи в процесі діяльності можливості виникнення фінансових ризиків.

Чергові передумови кризи можна було спостерігати влітку 2004 р., коли ряд російських банків призупинили обслуговування через дефіцит ліквідності. Аналітики та експерти вважають, що причиною такої ситуації є недовіра до банків. Такі тенденції є продовженням, а точніше наслідками кризи 1998 р., яка плавно перейшла в процес стагнації банківської системи. Адже ознаками банківської системи Росії, на наш погляд, є структурна слабкість фінансових ресурсів банку, концентрація активів і пасивів на обмеженій кількості клієнтів.

Як уже зазначалося, кризові потрясіння на банківському ринку Росії суттєво не вплинули на тенденції розвитку банківської системи України, оскільки остання перебуває в дещо ізольованому стані, а присутність російських банків на українському ринку незначна. Хоча, безперечно, буде відчутним вплив на економічні відносини між даними країнами.

Незважаючи на відмінність причин кризових явищ, спільними можемо назвати: велику концентрацію фіктивного капіталу, лібералізацію фінансової та банківської систем, низький рівень капіталізації банківської системи, нерозвиненість фінансових інститутів тощо.

Згідно із прогнозами, кризові явища відбуватимуться і в майбутньому, а їх причиною називають нагромадження фіктивної вартості, тобто фіктивний характер капіталізації досягне граничного рівня і буде приведений до значення реальної капіталізації.

Світовий досвід та узагальнення причин і наслідків банківських криз дає змогу визначити такі заходи щодо подолання негативних наслідків (для деяких країн вони можуть стати чинниками, дотримання яких дасть можливість попередити кризові явища):

- реструктуризація банківської системи;
- посилення банківського нагляду;
- рекапіталізація банків;
- подолання кризи ліквідності.

Третя група чинників пов'язана з діяльністю самого банку і його фінансовими можливостями, де головним є:

- дотримання обов'язкових економічних нормативів встановлених Національним банком України, оскільки їх недотримання не тільки створює реальну загрозу фінансовому стану банку, а й через застосування штрафних санкцій може негативно відобразитися на стані власних коштів банку. Необхідність посилення банківського нагляду в Україні є очевидним: за допомогою регулятивних інструментів підтримуються цілісність, стійкість та ліквідність банківської системи;

- узгодженість кредитної політики банку з об'єктивними потребами економіки, тобто місце банку в ринковій ніші визначається за змістом банківських операцій: орієнтація на перерозподіл грошових засобів на фінансовому ринку або наголошується на перерозподілі коштів реального сектора економіки;

- ступінь ризикованості кредитної політики;
- кадровий склад, за яким визначається якість системи управління банківськими операціями;
- імідж банку, дотримання етичних норм у ділових стосунках з партнерами, що забезпечує довіру клієнтів, зокрема населення, до банківської системи.

Конкретизованою категорією стійкості банків є категорія ліквідності. Ліквідність можна порівняти із функціями лоцмана, який проводить кораблі у фарватері. З цієї категорії банк починає і завершує робочий день, прогнозує та планує свої дії для різних планових горизонтів. Відсутність ліквідності або великі труднощі в даній сфері свідчить про зниження стійкості та надійності банку або групи банків, банківської системи в цілому.

Ліквідність має важливе значення не тільки для банку, а й для його клієнтів. Висока ліквідність є показником того, що клієнт у будь-який момент зможе повернути вкладені кошти або отримати в банку кредит. Низька ліквідність є джерелом внутрішньої нестабільності банківської системи, що обмежує можливості розширення обсягу фінансових операцій банків і робить банківську систему нестійкою до зовнішніх негативних впливів. Таким чином, підтримання ліквідності банків на певному рівні є одним із важливих завдань для покращення функціонування банківської системи України.

В Україні, на жаль, багато банків не приділяють необхідної уваги проблемі підтримання оптимального рівня ліквідності, хоча світовий досвід підтверджує, що управління ліквідністю є одним із завдань банківського менеджменту, а помилки і прорахунки в цій галузі можуть призвести до негативних наслідків як для окремого банку, так і всієї банківської системи. Ліквідність є динамічним показником, тобто показником, який відображає здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями як на сучасному етапі, так і в майбутньому. Однак для чіткого розуміння проблеми необхідно виокремити поряд із поняттям ліквідності банку поняття його платоспроможності.

Платоспроможність банку означає здатність проводити розрахунки і відповідати за зобов'язаннями клієнтів у повному обсязі у встановлені терміни на певний момент. Відмінними рисами платоспроможності є її залежність не тільки від ліквідності, а й від таких чинників, як політична і економічна ситуація в країні або регіоні, стан грошового ринку, можливість рефінансування НБУ, розвиток ринку цінних паперів, надійність клієнтів і банківських партнерів, рівень менеджменту в банку. Разом із цим, ці чинники не менше впливають і на ліквідність.

Поняття платоспроможності є дещо вузьчим, ніж поняття ліквідності, оскільки платоспроможність – це статистичний показник діяльності банку. Дані дефініції необхідно розрізняти, тому що в банківській практиці, а саме в сучасних умовах, часто складається ситуація, яка характеризується короткотерміновими розривами в платоспроможності, коли банки, залишаючись ліквідними, не можуть виконати зобов'язання перед клієнтами. Це означає, що при тимчасовій відсутності ліквідності банк може не виплатити депозит сьогодні, але при надходженні коштів він матиме змогу виплатити і відновити ліквідність. У цьому разі платоспроможність банку зберігається, незважаючи на несвоєчасне виконання зобов'язань. Платоспроможний банк – це банк, який виконує всі зобов'язання, але не дотримуючи термінів, а ліквідний – це банк, який виконує зобов'язання в певний термін. Ситуація “неліквідність – платоспроможність” не може бути довготерміною, оскільки штрафи збільшуються з кожним днем за невиконання зобов'язань. Неліквідність призводить і до неплатоспроможності, бо зобов'язання зростають швидкими темпами, ніж вимоги. Таким чином, якщо банк зумів відновити ліквідність до цієї межі, то криза ліквідності залишається тимчасовою. В іншому разі банк із кризи ліквідності вступає в кризу неплатоспроможності. Ситуація “ліквідність – неплатоспроможність” складніша, оскільки відновити платоспроможність при ліквідності важче, ніж відновити ліквідність при платоспроможності.

Ефективність роботи банку визначається не лише дотриманням ним сукупності встановлених Національним банком України нормативів, а й

можливістю сформувати портфель активів таким чином, щоб, з одного боку, забезпечити належну дохідність як головний параметр реалізації інтересів власників (акціонерів) у діяльності банку, а з іншого – підтримати оптимальний рівень ліквідності як основного чинника, котрий визначає можливості банку відповідати за власними платіжними зобов'язаннями, що узгоджується з інтересами вкладників і кредиторів.

Нездатність банку задовольнити потреби клієнтів у перерахуванні коштів може не лише послабити конкурентні позиції на ринку чи навіть призвести до банкрутства одного окремо взятого банку, а й спричинити фінансові проблеми в багатьох інших банків та в підсумку поставити під сумнів платоспроможність банківської системи загалом. Автоматичним наслідком цього може стати руйнація механізму організації грошово-кредитних відносин і, відповідно, порушення безперервності процесу суспільного відтворення в економіці країни. Так, механізм внутрішнього управління ліквідністю банку нарівні із управлінням його кредитним портфелем має бути органічною складовою банківського механізму організації грошово-кредитних відносин суспільства загалом.

Таким чином, кожен банк прагне до стійкості та ліквідності. Говорити про стійке становище можна лише в тому разі, якщо банк володіє стійким капіталом, має ліквідний баланс, є платоспроможним і задовольняє вимоги до якості його капіталу. З метою вдосконалення нагляду і виявлення проблем, які ускладнюють діяльність банків, спеціалісти НБУ регулярно проводять розрахунки, застосовуючи методіку щодо виявлення проблемних банків на етапі раннього реагування. Згідно з цією методикою лише 10% банків можна вважати фінансово стабільними.

Для запобігання ситуаціям, що зумовлюють кризу всієї банківської системи, держава застосовує дієвий механізм регулювання банківської діяльності:

- встановлює ліцензування для різних видів банківської діяльності;
- здійснює банківські ревізії;

- проводить централізовані банківські операції (ті, що банк здійснює через НБУ);
- забезпечує ліквідність шляхом надання позик НБУ;
- здійснює страхування депозитів;
- контролює надані кредити;
- регулює відсоткові ставки за депозитами.

Вітчизняним банкам доцільно глибше вивчити світовий досвід побудови банківської системи для ознайомлення з особливостями провадження банківських операцій у певних регіонах.

Тому актуально проаналізувати особливості побудови і тенденції розвитку банківських систем на прикладі основних економічно розвинутих країн Євросоюзу, насамперед Німеччини, яка утримує міцні позиції як у торговій, так й інвестиційній сферах економіки України, а також Великобританії.

Інтеграційні процеси економіки, які виявилися у створенні регіонального об'єднання Європейський Союз, вплинули як на економіку країни, так і формування її банківського сектора, зокрема щодо інтернаціоналізації банківських капіталів. Основними чинниками такого явища більшість науковців вважають:

- інтернаціоналізація господарських зв'язків промислових підприємств, торгових компаній;
- розширення сфери діяльності транснаціональних корпорацій і зростання їх потреб в отриманні комплексного банківського обслуговування в усіх регіонах, де вони проводять операції;
- зростання економічної активності в країнах третього світу.

Глобальний економічний простір формує нову інфраструктуру та висуває нові вимоги до тих фінансових інститутів, які обслуговують світовий та національний ринки. Для кожної країни характерний свій рівень концентрації банківського капіталу, однак у більшості розвинутих країнах спостерігається стійка тенденція до його зростання. Якщо в Україні банківська конкуренція є малодослідженою, то в ЄС неврахування конкурентоспроможності банківського

продукту у формі надання банківських послуг може мати фатальні наслідки для банку. На даний момент можна спостерігати, що конкуренція між окремими кредитними установами трансформується в конкуренцію між банківськими корпораціями. Банківська Євросистема включає Європейський центральний банк та банківські структури країн-членів ЄС, що ввійшли до зони євро, в якій розроблено єдині монетарні стратегії. За прогнозами, вже в 2006 р. відбудеться чергове поповнення країн єврозони.

Банківська система Німеччини цікавить нас не з точки зору побудови самої структури, а щодо спектра надання послуг. Так, відмінною ознакою банків цієї країни є їх універсальність. Саме диверсифікація послуг на ринку дає змогу німецьким банкам уникати або зменшувати ступінь ризику. Переважна більшість банків надають послуги від відкриття розрахункового рахунка до проведення операцій з цінними паперами, кредитування будівництва, надання брокерських послуг, кредитування місцевих та федеральних органів влади.

Банківські структури забезпечують безпосередній фінансовий контроль за функціонуванням підприємства, оперативно і в необхідному об'ємі поповнюють оборотні кошти підприємства, фінансують реконструкцію, модернізацію виробництва тощо. Так, наприклад, "Deutsche Bank" є членом у більш ніж 400 компаній: володіє 28% акцій "Daimler Benz", є одним з акціонерів великої мережі універсальних магазинів "Karstadt", а також у металургії, будівельних компаніях, електропромисловості, харчовій промисловості, у виробництві фарфору [49]. Цікавим є той факт, що при кредитуванні та фінансовому оздоровленні підприємств німецькі банки ухвалюють самостійно рішення про санацію того або іншого підприємства без втручання відповідних державних служб, чого не можна зробити, наприклад, у Франції.

Відмінною ознакою універсальності банківської системи Німеччини є значний прямий вплив банків на промисловість, що здійснюється шляхом участі банків у капіталі підприємств. Банки мають мандати в наглядових радах підприємств і широкі повноваження на реалізацію прав шляхом голосування. У цьому випадку можна провести певні паралелі з політикою, яку активно почали

проводити, великі українські банки і яка спрямована на встановлення контролю над рентабельними підприємствами та об'єднання їх у фінансово-промислові групи шляхом купівлі контрольних пакетів акцій.

Державний контроль за всіма кредитними установами Німеччини здійснює Федеральне відомство з нагляду за кредитною справою. Відомство є самостійним верховним органом, який підпорядковується федеральному міністру фінансів. Президента відомства призначає федеральний Президент за пропозицією федерального уряду, який має заздалегідь погоджувати свою позицію з Федеральним банком Німеччини.

На нашу думку даний розподіл функцій між Федеральним (національним) банком та Урядом є надзвичайно корисним і для України, оскільки, як уже наголошувалося, Центральний банк зосередив в своїх руках широкі повноваження і всі можливі важелі контролю та регулювання діяльності банків.

Таким чином, у Німеччині створена ефективна система державного регулювання діяльності фінансово-кредитних установ, яка успішно функціонує в умовах універсальної системи банків країни. Цей досвід актуальний для українських банків, які здебільшого розвиваються на універсальній основі, прагнучи максимально диверсифікувати свою діяльність.

Однією із старіших банківських систем світу можна вважати банківську систему Великобританії, в структурі якої функціонує: Центральний банк; комерційні банки; торгові банки – спеціалізуються на операціях з цінними паперами; вексельні контори – є фінансовими посередниками між комерційними банками та підприємствами – виконують короткотермінові операції на грошовому ринку; ощадні банки – здійснюють традиційний вид діяльності кредитування населення і вклади. Про ступінь концентрації банківського капіталу свідчить той факт, що одним із великих банків в Європі є англійський банківський холдинг “HSBC Holdings”. Банки Великобританії порівняно з іншими банками світу традиційно мають одну із найвищих часток власних коштів щодо валюти балансу, що дає їм змогу для додаткового фінансового маневру, зменшуючи обсяги необхідних позик на міжбанківському ринку.

Порівняно з іншими країнами, невелика кількість фізичних осіб зберігає свої кошти на рахунках у банках. Переважно вони вкладають свої кошти не на банківські депозити, як прийнято в більшості країн світу, а в акції будівельних товариств. На відміну від німецьких банків, банки Великобританії є вузько спеціалізованими.

Дослідження та міжнародний досвід показали, що для ефективного функціонування банківської системи тієї або іншої країни має бути чітко визначена і налагоджена система надання банківських послуг, зменшено державне втручання в економіку і забезпечено фінансову лібералізацію в цих країнах. Разом із цим, оскільки посилюється конкуренція між банками, ринкові коливання кон'юнктури збільшують ризики в роботі безпосередньо самих банків.

Банківська система України для європейських банків є привабливою, незважаючи на наявність вищезазначених проблем і відсутність належної нормативної бази, оскільки недосконалість та проблеми властиві і країнам Східної Європи, які разом із цим, стали членами ЄС у травні 2004 р.

У перспективі й Україна може бути повноправним членом Євросоюзу, якщо дотримається всіх критеріїв, що висувуються до країн-кандидатів, спроможна буде адаптувати вітчизняну економіку до світових вимог, вивести до належного рівня надання банківських послуг, забезпечити кредитування реального сектора економіки, залучити іноземні кредитні установи на вітчизняний банківський ринок, зважаючи на географічну близькість до ЄС, налагоджені зв'язки в інвестиційній та торговельній сферах.

1.2. Ліквідність банку як об'єкт фінансового управління

Розвиток банківської системи в умовах ринкових трансформацій потребує забезпечення ефективного функціонування основних інституцій. Стратегічний підхід до управління та планування банківською діяльністю дає змогу зберегти або покращити позиції банку на фінансовому ринку, досягти визначених цілей, уникнути фінансових, у тому числі банківських ризиків, привести у відповідність основні показники діяльності.

Серед елементів управління банківською діяльністю можна виокремити як і фінансовий аспект, який передбачає проведення аналізу фінансового стану банку, так і дослідження його цінової політики, управління активами і пасивами, визначення тих чинників та показників, які в майбутньому вплинуть на фінансову стійкість та надійність банку.

У системі фінансового управління серед об'єктів першочергового значення важливе місце посідає ліквідність, від стану якої залежить не тільки оцінка діяльності банку іншими учасниками ринку, а й і його фінансова діяльність.

Ліквідність є одним із ключових понять у банківській діяльності, основою характеристик надійності та стійкості банківських інститутів. Не відносячи до основних цілей банківської діяльності, наприклад, отримання прибутку, організація інвестицій в тій чи іншій галузі економіки, організація та розвиток системи розрахунків, проблеми управління ліквідністю посідають важливе місце у діяльності банків, оскільки підтримання належного рівня їх ліквідності дає змогу постійно залишатися платоспроможним, створюючи цим достатні умови для досягнення основних цілей банківської діяльності та стійкого розвитку національної економіки.

Для побудови оптимальної схеми управління ліквідністю менеджерам банку потрібно, на наш погляд, сконцентрувати увагу на таких моментах:

- наявності різних видів ліквідності;
- існуванні тісного взаємозв'язку між ліквідністю і такими складовими діяльності банку, як дохідність та ризик;

- важливості ризику ліквідності в системі банківських ризиків;
- різних підходах щодо управління ліквідністю у звичайних умовах та в умовах зростання кризи ліквідності.

Розвиток економічних відносин у світі за останні десятиліття зумовив ускладнення фінансової системи і, як наслідок, банківської діяльності. Такі тенденції не могли не вплинути на проблеми управління банківською ліквідністю. Внаслідок цього на кожному етапі розвитку стали динамічно змінюватись не тільки завдання та заходи управління ліквідністю, а й економічна суть самого поняття ліквідність.

Враховуючи відмінності функціонування в економічних механізмах України та країн Європи, на даний час поняття ліквідності в наукових працях іноземних та вітчизняних авторів трактується по різному як за формою, так і за змістом. Принципова відмінність визначення, на наш погляд, пов'язана з різним тлумаченням проявів ліквідності.

Термін “ліквідність” походить від латинського liquidus, що в перекладі означає рідкий, текучий, тобто ліквідність характеризується легкістю в реалізації, продажі, перетворенні матеріальних цінностей та інших активів у грошові кошти.

У науковій літературі 20-х рр. ХХ ст. розрізняли поняття “ліквідитет” і “ліквідність”. Так ліквідитет розуміли як рівновагу груп статей активу і пасиву балансу, які мають приблизно однакові терміни оплати. В балансі банку розрізняли три ступені (ранги) ліквідитета. До першої групи за пасивом належали поточні рахунки, безтермінові вклади, неоплачені переводи, рахунки-лоро; в активі цієї групи рахунків були каса, рахунки ностро, враховані короткотермінові векселі, трати і девізи. До другої групи належали: за пасивом – термінові вклади, за активом – процентні цінні папери, термінові позики. До третьої групи належали всі інші рахунки активу і пасиву.

Широке розповсюдження в теорії та практиці банківської діяльності термін “ліквідність банку” отримує в другій половині 30-х рр. ХХ ст. (після періоду „Великої депресії”) завдяки працям Дж. Кейнса – засновника першої

макроекономічної доктрини регулювання ринкового господарства. В праці “Загальна теорія зайнятості, проценту і грошей” (1936 р.) Дж. Кейнс описав психологічний мотив “надання переваги ліквідності” – прагнення господарюючих суб’єктів зберігати отримані доходи в грошовій формі. Під „грошима” Кейнс розумів як готівку – золоті монети і банкноти, так і будь-які кошти, які є законним і прийнятним платіжним засобом у певній господарській системі: кошти на поточних грошових рахунках, казначейські векселі тощо. Такі кошти можуть бути у будь-який момент безперешкодно використані як найзручніший засіб платежу при здійсненні угод між різними суб’єктами – юридичними і фізичними особами.

Дж. Кейнс зазначав, що умову ліквідності задовольняє наявність грошей. Відповідно у банківській діяльності такий підхід до розуміння ліквідності означає можливість і легкість оборотності різних вкладень банку (його активів) у готівкові кошти для виконання зобов’язань перед його кредиторами. Безперечно під впливом теорії Дж. Кейнса про “надання переваг ліквідності” сформувалась думка щодо ліквідності банку як його здатності своєчасно виконувати боргові зобов’язання за рахунок активних статей балансу (насамперед коштів у касі та на рахунках в інших банках).

За часів Радянського Союзу поняття ліквідність вважалося таким, що властиве лише капіталістичній системі господарювання, де можливі кризові потрясіння. Зокрема, ліквідність в науковій літературі розглядали як:

- здатність капіталістичних фірм виконувати свої платіжні зобов’язання перед кредиторами;
- оборотність матеріальних цінностей і різних видів фіктивного капіталу в готівкові гроші, тобто ліквідність – це властивість активів господарського суб’єкта, зокрема їх рухливість, мобільність, яка полягала в здатності швидко перетворюватися в готівкові кошти [39].

В Україні термін “ліквідність” запозичений із німецької мови на початку ХХ ст. який використовували тільки банки, щодо оцінювання діяльності клієнта – юридичної особи. Ліквідність розглядалась як здатність активів до швидкої та

легкої мобілізації.

У вітчизняній економічній літературі проблеми ліквідності банку не достатньо відображені. З початком економічних перетворень наприкінці ХХ ст. поняття “ліквідність” загалом і “ліквідність банку” зокрема, питання оптимального рівня ліквідності, а також регулювання та управління банківської ліквідності, привернули увагу багатьох вчених.

Так, у 1986 р. у Фінансово-кредитному словнику ліквідність розглядали, як “здатність банку своєчасно виконувати свої зобов’язання” [163].

У сучасній економічній літературі зустрічаються різні трактування поняття ліквідності банку. Так, автори О. І. Лаврушин, В. І. Букато, Ю. І. Львов обмежуються найпростішими визначеннями ліквідності: це легкість перетворення активів банку в грошові засоби. Науковці Є. Ф. Жуков, В. І. Колеснікова, А. В. Ісаїчова включають в поняття ліквідності здатність банку своєчасно виконувати вимоги за зобов’язаннями. Третю точку зору щодо визначення ліквідності висловлюють вчені Дж. Сінкі і Е.Рід.

Дж. Сінкі подає таке тлумачення даного терміну: “Ліквідність насамперед необхідна банкам, для того, щоб бути готовими до вилучення депозитів і задовольняти попит на кредити. Непередбачені зміни потоків створюють для банків проблеми ліквідності” [146]. Таке визначення, на наш погляд, з одного боку, має практичний характер (функціональність щодо визначень економічних понять властива науковій літературі Заходу), з іншого – вона визначає банківську специфіку.

Американський економіст Е. Рід зазначає: “Банк вважається ліквідним, якщо суми його готівкових коштів та інших ліквідних активів, а також можливість швидко мобілізувати кошти з інших джерел, достатні для своєчасного погашення боргових і фінансових зобов’язань. Крім цього, банк повинен мати достатній ліквідний резерв для задоволення практично будь-яких непередбачених фінансових потреб” [142].

Можна зробити висновок, що ліквідність банку безпосередньо пов’язана з тими активами, які він має в своєму розпорядженні. Так, Дж. Сінкі вказував:

“Здатність банку забезпечувати ліквідність потрібно при наявності високоліквідних фінансових активів, які легко переміщуються. Вимоги ліквідності означають, що фінансові активи повинні бути доступні для власників у короткий термін (упродовж дня) за номіналом. Вимоги переміщення означають, що право на володіння фінансовими активами має передаватися за номіналом іншому економічному суб’єктові, у формі прийнятній для нього” [146].

В Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженій Постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 368, подається ширше трактування поняття ліквідності. Ліквідність банку визначається, як “здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов’язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов’язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів” [4].

Таким чином, визначення ліквідності банку, який діє на сучасних фінансових ринках, має передбачати: здатність активів перетворюватися в засоби платежу; здатність банку розраховуватись за свої зобов’язання у будь-який момент; здатність банку залучати додаткові ліквідні кошти на фінансових ринках. Отже, ліквідність слід розуміти, як здатність банку своєчасно та з мінімальними витратами виконувати вимоги щодо виплати за своїми зобов’язаннями та бути готовим задовольнити потреби в кредиті клієнтів банку.

Із визначення випливає, що основними чинниками ліквідності є такі: час; джерела ліквідності; типи платіжних засобів. Класифікацію характеристик банківської ліквідності подано в Додатку А. Залежно від джерела формування ліквідності банку, виокремлюють купівельну та нагромаджену ліквідність.

Купівельна або залучена ліквідність пов’язана із залученням банком коштів на фінансових ринках. Проте їх здатність позиціювання на ринку неоднакова і залежить насамперед від розміру банку. Таким чином, оскільки доступ банків на ринку міжбанківських кредитів в Україні обмежений, а

залучення коштів від клієнтів залежить від “репутації” капіталу, то це накладає певні обмеження на використання стратегії управління ліквідністю через управління пасивами банків.

Нагромаджена ліквідність є внутрішнім джерелом коштів у тому розумінні, що вона “утворюється” у формі визначених активів у балансі банку. Така ліквідність реалізується або створюється, коли активи трансформуються в готівку. З даним видом ліквідності пов’язаний такий метод управління ліквідністю, як “перетворення активів”, або “переміщення активів”.

Слід зазначити, що це “перетворення активів” може бути або дискреційним (тобто здійснюється на розсуд менеджерів), або недискреційним. Недискреційні перетворення – це ті, які відбуваються без будь-якого рішення, спрямовані на збільшення коштів. Вони здійснюються у формі погашення кредитів і цінних паперів, які надходять у банк у вигляді платежів за кредит. Якщо недискреційні перетворення заздалегідь плануються, щоб отримати очікуваний потік готівки від позичальників, обґрунтування такої стратегії відоме під назвою теорії очікуваного доходу. Ця теорія є придатною при використанні технології “управління розривами” як тактичного інструментарію в управлінні ліквідністю.

Величина нагромадженої ліквідності, як вказує Дж.Ф.Сінкі, може бути виражена через співвідношенням кредитів до “серцевинних депозитів”, і чим менше значення цього співвідношення, тим більша нагромаджена ліквідність. “Можна очікувати, зазначає американський вчений, що співвідношення кредитів і оренди до серцевинних депозитів буде змінюватися прямо пропорційно до розміру банку” [146, с.481-482]. Для великих банків це співвідношення перевищує одиницю, оскільки вони видають більше кредитів на долар депозитів. Точку, в якій це співвідношення переходить із зони “менше одиниці” в зону “більше одиниці”, можна вважати межею між банками з нагромадженою ліквідністю і банками, які управляють пасивами.

Слід виокремити такий вид ліквідності, як поточна ліквідність. Як відомо, банки повинні мати в стратегії ділового розвитку стратегічний план управління

ліквідністю, який містить плани підтримання операційної ліквідності, плани на випадок виникнення кризи ліквідності (Додаток Б).

Поточна ліквідність банку пов'язана з щоденним моніторингом вхідних та вихідних грошових потоків для задоволення операційних потреб банку в грошових коштах (тобто розуміння ліквідності як ліквідність-потік). З цією метою складаються поточні плани (від 1 до 10 днів), або плани ліквідності.

Ліквідність банку базується на постійному підтриманні об'єктивно необхідного співвідношення між трьома її складовими – власним капіталом банку, залученими та розміщеними коштами шляхом оперативного управління їх структурними елементами.

З врахування цього в світовій банківській теорії та практиці ліквідність розуміють як запас, або потік. Так, ліквідність як запас дає змогу визначити рівень можливості банку виконати свої зобов'язання перед клієнтами на певну дату шляхом зміни структури активів на користь їх високоліквідних статей за рахунок невикористаних резервів, які є в цій сфері. Вона передбачає наявність у балансі банку певної кількості активів, які можуть бути спрямовані на погашення зобов'язань банку перед клієнтами. Таким чином, ліквідність-запас характеризує ліквідність банку на певний момент і відображає наявність ресурсів для задоволення зобов'язань на даний момент. Разом із цим, такий показник недостатньо повно відображає реальну суть ліквідності, яка є доволі динамічною і змінною. Це, зокрема, виявляється у ситуації, коли банк володіє достатнім рівнем ліквідних активів для підтримання миттєвої та поточної ліквідності, але з часом з огляду на перевищення вхідного потоку зобов'язань над потоком трансформації вкладень у ліквідні активи втрачає здатність відповідати за зобов'язаннями. Щоб заперечити цьому і протидіяти втраті ліквідності в майбутньому, було розроблено прогресивний і комплексний підхід до характеристики ліквідності – визначення ліквідність як потік.

Ліквідність як потік аналізується з точки зору динаміки, що передбачає оцінювання здатності банку впродовж певного періоду змінювати несприятливий рівень ліквідності або запобігати погіршенню досягнутого,

об'єктивно необхідного рівня ліквідності (зберігати його) шляхом ефективного управління відповідними статтями активів та пасивів, залученням додаткових коштів, підвищення фінансової стійкості через збільшення доходів. Ліквідність-потік відображає стан ліквідності запасу в майбутньому, тобто дає змогу визначити її прогностичні значення і динамічні зміни з врахуванням впливу вхідних і вихідних грошових потоків, які утворилися при придбанні банком нових зобов'язань і вимог, а також здатності банку змінювати структуру пасивів та активів. Прогнозування здійснюється на короткотермінову перспективу (від одного до трьох місяців) і характеризує поточну або короткотермінову ліквідність банку.

Таким чином, кожний банк має самостійно забезпечувати підтримання ліквідності шляхом аналізу її стану та прогнозувати результати діяльності й проводити політику в області формування статутного капіталу, фонду спеціального призначення. Крім цього, діяльність банків, які є посередниками між тими, що розпоряджаються грошовими коштами у вигляді вкладів, і тими, хто їх потребує, полягає в тому, щоб раціонально залучати ці кошти і надавати їх у вигляді позики або інвестувати за високими ставками для отримання доходу. Для цього банку потрібні кошти у вигляді ліквідної форми, тобто такі активи, які можуть легко і швидко перетворюватися у грошові кошти з невеликим ризиком або без нього.

На нашу думку, для комплексної оцінки ліквідності банку потрібно в сукупності розглядати поточну ліквідність балансу банку (запас) й перспективну ліквідність (потік).

Ми вважаємо, що серед зазначених трактувань ліквідності найбільш правомірним є підхід до ліквідності як ринкового об'єкта (товару, фінансового активу, грошей), господарюючого суб'єкта (кредитної організації) та ринку (товарного, грошового, кредитного). Якщо ліквідність об'єкта розглядати як здатність реалізуватися з мінімальними витратами і в необхідний момент, то ліквідність суб'єкта, як правило, визначають з двох точок зору. З одного боку, акцентується увага на ліквідності його активів, з іншого – на можливості

виконання зобов'язань. Ліквідність ринку розглядається з позиції його місткості, амортизації, зміни в попиті та пропозиції без відповідного значного коливання цін.

Стійке, передбачуване функціонування ринку багато в чому залежить від того, наскільки його учасники зможуть забезпечити швидке і безперешкодне перетворення тимчасово вільних грошових коштів у капітал у формі різних фінансових активів і такий швидкий і безперешкодний перехід цих активів у вихідну грошову форму.

Ринок у вузькому значенні відображає суть процесу обміну, пов'язаного з купівлею-продажем матеріальних благ і послуг. З огляду на це ринок є сукупністю угод купівлі та продажу товарів, місцем, де продавці та покупці знаходять один одного. В широкому розумінні це форма соціально-економічного життя суспільства, за якої відтворення матеріальних благ, реалізація інтересів здійснюється на основі принципів товарного виробництва та обігу, головним з яких є свобода господарської діяльності з метою одержання прибутку.

Таким чином, виокремимо його головні функціональні призначення. Ринок дає змогу реалізувати соціально-економічні взаємозв'язки господарюючих суб'єктів, тоді як ліквідність, як його якісна характеристика забезпечує цю реалізацію.

Згідно з вужчим підходом щодо визначення ринку можна виокремити поняття “ліквідність ринкового об'єкта” і “ліквідність господарюючого суб'єкта”. Ці економічні поняття як з точки зору формальної логіки, так і практики можна вважати самостійними якісними характеристиками. Ліквідність об'єкта – це якісна характеристика будь-якого товару чи фінансового активу. Ліквідність суб'єкта – якісна характеристику господарюючого суб'єкта. При цьому слід зазначити, що поняття “ліквідність об'єкта” і “ліквідність суб'єкта” на практиці можуть бути порівняно самостійними. Так, наприклад, банк, який здійснює купівлю-продаж є суб'єктом, а ліквідність банку - об'єктом оцінки.

Якщо ліквідність об'єкта – поняття доволі поширене в будь-якій сфері економічного життя суспільства, то ліквідність суб'єкта отримує найбільш

повний розвиток у сфері банківського капіталу. Остання обставина зумовлена тим, що банк як посередник між продавцем і покупцем базує свою діяльність саме на розриві в часі руху грошей і товарів.

Виокремивши “ліквідність об’єкта” і “ліквідність суб’єкта” необхідно вказати, що об’єкт і суб’єкт є невід’ємним елементом ринку і ринкової економіки як системи взаємопов’язаних соціально-економічних відносин, процесів та явищ.

У сучасних дослідженнях вітчизняних економістів є підходи, які певною мірою відображають взаємозумовленість характеристик об’єкта і суб’єкта. Так, В.В. Кисельов визначає ліквідність банку як “можливість використання активу в якості коштів платежу (або швидкого перетворення його в засіб платежу) і здатність активу зберігати свою номінальну вартість незмінною” [88].

Таким чином, якщо відносини є результатом взаємодії суб’єктів, то ліквідність може бути розглянута лише як “можливість цієї взаємодії” в чітких межах, які визначають специфіку поняття, що досліджується. Соціально-економічна взаємодія суб’єктів, взаємозв’язок їх інтересів реалізується за допомогою ринку. Інакше кажучи, ринок здійснює реалізацію соціально-економічних взаємодій економічно зумовлених господарюючих суб’єктів, а ліквідність, як одна з якісних характеристик об’єктів і суб’єктів, дає змогу реалізувати цей взаємозв’язок і взаємодію.

Ліквідність щодо господарюючого суб’єкта, ринкового об’єкта і загалом ринку є якісною характеристикою. Ліквідність ринкового об’єкта, господарюючого суб’єкта і ринку – це необхідна умова взаємодії суб’єктів і задоволення їх інтересів. Крім цього, ліквідність як якісна характеристика є об’єктивною вимогою всього ринкового механізму.

Основними умовами для ринкового об’єкта, необхідною для реалізації ліквідності як якісної характеристики та задоволення вимог ринкового механізму, такі: спільність вартості та споживчої вартості товару, мінімальна величина трансакційних витрат, легкість реалізації товару.

Ліквідність суб’єкта загалом можна охарактеризувати за такими параметрами:

- 1) наявністю ліквідних активів для виконання зобов'язань перед постачальниками, підрядниками, бюджетом, різними кредиторами;
- 2) достатністю власних коштів для життєдіяльності (оборотних і основних коштів, які характеризуються якісними і кількісними показниками);
- 3) залежністю від зовнішніх джерел фінансування.

Крім того, ліквідність суб'єкта визначається величиною позабалансових зобов'язань, добросовісності суб'єкта у виконанні платежів і загальною культурою взаємовідносин з контрагентами, здатністю суб'єкта випускати цінні папери, які користуються попитом на ринку. У випадку купівлі-продажу (процесів злиття, поглинання) ліквідність суб'єкта “переходить” у ліквідність об'єкта. Йдеться про реальну оцінку майна даного суб'єкта – матеріального і нематеріального, можливості реалізації його активів і бізнесу з найменшими втратами.

Основними параметрами ліквідності ринку, на наш погляд, є: високий ступінь прозорості ринку (повна інформація про ринок, вільний вхід на ринок і вихід із нього); велика кількість покупців і продавців на ринку; об'єктивний процес ціноутворення (відсутність монопольного контролю над цінами); високий ступінь мобільності ринку.

Ліквідність абстрактно вважають можливістю ефективної взаємодії суб'єктів ринку, а “економічні відносини” – результатом реалізації економічних процесів суб'єктів. На наш погляд, у сучасних економічних умовах банківську ліквідність слід розглядати як багаторівневу систему категорій, яка містить структурні елементи (рис.1.4).

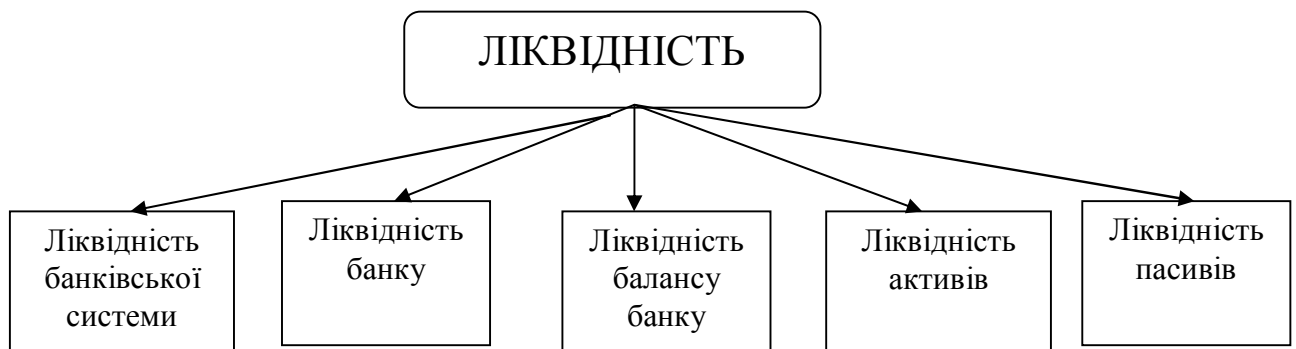

Рис. 1.4. Структурні елементи банківської ліквідності.

Ліквідність банківської системи – це спроможність забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами і засновниками банківських установ, можливість залучати в повному обсязі вільні кошти юридичних та фізичних осіб, надавати кредити й інвестувати розвиток економіки країни. Ліквідність банківської системи залежить від ліквідності банківських установ, НБУ і держави, а також розвитку міжбанківського ринку, що дає змогу вважати банківську систему єдиним цілим. На ліквідність банківської системи впливають зовнішній та внутрішній борг України; рівень інвестицій; динаміка кредиторської та дебіторської заборгованості; законодавчо-нормативна база захисту кредитора.

Ліквідність банку – це його здатність своєчасно погашати свої зобов'язання. Інакше кажучи, суми його грошових коштів, які можна швидко мобілізувати з інших джерел, дають змогу вчасно виконувати зобов'язання за пасивом. Зокрема, з метою підтримання стабільності банк повинен мати певний ліквідний резерв для виконання непередбачених зобов'язань, які можуть бути зумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів. Ліквідність банку буває статистичною та динамічною. Статистична ліквідність – це ліквідність банку, яка визначається на конкретний період, на певну дату. Це означає, що на будь-яку необхідну дату робиться зріз всіх операцій, аналіз всіх договорів і визначається виконання всіх зобов'язань банку за всіма договорами на дану дату. Динамічна ліквідність – ліквідність банку, яка визначається на конкретний період, але з врахуванням прогнозу стану ліквідності на майбутній період. Суть у тому, що статистична ліквідність може бути повною за умови, що на наступний день банк повинен здійснити виплату значного депозиту. При цьому, наприклад, з врахуванням планових надходжень ліквідних коштів прогноз дасть змогу отримати результат відсутності їх в достатньому розмірі і динамічна ліквідність буде незадовільною. Динамічну ліквідність можна поділити на дві підгрупи: короткотермінову та довготермінову. Короткотермінова ліквідність визначається з врахуванням прогнозу стану банку на 1 – 3 місяці. Довготермінова ліквідність визначається з

врахуванням прогнозу стану банку на період більше одного року. Статистична та динамічна ліквідність банку бувають різними за ступенем повноти: повна, задовільна та незадовільна ліквідність. Повна ліквідність банку дає змогу виконувати всі зобов'язання за всіма договорами без порушень термінів. Задовільна ліквідність банку – це стан ліквідності, за якої банк порушує зобов'язання тільки за платежами, які пов'язані з адміністративно-господарськими витратами. Всі інші види порушень зобов'язань банком свідчать про незадовільну ліквідність. Поділ ліквідності банку на статистичну та динамічну подано в табл.1.2.

Таблиця 1.2

Види ліквідності банку за терміною ознакою

Ступінь повноти	Статистична (на конкретну дату)	Динамічна (на конкретний період з врахуванням прогнозу)	
		Короткотермінова (до 1 – 3 міс.)	Довготермінова (більше 1 року)
Повна	Без порушень за всіма договорами		
Задовільна	З порушенням тільки за адміністративно-господарськими платежами		
Незадовільна	При всіх інших порушеннях за будь-якими зобов'язаннями		

Ліквідність балансу є співвідношенням окремих статей балансу відповідно до встановлених нормативів. Баланс банку вважається ліквідним, якщо його стан дає змогу за рахунок швидкої реалізації коштів за активом покривати термінові зобов'язання за пасивами. Можливість швидкого перетворення активів банку в грошову форму для виконання власних зобов'язань зумовлена багатьма чинниками, серед яких головний – відповідність термінів та обсягів розміщення фінансових ресурсів термінам та обсягам їх залучення. На основі балансу банку можна розрахувати показники ліквідності, з яких окремі регламентовані НБУ, а інші можуть бути визначені самостійно для потреб банку при проведенні аналізу його надійності.

Ліквідність активів передбачає, що активи можуть бути безпосередньо використані для погашення боргових зобов'язань або трансформуватися в

грошові та інші платіжні засоби. До ліквідних активів належать: готівка, банківські метали, кошти на коррахунках в НБУ та інших банках, державні цінні папери.

На наш погляд, суть категорії “ліквідні пасиви” полягає в тому, що це пасиви, які стабільно перебувають в обігу, не є надзвичайно чутливими до відсоткових ставок та постійно поповнюються. До ліквідних пасивів належать залишки на поточних рахунках постійних клієнтів банку, кредити, отримані від міжнародних фінансових організацій. Зокрема, ліквідність банку підвищується, коли мінливість залишків залучених ним коштів зменшується.

Ліквідність банку є запорукою його стійкості, оскільки банк, який володіє достатнім рівнем ліквідності, в змозі з мінімальними затратами для себе виконувати такі функції:

- проводити платежі за дорученням клієнтів;
- повертати кредиторам (вкладникам) кошти як з настанням терміну погашення, так і достроково;
- сплачувати випущені цінні папери;
- відповідати за зобов'язаннями, які можуть відбутися в майбутньому, наприклад, за позабалансовими зобов'язаннями.

Таким чином, для банку ліквідність є необхідною умовою стійкості його фінансового стану поряд з ризикованими активними та пасивними операціями.

Для детальнішого аналізу суті банківської ліквідності розглянемо ті чинники, які її визначають. Оскільки банківська ліквідність має різну інтерпретацію на різних ієрархічних рівнях, розрізняють і чинники, які впливають на кожну з них.

Охарактеризуємо чинники, які впливають на ліквідність банку. Один із них, який дає змогу визначити ліквідність банку, зазначається в російській економічній літературі другої половини XIX ст. з огляду на збиткову діяльність державних банків і початок утворення комерційних. Наприклад, про дотримання відповідності між термінами активних і пасивних операцій зазначали економісти ще в кінці XIX ст. Так, Л. Варшавський вказує: „...в силу невдалої організації

банківської діяльності в операціях банку не існувало відповідності між активами і пасивами. Тому банкам постійно могли загрозувати небезпеки щодо бажання вкладників повернути гроші, віддані в позику банку, який, з одного боку ці вклади давав як довготермінові позики, а з іншого – за невідповідності активів та пасивів зазнавав збитків, притримуючи великі суми без руху” [39].

Ігнорування об’єктивної вимоги відповідності за термінами активних і пасивних операцій банків у період індустріалізації наприкінці 20-х рр. минулого століття призвело до негативних наслідків. При проведенні кредитної реформи 1930-1932 рр. були розмежовані та чітко визначені джерела довготермінового і короткотермінового кредитування. Таким чином, був офіційно визнаний один із чинників банківської ліквідності.

Рухливість активів, їх здатність своєчасно реалізуватись у функціональні гроші суспільства є важливими моментами забезпечення ліквідності. Проте найбільш ліквідні форми активів є найменш дохідними, що змушує банки диверсифікувати свої активи. Своєчасне виконання зобов’язань визначає необхідність максимальної відповідності залучених пасивів і вкладень банку за термінами так, щоб реалізація активів у будь-який проміжок часу спроможна була задовольнити потреби вкладників банку і відповісти за іншими зобов’язаннями у термін, який настав.

Даний підхід має суттєвий недолік, який не враховує специфіки банківської діяльності. Особливістю банківських пасивів є те, що всі кошти вкладників не можуть бути одночасно пред’явлені до вимоги, а тому в розпорядженні банку завжди є деякий постійний залишок коштів клієнтів. Завдяки наданню послуг за розрахунково-касовим обслуговуванням клієнтів банки завжди мають певні суми на їх рахунках, і практично ці кошти є довготерміновими. Величина цієї умовно постійної суми може змінюватися під впливом багатьох чинників, в числі яких є як зовнішні, що стосуються економічної ситуації в країні (кон’юнктура ринку, коливання грошової активності, розвиток кредитної системи), так і внутрішні, які відносяться до якості роботи банку, якості та кількості наданих послуг, рівня організації роботи

із залучення ресурсів. Враховуючи ці чинники, можна достатньо точно визначити обсяг коштів клієнтів, який буде постійним і котрий можна використовувати для вкладень у середньо- і довготермінові операції.

Відповідно до пасивів, термін деяких довготермінових активів має велике значення. Наприклад, вкладення в акції підприємств є безтерміновими, але завдяки розвиненості фондового ринку цей вид вкладень можна швидко реалізувати і фактично він буде короткотерміновим. Таким чином, ліквідність активів не залежить від їх терміну, оскільки термін реалізації в багатьох випадках залежить від розвитку і кон'юнктури грошового та фондового ринку, а також від рівня ризикованості вкладень.

Відповідність за термінами активів і пасивів на певний момент характеризує ліквідність банку тільки з одного боку. Цю властивість можна використати для оцінки балансу банку, але не банку загалом. Ліквідність балансу відображає здатність банку на конкретну дату забезпечити погашення зобов'язань своїми активами без втручання зі сторони, вона характеризує запас власних коштів, запас ("портфель") активів і певну структуру зобов'язань, а також відповідність термінів запиту пасивів термінам погашення активів.

Ліквідність балансу є одним з основних чинників, які визначають ліквідність банку. Крім ліквідності балансу, ліквідність банку залежить від додаткових характеристик активів і пасивів, які стосуються їх здатності до "переливу".

Так, терміновість вкладень у цінні папери часто залежить від розвитку фондового ринку. Наявність первинного і вторинного ринків дає змогу перевести конкретний вид вкладень у категорію ліквідних активів. При випуску довготермінових фінансових інструментів для суб'єкта дані цінні папери є довготерміновими, а для інвестора їх фактична терміновість залежить від багатьох чинників. Серед них слід назвати поточні потреби заміщення цінних паперів більш ліквідними в інвестора, можливість реалізації, яка забезпечується наявністю ринку подібних фінансових інструментів і рівнем попиту на ці інвестиції на ринку.

Ліквідність другого виду активів – банківських позик – залежить від кредитоспроможності позичальника, ризикованості угоди, яка кредитується, і від якості забезпечення позики. В сучасних умовах розвитку грошових відносин з'являються можливості перепродажу позичених і вексельних боргів підприємств, але поки що ці процеси неможливо назвати загальноприйнятими. Найбільший інтерес становлять борги великих підприємств – монополістів і банків, які мають стійке фінансове становище. Попит на цей вид активів найбільш високий, а ціни, відповідно, низькі. На зобов'язання менш кредитоспроможних позичальників ринок реагує таким чином: значно важче продати їх борги, а потенційна дохідність значно вища. Крім зазначених чинників, на ліквідність позик певний вплив має зовнішньоекономічний чинник: розвиток системи розрахунків між банками і регіонами, рівень законодавчої бази в суспільстві.

Таким чином, ліквідність активів залежить, насамперед від їх якості, а також від рівня розвитку грошово-кредитної та фінансової систем.

Відповідно до якості активів, структура і якість пасивів також впливають на ліквідність банку. Рівень власних коштів у пасивах балансу та їх структура відображають успішність роботи банку до сьогоднішнього дня, а рівень іммобілізації капіталу вказує, який обсяг власних коштів може бути вкладений у довготермінові і/або високоризиковані активи.

Структура залучених коштів характеризує стійкість ресурсної бази банку, дає змогу передбачити потреби в ліквідних коштах для погашення зобов'язання. На основі структури джерел визначається “портфель” активів як за термінами, так і ступенем ризику. Якість і вартість залучених ресурсів характеризує здатність банку зацікавити вкладників, які довіряють йому свої кошти. Чим стабільніші залучені пасиви, тим стійкіша основа для розвитку активних операцій банку, і чим нижчі процентні ставки за залученими ресурсами, тим більше можливості в банку отримати прибуток. Як результат, дешеві стабільні пасиви є необхідною умовою ліквідності банку, а довіра з боку вкладників і кредиторів – своєрідним капіталом, за допомогою якого навіть у несприятливих

кон'юнктурних умовах банк не буде позбавлений своєї ресурсної бази.

Для забезпечення своєчасної оплати зобов'язань банк має точно знати, яка буде потреба в готівкових і безготівкових грошових коштах, що є практично неможливим. Таким чином, банк повинен мати деякий запас активів, реалізувати які без втрати він зможе в будь-який період.

Разом із цим, у своїй діяльності банк не обмежується тільки технічною посередницькою діяльністю. Будучи активним учасником грошового і фінансового ринків, банк вкладає власні та залучені кошти в різні операції з метою отримання прибутку. При цьому активні операції, як правило, розрізняються за ступенем дохідності і ризикованості. Як самостійний суб'єкт банк повинен мати змогу своєчасно реалізувати власну вартість. Засновники та акціонери вкладали свої кошти в капітал банку з метою отримання доходу (дивідендів) або курсового зростання вартості акцій, а це можливо тільки за рентабельної діяльності. В разі несприятливої кон'юнктури або виникнення кризової ситуації банк може отримати у вигляді фінансового результату збитки. Це не означає, що він стає неліквідним, але імовірно, що певне зниження рівня його ліквідності вже наявне. Чим більший абсолютний обсяг власних коштів та їх питома вага у структурі пасивів балансу, тим вища стійкість банку до зовнішніх потрясінь. За тривалої та стабільної прибутковості банку зростає абсолютна і відносна величина власних коштів, що, в свою чергу, підвищує імовірність збереження банком ліквідності в майбутніх періодах. Можна зробити висновок, що на ліквідність банку значний вплив мають такі чинники, як достатність власних коштів.

Оскільки банк, який отримує збитки сьогодні, навіть якщо він ще в стані відповідати за своїми зобов'язаннями, в майбутньому може бути неплатоспроможним, тому серед заходів, які зміцнюють банківську ліквідність на мікрорівні, необхідно застосувати науково обґрунтовану вартісну політику залучення і розміщення ресурсів, що сукупно має привести до позитивного фінансового результату діяльності банку.

Отже, поряд із вищезазначеними чинниками, які визначають ліквідність банку, потрібно оцінювати фінансові результати діяльності банку. Негативний фінансовий результат негативно впливає на ліквідність банку, нульовий фінансовий результат є допустимим тільки на невеликий проміжок часу, оскільки для подальшого сприятливого розвитку банку необхідно мати хоча б мінімальний рівень прибутку.

Загалом ліквідність банку залежить не тільки від внутрібанківської роботи, а й від таких зовнішніх чинників, як рівень розвитку ринкових відносин у різних сегментах економіки, якості роботи Національного банку. Разом з цим, слід враховувати такі чинники, які негативно позначаються на всіх галузях економіки, в т.ч. банківській сфері, як бюджетний дефіцит, інфляція, розбалансованість платоспроможного попиту на товари та їх пропозиція. У результаті впливу цих чинників навіть за відсутності недоліків у діяльності банку можуть виникнути проблеми з ліквідністю. Хоча безпосередня вина банків у цьому невелика, зовнішньо це виглядає як порушення їх ліквідності. При цьому важливо, що подібний стан виникає не в окремого банку, а охоплює ряд банків. Для усунення деяких негативних явищ застосовуються заходи, які виходять за межі компетенції окремих банків. За такої ситуації можна ставити питання забезпечення ліквідності всієї банківської системи країни.

Таким чином, до числа внутрішніх чинників, які визначають ліквідність банківських установ, належать:

- співвідношення активних і пасивних операцій по термінам погашення;
- якість активів;
- достатність власних і стабільність залучених коштів;
- фінансові результати діяльності банку.

До зовнішніх чинників, які впливають на ліквідність банку, належать:

- розвиток фінансового та грошового ринку;
- виконання Національним банком України своїх функцій з управління ліквідністю банківської системи країни.

З вище сказаного можна зробити висновок, що управління банківською

ліквідністю визначається як процес створення необхідних засобів та умов для того, щоб оплатити договірні або традиційні зобов'язання за доступними цінами і в будь-який період. Проте сам процес управління ліквідністю, використання стратегічних підходів та застосування конкретних інструментаріїв багато в чому залежать не тільки від понятійного апарату ліквідності, та її різновидів, а й значною мірою від реального середовища фінансового ринку.

1.3. Конкурентне середовище фінансового ринку та його вплив на ліквідність

Ефективність функціонування економічної системи загалом та її структурних елементів (в т.ч. банківської системи) зокрема значною мірою визначається умовами середовища, в якому доводиться діяти. Тенденції розвитку української економіки засвідчують про якісно новий етап у розвитку ринкових відносин, головним атрибутом якого є наявність конкуренції між банками. Дефініції “конкуренція”, “конкурентна позиція”, “конкурентна стратегія” є дещо новими для економічної науки в Україні. Так, Закон України “Про захист економічної конкуренції” трактує конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття за допомогою власних досягнень переваг над іншими суб'єктами господарювання, в результаті чого споживачі, суб'єкти господарювання мають змогу вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку [3].

Подібне визначення подано і в Економічній енциклопедії, де конкуренцію трактують як економічне суперництво та боротьбу між приватними і колективними товаровиробниками та продавцями товарів і послуг за якнайвигідніші умови їх виробництва і збуту, за привласнення найбільших прибутків, у процесі чого стихійно регулюється пропорції суспільного виробництва [69, с. 818].

Конкуренцію як процес створення і розповсюдження знань серед учасників ринку про те, як найкраще вести бізнес, визначає В. В. Попков [135, с. 46]. Такий підхід є надто вузький, оскільки розкриває конкуренцію як процес, а не як систему відносин.

Проте дослідження свідчать, що конкуренція – це суперництво паралельно діючих суб'єктів ринкових відносин, зацікавлених у досягненні подібних цілей. Проблеми функціонування банківських структур та учасників ринку в умовах конкурентного середовища є малодослідженими у вітчизняній науковій думці, проте викликали чималий інтерес у наукових колах іноземних дослідників. Зокрема, зазначені питання досліджували такі вчені, як Майкл Портер [137], Ізраел Кірцнер [90], Г. Л. Азоев [15], Ю. І. Коробов [96], Г. О. Самойлов [28], Р.А. Фатхудинов [162], Ф.А. Хайєк [165] та інші.

Економічне реформування в Україні не залишило осторонь банківську сферу, а тому її учасникам за умови всезростаючої конкуренції доведеться (навіть за відсутності бажання) рахуватися з умовами ринку, формувати свою стратегію із визначенням конкурентних переваг.

Характерними ознаками конкуренції є такі: наявність ринків з альтернативними, аналоговими можливостями, а також значні кількості покупців (продавців) товарів, послуг, чергування розробки та використання нових інструментів ринкової політики одними конкурентами та аналогічних відповідних заходів іншими конкурентами. Щодо банків, то банківська конкуренція – це існуючий в динаміці процес суперництва банків та інших кредитних і фінансових інститутів, в якому вони прагнуть забезпечити для себе

надійність та стійкість, підтримати рівень ліквідності, міцне становище на ринку.

До чинників, які зумовили конкуренцію в банківському середовищі, належать:

- тенденція до індустріалізації, що призводить до взаємопроникнення на ринку іноземних конкурентів, внаслідок чого загострюється суперництво з національними банками, адже іноземні банки приносять на ринок нові підходи щодо задоволення запитів клієнтів, нові банківські послуги;

- поява нових ринків капіталів, які трансформували традиційні системи вкладів;

- у результаті конкуренції національні банки набувають багатофункціонального характеру, створюючи відносини суперництва на внутрішньому ринку;

- диверсифікація банківських послуг;

- розвиток банківських технологій, важливих у роздрібній банківській діяльності.

Таким чином, пряме або опосередковане прагнення до підвищення ліквідності, що в конкурентному середовищі допускає доволі швидке агресивне зростання, розвиток банківських структур формують альтернативні чинники, які посилюють конкуренцію та її негативний вплив на позиції ліквідності.

Основними функціями конкуренції є такі:

- регулююча: конкуренція зумовлює перелив капіталу і формування оптимальної структури економіки, тобто, з одного боку, попиту споживачів, а з іншого – вимог економіки. Вона сприяє встановленню відповідності пропозиції банківських послуг з попитом на них не тільки за кількістю, а й якістю;

- розподільча: конкуренція сприяє розподілу доходів, коли більшу частину прибутку отримує той, хто пропонує найбільш конкурентоспроможні послуги;

- стимулююча: конкуренція стимулює банки знижувати витрати і впроваджувати нові послуги для досягнення конкурентних переваг.

Сфера банківської конкуренції є доволі просторовою, а саме конкурентне

середовище – багатовекторне. Основним його сектором є фінансові ринки, де конкурентне середовище має кілька зон (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Зони банківської конкуренції.

Банківську конкуренцію можна визначити як економічне суперництво банків за вигідні позиції на ринку банківських послуг. Загалом термін “банківська конкуренція” є умовним, оскільки, крім банків, на фінансових ринках діють ще й інші учасники. Окрім цього, останнім часом спостерігається тенденція універсализації банківської діяльності, і саме між універсальними банками ведеться гостра конкурентна боротьба. Традиційно вторинною ланкою банківської системи є універсальні та спеціалізовані банки. Якщо раніше між цими банками було чітке розмежування і недоцільним вважалося заняття додатковими видами діяльності, то на сьогодні більшість банківських структур диференціювали спектр надання послуг, а відмінності між універсальними та спеціалізованими банками стали розпливчастими. Недаремно, на сучасному етапі банки порівнюють із “банківськими супермаркетами” [24].

Поряд з суперництвом в нинішніх умовах банки відчувають дедалі більшу конкуренцію з боку суб’єктів парабанківської системи, до яких належать страхові компанії, фінансові брокери, пенсійні фонди, а також з боку нефінансових організацій, наприклад, торгових домів.

Окрім цих зон, можна визначити дві підзони: індивідуальна конкуренція, за якої конкурентами є окремі кредитні інститути; групова конкуренція, за котрої конкурентами можуть бути групи кредитних інститутів.

Враховуючи поділ конкуренції на цінову та нецінову, на сьогодні хаотичне та масштабне, з точки зору кількості учасників, зокрема банків, її існування на фінансовому ринку не дає змогу активно впливати на цінову політику ринку. Таке обмеження дієве завдяки наявності банківського нагляду над банківськими установами. Оскільки цінова конкуренція має певні обмеження та допустимі норми, то банківські структури найчастіше використовують нецінові методи ведення конкурентної боротьби або прихованої цінової конкуренції.

Якщо врахувати ті обставини, що учасниками фінансового ринку є не тільки банківські структури, то саме таке конкурентне середовище підштовхує банки до пошуку моделі поведінки на ринку з метою реалізації власних конкурентних переваг.

Так, надалі конкурентне середовище будемо розуміти як чинники, що спонукають банки до досягнення конкурентних переваг, збереження міцних позицій. У більшості випадків така стратегія банків спрямована на збереження або розширення клієнтської бази, що дає їм змогу зберігати свої ринкові позиції.

Щодо банків визначають такі поняття, як конкурентна позиція банків та конкурентна позиція банківських продуктів. Конкурентна позиція банку є економічна категорія, призначена для оцінки результатів та стратегічного планування діяльності банку, вказує на місце та рейтинг банку на ринках збуту відповідно до результатів його діяльності, на його переваги та недоліки порівняно з іншими банками та небанківськими інститутами, які оперують на цих же ринках.

Проблема формування об'єктивного конкурентного середовища підтверджується нерівномірністю регіонального розподілу банків та їх філій (рис.1.6).

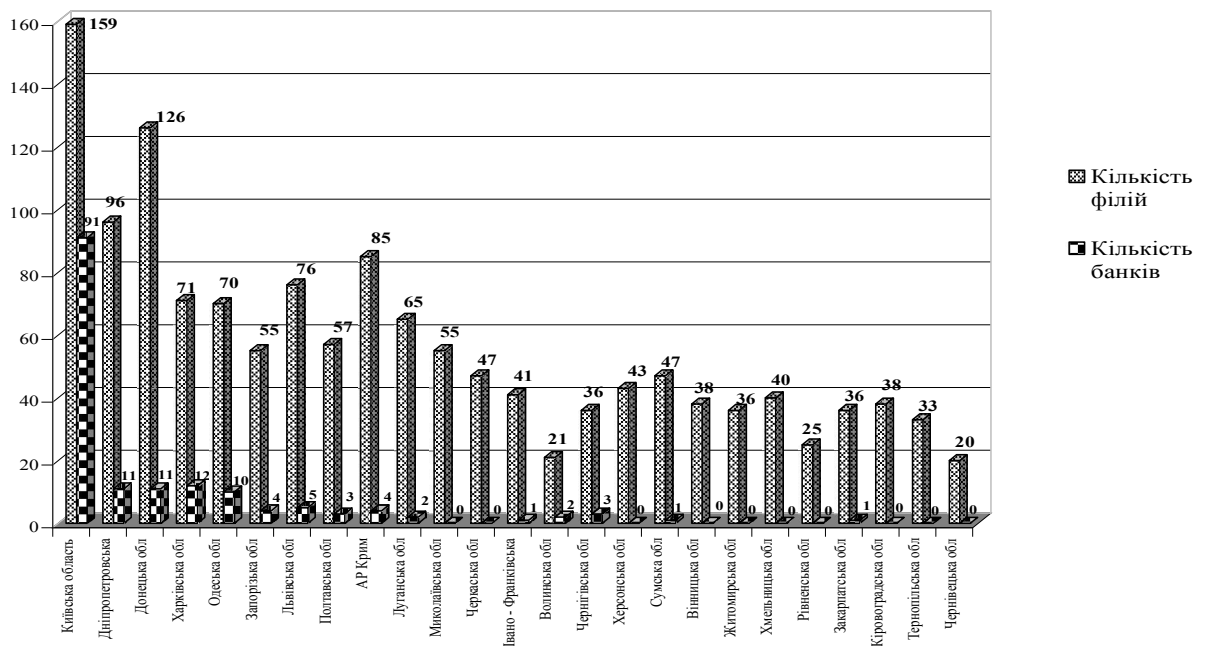

Рис. 1.6. Кількість банків та філій банків за регіонами України [62, с. 66].

Такий підхід впливає на якість наданих послуг клієнтам і на заходи банку, спрямовані на суперництво за залучення клієнтів. Безумовно неможна порівнювати зусилля та вжиті заходи банків у Київській області (діє 91 банк та 159 філій) та в Тернопільській області (відповідно 33 філії і жодного банку юридичної особи), що створює нерівні умови для конкурентної боротьби (табл. 1.3). З іншого боку доцільно вести мову про співвідношення кількості банків і філій із кількістю населення, що проживає в даному регіоні. Наприклад, у тих же областях проведено аналіз, який засвідчує неадекватність надання банківських послуг у різних регіонах.

Таблиця 1.3

**Співвідношення кількості банків та чисельності населення
в Україні та по областях**

	Населення, тис.осіб	Кількість банків і філій	Кількість банків та філій на 100 тис.осіб
Україна	47441,0	1385	0,34
Київська обл., м. Київ	4431,41	250	0,18
Тернопільська обл.	1123,04	33	0,34

Як зазначалось, однією із форм конкуренції є конкуренція між вітчизняними та іноземними банками. Вітчизняні банки побоюються експансії іноземних банків в Україні, які є досвідченими конкурентами, зважаючи на якість обслуговування та набір банківських послуг. Таким чином, іноземні банки, завойовуючи ринки, пропонують кредити за рівних цінових умов, але на триваліший термін. Проте саме присутність іноземних банків в Україні, забезпечення діяльності їх філій, а відповідно і підвищення конкурентного середовища в банківському секторі, є умовою вступу нашої держави до Світової організації торгівлі та Європейського Союзу. В табл. 1.4 подано основні банки в Україні зі 100% іноземним капіталом.

Таблиця 1.4

Банки зі 100% іноземним капіталом в Україні на 01.04.2005

Назва банку	Капітал, млн.грн.	Чисті активи, млн.грн.	Фін. результат, млн. грн.
Райффайзенбанк Україна	413,69	4653,03	6,231
ІНГ Банк Україна	212,97	1688,48	15,832
Креді Ліоне Україна	32,21	297,53	3,989
ПРО Кредит банк	51,58	164,39	7,682
Банк Пекао Україна	33,00	94,37	0,067
Банк ХФБ Україна	171,81	1079,97	21,678
Сіті банк Україна	157,97	1377,88	6,207

Центр соціологічних досліджень – “CASE” Україна провів сьомий тур опитування українських банків у березні 2004 р., для цього було обрано 100 банків. Одне із запитань у дослідженні стосувалося перешкод ведення бізнесу в Україні. Відповідно перше місце посіла конкуренція, яку обрали 90% опитаних банків

Проте з іншого боку, ринок без конкуренції неминуче породжує монополізацію його сегментів. Ринкова конкуренція, навпаки, підвищує мобілізаційні можливості банків та здатність адаптуватися до нових умов. У результаті є низка банків, які не витримують конкурентної боротьби і

відчувають дефіцит ліквідності. Саме вони змушені, втративши конкурентну позицію, припинити діяльність або застосувати різні форми реорганізації. Злиття або приєднання банків спрямовані також на вирішення проблем капіталізації, пов'язаних із недостатньою адекватністю капіталів банків до розміру їх активів. Таким чином, показник достатності капіталу щодо активів є одним із чинників, що враховуються при оцінці ліквідності банку.

Станом на 01.08.2005 р. регулятивний капітал банків в Україні збільшився на 24,5% з початку року (за відповідний період 2004 р. – 22,4%) і досяг 22641 млн.грн., у т.ч. зобов'язання – на 32,7% (за відповідний період минулого року – на 26,4%) до 153812 млн. грн., загальні активи – на 29,6% (за відповідний період минулого року – на 25,3%) до 183000 млн. грн. (рис. 1.7).

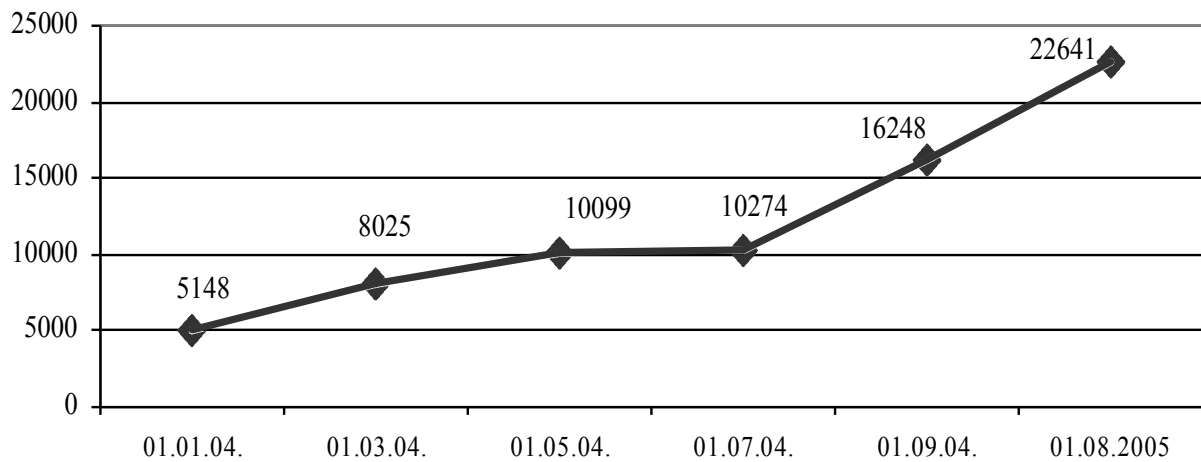

Рис. 1.7. Динаміка регулятивного капіталу банків в Україні.*

В середньому адекватність капіталу коливається в межах 14 – 20%, при нормативі не менше 8 %. Так, у період з 2001 по 2003 рр. адекватність капіталу досягала найвищого рівня в 2001 р. і становила 20,69%. Упродовж 8 місяців 2005 р цей показник збільшився порівняно з 2001 р. і становить 24,5% при нормативі не менше 10 % (рис. 1.8).

Проаналізувавши відповідність окремих банків нормативу адекватності, можна зробити висновок, що ситуація вкрай неоднорідна.

* Складено автором за даними НБУ

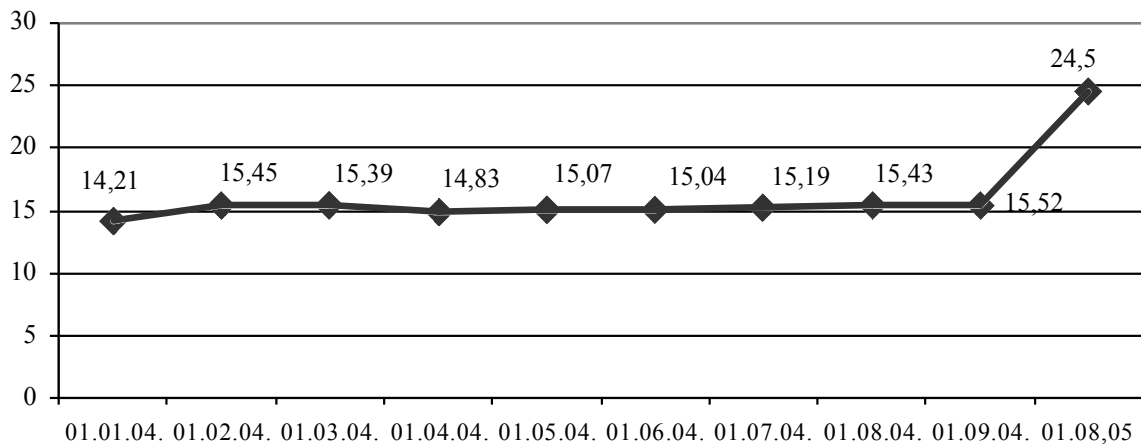

Рис. 1.8. Адекватність регулятивного капіталу на 01.08.2005 р.*

Так, Асоціація українських банків станом на 1.01.2004 р. розподілила діючі банки за показниками адекватності капіталу на три групи:

1) небезпечна “червона група” – банки з рівнем адекватності не менше 10%. До цієї групи належать 3 банки, які володіють у сукупності 29% скоригованих активів банківської системи. Середній рівень адекватності по групі – 7,834, якщо не брати до уваги Ощадбанк, то 8,3%;

2) ризикова “жовта група” – банки з рівнем адекватності від 10 до 12%. Належать 12 банків, які мають у розпорядженні 24% скоригованих активів банківської системи. Середній рівень адекватності капіталу по групі становить 10,52%;

3) стабільна “зелена група” – це 121 банк із рівнем адекватності капіталу більш ніж 12%, де середній показник по групі становить 22,13%. Перевищення регулятивного капіталу дає змогу банкам збільшити чисті активи.

Разом із цим, такий розподіл не є гарантом того, що банки з високим рівнем капіталізації не вирішуватимуть цієї проблеми в майбутньому.

Про важливість рівня капіталізації для банків свідчить той факт, що підвищення рівня капіталізації оцінюється в 10 балів за десятибальною шкалою серед чинників, які стимулюють злиття (приєднання) банків в Україні [149,с.7].

* Складено автором за даними НБУ

Оскільки в структурі доходів банків процентні доходи переважають (рис. 1.9), то залучення нових клієнтів і розширення бази кредитування є об'єктом гострого суперництва між ними.

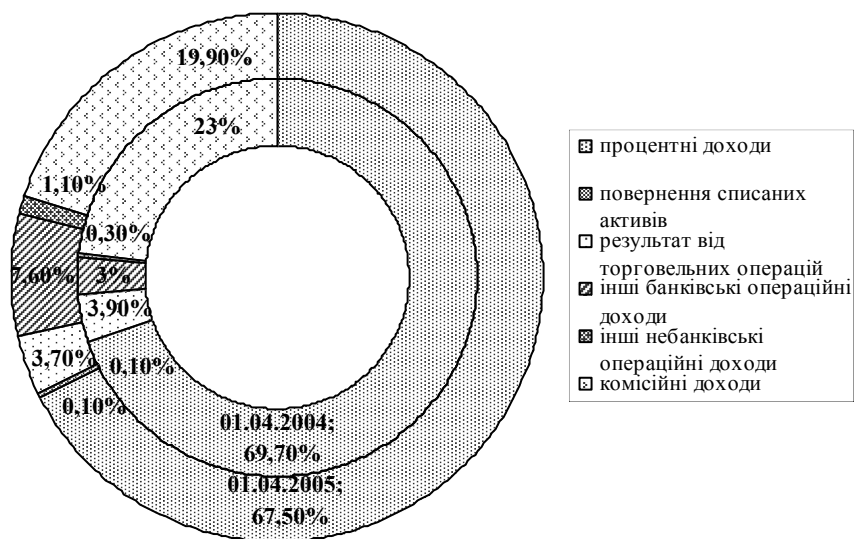

Рис. 1.9. Структура доходів банків України [62, с. 67].

В структурі кредитного портфеля українських банків переважають кредити, надані суб'єктам господарювання (74,7% на 01. 04. 2005 р.) (рис. 1. 10).

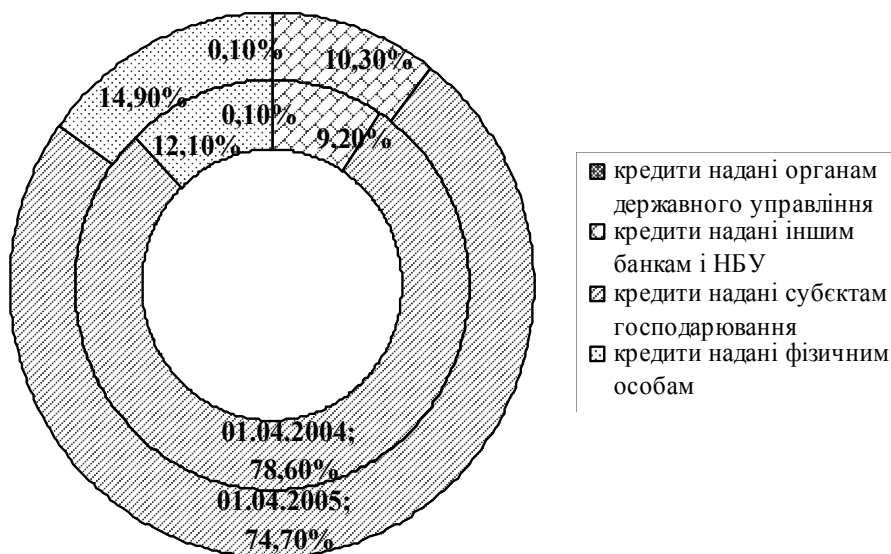

Рис. 1.10. Структура кредитного портфеля банків України [62, с.67].

Диверсифікація об'єктів кредитування забезпечує банку можливість уникнення ризику неповернення значних сум кредитів. Кредитування як один із напрямків діяльності банку зорієнтоване переважно на короткий період, що зумовлено побоюванням позичальників щодо зміни цінової кон'юнктури на ринку. Тим не менше обсяги кредитування постійно зростають. Так, у першому

кварталі 2005 р. обсяг наданих банками кредитів становив 26% від ВВП проти 25,7% у 2004 р. і 11,5% у 2000 р.

В процесі конкурентної боротьби банки вдаються і до маневрування процентними ставками за наданими кредитами, диференціація яких знову ставить в нерівні умови потенційних покупців кредитних ресурсів у різних регіонах, про що засвідчують дані табл. 1.5.

Таблиця 1.5

**Процентні ставки банків України за наданими кредитами
в липні 2005 р. щодо регіонів**

Регіони	Усього	В т. ч.		з них					
		суб'єктам господарування	фізичним особам	у національній валюті			в іноземній валюті		
				усього	суб'єктам господарування	фізичним особам	усього	суб'єктам господарування	фізичним особам
Усього	13,6	13,3	15,7	15,2	14,8	19,2	11,3	10,9	13,1
АР Крим	17,4	17,9	15,7	19,3	19,3	19,3	13,0	12,9	13,1
м. Київ	11,7	11,5	14,5	13,4	13,2	18,1	9,9	9,6	13,0
Області									
Вінницька	16,5	16,8	15,7	18,4	18,3	18,7	13,4	13,6	13,0
Волинська	16,0	15,7	16,8	19,3	18,7	21,1	12,8	12,6	13,4
Дніпропетровська	14,2	14,0	15,7	14,0	13,8	19,3	14,5	14,9	12,6
Донецька	15,6	15,3	17,6	17,4	17,0	20,0	12,3	12,1	13,5
Житомирська	17,0	18,4	15,2	18,6	19,6	16,7	12,4	12,3	12,5
Закарпатська	15,2	15,4	14,9	18,4	18,3	18,5	13,1	13,2	13,0
Запорізька	15,3	15,1	16,2	17,9	17,7	19,1	11,8	11,4	13,0
Івано-Франківська	15,1	15,0	15,7	15,8	15,4	19,6	13,0	13,3	12,4
Київська	16,9	17,1	16,5	17,7	17,4	19,5	13,2	13,3	13,2
Кіровоградська	19,1	19,3	18,4	19,9	19,6	20,7	12,7	12,9	12,6
Луганська	17,1	16,8	17,9	18,2	17,9	19,1	12,4	12,1	13,3
Львівська	15,7	15,8	15,2	17,4	17,1	19,7	13,0	12,9	13,1
Миколаївська	15,0	14,9	15,6	18,2	18,2	18,1	11,6	11,2	13,2
Одеська	16,0	16,5	14,3	18,4	18,3	19,3	13,1	13,0	13,2
Полтавська	14,1	13,9	16,4	18,9	18,9	18,6	11,8	11,8	12,6
Рівненська	16,9	17,0	16,5	18,1	17,8	20,6	13,0	12,9	13,2
Сумська	17,2	17,0	18,2	17,9	17,5	20,6	12,7	13,0	12,1
Тернопільська	15,9	16,5	14,6	18,2	18,1	18,8	12,4	11,9	12,7
Харківська	15,2	15,0	15,9	17,2	16,9	20,5	12,7	12,5	13,6
Херсонська	15,9	15,9	16,2	16,8	16,2	20,9	12,9	13,0	12,9
Хмельницька	17,1	17,6	15,9	18,2	18,1	18,4	13,8	13,1	14,0
Черкаська	16,5	16,2	17,5	17,4	16,7	20,2	13,2	13,4	12,8
Чернівецька	16,6	17,1	15,9	18,3	18,0	19,3	13,4	12,3	13,8
Чернігівська	18,6	18,8	18,0	20,0	19,8	20,8	13,0	13,0	13,0

Конкурентне середовище спонукає банки до суперництва за залучення коштів юридичних та фізичних осіб, тому диверсифікація депозитних операцій, обсяг і якість залучених ресурсів є одним із чинників впливу на банківську ліквідність. Депозитна політика банку передбачає розробку та планування

заходів для збільшення ресурсної бази та підтримання необхідного рівня ліквідності, визначається пріоритетами при виборі бази клієнтів та сегментування ринку.

З метою розширення ресурсної бази банки налаштовані на надання повного спектра послуг постійним та потенційним клієнтам. Конкуренція на депозитному ринку визначається пропозицією, тобто залежить від продавців, а ними можуть бути фізичні та юридичні особи, які продають вільні ресурси (рис. 1.11). Якщо при залученні коштів населення банк не може орієнтуватися на них як на основне джерело ресурсів, то на ринку депозитів підприємств він проводить власну ресурсну політику. Саме на депозитному ринку можна спостерігати цінову конкуренцію банків, однак упродовж років спостерігається стійка динаміка росту депозитів.

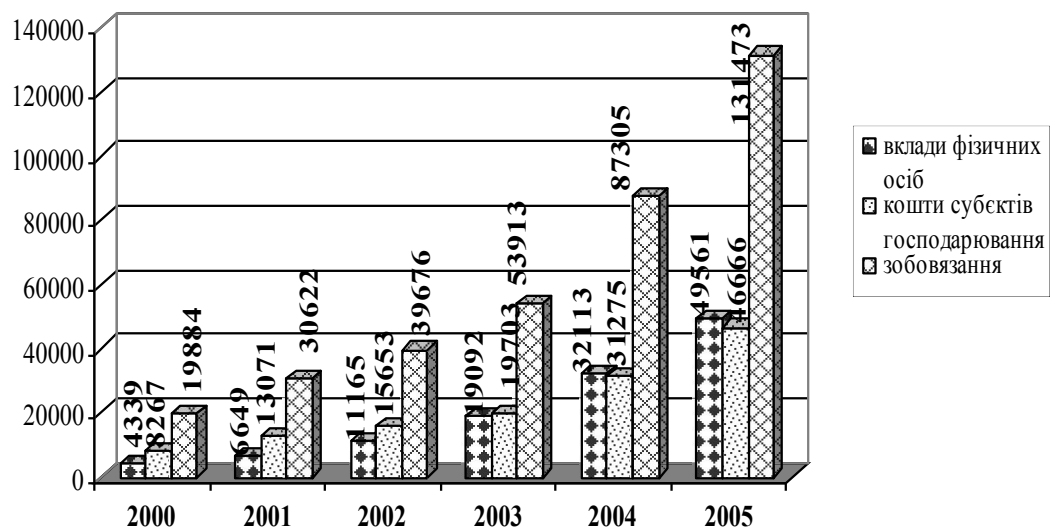

Рис. 1.11. Динаміка зобов'язань банків в Україні, коштів суб'єктів господарювання та вкладів фізичних осіб. *

Збільшення обсягів залучених банками ресурсів на депозитному ринку зумовлюється не збільшенням довіри клієнтів, а диверсифікацією банківських продуктів.

Розрахуємо прогнозні значення зобов'язань, коштів суб'єктів господарювання та обсяги вкладів фізичних осіб за допомогою програмного

* Складено автором за даними [62. с. 66]

продукту STADIA (Додаток В) і представимо їх у такому вигляді (див. табл. 1.6).

Таблиця 1.6

**Прогнозні показники зобов'язань, вкладів
фізичних осіб та суб'єктів господарювання**

Показник	Прогнозна модель	Прогноз на 2006 р. млн. грн.
Зобов'язання	$Y=e^{9,523+0,3684t}$, R=0,99587	180200
Вклади фізичних осіб	$Y=e^{8,1039t+1,357}$, R=0,96396	46300
Вклади суб'єктів господарювання	$Y=e^{8,708+0,3286t}$, R=0,99028	60350

Необхідно зазначити, що на ринку банківських продуктів банки мають володіти прогновною інформацією про засоби отримання дешевих і найбільш довготермінових ресурсів. Оскільки залишки на розрахункових рахунках є важливою частиною ресурсної бази банку, боротьба за вигідних клієнтів, які мають постійні великі залишки, відбувається на фоні конкуренції між банками. Головною перевагою в цій боротьбі є надання кредитів за нижчою ставкою, ніж у конкурентів. Для великих, стійких підприємств, які постійно використовують у своїй діяльності кредити, питання про зниження ставки має вирішальне значення при прийнятті рішення про переведення рахунків у той банк, який пропонує нижчі ставки. Банк може знизити ставки на протипагу ринковим без втрати для своєї дохідності або шляхом зниження внутрішніх витрат, або залучення дешевих ресурсів. Проте на ринку ціна ресурсів визначається попитом і не може бути знижена для конкурентного банку. Інша справа, якщо банк не купує ресурси на ринку, а отримує їх від держави у вигляді обслуговування бюджетних рахунків. Чим більше таких рахунків у пасиві банку, тим більше він конкурентноспроможний порівняно з іншими. Таким чином, виникають нерівні умови конкуренції. Тому для рівноправної конкуренції необхідно виключити або обмежити можливості отримання окремими банками конкурентних переваг за рахунок використання бюджетних коштів.

На даний час, на фінансових ринках України дієвий розподіл між банками за рівнем доступу до ресурсів, найбільші банки і банки, розташовані в основних

фінансових центрах країни, можуть домовлятися про отримання великих міжбанківських кредитів або залучення інших коштів клієнтів. Використовуючи цю можливість для оптимізації власних витрат, вони широко застосовують для підтримання ліквідності управління пасивами. Іншими словами, при видачі позики і залученні коштів у банк насамперед враховують вигідність і ризик операцій, а дисбаланс операцій, який виникає за термінами, покривається шляхом залучення додаткових коштів із фінансового ринку.

Велика частина середніх і малих банків, не маючи достатнього оперативного доступу до ресурсів фінансового ринку і окремих його сегментів (валютного, цінних паперів, міжнародного ринку капіталів), змушена в своїй діяльності покладатися на власні сили, тобто на збалансованість активно-пасивних операцій за термінами, на партнерську співпрацю з постійними клієнтами, оскільки ці банки не тільки можуть не мати змоги залучити додаткові кошти з ринку в будь-який період, а й ліміт часу, відведений на вирішення подібної ситуації, в них буде значно менший, ніж у великих банків.

Для банків, не зорієнтованих на фінансовий ринок, проблеми з платежами є менш болючими. В цьому разі може виникати звичайний для їх операційної діяльності невеликий дефіцит ліквідності: складність при проведенні платежів через банки, які втратили свою ліквідність, а також повернення міжбанківських кредитів, виданих таким банкам. Ця категорія банків здатна залучити достатню кількість клієнтів на обслуговування, щоб вирішити можливі проблеми з ліквідністю самостійно.

На основі вищезазначеного можна побудувати схему причинно-наслідкового ланцюга розвитку кризи, характерної для більшості банків (рис. 1.12).

Таким чином, якщо проблеми дефіциту платіжних коштів перестають бути латентними (банк не використовує заготовленого для даної ситуації сценарію дій), події розвиваються доволі швидко. По-перше, для стримання і залучення позичених коштів банк починає нараховувати більші проценти, що значно збільшує його витрати.

Рис. 1.12. Схема причинно-наслідкового ланцюга розвитку кризи ліквідності в банку.

По-друге, поступово зменшується видача нових кредитів, що не тільки знижує доходи банку, а й погіршує якість його активів, оскільки проблемні кредити не зникають, і, як наслідок, їх частка в портфелі банку збільшується. По-третє, як наслідок двох перших – значне перевищення витрат над доходами, здатне до кінця року поглинути весь або більшу частину прибутку банку, що не тільки значно знизить його здатність захисту від ризиків, а й може призвести до ліквідації банку. По-четверте, паралельно з переліченими проблемами, збільшується відплив коштів із депозитних рахунків клієнтів. І якщо це збільшення випереджатиме можливості банку за вивільнення коштів для оплати

власних зобов'язань, розпочнеться криза платежів.

Якщо до цієї стадії банк не зможе вирівняти свій платіжний баланс або залучити достатньо коштів для покриття наявного розриву ліквідності, може відбутися ланцюгова реакція щодо зростання вимог, які пред'являються до банку, з одночасним значним зменшення будь-яких надходжень.

При цьому на стадії, коли є ще достатньо ліквідні активи і надійні клієнти, але криза вже неминуча, керівництво або власники банку починають активно виводити з нього кошти, що підсилює до того вже загострену ситуацію.

Надалі найбільш імовірним розвитком подій може бути або санація банку сторонньою організацією, або його ліквідація, тому що відновлення нормальної діяльності банку є надто складним процесом.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що головна причина розвитку кризи ліквідності банку полягає у виникненні та збільшенні платіжного дефіциту через неадекватність обраних методів управління ліквідністю банку станом і рівню розвитку фінансового ринку і в обмежених можливостях банку своєчасно змінити вектори вже обраної політики управління ліквідністю відповідно до змінених умов функціонування фінансового ринку, зокрема, ринку банківських продуктів.

Основні характеристики банківського продукту, які впливають на його конкурентоспроможність, згрупуємо за такими основними параметрами: ціна продукту (тариф, процентна ставка, дисконт) та пов'язані з нею стандартні умови договору; якість базової послуги (швидкість, точність, надійність, дотримання умов договору); якість обслуговування до і після продажу продукту; диференціація продукту; доступність продукту, розвиток філіальної мережі банку, інформованість про банківський продукт та його властивості; зовнішній вигляд співробітників банку та приміщення, де надаються послуги (інтер'єр, наявність інформаційних стендів та ін.); стимулювання збуту за допомогою надання додаткових послуг, подарунків тощо.

Серед вищезазначених характеристик банківського продукту, що дають змогу встановити його конкурентоспроможність, найбільш значимим є

визначення його ціни та якості. Визначення якості банківської послуги є не стільки теоретичною проблемою, скільки актуальним питанням діяльності банківських структур. Згідно із концепцією послуги як маркетингового продукту, якість передбачає три таких рівні:

- 1) якість базової послуги та операцій, які її супроводжують (“process”);
- 2) якість обслуговування (“people”);
- 3) якість фізичного середовища банківської послуги (“providence”).

На наш погляд, оцінюючи якість банківських послуг, слід вивчати думку реальних клієнтів банку щодо нього. Досліджуючи конкурентоспроможність банку загалом, доцільно брати до уваги зовнішні параметри, які використовують потенційні клієнти при виборі банку.

Для визначення конкурентоспроможності продуктів використовують такі кількісні показники:

- 1) коефіцієнт конкурентоспроможності (коефіцієнт “ціна-якість”, інтегральний нормований коефіцієнт якості);
- 2) ступінь задоволення потреб споживачів;
- 3) параметричні індекси конкурентоспроможності;
- 4) радар конкурентоспроможності;
- 5) рівень (ступінь) конкурентоспроможності;
- 6) рейтинг конкурентоспроможності.

Перші дві групи відображають позицію споживачів щодо визначення конкурентоспроможності та передбачають кількісну оцінку властивостей продукту. Третя і четверта групи відповідають еталонному підходу, коли значення параметрів конкурентоспроможності порівнюють з еталонними показниками. Останні дві групи показників передбачають розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності продукту, на основі його порівняння з продуктами конкурентів.

Цікавим, на наш погляд, є використання радару конкурентоспроможності – методу, який дає змогу графічно зобразити конкурентоспроможність продукту та визначити інтегральний кількісний показник конкурентоспроможності. Його

суть полягає в тому, що будується діаграма “радар”, яка має стільки осей, скільки параметрів вибрано для оцінки конкурентоспроможності продукту. На кожній осі відкладають значення параметра як для продукту банку, так і для продукту еталонного або конкурентного. Таким чином, будуть побудовані багатокутники, які слід порівняти між собою, а відхилення вказуватиме на ступінь конкурентоспроможності продукту за кожним параметром.

Головна перевага даного методу в тому, що він дає змогу різнорозмірні показники конкурентоспроможності продуктів об’єднати в один безрозмірний коефіцієнт. Недоліком методу є те, що площа радару залежить від порядку дотримання параметрів. Цей недолік нівелюється, якщо для всіх оціночних продуктів використовують один і той самий порядок розміщення параметрів. Проте якщо ненульові значення будь-яких параметрів знаходяться між нульовими, то площа всієї фігури дорівнює нулю. Це можна попередити, вилучивши з аналізу параметри з нульовими значеннями.

Зазначені методи є важливими, однак важливе значення для банків має визначення конкурентоспроможності продуктів банку на основі порівняння їх властивостей із властивостями продуктів конкурентів. Таким чином, актуальним є використання методики розрахунку коефіцієнта конкурентоспроможності, або рівня конкурентоспроможності. Оцінювання параметрів за цього підходу відбувається шляхом ранжування значень даного параметра для всіх конкуруючих на ринку продуктів. Для цього потрібно виписати значення кожного показника, виражені в одиницях вимірювання або в балах, для всіх учасників ринку. Згодом, кожному банку за всіма показниками присвоюються оцінки відповідно до його порядкового номера у відповідному ряді чисел (чим більше значення його показника, тим вищий його ранг). Суму отриманих значень називають балом конкурентоспроможності. Бал конкурентоспроможності відображає, яке місце посідає банк на даному продуктовому ринку за конкурентоспроможністю свого продукту серед розглянутих учасників цього ринку. Важливим є те, що таким чином визначається не місце банку загалом, а саме серед певного кола конкурентів, для

яких також проводиться аналіз. Максимальне значення конкурентоспроможності відповідає кількості продавців, за якими здійснюється аналіз.

Незважаючи на застосовувані методи оцінювання конкурентоспроможності банківського продукту, банк має сприяти формуванню визначеної стратегії та її реалізації для лідирування на всіх ринках або їх сегментах.

Ми розглянули конкурентну позицію банку лише щодо його реального становища, однак це поняття є набагато ширшим – це не тільки результат діяльності банку, а й його мета. На перший погляд, цільовою позицією банку є лідерство на всіх продуктових ринках. Насправді, все набагато складніше. По-перше, банк має в своєму розпорядженні обмежені ресурси, і тому керівництву потрібно кожного дня вирішувати проблему їх розподілу між різними напрямками діяльності, в тому числі і між різними продуктами. По-друге, не всі ринки заслуговують на те, щоб на них затрачати сили для досягнення позиції лідера. Інструментом, що дасть змогу вирішити зазначені проблеми, є позиціонування продуктів на ринку.

Позиціонування можна здійснювати як щодо наявних продуктів банку, так і абсолютно нових. Виокремимо етапи сегментації ринку і позиціонування продуктів:

1. Визначення основних сегментів ринку, що досліджується.
2. Виокремлення цільових сегментів з точки зору їх привабливості для банку.
3. Визначення вимог цільових покупців та споживачів до продукту та критеріїв його вибору продукту.
4. Розробка (добробка) продукту з метою максимальної відповідності його властивостей очікуванням та вимогам споживачів.
5. Оцінка позицій конкуруючих продуктів на обраних сегментах.
6. Визначення бажаної позиції для свого продукту.
7. Вибір стратегії досягнення бажаної позиції.
8. Розробка комплексу маркетингу відповідно до результатів позиціонування і вибору стратегії.

При позиціонуванні окремих продуктів застосовується метод побудови карт позиціонування. Для побудови карт позиціонування продукту використовуються такі його характеристики, які є пріоритетними для споживачів. Карта позиціонування – це двовимірна матриця, на полі якої відображається становище продуктів конкурентів у вигляді кола з радіусом, пропорційним до їх частки на ринку. Даний метод є доволі суб’єктивним, тому доцільно розглянути основні матричні методи вибору позиції банку на окремих ринках.

I. Використання моделі, розробленої Бостонською консультативною групою (БКГ), дає змогу віднести будь-яку послугу банку до одного із чотирьох видів, кожному з яких відповідає певна типова стратегія залежно від темпів зростання ринку і відносної частки банку на ньому (рис. 1.13).

Темпи зростання ринку	Частка ринку	
	Велика	Невелика
Високі	+++ Зірки _ _ _	+ Знаки питання _
Низькі	+++ Дійні корови _	+ Собаки _

Умовні позначення:

+++ – великі грошові надходження; + – невеликі грошові надходження;

_ _ _ – великі грошові затрати; _ – невеликі грошові затрати.

Рис. 1.13. Матриця Бостонської консультативної групи.

Межа між високими і низькими темпами зростання за цією методологією проходить на рівні подвоєного обсягу продажів плюс темпи інфляції. Проте, на думку аналітиків, вона може встановлюватися на іншому рівні, але не менше ніж 5%. По горизонтальній осі матриці розміщується співвідношення частки ринку, що належить конкретному банку, до частки ринку його конкурента. В матриці межа між високою і низькою часткою ринку проходить на рівні 1. На думку експертів, ця межа має становити 0,75 – 0,8, щоби в квадранти, які характеризують високу частку ринку, могли потрапити не тільки лідери, але й ті, хто перебуває на рівні “вище середнього”.

Подамо загальні типові стратегії для кожного квадранта матриці. Для продуктів “зірки” – це закріплення частки на ринку; для продуктів “дійні

корови” – стратегія стабілізації частки ринку; для продуктів “знаки питання” – необхідно вибрати одну із двох альтернатив: закріплення частки на ринку або дезінвестиційна діяльність (зменшення частки на ринку); для продуктів “собаки” – скорочення частки на ринку і поступовий вихід з нього.

II. Використання матриці “конкурентна позиція ринку – привабливість ринку”, розробленої компанією “General Electric”, дає змогу здійснювати аналіз на основі об’єктивних критеріїв і деталізувати обрану інвестиційну та конкурентну стратегії (рис. 1.14).

Привабливість ринку	Конкурентна позиція		
	Сильна	Середня	Слабка
Висока	1) зростати / балансувати	2) зростати / втілювати	3) отримувати результати діяльності / перебудувати діяльність / змінити структуру
Середня	4) захищати / інвестувати	5) вибірково інвестувати / вибирати сегмент	6) обережно деінвестувати
Низька	7) отримувати результати	8) обережно вилучати інвестиції	9) негайно припинити діяльність

Умовні позначення

Пріоритетність продуктів	Номери стратегії	Стратегічні альтернативи
Продукти високого пріоритету	1, 2, 4	1) стабілізувати частку ринку; 2) збільшити частку ринку; 3) збільшити первинний попит або попит на даний продукт загалом;
Продукти селективного пріоритету	3, 5, 7	4) зберігати або збільшувати частку ринку тільки щодо обраної групи клієнтів; 5) збільшити дохідність продуктів, навіть ризикуючи втратити частину ринку;
Продукти низького пріоритету	6, 8, 9	6) обмежитися наявним рівнем дохідності продукту, припинити інвестиції в його розвиток; 7) припинити випуск даних продуктів.

Рис. 1.14. Вибір стратегії позиціонування банку на ринках.

За допомогою даної матриці на основі аналізу ринкових характеристик кожної послуги банку юридичним особам визначається їх пріоритетність і стратегія подальшого розвитку кожної групи послуг залежно від класу пріоритетності.

Основою класифікації послуг є дві групи чинників, обидві з яких

визначаються комплексом величин, а не єдиним показником. Для отримання кількісної оцінки конкурентоспроможності позиції продукту на своєму ринку потрібно сумувати показники його частки ринку і кількісні показники конкурентоспроможності продукту, зважені за коефіцієнтами, які визначені експертами.

III. Використання матриці життєвого циклу фірм Hoffer і Artur De Little. Для кращого визначення тих продуктових напрямків, які розвиваються, можна використовувати матрицю життєвого циклу. Це є матриця розміром 3x5, де розміщення продуктів залежить від стадії розвитку галузі та величини їх конкурентної позиції.

Кожна із наведених матриць має свої переваги та недоліки, тому за наявності всіх необхідних даних доцільно використовувати три матриці одночасно. Такий аналіз дасть змогу менеджерам вивчити: 1) ринки, на яких функціонує банк; 2) потенційні можливості розвитку продуктового ряду; 3) визначити варіанти рішень щодо розподілу фінансових, трудових та інших ресурсів між підрозділами банку, які працюють на різних ринках.

Дослідження конкурентного середовища банку можна вважати кроком на шляху до аналізу конкурентної позиції банку загалом. Основними методами вивчення конкурентних позицій учасників ринку, які характеризують позицію кожного з них, є такі:

- 1) складання рейтингів банків;
- 2) побудова карт стратегічних груп;
- 3) бенчмаркінг.

Рейтинги можна проводити не тільки з метою визначення фінансової неспроможності банку, а й для використання диференційованого підходу при проведенні грошово-кредитної політики Національного банку, для інформованості потенційних клієнтів банківських структур.

Проведення рейтингового оцінювання потребує аналізу великої кількості достовірної інформації про діяльність банку. Така інформація міститься в стандартних звітах банку, а для її деталізації використовуються дані

аналітичного обліку.

Карта стратегічних груп – це інструмент, який дає змогу відобразити конкурентні позиції банків, що конкурують між собою. Цей аналітичний спосіб пов'язує як аналіз певної галузі діяльності загалом, так і становище кожного банку зокрема. Він є найбільш ефективним, коли в даній галузі діє так багато конкурентів, що неможливо вивчити становище кожного з них. Стратегічна група складається із конкуруючих фірм (банків) з однаковим стилем конкурентних активностей та з однаковими позиціями на ринку. Банки однієї стратегічної групи можуть бути подібними між собою за різними ознаками: вони можуть надавати однакові послуги, обслуговувати одні й ті самі групи споживачів, використовувати одні канали розподілу, бути залежними від використання однакової технології тощо.

Бенчмаркінг. Одним із методів оцінювання конкуренції в галузі і головних чинників успіху є бенчмаркінг, який широко використовується на Заході, проте ще не введений у вітчизняну практику. Бенчмаркінг – це технологія, яка об'єднує в єдину систему стратегії, галузевий аналіз та аналіз конкурентів. Методи бенчмаркінгу є доволі трудомісткими методами маркетингових досліджень, які використовуються для:

- 1) оцінки і порівняння “найкращих у класі” конкурентів щодо головних чинників успіху в даній галузі, а також за її межами;
- 2) визначення як “найкращі в класі” досягають своїх показників;
- 3) використання цих даних як основи для визначення цілей, стратегій дослідження банку та методів застосування.

Фактично це є альтернативний метод стратегічного планування не від досягнутого, а за показниками конкурентів. Бенчмаркінг проводиться на двох рівнях:

- 1) стратегічний бенчмаркінг – це процес забезпечення відповідності стратегії компанії головним чинникам успіху в галузі та стратегіям поведінки конкурентів;

2) оперативний бенчмаркінг спрямований на те, щоби залучити різні функціональні галузі діяльності банків для переваги над конкурентами та побудови конкурентної переваги.

Головна та кінцева мета аналізу конкурентної позиції банку – сформуванню ефективну конкурентну стратегію, яка забезпечить банкові досягнення бажаного конкурентного становища та визначених цілей.

Проведене дослідження показало, що конкурентна позиція банку є складною та багатовекторною економічною категорією, яка має специфічні властивості як на теоретичному, так і практичному рівнях. Структурний аналіз дає змогу визначити такі види конкурентної позиції:

1) залежно від об'єкта конкуренції – конкурентна позиція банку та конкурентна позиція продукту;

2) залежно від суб'єктів конкуренції – внутрігалузева та функціональна конкурентна позиція;

3) залежно від критеріїв сегментації ринку – продуктова, клієнтурна та територіальна;

4) залежно від оцінюючих суб'єктів – конкурентна позиція з точки зору фірми, споживачів, інвесторів, незалежних експертів, громадськості тощо;

5) залежно від виду аналізу – фактична і цільова.

На сьогодні в Україні функціонувати банківським структурам дуже складно з огляду на відсутність стабільних умов діяльності, потужних банків, на які слід орієнтуватися, небажання іноземних банків мати філії в нашій країні. За цих умов для досягнення банками надійної конкурентної позиції доцільно вжити наступних заходів: збільшувати власний капітал шляхом злиття та приєднання банків; залучати нових інвесторів; вдосконалити якість та технічне обслуговування клієнтів; розширити асортимент послуг, що надаються; розширити канали збуту та збільшити кількість філіалів, відділень, обмінних пунктів тощо; використовувати сучасні способи просування послуг та стимулювання збуту, проводити навчання персоналу з продажу; створити (за потреби вдосконалити) імідж банку, збільшивши кількість рекламних заходів та

активізувати роботу з громадськістю.

З точки зору впливу конкуренції на ліквідність банків, можна зробити висновок про те, що банківська конкуренція має ряд специфічних ознак, які суттєво відрізняють її від конкуренції в промисловості або інших галузях національної економіки. До цих ознак належать такі:

- конкуренція в даному секторі економіки виникла пізніше, ніж в інших, однак їй властиві різноманітність форм та інтенсивність розвитку;
- конкурентне середовище визначається напрямками банківської діяльності та сегментами фінансового ринку;
- внутрігалузева конкуренція є переважно показовою, що пов'язане з диференціацією банківського продукту;
- банківські послуги можуть взаємозамінюватися, але не мають конкурентоспроможних „зовнішніх” замін, саме тому міжгалузева конкуренція здійснюється тільки за допомогою переливу капіталу;
- у банківській діяльності відсутні захисні вхідні бар'єри, що зумовлює інтенсивну конкуренцію;
- обмеження цінової конкуренції на банківському ринку потребує запровадження банківського менеджменту продукту;
- банківські ринки є ринками диференційованої олігополії, які надають широкі можливості для кооперації та узгодження ринкової політики кредитних інститутів.

Таким чином, конкуренція на фінансовому ринку має свою специфіку, яка полягає в тому, що:

- більшість великих банків розміщено в м. Києві, де зосереджено більшість банківського капіталу і активів;
- ці банки освоюють нові ринки, на яких створюють конкуренцію малим банкам, не здатним кредитувати економіку і пропонувати сучасні способи обслуговування;
- за рівнем капіталізації, менеджменту та якості послуг вітчизняні банки відстають від іноземних конкурентів.

Серед причин погіршення фінансового стану банків можна відмітити ускладнення конкуренції в банківській сфері України в умовах негативного впливу зовнішнього середовища. Отож, вітчизняний банківський сектор потребує підтримки, яка б не обмежувала конкуренцію, а дала змогу підвищити конкурентоспроможність банків та забезпечити для них відповідний рівень ліквідності.

Висновки до розділу I

1. Вітчизняний банківський ринок, в тому числі і ринок банківських продуктів, сформувався хаотично на початку 90-х рр. ХХ ст. без будь-яких наукових розробок та стратегії розвитку, що позначилося на стартових умовах діяльності банківських установ. Саме на початкових стадіях не було закладено достатніх умов розвитку банківського сектора. Для стабілізації грошово-кредитної системи України знадобилося шість років, щоби запровадити національну валюту, сформувати фінансову базу банків.

2. Одним із завдань функціонування банківської системи є забезпечення оптимального рівня стійкості та ліквідності банків. Стійкість системи банків є інтегрованим поняттям, яке характеризує якісний стан цієї системи. Вона відображає здатність банків виконувати свою функціональну роль в економіці, забезпечувати власне розширене відтворення банківського капіталу і долати дестабілізаційні чинники економічної кон'юнктури.

Конкретизованою категорією стійкості банків є категорія ліквідності. Ліквідність можна порівняти із функціями лоцмана, який проводить кораблі у фарватері. З цієї категорії банк починає і завершує свій робочий день, прогнозує сценарії своїх дій для різних планових горизонтів. Зниження ліквідності або великі труднощі в даній сфері свідчить про зниження стійкості та надійності комерційного банку або групи банків, банківської системи в цілому.

3. Для визначення рівня ліквідності банку слід враховувати внутрішні:

співвідношення активних і пасивних операцій за термінами погашення; якість активів; достатність власних і стабільність залучених коштів; фінансові результати діяльності банку, зовнішні: розвиток фінансового та грошового ринку; виконання Національним банком функцій з управління ліквідністю банківської системи країни та чинники впливу з метою управління ліквідністю.

4. Становлення та розвиток банківської системи України відбувається за умов загострення конкурентної боротьби. Таким чином, у своїй діяльності банки повинні мати надійну конкурентну позицію, для досягнення якої доцільно вжити таких заходів: збільшити власний капітал шляхом злиття та приєднання банків; залучити нових інвесторів; вдосконалити якість та технічне обслуговування клієнтів; розширити асортимент послуг, що надаються; розширити канали збуту та збільшити кількість філіалів, відділень, обмінних пунктів тощо; використовувати сучасні способи просування послуг та стимулювання збуту, проводити навчання персоналу з продажу; створити (за потреби, вдосконалити) імідж банку, збільшивши кількість рекламних заходів активізувавши роботу з громадськістю.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [79, 119].

РОЗДІЛ II. Кількісні методи діагностики ліквідності банку з врахуванням ризику фінансових операцій

2.1. Кількісна оцінка ліквідності як індикатор стійкості банківських установ

Банківські установи є інституціональною основою системи грошово-кредитних відносин. Проте не всі вони відповідають встановленим вимогам та нормативам. Саме тому актуальним є визначення за найсприятливішими показниками тих банків, які сприяють розвитку грошово-кредитної системи. До таких показників належить оцінка ліквідності як чинник стійкості та надійності банку.

Показники ліквідності виступають в якості критеріїв оцінки діяльності банку. Оцінка ліквідності банку – це одне з найважливіших завдань управління банком, зважаючи на динамізм і змінність активних і пасивних операцій у кількісному та якісному вимірах. В об'єктивній і достовірній оцінці діяльності банку з позиції ліквідності зацікавлені:

- Національний банк, який здійснює грошово-кредитне регулювання і відповідає за ліквідність банківської системи загалом;
- акціонери банку, яким важливо зберегти і примножити власний капітал, вкладений у статутний капітал банку;
- кредитори та вкладники, які надають тимчасово вільні кошти банку і не бажають їх втратити при зниженні платоспроможності банку;
- керівництво і персонал банку, які відповідають перед кредиторами і вкладниками за збереженість їх коштів.

Інформаційна база для визначення ліквідності банку в перелічених груп суб'єктів різна. Якщо керівництво банку, а також Національний банк, мають практично не обмежені можливості в цьому питанні, то всі інші суб'єкти змушені задовольнятися даними опублікованої звітності. Саме тому доцільно визначити не тільки спектр показників, які можуть бути використані працівниками банку і органами нагляду для оцінки банківської ліквідності, а й

сформувані систему коефіцієнтів, за допомогою яких на основі опублікованої звітності можна визначити ліквідність банку кредиторам і клієнтам.

Оскільки, ліквідність банку є складним системним поняттям, то її неможливо оцінити за допомогою одного показника, і, як наслідок, для оцінки використовується ряд показників, які в комплексі дають змогу оцінити рівень ліквідності банку.

В економічній літературі є різні підходи щодо класифікації, переліку, методики розрахунку та рекомендованого значення показників ліквідності банку [17, 26, 29, 30, 32, 45, 92, 97, 143, 146].

Як правило, наявні два підходи до вимірювання ліквідності:

- на основі фінансових коефіцієнтів, які розраховуються за балансом і відображають ліквідний стан банку (ліквідність балансу);
- на основі визначення потенційної потреби в ліквідних коштах банку для виконання своїх зобов'язань (ліквідність банку).

Коефіцієнтний метод є різновидністю кількісного аналізу діяльності банку, і його застосування до аналізу ліквідності на практиці має важливе значення. Метод розрахунку коефіцієнтів дає змогу визначити кількісний взаємозв'язок між різними статтями, розділами або групами статей балансу. Цей метод полягає в тому, щоб на основі отриманих розрахунків кількісно оцінити наявний рівень ліквідності та визначити зміни потреб банку в ліквідних коштах, тобто розмір його ліквідних активів, який має перевищувати суму вимог, які прогножуються.

Загалом не в усіх країнах світу центральні банки регулюють рівень ліквідності банків шляхом встановлення нормативних показників, виконання яких є обов'язковим. Так, наприклад, комерційні банки Великобританії для аналізу та контролю за своєю діяльністю використовують показники ліквідності, за якими не потрібно звітувати. Це співвідношення суми активів до суми зобов'язань з терміном розміщення активів і погашення зобов'язання до одного та до шести місяців. Заслуговує на увагу оцінка ліквідності комерційними банками США. Центральний банк США не зобов'язує комерційні банки

дотримуватись встановлених нормативів ліквідності. Діяльність комерційного банку оцінюється за системою CAMELS, одним із компонентів якої є ліквідність [95, с. 14].

Так, у Франції банківський нагляд здійснюється кількома комітетами Банку Франції. Зокрема, стандарти встановлюються для рівня достатності капіталу, ліквідності, платоспроможності, звітності. Характеристика показників ліквідності в економічно-розвинених країнах подана в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Економічні нормативи ліквідності банків окремих країн світу

Країна	Назва показника	Розрахунок	Нормативне значення, %
Росія	Норматив миттєвої ліквідності	Співвідношення суми високоліквідних активів і суми зобов'язань за рахунками до повернення	>20
	Норматив поточної ліквідності	Співвідношення суми ліквідних активів і суми зобов'язань за рахунками до повернення на термін до 30 днів	>70
	Норматив довготермінової ліквідності	Співвідношення загальної суми довготермінових активів, враховуючи надані гарантії, терміном розміщення більше одного року і суми капіталу та зобов'язань банку за депозитними рахунками, отриманими кредитами та іншими борговими зобов'язаннями терміном погашення більш ніж один рік	<120
	Норматив загальної ліквідності	Співвідношення суми ліквідних активів і загальної суми активів за вирахуванням обов'язкових резервів.	>20
Франція	Норматив ліквідності	Співвідношення суми активів, розміщених терміном на 3 місяці, і суми депозитів до повернення, строкових депозитів та інших ресурсів, залучених на 3 місяці	>60
Німеччина	Норматив короткотермінової ліквідності	Співвідношення суми короткотермінових та середньотермінових вкладень до 4 років і суми залучених ресурсів до 4 років та ощадних сертифікатів	100
	Норматив довготермінової ліквідності	Співвідношення суми активів і суми зобов'язань з терміном розміщення активів і погашення зобов'язання понад 4 роки	100
Великобританія	Норматив ліквідності	Співвідношення готівки, залишків на коррахунках НОСТРО, суми наданих депозитів до повернення і з терміном розміщення на день, цінних паперів та придатних до переобліку векселів і загальної суми зобов'язання	>12,5
Японія	Норматив ліквідності	Співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку в Центральному банку та в касі, державних цінних паперів і загальної суми залучених депозитів	>30

Показники ліквідності в країнах світу відрізняються не тільки за кількістю та назвою, а й методологією розрахунків. Різні нормативні показники ліквідності та їх граничні значення зумовлені особливостями економічного розвитку

відповідних країн, їх фінансових ринків і банківських систем. Дані табл. 2.1 засвідчують, що в країнах з ринковою економікою та стабільною банківською системою кількість економічних нормативів ліквідності обмежена, це, як правило, один – два показники.

В Україні нормативні показники ліквідності для банків встановлює Національний банк України з метою регулювання ліквідності та забезпечення їх стійкості та надійності. За роки становлення банківської системи України економічні показники зазнали значних змін. Ці зміни зумовлені такими обставинами, як:

- банкрутством багатьох банків, що привело до посилення вимог щодо платоспроможності та ліквідності;
- приєднанням України до Базельської конвенції щодо ефективного банківського нагляду.

Одним із документів, який регулює діяльність комерційних банків та їх ліквідність, є Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління Національного банку України від 20 серпня 2001 р. № 368 [4]. Згідно з цією Інструкцією, встановлено такі нормативи ліквідності:

- миттєва ліквідність (Н4);
- поточна ліквідність (Н5);
- короткострокова ліквідність (Н6).

Норматив миттєвої ліквідності встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів (коштів у касі та на кореспондентських рахунках). Норматив визначається як співвідношення суми коштів у касі та на кореспондентських рахунках до зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками:

$$H4 = \frac{K_{кр} + K_a}{Pr} \times 100, \quad (2.1)$$

де *Kкр* – кошти на кореспондентському рахунку; *Ka* – кошти в касі; *Пр* – залишки на поточних рахунках.

Нормативне значення нормативу Н4 має бути не менше ніж 20 відсотків. Якщо миттєва ліквідність суттєво перевищує нормативне значення, це означає, що банк має велику частку зобов'язань до запитання, відчуває труднощі з розміщенням коштів, а управління ліквідністю організовано неналежним чином.

Миттєва ліквідність відображає здатність банку виконати всі свої зобов'язання впродовж кількох банківських днів. Якщо даний показник по банку суттєво перевищує нормативне значення, то можна вести мову про надмірну ліквідність, яка негативно впливає на загальну оцінку діяльності банку. Така тенденція свідчить про те, що високоліквідні активи працюють недостатньо, а банк не використав можливості отримання прибутку. Надлишкова ліквідність характерна для банківської системи України. Норматив миттєвої ліквідності обмежує ризик, пов'язаний з нездатністю банку миттєво мобілізувати кошти для розрахунку за рахунками до запитання.

Для аналізу нормативів миттєвої, поточної та короткострокової ліквідності використані дані Філії “Тернопільське центральне відділення Промінвестбанку” (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Динаміка нормативу миттєвої ліквідності ЦВ Промінвестбанку
(м. Тернопіль)**

Показник	01.07.04	01.10.04	01.01.05	01.4.05	01.07.05	Темп збільшення/ зменшення за рік, %
Кошти на кореспондентському рахунку, тис. грн.	8265,7	6563,9	5384,5	6584,7	6464,7	- 21,79
Кошти в касі, тис. грн.	4568,6	4417,7	5284,5	4195,0	5721,2	25,23
Кошти на поточних рахунках, тис. грн.	19890,4	20122,2	15799,9	16165,2	18700,9	- 5,98
Н4,%	64,56	54,58	67,53	66,68	65,16	

Як бачимо із таблиці, значення показника миттєвої ліквідності впродовж року не зазнала суттєвих відхилень, лише на 01. 10. 2004р. відбулося зменшення Н4 до 54,58% за рахунок зміни суми коштів в касі банку. Проте, при значному перевищенні нормативу ліквідності (наприклад, якщо Н4 = 65,16%), потрібно аналізувати всі складові нормативу, щоб визначити можливі резерви його стабілізації.

Аналіз показує, що простежити динаміку нормативу найбільш достовірно можна не при щорічному розгляді дотримання банками нормативів, а при щомісячному, коли наочно представлені помісячні зміни, які при глибшому аналізі можна порівняти із зміною загальноекономічної ситуації в країні загалом і на ринку банківських продуктів зокрема та виявити причини змін (рис. 2.1).

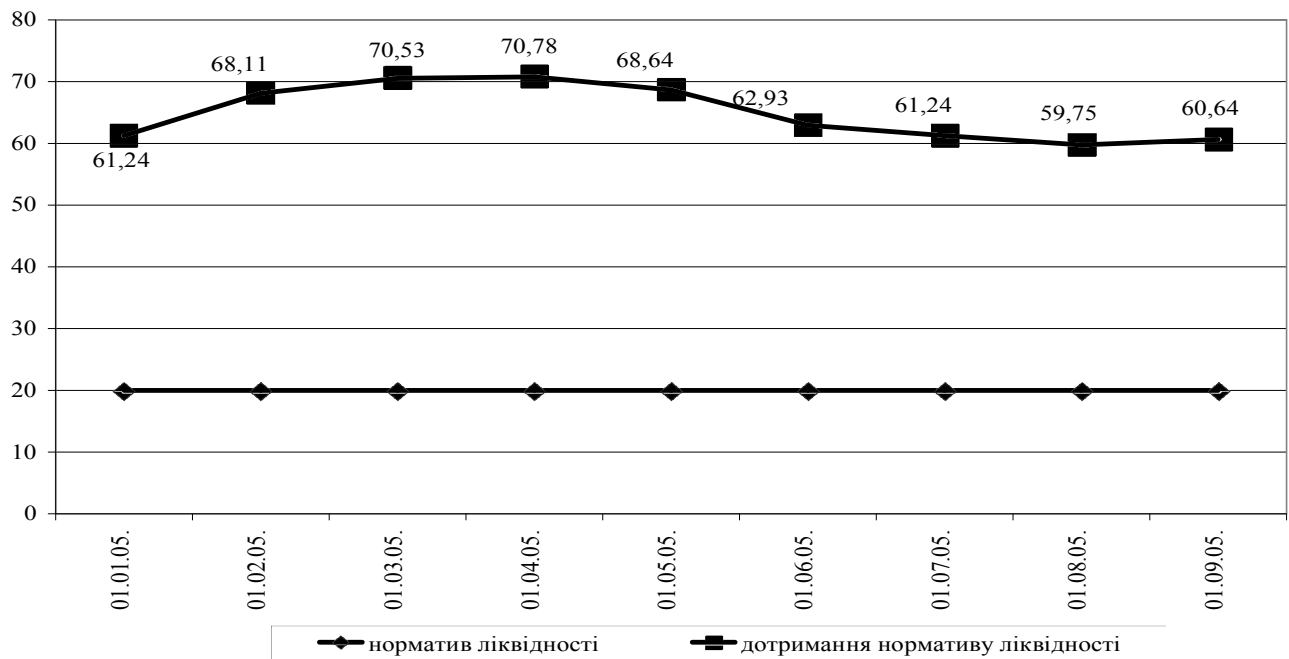

Рис. 2.1. Дотримання банками України нормативу миттєвої ліквідності в 2005 р. *

З метою полегшення контролю за ліквідністю банків Національний банк України вніс зміну в травні 2004 року до норм обов'язкового резервування. Зокрема, обов'язкові резерви (вклади банку, які зберігаються на коррахунках в НБУ) контролюватимуть щоденно, а не щомісячно, як раніше. Такі підходи зумовлені динамічністю та нестабільністю на міжбанківському ринку

* Складено автором за [107].

(насамперед процентної ставки) наприкінці перевірного місяці.

Наступним кроком можна вважати інтервенцію Нацбанку на валютному ринку, зумовлену надлишковою ліквідністю та низьким рівнем ставок за кредитами “овернайт” (ломбардних ставок), які встановлюються з квітня 2001 р. Кредити “овернайт” є одним з інструментів підтримання ліквідності банків. З березня 2003 року з метою збалансування показників ліквідності Національний банк надає кредити “овернайт” у вигляді банкового кредиту. За 2001–2002 роки згадані кредити були надані на суму 2,2 млрд. грн.

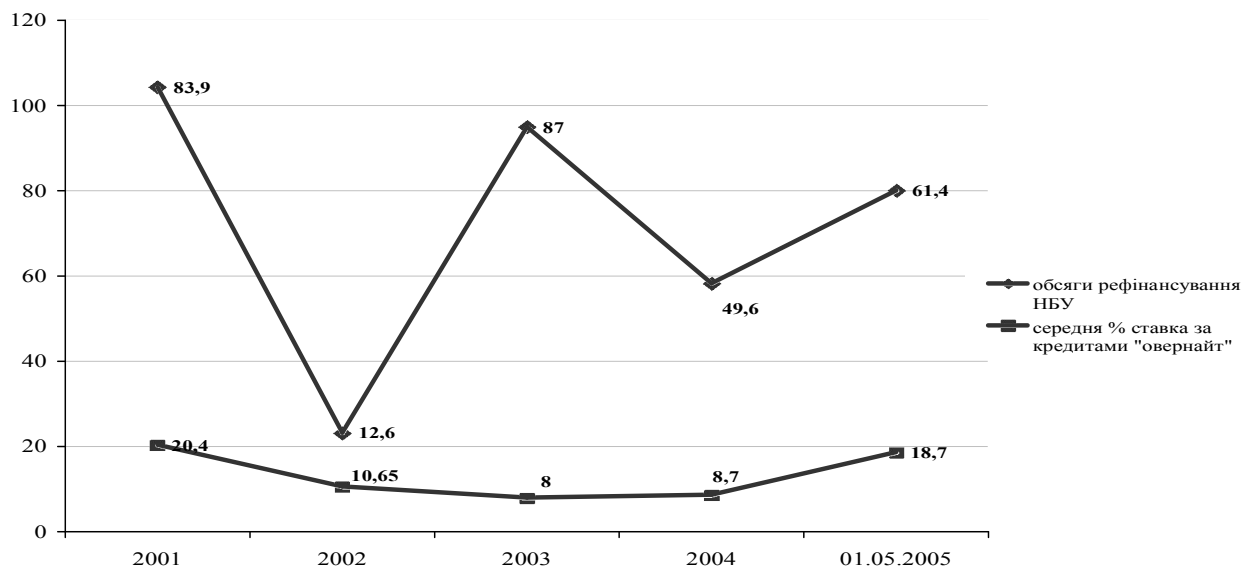

Рис. 2.2. Ставка “овернайт” на міжбанківському ринку та за кредитами рефінансування НБУ.*

Норматив поточної ліквідності (Н5) встановлюється для визначення збалансованості термінів і сум ліквідних активів і зобов’язань банку. Для розрахунку нормативу поточної ліквідності враховуються вимоги і зобов’язання банку з кінцевим терміном погашення до 30 днів. Таким чином, цим нормативом обмежується ризик через нездатність банку мобілізувати кошти для погашення зобов’язань упродовж 30 днів. Банківським установам потрібно формувати свою ресурсну базу за рахунок довготермінових пасивів та проводити активні операції з врахуванням особливостей залучених коштів. Норматив поточної ліквідності

* Складено автором за [47, с. 69].

визначається як співвідношення активів первинної та вторинної ліквідності до зобов'язання банку з відповідними термінами виконання.

Норматив Н5 розраховується за формулою:

$$H5 = \frac{A}{Z} \times 100\%, \quad (2.2)$$

де A – активи первинної та вторинної ліквідності з кінцевим строком погашення до 30 днів; Z – зобов'язання банку з кінцевим терміном погашення до 30 днів.

Відповідно до інструкції НБУ, до активів первинної та вторинної ліквідності належать: готівкові кошти; банківські метали; кошти на кореспондентських рахунках, відкриті в Національному банку України та інших банках; строкові депозити, розміщені в Національному банку України та інших банках; боргові цінні папери, які рефінансуються та емітовані Національним банком України і знаходяться у портфелі банку на продаж та інвестиції; боргові цінні папери в портфелі банку на продаж та інвестиції; надані кредити.

До зобов'язань належать: кошти до запитання; короткострокові та довгострокові кредити, одержані від Національного банку та інших банків; кошти бюджету України; строкові депозити інших банків і клієнтів; цінні папери власного боргу, емітовані банком; субординований борг банку; зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій, порук; зобов'язання з кредитування, надані клієнтам і банкам.

Нормативне значення нормативу Н5 має бути не менш ніж – 40 %. Динаміку даного нормативу подано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Динаміка нормативу поточної ліквідності банку ЦВ Промінвестбанку
(м.Тернопіль)**

Показник	01.07.04	01.10.04	01.01.05	01.04.05	01.07.05	Темпи збільшення/зменшення за рік, %
Активи, Тис. грн.	15386,2	18008,3	12612,6	13739,8	14118,4	-8,24
Зобов'язання, тис. грн.	25607,9	26610,3	27278,9	30718,0	33170,9	29,53
Н5, %	60,08	67,67	46,24	44,73	42,56	

Як видно із даних таблиці, значення нормативу Н5 за 2004 рік у півтора рази перевищило встановлений норматив, а впродовж 2005 року відбулася певна стабілізація, правда, не за рахунок збільшення активів.

Коефіцієнт поточної ліквідності показує, наскільки збалансовані активи і пасиви банку на найближчий місяць, правильно спланована структура джерел і вкладень на короткотермінову перспективу, правильно працівники банку прогнозують поточні платежі та надходження. За допомогою цього показника визначається недорозміщення вільних коштів в активи, за допомогою яких отримують дохід, або, навпаки, перерозподіл їх у збитки ліквідності.

Норматив короткострокової ліквідності встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів. Він визначається як співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань. Для розрахунку нормативу короткострокової ліквідності використовують ліквідні активи та короткострокові зобов'язання з початковим строком погашення до одного року.

Ліквідні активи включають в себе: готівкові кошти; банківські метали; кошти на кореспондентських рахунках, відкриті в Національному банку та інших банках; короткострокові депозити, розміщені в Національному банку та інших банках; короткострокові кредити, які надані іншим банкам.

До короткострокових зобов'язань належать: кошти до запитання; короткострокові кредити, одержані від Національного банку та інших банків; короткострокові депозити інших банків та клієнтів; короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком; зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій, порук; зобов'язання з кредитування, надані банкам та клієнтам.

Норматив короткострокової ліквідності визначається наступним чином:

$$H6 = \frac{La}{Kз} \times 100\%, \quad (2.3)$$

де La – ліквідні активи з початковим строком погашення до одного року; $Kз$ – короткострокові зобов'язання з початковим терміном погашення до одного року.

Нормативне значення коефіцієнта Н6 має бути не менш ніж 20 відсотків. Динаміку даного нормативу подано в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка нормативу короткострокової ліквідності ЦВ Промінвестбанку
(м.Тернопіль)**

Показник	01.07.04	01.10.04	01.01.05	01.4.05	01.07.05	Темпи збільшення / зменшення за рік, %
Ліквідні активи, тис. грн.	20235,9	11012,2	17156,6	21338,3	18804,3	-7,07
Короткострокові зобов'язання, тис. грн.	39180,6	44686,6	46842,9	57233,6	69724,0	77,96
Н6, %	51,65	24,64	36,63	37,28	26,97	

Ретроспективний аналіз динаміки нормативу короткострокової ліквідності дає змогу зробити висновок, що банк дотримав виконання розміру встановленого нормативу, але значне наближення до граничного рівня дає привід банку для занепокоєння щодо недостатності ліквідних активів.

Однак для регулювання ліквідності банку можна використовувати інші показники. Серед таких показників, які є важливими з позиції ліквідності, можна виокремити норматив адекватності регулятивного капіталу. Чим більший капітал, тим більше можливості запобігти ризикам і більше можливостей забезпечити платоспроможність. Стабільність власного капіталу – основа ліквідності банку. Слід пам'ятати, що адекватність капіталу важлива не тільки з позиції самозбереження банку в разі неплатоспроможності, а й з позиції покриття ризиків для рентабельної роботи та економічного зростання банку. Для покращення управління ліквідністю банку, поряд з показником адекватності капіталу, потрібно вдосконалити методи розрахунку ризикованості активних і пасивних операцій.

Група обов'язкових нормативів, які обмежують кредитні операції банку, може бути використана для непрямого управління ліквідністю як окремого

банку, так і всієї банківської системи загалом, оскільки обмежує ризик втрати ліквідності банку внаслідок неповернення позик позичальниками. Всі нормативи, які обмежують кредитні ризики економічно є доповненням нормативу достатності капіталу, бо в них співвідносяться обсяги визначених ризикових вкладів з власними коштами банку. Тому за значенням усі ці нормативи перебувають на одному рівні.

В ієрархії нормативів, з точки зору їх важливості, для всієї діяльності банку значимішу позицію займає норматив достатності капіталу щодо активів, зважених за ступенем ризику. Цей показник відображає життєздатність банку, здатність зберегти себе в майбутньому. Тому нормування співвідношення власних коштів банку і активів, зважених за ступенем ризику, є найбільш важливим з точки зору ліквідності банку.

В групі нормативів ліквідності вагомішим є норматив поточної ліквідності. Однак норматив достатності капіталу є більш фундаментальним чинником стабільності, ніж норматив поточної ліквідності. Достатність капіталу визначає всі інші банківські показники. Величина капіталу пов'язана не тільки з масштабом проведення операцій, а й з їх різноманітністю, тобто з можливістю маневрування коштами. Чим більший розмір капіталу, тим більше можливостей у банку залучити додаткові кошти. Наприклад, маючи високий рівень достатності капіталу банк може виправити свою поточну та миттєву ліквідність шляхом залучення кредитів Національного банку. При цьому чим менш ризиковані активи, тим менше можливостей втрати власних коштів. Норматив миттєвої ліквідності більш важливий, аніж норматив короткострокової ліквідності, оскільки проблема з миттєвою ліквідністю може спричинити появу складніших проблем. Усі інші нормативи менш важливі, бо з економічної точки зору вони є доповненнями до нормативу капіталу.

Кількісний аналіз ліквідності дає змогу порівняти не лише показники для окремого банку, а й дотримання основних нормативів по банках, залежно від їх класифікації: найбільші банки, великі, середні та малі банки (Додатку Г).

У нормативних документах Національного банку не встановлені конкретні

критерії, згідно з якими можна чітко визначити, який банк вважати великим, середнім або малим. Найбільш розповсюдженою думкою є розподіл банків відповідно до величини статутного капіталу. Банки з капіталом до 15 млн.грн. – малі, від 25 до 50 млн.грн. – середні, від 50 до 100 млн.грн. – великі, більше 100 млн.грн. – найбільші банки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Групування банків України за розміром статутного капіталу
у 2001-2005 рр.***

Групування банків за розміром статутного капіталу, млн. грн.	Кількість діючих банків					Статутний капітал				
	2001	2002	2003	2004	01.03. 2005	2001	2002	2003	2004	01.03. 2005
Усього банків	153	157	157	160	161	4576	6003	8116	11605	12258
Від 0 до 15	44	28	10	2	2	467	321	109	26	26
Від 15 до 25	54	53	44	28	26	1025	1027	872	580	559
Від 25 до 50	35	47	67	78	77	1144	1541	2277	2715	2691
Від 50 до 100	12	18	18	28	31	827	1148	1176	1862	2065
Понад 100	8	11	18	24	25	1113	1966	3682	6423	6916

За останні роки структура банків за обсягом статутного капіталу змінилася переважно під впливом динаміки кількості малих і великих банків. Кількість банків зі статутним капіталом понад 20 млн. євро збільшилася на 2 одиниці та становила 12. Група банків зі статутним капіталом від 5 до 20 млн. євро розширилася з 53 до 69. Кількість банків зі статутним капіталом до 5 млн. євро зменшилася за 6 місяців поточного року на 18 одиниць.

На рис. 2.3 подано групування банків за розміром сплаченого статутного капіталу на 01. 01. 2005 р. [43, с. 25], де на великі банки припадає лише 7,5%, а основними учасниками ринку банківських послуг є малі та середні.

* Складено автором за [44, с.132 – 140].

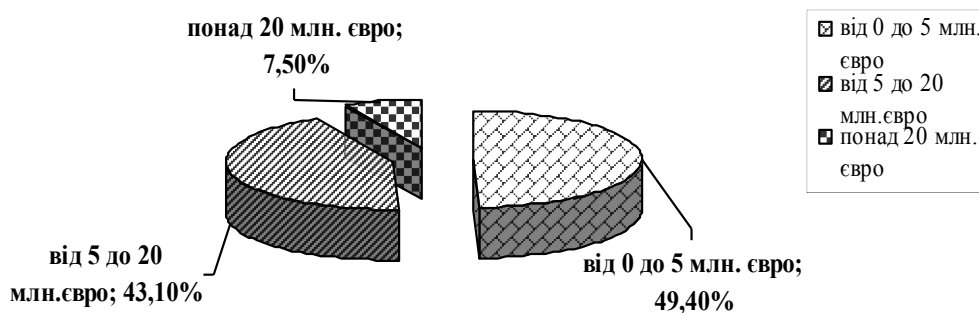

Рис. 2.3. Групування банків України за розміром сплаченого статутного капіталу на 01. 01. 2005 р.

В останній час багато вчених і спеціалістів досліджують проблему співвідношення між великими, середніми та малими банками. Зарубіжна теорія та практика банківської діяльності показує необхідність як у великих, так і середніх, і малих банках. Малі банки, наприклад, потрібні малому бізнесу та населенню. Одні переконані в тому, що в країні багато банків, і їх слід зменшити шляхом злиття або поглинання великими. Інші доводять, що та кількість банків, яка є, недостатня, і що поряд з великими потрібні як середні, так і малі банки. Відповідь можна отримати, порівнявши деякі показники розвитку вітчизняної та іноземної банківських систем. Наприклад, кількість банків у США – близько 15 тисяч, в Росії – 2,5 тисяч. Слід зазначити, що великі банки мають кращі порівняно з малими банками не тільки кількісні, а й якісні показники, насамперед динаміку активів, кредитно-інвестиційного портфеля, ресурсної бази, зокрема коштів юридичних і фізичних осіб, що свідчить про зростаючу довіру клієнтів до великих банків.

На нашу думку, показники миттєвої, поточної, короткострокової ліквідності, які розраховуються в процесі фінансового аналізу в банку, можна назвати нормативними показниками, оскільки їх встановлює Національний банк країни.

Відповідно до діючого порядку, в банках поряд із нормативними показниками самостійно розраховують додаткові показники ліквідності. Так,

проведений аналіз показав, що застосування обов'язкових нормативів є необхідним для характеристики об'єктивності, універсальності та їх порівняння.

1. Об'єктивність – це оцінка стану ліквідності банку шляхом обчислення значення групи показників за єдиним для всіх банків алгоритмом, що має об'єктивний характер і заперечує суб'єктивність підходу як з боку наглядового органу, так і з боку банку.

2. Універсальність – оцінка позиції ліквідності банків, активних на різних сегментах фінансового ринку, які формуючи свої портфелі активів і пасивів різними способами, мають універсальний характер. Оцінка виконується за єдиним методом і на основі єдиних принципів.

3. Порівняння – застосування єдиного алгоритму розрахунку пруденційних нормативів і загальних принципів оцінки, отриманих у результаті, дає змогу порівняти позиції ліквідності як малих, так і великих банків, не залежно від складності операцій, які вони здійснюють.

Разом із цим, обов'язкові нормативи мають відповідати наступним вимогам:

- Ефективність і значимість: показники ліквідності мають реально відображати здатність банку виконувати власні зобов'язання;
- Повнота і різновидність: методика обчислення обов'язкових нормативів має охоплювати всі різновидності вимог і зобов'язань, враховувати всі типи ризиків, які виникають у діяльності банків;
- Наукова обґрунтованість: методики обчислення і значення пруденційних нормативів мають відповідати практиці ведення банківської діяльності і одночасно мати наукове підґрунтя;
- Відповідність міжнародним стандартам: пруденційні нормативи ліквідності методологічно мають відповідати міжнародним стандартам і загальноприйнятим принципам;
- Гнучкість: обов'язкові нормативи ліквідності не мають обмежуватись можливостями банку в самостійному виборі стратегії розвитку, механізму контролю і управління позицією ліквідності;

- Чіткість, зрозумілість і максимально можлива простота: пруденційні вимоги, які пред'являють органи нагляду до банків, і принципи оцінки ліквідності мають бути зрозумілими і чіткими, а методика обчислення показників – простою;
- Відкритість: враховуючи, що виконання пруденційних нормативів ліквідності є обов'язковими для всіх банків, доступ до інформації про фактичні значення показників ліквідності банківських установ має бути вільним для всіх зацікавлених користувачів.

2.2. Методи оцінювання та прогнозування ліквідності банків

Нормативне регулювання діяльності банків є складовою механізму впливу держави на умови функціонування та результати діяльності банків. Проте використання нормативів не можна вважати достатньою умовою ефективного управління банківською ліквідністю, оскільки дотримання останньої передбачає не тільки встановлення вимог до рівня ліквідних коштів.

Для визначення ефективності управління банківською ліквідністю використовують такі основні характеристики: швидкість перетворення активів у грошову форму і задоволення потреби в готівкових коштах (часовий компонент) та вартість підтримання певного рівня ліквідності (вартісний компонент). Взаємозалежність зазначених компонентів дає змогу досягти оптимального рівня ліквідності. Одним із необхідних етапів формування концепції аналізу ліквідності банку є розроблення блок-схеми алгоритму її кількісної оцінки (Додаток Д).

Ефективна система управління банком має за мету забезпечити достатній

рівень ліквідності за мінімальних витрат, тому в цьому важливу роль відіграють методи аналізу ліквідності. Метою аналізу ліквідності банку є оцінка та прогнозування можливостей банку щодо своєчасного виконання своїх зобов'язань за умови збереження достатнього рівня дохідності. Перед банком постає завдання пошуку оптимального співвідношення між активами та зобов'язаннями як з боку забезпечення потреб ліквідності, так і щодо їх дохідності та вартості.

Основою будь-якого аналізу є наявність та достатність інформаційного забезпечення. Щодо нашого дослідження інформаційною базою для проведення аналізу є дані щоденного та місячного балансу банку.

До інформаційних потоків, які відображають стан ліквідності, висуваються вимоги достовірності, своєчасності, повноти та системності. З метою отримання реальної та системної інформації таких потоків має бути декілька:

- офіційна інформація (звіти) від працівників банку, які здійснюють контроль над ліквідністю;
- неофіційна інформація від тих же працівників;
- формальна та неформальна інформація про стан ліквідності банку від інших працівників;
- формальна та неформальна інформація для контрагентів за договорами банку (клієнтів, акціонерів);
- формальна та неформальна інформація від державних органів нагляду;
- формальна або неформальна інформація від інших банків;
- формальна або неформальна інформація від юридичних або фізичних осіб, які не мають жодних відносин з банком;
- формальна або неформальна інформація в засобах масової інформації.

Важливим є забезпечення безперервного функціонування каналів надходження інформації з обох джерел: формального та неформального. Проте керівництво банку має зважити затрати на організацію таких потоків і вибрати оптимальне поєднання ціни, кількості та якості інформації.

Серед методів, які використовуються при оцінці ліквідності, можна виокремити методи внутрішньої та зовнішньої оцінки ліквідності.

До методів внутрішньої оцінки ліквідності належать:

- 1) коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу;
- 2) аналіз платіжних потоків;
- 3) оцінка величини чистого відпливу зобов'язань банку.

Основу методів зовнішньої оцінки ліквідності становить оцінка зміни характеристики платоспроможності банку.

Коротко охарактеризуємо ці методи в табл. 2.6 і проаналізуємо характерні особливості їх прикладного застосування.

Таблиця 2.6

Методи оцінки ліквідності банку

Назва методу	Суть методу	Застосування
Коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу	Розрахунок співвідношення залишків ліквідних активів і зобов'язань банку, які відображаються на балансі.	1. При управлінні ліквідністю у великих банках і банках, де відсутня можливість проводити аналіз платіжних потоків. 2. При внутрішньому аналізі – органами контролю, рейтинговими агентствами.
Аналіз платіжних потоків	Розрахунок на дату, яка аналізується, всіх вхідних і вихідних платіжних потоків.	1. При управлінні ліквідністю більшістю банків, здатних організувати в себе моніторинг і оцінку платежів, що проводяться банком. 2. При зовнішньому аналізі застосовується рідко, оскільки в офіційній звітності банку не має всієї необхідної інформації.
Оцінка величини чистого відпливу зобов'язань банку	Розраховується обсяг ліквідних коштів, які потрібно банку в разі максимально чистого відпливу зобов'язань банку.	1. При управлінні ліквідністю середніми банками, які здійснюють велику кількість операцій, за неможливості використати методу аналізу платіжних потоків. 2. При зовнішньому аналізі використовується також активно, як і коефіцієнтний метод.
Оцінка зміни характеристики платоспроможності банку	Оцінюються сигнали з ринку, які свідчать про погіршення платоспроможності банку.	1. При управлінні ліквідністю як самостійний метод використовується дуже рідко, лише як додатковий індикатор. 2. При зовнішньому аналізі використовують найбільш частіше клієнти банку.

Так, оцінка ліквідності банку на основі ряду коефіцієнтів є найбільш доступнішою і поширенішою. Суть цього методу полягає в розрахунку ряду

коефіцієнтів, які характеризують нагромаджену в балансі ліквідність, стабільність зобов'язань банку і потреби банку в додаткових ліквідних коштах.

Проведений аналіз коефіцієнтів дає змогу поділити їх на три основні групи.

1. Коефіцієнти, які дають можливість розрахувати обсяг і структуру зобов'язань банку.

2. Коефіцієнти, які дають змогу визначити обсяг і структуру ліквідних коштів, що знаходяться на балансі банку.

3. Коефіцієнти, які дають можливість визначити здатність покривати ті або інші види ліквідності за рахунок різних видів ліквідних активів.

Метод аналізу платіжних потоків, на наш погляд, для внутрішнього аналізу найкращий, оскільки його основою є аналіз чинників (вхідних та вихідних платіжних потоків), які дають змогу визначити ліквідну позицію банку. Проте його точність визначатиметься тим, наскільки вдало спеціалісти банку зможуть спрогнозувати поведінку клієнтів (бажання вилучити або залучити банківські депозити); наскільки великий обсяг операцій.

Розрахунок ліквідної позиції за даним методом здійснюється за формулою:

$$\begin{array}{r} \text{Ліквідна} \\ \text{позиція} \\ \text{банку} \end{array} = \begin{array}{r} \text{Залишок} \\ \text{на} \\ \text{рахунках} \\ \text{банку} \end{array} + \begin{array}{r} \text{Прихід} \\ \text{коштів на} \\ \text{рахунки} \\ \text{клієнтів} \end{array} - \begin{array}{r} \text{Залишок} \\ \text{коштів} \\ \text{на} \\ \text{рахунках} \\ \text{клієнтів} \end{array} + \begin{array}{r} \text{Повернення} \\ \text{раніше} \\ \text{розміщених} \\ \text{активів} \end{array} - \begin{array}{r} \text{Видача} \\ \text{кредитів} \end{array} + \begin{array}{r} \text{Інші} \\ \text{платежі} \\ \text{банку} \end{array} - \begin{array}{r} \text{Інші} \\ \text{надходження} \\ \text{в банк} \end{array}$$

Метод оцінки величини чистого відпливу зобов'язань банку базується на припущенні, що ресурсна база банку постійно замінюється (термін одних депозитів у банку завершується, але з'являються нові клієнти, які розміщують нові депозити), і ризик неліквідності банку полягає в неочікуваному відпливі коштів із рахунків клієнтів, на величину яких має бути створений запас ліквідності на балансі. Проте застосування цього методу в українських банках є малоефективним. Підвищити якість аналізу можна лише за рахунок деталізації категорій зобов'язань банку і постійного перегляду вагових коефіцієнтів.

Разом із цим, жоден із зазначених методів не дає змоги точно визначити основні характеристики ліквідності банку. Цю проблему можна вирішити за допомогою розрахунку індексу ліквідності. Для його обчислення активи і пасиви банку слід згрупувати за критерієм терміну погашення. В результаті отримаємо декілька груп, кожній з яких потрібно присвоїти певне число, що визначатиме її питому вагу (число збільшується зі збільшенням терміну погашення). Тобто індекс ліквідності можна визначити шляхом ділення суми зважених активів на суму зважених пасивів. Індекс, що дорівнює одиниці, свідчить про повну узгодженість активів і пасивів за термінами, менший від одиниці – банк фінансує свої активи певною терміновістю за рахунок пасивів.

При визначенні ліквідної позиції банківські активи та пасиви необхідно розподілити за критеріями реальних термінів їх закінчення. При цьому банк враховує такі статті надходження і списання коштів:

- надходження: залучення коштів на депозити, погашення кредитів, продаж власних цінних паперів, продаж активів, надходження коштів на рахунки клієнтів, на кореспондентські рахунки;

- списання: зняття клієнтами коштів зі своїх рахунків, видача кредитів, купівля цінних паперів, витрати банку.

Для оцінки ліквідності виокремимо наступні етапи аналізу:

- побудова діагональної матриці ліквідності;
- збільшення періодів;
- визначення рівнів ліквідності та розрахунок функції ліквідності;
- класифікація фінансових ситуацій.

Дослідимо кожний з етапів.

Побудова діагоналі ліквідності. На основі відомостей про активи та пасиви за термінами запитання та погашення здійснено їх порівняльний аналіз і будується діагональна матриця ліквідності певних банків на чотири звітні дати:

1 жовтня 2004 р., 1 січня 2005 р., 1 квітня 2005 р., 1 липня 2005 р. Діагональні матриці ліквідності, побудовані для банку А на чотири звітні дати, подано в Додатку Е.

Для побудови діагоналі ліквідності проводиться аналіз відповідності активів та пасивів за термінами і сумами. Діагональ ліквідності формується шляхом вибору меншого значення з двох величин, наприклад, залучених коштів, термін повернення яких настає через 8-30 днів, і розміщених коштів, термін погашення яких також настає через 8-30 днів (у цьому разі величина збалансованості становить 1073114 тис. грн. на 01. 07. 2005 р.). Побудована діагональ ліквідності має певні переваги, зокрема, вона дає змогу:

- наглядно відобразити структуру збалансованої ліквідності даного банку;
- визначити загальний ризик незбалансованої ліквідності (R_L) як співвідношення загальної величини незбалансованої ліквідності (L_n) до валюти балансу (B_b):

$$R_L = L_n / B_b; \quad (2.4)$$

- розрахувати залишок або дефіцит коштів у банку за конкретний період в абсолютному та відносному вимірах.

Збільшення періодів. Для подальшого аналізу необхідно перегрупувати періоди з метою збільшення їх тривалості. Розрахунок ризику незбалансованої ліквідності не виправданий унаслідок можливих значних коливань коштів від місяця до місяця, а збільшені періоди дають змогу визначити спрямованість у структурі активів та пасивів. У табл. 2.7 подано аналіз ліквідності залежно від збільшення тривалості періодів.

Таблиця 2.7

Залежність ліквідності від зміни термінів погашення

№ п/п	Ліквідність	Термін	Залишок / недостача коштів, які утворилися у відповідному періоді.
1.	Миттєва	До запитання	A
2.	Поточна	До 30 днів	B
3.	Короткострокова	Від 31 – 90 днів	C
4.	Середньострокова	Від 31 дня – 1 року	D
5.	Довгострокова	Більше 1 року	E

Визначення рівнів ліквідності та розрахунок функцій ліквідності. В основу визначення рівня ліквідності покладений принцип відповідності активів і пасивів за термінами та сумами, тобто можливість досягнення вищого рівня ліквідності за рахунок залишків коштів, які утворились у результаті співставлення активів і пасивів на триваліші терміни.

Подано градацію визначення рівня ліквідності балансу банку за термінами, які залишились до погашення / до запитання, в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Градація рівня ліквідності балансу банку за термінами погашення

№ п/п	Рівень ліквідності	Досягнення збалансованості за рахунок залишку коштів на триваліший термін				
		A	B	C	D	E
1.	Ідеальний	$A=0$	$B=0$	$C=0$	$D=0$	$E=0$
2.	Високий	$A+B>0$	$B+C>0$	$C+D>0$	$D+E>0$	
3.	Середній	$A+B+C>0$	$B+C+D>0$	$C+D+E>0$		
4.	Низький	$A+B+C+D>0$	$B+C+D+E>0$			
5.	Кризовий	$A+B+C+D+E>0$				

Для банку А отримано такі результати станом на 1 липня 2004 р. (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Розрахунок рівня ліквідності на основі діагоналі ліквідності для банку А

№ п/п	Рівень ліквідності	Досягнення збалансованості за рахунок залишку коштів на триваліший термін				
		Миттєва	Поточна	Коротко	Середньо	Довго
1.	Ідеальний	43,38%	3,41%	25,28%	-68,66%	-6,66%
2.	Високий	46,78%	28,69%	-43,38%	-75,32%	
3.	Середній	72,07%	-39,97%	-50,04%		
4.	Низький	3,4%	-46,63%			
5.	Кризовий	-3,25%				

Аналітично функція ліквідності для банку А матиме такий вигляд:

$$F(L) = (1; 1; 0; 0).$$

У випадку, якщо досягається збалансованість активів і пасивів на відповідних термінах, ситуація пояснюється як така, що дорівнює 1, якщо не досягається – 0.

Висновки, які ґрунтуються на результатах третього етапу, будуть коректні з врахуванням таких важливих моментів.

Високий рівень ліквідності за термінами до запитання не завжди означає оптимальний варіант, оскільки банк може мати залишки коштів, які не приносять дохід.

1. Ситуація, за якої спостерігається абсолютна збалансованість за всіма термінами не є для банку реальною. При визначенні рівня ліквідності на конкретний термін ми базувались на тому, що умовою досягнення збалансованості є випадок недостатку коштів у розмірі 5% за відповідними позиціями терміновості.

2. Забезпечити принцип відповідності активів і пасивів за термінами і сумами, можна як за допомогою тривалих термінів, так і за короткотривалих. Для розмежування рівнів ліквідності ми використали перший випадок (досягнення збалансованості активів і пасивів за довготривалими термінами), оскільки в цьому разі можна найбільше забезпечити ліквідність банку за інших однакових умов. Разом із цим, потрібно пам'ятати, що специфічність банківської діяльності та динаміка грошових потоків створюють реальну можливість для банку здійснювати термінову трансформацію коштів кредитного потенціалу, тобто надавати позики в середньому на триваліший термін, ніж терміновість кредитного потенціалу. Якщо ця трансформація здійснюється як короткотермінова (наприклад, трьохмісячні кредити надаються за рахунок одномісячних депозитів), то це нормальна ситуація для банку. Перегрупування коштів, які ми провели з метою їх збільшення, дає змогу враховувати можливу трансформацію коштів.

В умовах зниження процентних ставок стратегію термінової трансформації

використовувало багато банків. Однак деякі з них мали надзвичайно великий ризик трансформації, що стало однією із головних причин погіршення ліквідності.

Класифікація фінансової ситуації. Класифікація фінансових ситуацій здійснюється на основі побудованої функції ліквідності (Гл).

Результати, отримані на третьому етапі, можна сумувати шляхом додавання матриці. Число можливих коливань можна визначити на основі рекурентної формули: $(n+1)! = n! (n+1)$, де n – число елементів даної послідовності значень. У нашому випадку число комбінацій рівна 120.

З економічної точки зору, для класифікації банків залежно від їх ліквідності доцільно виокремити п'ять базових фінансових ситуацій за таким порядком:

Ситуація 1 – (1; 1; 1; 1; 1);

Ситуація 2 – (1; 1; 1; 1; 0);

Ситуація 3 – (1; 1; 1; 0; 0);

Ситуація 4 – (1; 1; 0; 0; 0);

Ситуація 5 – (1; 0; 0; 0; 0).

Інша послідовність отриманих результатів для оцінки ліквідності, на наш погляд, не логічна, оскільки важливою є здатність банку виконувати свої платіжні зобов'язання тепер, а не в майбутньому.

Використовуючи наведену вище послідовність для класифікації фінансової ситуації, ми досягаємо єдності між поняттями ліквідність та платоспроможність банку. Платоспроможність і ліквідність існують у нерозривному зв'язку, взаємодоповнюючи один одного. Проблеми з незбалансованою ліквідністю призводять до невиконання зобов'язань банку в передбачений термін і в повній сумі. Факти технічної, тобто хронічної неплатоспроможності, призводять до незбалансованості термінів, зниження якості активів і нестабільності депозитів. Будучи тісно взаємопов'язаними, ліквідність і платоспроможність на практиці можуть бути несумісними.

Для розгляду конкретної ситуації слід обговорити ряд умов.

1. Ситуація 1 (1; 1; 1; 1; 1) – це абсолютна єдність ліквідності та платоспроможності, яку не реально досягти на практиці, але до неї повинні прагнути банки.

2. Ситуація 2 (1; 1; 1; 1; 0), за якої в банку не збалансовані кошти до запитання, але при цьому забезпечений баланс на всі інші терміни, прирівнюється до ситуації технічної неплатоспроможності. Важливим є те, щоб технічна неплатоспроможність не переросла в ситуацію (0; 0; 1; 1; 1), яку, враховуючи вимоги законодавства, можна розглянути як імовірну ознаку банкрутства банку. Кредитна організація є нездатною задовольняти вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями і (або) виконати зобов'язання з оплати обов'язкових платежів, якщо відповідні зобов'язання вона не виконала впродовж одного місяця з моменту настання дати їх виконання.

Таким чином, у разі утворення нуля (0) в першій позиції банк залишається в своїй групі, оскільки це можна трактувати як технічну неплатоспроможність. При (0) в другій позиції банк може бути перенесений до нижчої категорії, незалежно від значення в усіх наступних позиціях, оскільки дана ситуація може трактуватися як імовірність настання банкрутства.

3. При розриві послідовності позитивних значень, наприклад (1; 1; 0; 1; 1) або (1; 1; 0; 1; 0), перевага надається збалансованості на ближчий термін, відповідно до загальних правил про те, що банк має бути спроможним платити нині, а не завтра. Однак це не означає, що ситуація незбалансованості на самих віддалених термінах не береться до уваги в розрахунок. Її вважають прийнятною, що дає змогу залишати банк у його категорії при інших вище заданих параметрах, якщо виконаний норматив ліквідності (Н4).

Таким чином, можна класифікувати банки за чотирма категоріями, залежно від їх здатності відповідати за своїми зобов'язаннями в термін і повному обсязі. Враховуючи ризик незбалансованої ліквідності та коефіцієнт фондування і трансформації коштів, можна ввести додаткові обмеження, що дає змогу об'єктивно ідентифікувати банки за категоріями.

Розглянута класифікація доцільна для оцінювання вектора спрямованості

політики банку, ефективності управління активами і пасивами, а також як один із способів визначення проблемних аспектів діяльності. На наш погляд, контроль дотримання принципу збалансованості активів і пасивів потрібно здійснювати в межах банківського нагляду, і з метою оптимального вибору інструментів грошово-кредитного регулювання, які дають змогу опосередковано впливати на стан економіки.

Розрахуємо функції ліквідності для банку А, динаміка якої наведена в табл.2.10.

Таблиця 2.10

Розрахунок функції ліквідності F(L) на основі отриманих рівнів ліквідності

Назва показників	Позначення	1.10.2004	1.01.2005	1.04.2005	1.07.2005
Функція ліквідності	F (L)	(1;1;1;1;0)	(1;0;1;1;1)	(1;1;0;0;0)	(1;0;0;1;0)
Рівень миттєвої ліквідності	Лм	43,38%	7,97%	28,77%	28,36%
Рівень поточної ліквідності	Лп	3,41%	-26,47%	6,76%	-19,63%
Рівень короткотермінової ліквідності	Лк	25,28%	8,38%	-10,99%	-12,07%
Рівень середньотермінової ліквідності	Лс	-68,66%	35,85%	-13,08%	5,01%
Рівень довготермінової ліквідності	Лд	-6,66%	15,78%	-3,7%	-0,29%
Ризик незбалансованої ліквідності, %	Рл	44,53%	57,94%	55,4%	54,00%

Графічно збалансованість активів і пасивів можна зобразити таким чином (рис.2.4.)

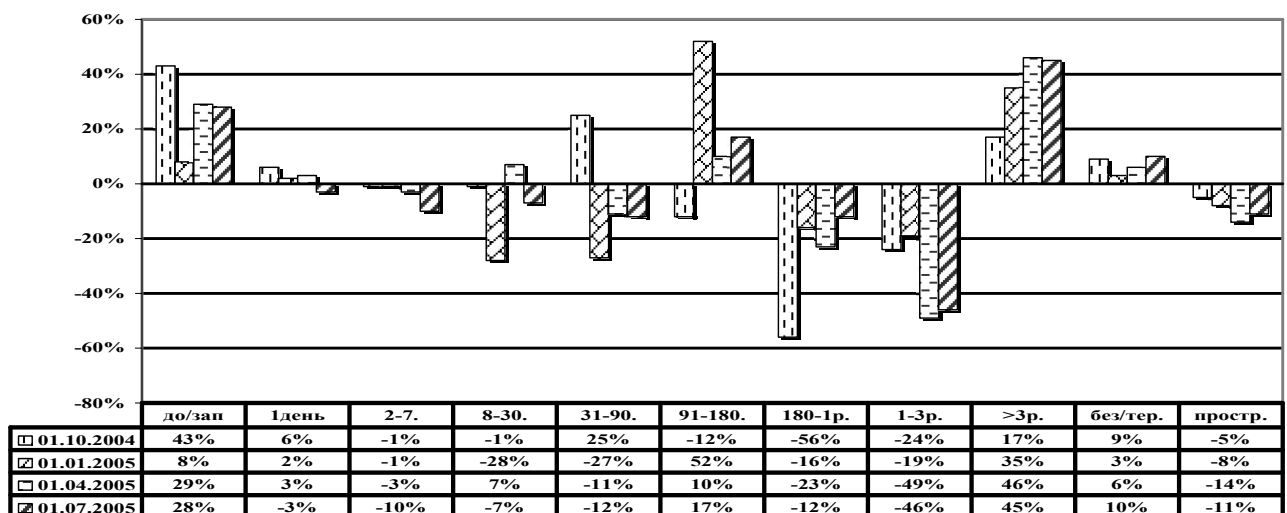

Рис. 2.4. Збалансованість активів і пасивів за терміном до погашення та запитання для банку А.

В контексті розглянутого підходу до оцінки ліквідності можна детальніше проаналізувати залишки або дефіцит коштів, отриманих у результаті зіставлення активів і пасивів відповідної терміновості. В цьому випадку з'являється реальна можливість визначити напрямок банківської стратегії за формуванням і розміщенням ресурсів.

З цією метою слід розрахувати коефіцієнт трансформації (невідповідність активів і пасивів за термінами), таким чином:

$$Kt = (R - S) / R \times 100\%, \quad (2.5)$$

де R – короткотермінові ресурси; S – короткотермінові позики; Kt – коефіцієнт трансформації.

Розрахунок цього коефіцієнта аналогічний розрахунку процента девальвації валют.

Представляє інтерес розрахунок коефіцієнта фондування ресурсів – $K\phi$ (аналогічно до підрахунку процента ревальвації валют), який відображає ступінь фондування (нагромадження) ресурсів на відповідний термін порівняно з величиною активів на той самий термін. Стратегія фондування є вигідною для банків у випадку зростання процентних ставок. Розрахунок коефіцієнта фондування можна здійснити за формулою :

$$K\phi = (S - R) / R \times 100. \quad (2.6)$$

Таким чином, позитивне значення коефіцієнта трансформації свідчить про те, що банк використовує короткотермінові пасиви для фінансування середньо- або довготермінових активів. Коефіцієнт фондування відображає величину короткотермінових активів, яка фінансується за рахунок середньо- і довготермінових пасивів. Таким чином, ці два коефіцієнти є взаємопов'язаними.

Коефіцієнти трансформації та фондування можна трактувати на практиці однозначно тільки в тому разі, якщо використовувати метод нагромадження, тобто коли активи і пасиви включають всю суму вимог які випереджають і зобов'язань, починаючи з першого дня і наприклад, до 90 днів. Якщо розрахунок даних коефіцієнтів здійснювати в середині термінів (наприклад, враховувати кошти від 30 до 90 днів), то вони не дають однозначної оцінки

щодо проведеної банком політики, але дають змогу визначити розрив ліквідності за співставленими термінами. Крім цього, за умови кризових явищ структура активів і пасивів формується під впливом різних чинників (наприклад, ліквідні активи можуть приносити підвищений дохід, резервні вимоги за довготерміновими пасивами можуть бути значно нижчими, ніж за короткотерміновими). Це ускладнює оцінювання загальної спрямованості політики банку.

Як наслідок, розрахунок коефіцієнтів трансформації та фондування доцільно здійснювати за методом нагромадження шляхом збільшення термінів активів і пасивів, що дає змогу визначити характер політики, яку проводить банк щодо формування і розміщення ресурсів. Так, необхідно розрахувати коефіцієнт короткотермінової трансформації – Kt (90), середньо – Kt (180) і довготермі – нової – Kt (360) за наступною формулою:

$$Kt(t) = (Rt - St) R t \times 100\%, \quad (2.7)$$

де Rt – ресурси банку визначеної терміновості; St – позики та інші активи відповідної терміновості; t – терміновість ресурсів банку і виданих позик, які застосовуються при розрахунку, нагромадженням закінченням.

Аналогічний розрахунок проводиться для коефіцієнтів фондування – $Kф90$, $Kф180$, $Kф360$.

Зазначені коефіцієнти розраховані для банку А та їх результати в динаміці подано в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Комплексний аналіз стратегії в динаміці банку А

Коефіцієнт	Позначення	1.07.2004	1.10.2004	1.01.2005	1.04.2005
Коефіцієнт короткотермінової трансформації	Kt 90	42,34		35,39	
Коефіцієнт короткотермінового фондування	$Kф90$		51,87		4,99
Коефіцієнт середньотермінової трансформації	Kt 180	34,26	6,35	42,14	15,78
Коефіцієнт середньотермінового фондування	$Kф180$				
Коефіцієнт довготермінової трансформації	Kt 360	1,88		9,37	1,15
Коефіцієнт довготермінового фондування	$Kф360$		7,27		

Проаналізований варіант оцінки ліквідності балансу банку дає змогу:

- оцінити ризик незбалансованості ліквідності за активами і пасивами різної терміновості;
- розрахувати загальний ризик незбалансованої ліквідності (величина незбалансованої ліквідності визначається при побудові діагоналі та зіставляється з валютою нетто балансу банку);
 - визначити функцію ліквідності залежно від досягнення збалансованості на різних термінах;
 - оцінити стабільність банку на перспективу шляхом розрахунку середньо та довготермінової ліквідності;
 - виявити загальну спрямованість політики банку щодо формування і розміщення ресурсів на основі побудови динамічних рядів із коефіцієнтів трансформації та фондування (використовуючи метод нагромадження).

Основні переваги цього методу в тому, що інформаційна база формується на основі стандартизованих даних, тобто аналіз проводиться за фінансовою формою звітності.

Оцінка ліквідності є передумовою для проведення прогностичних дій. Прогнозування – виступає як процес формування прогнозу про об'єкт на основі вивчення тенденцій його розвитку [53, с. 7].

Щоб приймати будь-які рішення, потрібно скласти прогноз стану ліквідності на майбутнє. На який термін – залежить від мети банку та його типу. Основою складання прогнозу на майбутній період є два основних моменти:

- прогнозування, відповідно до укладених договорів на даний період;
- прогнозування зміни ліквідності незалежно від укладених на даний момент договорів.

Основна суть прогнозування полягає в передбаченні тенденцій майбутнього розвитку об'єкта досліджень на основі глибокого та всебічного вивчення закономірностей взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників у динаміці з метою обґрунтування перспективних рішень і визначення їхніх можливих наслідків. Складовою процесу прогнозування є розробка прогностичної моделі, що

дасть змогу отримати в певному обсязі прогнозну інформацію про його розвиток. Процес прогнозування можна поділити на декілька етапів.

На першому етапі прогнозування здійснюється отримання інформації про:

- терміни видачі та повернення коштів за активними операціями банку (кредити, погашення і купівля цінних паперів);
- надходження і виплату коштів за пасивними операціями банку (депозити, виплати за цінними паперами банку як емітента);
- надходження і виплату коштів за позабалансовими операціями банку (трастові, депозитарні операції, зберігання, консультації);
- надходження і виплату коштів за загальногосподарськими договорами та операціями (оплата праці працівників, витрати на утримання приміщень, орендна плата, податки).

Враховуючи те, що банки щоденно укладають нові договори і припиняють їх чинність за правомірними рішеннями та діями, необхідно щоденно мати оновлену інформацію про прогноз ліквідності на майбутній період.

Тому другий етап прогнозування передбачає:

- прогнозування поведінки суми залишків на рахунках до запитання (розрахункових, поточних, бюджетних рахунках підприємств і депозитів до запитання фізичних осіб); це можна здійснювати, застосовуючи економіко-математичні методи до множини різних рахунків, отримуючи неформальну інформацію від власників деяких великих залишків на рахунках до запитання (наприклад, заплановані терміни отримання бюджетного фінансування цього підприємства або проплати великого контракту з розрахункового рахунка);
- прогнозування укладення нових договорів (за активними, пасивними, позабалансовими операціями), якщо банк розробляє плани своєї діяльності щодо всіх цих операцій, то ці плани мають бути враховані в прогнозі ліквідності (посилення реклами щодо залучення депозитів, введення нових податків або відміни старих).

Оцінюючи складові обох частин прогнозування, неважко помітити, що саме друга частина більше залежить від впливу неконтрольованого зовнішнього

середовища, хоч і перша може підпадати під його дію. Наприклад, позичальник договірні терміни повернення кредиту може порушити через несприятливі зміни кон'юнктури ринку.

Складається враження, що для вдалого та ефективного управління ліквідністю потрібно знати весь обсяг інформації. Практично досягти цього дуже важко. Слід пам'ятати, що інформація – це товар, за який потрібно заплатити.

Таким чином, банк перебуває між двома протиріччями: розширення вхідної інформації або зменшення затрат на її отримання.

Досліджуючи методи побудови прогнозу майбутньої ліквідності, з одного боку, слід враховувати і чинник невизначеності, оскільки є загроза виникнення непередбачуваних обставин. Тільки на основі власної практики, постійного фіксування та аналізу конкретних для кожного банку причин і чинників можна зменшити в майбутньому вплив непередбачуваних випадкових чинників.

З іншої сторони, необхідно мати визначений процент резерву ліквідності, який буде своєрідним страхуванням від негативних непередбачених обставин. Також банк повинен бути готовим і до позитивних непередбачених обставин, мати налагоджені механізми швидких вкладень в активні дохідні операції, щоб не упустити прибуток при збиткових ліквідних активах. Конкретний процент резерву ліквідності кожний банк має визначити для себе самостійно, відповідно до нижчеподаних загальних передумов. Невизначеність прямо залежить від того, наскільки змінилась ситуація. Якщо стан стабільний, то в майбутньому він не зміниться і невизначеність дорівнюватиме нулю. Таким чином, невизначеність – функція від стабільності. Необхідно регулярно оцінювати стабільність за всіма групами чинників, щоб визначити певну стабільність у минулому і залежно від цього, регулярно оцінювати її зміни за кожною групою чинників. Оцінивши стабільність за кожною групою чинників, необхідно вивести середній коефіцієнт стабільності та порівняти його з прийнятою нормою. Наскільки відрізняється отриманий коефіцієнт стабільності від норми, настільки потрібно змінити резерв ліквідності. Це все можна звести до математичної форми, але конкретні

значення коефіцієнтів, чисел та процентів кожний банк повинен визначити для себе самостійно, відповідно до об'єктивної реальності.

Для здійснення процесу прогнозування пропонуємо побудувати таблицю, де подаємо показники вхідного балансу (Додаток Ж), а також прогнозовані обороти за всіма статтями балансу, які аналізуються на сучасному етапі. В оборотах враховуються:

- вимоги й зобов'язання банку, терміни виконання яких настають у період, який розглядається;
- передбачувані операції за договорами, які дають право банку або його клієнтам у будь-який період вносити або змінювати грошові кошти;
- операції банку за не укладеними але прогнозованими договорами.

Алгоритм формування розрахункових параметрів таблиці проводиться в такій послідовності:

- за кожною статтею балансу з вхідного залишку і прогнозованих оборотів складається вихідний залишок;
- розраховується сума оборотів за дебетом і кредитом;
- розраховується дисбаланс – різниця оборотів за дебетом і кредитом;
- першочерговий прогноз коригується з врахуванням отриманого дисбалансу;
- залишений після коригування дисбаланс відноситься на рахунок грошових коштів.

Розглянемо числовий приклад такого прогнозування. Статті балансу в ньому мають дуже високий ступінь агрегованості. Це зроблено з метою зменшення розміру таблиці по вертикалі.

Спрогнозуємо потребу в грошових коштах на наступний операційний день. Інформаційною базою є баланс за попередній день, статті подано в графі 2 (табл. 2.12). В графі 3 даної таблиці відображено обороти за дебетом, в графі 4 – обороти за кредитом. Відповідно до бухгалтерських правил дебетові обороти збільшують залишки активних рахунків і зменшують залишки пасивних рахунків. Кредитові обороти, навпаки, зменшують залишки активних рахунків і

збільшують залишки пасивних рахунків. Прогнозний баланс на наступний день, розміщений у графі 5, розраховується для активних статей за формулою:

$$\text{гр.5} = \text{гр.2} + \text{гр.3} - \text{гр.4}; \text{ для пасивних } \text{гр.5} = \text{гр.2} - \text{гр.3} + \text{гр.4}.$$

У даній таблиці власні кошти і резерви віднесені нами в один рядок, оскільки це рахунки резервів, які кореспондують тільки з рахунка витрат, і тому зміна резервів позначається на величині власних коштів, а не ліквідності банку.

Насамперед заповнимо елементи таблиці, згідно зі зниженням активів і зобов'язань, тобто кредитові обороти активних статей і дебетові обороти пасивних статей.

На основі даних табл. 2.12 зробимо прогноз на 02.04.2005 року для банку Б виходячи із наступних даних:

- відбулося погашення кредитів у сумі 32928 тис.грн; погашення міжбанківських кредитів – 63228 тис.грн;
- зменшення на суму 644 тис.грн залишку за статтею інші активи; зменшення суми коштів клієнтів – 29526 тис.грн;
- погашення інших зобов'язань в сумі 218 тис.грн;
- оплата процентів і господарські витрати – 1065 тис. грн.

Загалом кредитові обороти за активними статтями балансу становлять 96800 тис.грн, дебетові обороти пасивних статей – 30809 тис. грн.

Розглянемо прогнозні операції, які збільшують підсумок балансу. Припустимо, що відповідно до заявок та припущень банку він розраховує ситуацію на 2. 04. 2005р.:

- видати кредити в сумі 116598 тис. грн.;
- залучити по статті кошти клієнтів – 60144 тис. грн.;
- збільшити залишок за статтями інші зобов'язання на 240 тис. грн.;
- отримати процентні доходи і комісії на 1538 тис. грн.

Таким чином, дебетові обороти активних статей становлять 116598 тис.грн., кредитові обороти пасивних статей – 61922 тис.грн.

Вихідні дані та розрахунки для наступного дня подамо у вигляді табл.2.12.

Таблиця 2.12

Потреба банку Б в грошових коштах на наступний операційний день, тис.грн.

Статті балансу	Вхідний залишок	Дебет	Кредит	Підсумковий залишок
Активи		Збільшення	Зменшення	
Грошові кошти	58006			58006
Кошти в інших банках за вирахуванням резервів	69482		63228	6254
Чисті кредити та заборгованість клієнтів	411604	116598	32928	495274
Інші активи	30283		644	29639
Всього активів	569375	116598	96800	589173
Пасиви		Зменшення	Збільшення	
Кошти клієнтів	421813	29526	60144	452431
Кошти банків	66103			66103
Інші зобов'язання	22261	218	240	22283
Власний капітал	59198	1065	1538	59671
Всього пасивів	569375	30809	61922	600488
Підсумковий оборот		147407	158722	
Дисбаланс (Дт – Кт)	–	– 11315		–

В останньому рядку табл. 2.12 вказаний дисбаланс, який у нашому прикладі визначається як різниця між дебетовими і кредитовими оборотами і становить – 11315 тис. грн., тому для встановлення балансу необхідним є усунення цієї різниці.

Цього можна досягти, використавши один із нижче поданих заходів:

1. Зменшити прогнозовану суму залучення позичених коштів, наприклад, запропонувати до продажу депозитні сертифікати на суму, меншу від запланованої на суму дисбалансу.

2. Видати міжбанківський кредит.

3. Придбати цінні папери.

4. Видати додатковий кредит.

5. Всю суму дисбалансу віднести на рахунки грошових коштів.

6. Розрахувати попередні варіанти так, щоб уникнути дисбалансу.

Наступним етапом дослідження є методи коригування ліквідності, відповідно до поточного стану, прогнозу і мети банку. Найбільш розповсюдженою метою банку може бути: повна статистична і динамічна ліквідність; повна статистична, повна короткотермінова динамічна, задовільна довготермінова ліквідність; повна статистична, задовільна короткострокова, задовільна довготермінова ліквідність. Банк повинен вибрати мету, відповідно до своєї оцінки стабільності ситуації та чинників невизначеності. Врахування цих чинників в управлінні ліквідністю можна здійснювати на стадії прогнозу ліквідності. Однак банк може враховувати чинник невизначеності і на стадії прогнозу, і на стадії вибору мети. Таким чином, при нестабільній ситуації банк повинен забезпечити і великий резерв ліквідності, і вести безпечну політику. Так, наприклад, методом аналізу індивідуального досвіду вибрати для себе індивідуальну стратегію врахування чинника невизначеності.

Можна виокремити такі методи коригування ліквідності:

А. Короткотермінові методи:

- зменшення витрат високоліквідних активів (метод 1);
- обіг негрошових високоліквідних активів у готівку (метод 2);
- збільшення нестійких пасивів (метод 3);

Б. Довготермінові методи:

- реалізація низьколіквідних активів (метод 4);
- збільшення стійких пасивів (метод 5);
- зменшення нестійких пасивів (метод 6);
- збільшення прибутку (метод 7).

Всі ці методи сприяють підвищенню ліквідності. Пронумеруємо ці методи в порядку їх згадування та проаналізуємо кожен з них.

Витрачання високоліквідних активів означає їх переведення у низьколіквідні форми: кредитування, купівля обладнання, вкладення в низьколіквідні цінні папери. Сюди не належать витрати банку для сплати податків, виплати заробітної плати, процентів за пасивами. Зменшення витрат відбувається тоді, коли це не порушує зобов'язань за будь-якими договорами

банку. Прикладом обігу негрошових високоліквідних активів у готівку є: продаж готівки і безготівкової іноземної валюти, високоліквідних цінних паперів. Збільшення нестійких пасивів можна здійснювати шляхом позики на міжбанківському ринку, залученням короткотермінових депозитів. Реалізація низьколіквідних активів передбачає продаж обладнання, нерухомості, повернення кредиту. Збільшення стійких пасивів відбувається при емісії акцій банку, нагромадженні резервного та інших фондів, прибутку.

При поверненні короткотермінових депозитів без позики нових, а також при зменшенні залишків на розрахункових і поточних рахунках відбувається скорочення нестійких пасивів. Прибуток збільшується шляхом збільшення доходів або зменшення витрат, або при цих одночасних процесах. Збільшення доходів передбачає збільшення дохідних активів і розширення всіх незбалансованих операцій, які приносять дохід банку. Зменшення витрат відбувається як шляхом зменшення платних пасивів, так і скороченням персоналу, обладнання.

Поділ методів коригування ліквідності на коротко- та довготермінові приведемо у відповідність до часових характеристик з врахуванням проміжку часу, що проходить з моменту прийняття рішення про застосування цього методу до початку збільшення ліквідності.

При застосуванні вищезазначених методів коригування ліквідності присутні і певні протиріччя: збільшення нестійких пасивів у короткотерміновій перспективі призведе до покращення ліквідності, в довготерміновій – до погіршення. При тимчасових труднощах, які виникли, короткотермінова позика дає змогу вирішити проблеми тільки на певний період і тільки за умови збереження загальної платоспроможності та прибутковості банку. Якщо банк постійно збільшує частку нестійких пасивів впродовж тривалого періоду, він може зазнати помітного впливу чинника невизначеності. Відповідно, прогнозування нестійких пасивів потребує врахування максимального резерву на чинник невизначеності. Як наслідок, зростання високоліквідних активів знижує прибутковість аж до збитків, бо такі активи є малодохідними.

Збільшення резерву ліквідності може знижувати майбутню довготермінову ліквідність, тому в довготерміновій перспективі зниження нестійких пасивів позитивно впливає на ліквідність банку.

Наступна особливість методів коригування ліквідності полягає в тому, що всі три короткотермінові методи призводять до зниження майбутньої прибутковості банку. Перших два методи зумовлюють зменшення дохідних активів, а значить, і доходу, а третій – збільшення витрат банку. Таким чином, можна стверджувати, що короткотермінові методи діють разом із довготерміновим методом збільшення прибутку. Довготермінові методи призводять до погіршення короткотермінової ліквідності банку. До цих методів належать методи зменшення нестійких пасивів і збільшення прибутку. Зменшення нестійких пасивів може здійснюватися тільки шляхом виплати за цими зобов'язаннями без залучення нових, тобто зменшенням ліквідних активів. Збільшення прибутку, збільшення дохідних активів і зменшення платних пасивів здійснюється також шляхом зменшення ліквідних активів. Таким чином, ці два довготермінові методи можна застосовувати тільки при прогнозуванні повної короткотермінової ліквідності.

Отже, проаналізувавши окремі методи прогнозування ліквідності, розглянемо групу ситуацій, поставивши за мету досягнення повної динамічної ліквідності.

Ситуація 1. Прогноз: повна динамічна ліквідність. Ця ситуація ідеальна, і жодних методів коригування застосовувати банку не потрібно. Це дає змогу вкладати додаткові кошти в розвиток, наприклад, купівля нового обладнання, нерухомості, відкриття філіалів, зниження тарифів на платні послуги і підвищення їх якості, довготермінове кредитування.

Ситуація 2. Прогноз: повна короткотермінова і задовільна довготермінова ліквідність. Пропонується застосування методів 4, 5, 6, 7.

Ситуація 3. Прогноз: повна короткотермінова та незадовільна довготермінова ліквідність. У цій ситуації можливим є застосування методів 4, 5, 6, 7.

Ситуація 4. Прогноз: задовільна повна довготермінова ліквідність. Застосовуються методи 1 -3.

Ситуація 5. Прогноз: задовільна короткотермінова і задовільна довготермінова ліквідність. Застосовуються методи 1-3 і компенсатор 4 і 5.

Ситуація 6. Прогноз: задовільна короткотермінова і незадовільна довготермінова ліквідність. Застосовуються методи 1-3 і компенсатор 4 і 5.

Ситуація 7. Прогноз: незадовільна короткотермінова і повна довготермінова ліквідність. Застосовуються методи 1 -3.

Ситуація 8. Прогноз: незадовільна короткотермінова і задовільна довготермінова ліквідність. Застосовуються методи 1 -3 і компенсатор 4 і 5.

Ситуація 9. Прогноз: незадовільна короткотермінова і незадовільна довготермінова ліквідність. Застосовуються методи 1-3 і компенсатор 4-5.

Таким чином, вибір методів коригування кількісно зменшується при прогнозі неповної короткотермінової ліквідності. Якщо проаналізувати ситуацію з метою досягнення неповної динамічної ліквідності, то можна застосувати ширший спектр методів коригування.

Розглянемо такий варіант коригування:

1. Суму коштів клієнтів зменшити на 5000 тис. грн.;
2. Видати міжбанківський кредит на 5000 тис. грн.;
3. Залишок дисбалансу віднести на рахунок грошових коштів (11315тис.грн.)

Після внесення коригування в табл. 2.12 отримаємо наступні результати, які відображені в табл. 2.13.

У процесі коригування першочергового прогнозу доцільно проаналізувати, на який термін краще розмістити виявлені вільні грошові кошти (якщо дисбаланс від'ємний) або на який термін краще залучити необхідні додаткові кошти (якщо дисбаланс позитивний). Для отримання повної інформації слід скласти такі самі прогнози на триваліший період, наприклад, на 7 днів, 30 днів, і т. д. Терміни для певного банку залежать від того, наскільки динамічним, змінним є його баланс.

Таблиця 2.13

Баланс банку Б після коригування дисбалансу, тис. грн.

Статті балансу	Вхідний залишок	Дебет	Кредит	Підсумковий залишок
Активи		Збільшення	Зменшення	
Грошові кошти	58006	1315		59321
Кошти в інших банках за вирахуванням резервів	69482	5000	63228	11254
Чисті кредити та заборгованість клієнтів	411604	116598	32928	495274
Інші активи	30283		644	29639
Всього активів	569375	122913	96800	595499
Пасиви		Зменшення	Збільшення	
Кошти клієнтів	421813	29526	55144	447431
Кошти банків	66103			66103
Інші зобов'язання	22261	218	240	22283
Власний капітал	59198	1065	1538	59671
Всього пасивів	569375	30809	56922	595488
Підсумковий оборот		153722	153722	
Дисбаланс (Дт – Кт)	-	0		-

Маючи прогноз зміни банківського балансу на наступний день (табл. 2.12), складемо прогноз зміни банківського балансу на 7 днів (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Прогноз зміни балансу банку Б на 7 днів, тис. грн.

Статті балансу	Вхідний залишок	Дебет	Кредит	Підсумковий залишок
Активи		Збільшення	Зменшення	
Грошові кошти	58006			58006
Кошти в інших банках за вирахуванням резервів	69482		69482	
Чисті кредити та заборгованість клієнтів	411604	169204	86904	493904
Інші активи	30283	1892	3974	28201
Всього активів	569375	171096	160360	580111
Пасиви		Зменшення	Збільшення	
Кошти клієнтів	421813	78164	60144	403793
Кошти банків	66103	66103		
Інші зобов'язання	22261	1208	1040	22093
Власний капітал	59198	5716	7690	61172
Всього пасивів	569375	151191	68874	487058
Підсумковий оборот		322287	229234	
Дисбаланс (Дт – Кт)	-	93053		

На відміну від розглянутого прогнозу на один день, дисбаланс є позитивним.

Якщо обидва складених прогнози збудуться, то наприкінці наступного дня на рахунок грошових коштів додатково надійде 11315 тис. грн., а через 7 днів виникне потреба в додаткових коштах на суму 123053 тис. грн. Тому суму 11315 тис.грн. можна розмістити сьогодні на термін не більше ніж 7 днів, бо до кінця тижня банку будуть потрібні додаткові кошти. Якщо дисбаланс на 7 днів також буде від'ємним, тоді вільні грошові кошти можна розмістити на триваліший термін.

Порівнюючи дані табл. 2.12 – 2.14, банк може прийняти рішення про такі їх коригування: а) табл. 2.12 – весь дисбаланс у сумі 11315 тис. грн. розмістити на ринку міжбанківських кредитів терміном на один день; б) табл. 2.14 – кредитовий оборот за статтею запозичені кошти збільшити на суму 90000 тис. грн., недостатню суму коштів отримати на міжбанківському ринку.

Після коригування отримаємо збалансовані прогнози (табл. 2.15 – 2.16).

Таблиця 2.15

Прогноз зміни балансу банку Б на 1 день, тис. грн.

Статті балансу	Вхідний залишок	Дебет	Кредит	Підсумковий залишок
Активи		Збільшення	Зменшення	
Грошові кошти	58006			58006
Кошти в інших банках за вирахуванням резервів	69482	11315	63228	17569
Чисті кредити та заборгованість клієнтів	411604	136598	52928	495274
Інші активи	30283		644	29639
Всього активів	569375	147913	116800	600488
Пасиви		Зменшення	Збільшення	
Кошти клієнтів	421813	29526	60144	452431
Кошти банків	66103			66103
Інші зобов'язання	22261	218	240	22283
Власний капітал	59198	1065	1538	59671
Всього пасивів	569375	30809	61922	600488
Підсумковий оборот		178722	178722	
Дисбаланс (Дт – Кт)	-	0		-

Таблиця 2.16

Прогноз зміни балансу банку Б на 7 днів, після коригування тис. грн.

Статті балансу	Вхідний залишок	Дебет	Кредит	Підсумковий залишок
Активи		Збільшення	Зменшення	
Грошові кошти	58006			58006
Кошти в інших банках за вирахуванням резервів	69482	11315	80797	
Чисті кредити та заборгованість клієнтів	411604	169204	86904	493904
Інші активи	30283	1892	3974	28201
Всього активів	569375	182411	171675	580111
Пасиви		Зменшення	Збільшення	
Кошти клієнтів	421813	78164	150144	493793
Кошти банків	66103	66103	3053	3053
Інші зобов'язання	22261	1208	1040	22093
Власний капітал	59198	5716	7690	61172
Всього пасивів	569375	151191	161927	580111
Підсумковий оборот		333602	333602	
Дисбаланс (Дт – Кт)	-	0		-

Так, банкові з метою прогнозування слід обрати таке групування статей балансу, щоб можна було визначити обороти за окремими статтями активів і пасивів. Один із варіантів такого групування – агрегований балансовий звіт.

Для перевірки правильності зроблених прогнозів слід проводити ретроспективний аналіз, тобто після проходження визначеного періоду порівнювати реальні та прогнозні баланси.

Надзвичайно важливо, щоб надійними були довготермінові прогнози, бо чим триваліший термін аналізу, тим більше невизначеності є в прогнозі і менше шансів на те, що він справдиться.

Крім вищезазначених методів, у прогнозуванні застосовують і метод сценаріїв. В цьому разі розглядають декілька варіантів зміни статей балансу як сприятливих, з точки зору ліквідності балансу, так і несприятливих.

Слід зазначити, що прогнози необхідні з таких двох основних причин – майбутнє невизначене і загальний ефект корисності багатьох управлінських

рішень, які приймаються в даний момент, не відчутний упродовж певного періоду. Ось чому прогнозне передбачення майбутнього значно підвищує ефективність процесу прийняття вигідних рішень.

Завершуючи дослідження, як підсумок, можна зазначити, що використовуючи методи коригування ліквідності, ми мали змогу дослідити всі три стадії процесу управління ліквідністю: визначення поточного стану ліквідності, складання прогнозу на майбутню ліквідність, коригування ліквідності, відповідно до поточного стану, прогнозу та мети. Це на нашу думку, забезпечить досягнення визначених показників ліквідності, сприятиме правдивій оцінці та надійному прогнозуванню.

2.3. Дистанційний аналіз ліквідності та оцінка ризику фінансових операцій

В умовах реформування економіки України та формування ринкової інфраструктури, розвитку різних форм власності посиленої уваги заслуговує прийняття раціональних рішень як на державному рівні, так і на рівні підприємницьких структур. Ризик стає невід'ємною частиною нашого життя. В СРСР у 20-ті рр. ХХ ст. таке поняття, як ризик, було нормативно закріплене в деяких законодавчих актах стосовно виробничої та раціоналізаторської діяльності. Проте вже з середини 30-х років воно характеризується як “буржуазне”. Соціалістична плановість і ризик стали несумісними явищами, тому проблема ризику на багато десятиріч зникла з поля зору науки та практики управління економікою.

Ризик можна розглядати як історичну та економічну категорії. Як історична категорія ризик пов'язаний із процесом суспільного розвитку. Він виник на нижчих сходах цивілізації з появою у людини відчуття страху перед смертю. З розвитком цивілізації з'являються товарно-грошові відносини і ризик трансформується в економічну категорію. Економічний ризик виникає тоді, коли має місце невизначеність, відсутність вичерпної інформації про умови прийняття рішень. Тільки за багатоваріантності майбутнього, наявності елементів непередбачуваності можна говорити про наявність ризику. Тобто, невизначеність є однією з причин виникнення ризику.

Ризик є обов'язковим елементом будь-якої економіки. Поява ризику як невід'ємної частини економічного процесу – це об'єктивний економічний закон. Існування цього закону зумовлене елементом скінченності будь-якого явища, в тому числі і господарського процесу. Тільки в математиці існують нескінченні величини. В об'єктивних явищах все обмежене, всі елементи мають свій дефіцит. Обмеженість (скінченність) матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та інших ресурсів породжує в реальності їх дефіцит і сприяє появі ризику.

Неминучим є ризик і в банківській системі. Банківська система як невід'ємна складова сучасної економіки відіграє важливу роль в її функціонуванні. Процеси, поширені в банківській системі, відображають стан та тенденції розвитку економіки, і чітко контролюються державою. Окрім цього, банківська система не є відокремленою, вона активно взаємодіє з населенням, підприємствами та організаціями, органами державного регулювання. В умовах диверсифікації джерел мобілізації фінансових ресурсів формування належної системи фінансового забезпечення діяльності зумовлює підвищення ролі банківських установ, які є важливою ланкою господарського механізму.

Аналіз банківських ризиків дає змогу виокремити основні підходи. Перший із них пов'язаний із визначенням ризику як ситуації прийняття рішення, що характеризується невизначеністю інформації. Відповідно до другого підходу банківські ризики визначаються як відсутність передбачуваності потенційного

результату будь-яких дій банку, які здійснюються в даний час. Третій підхід більш адекватно відображає суть даного поняття. Ризик банку визначається як можливість втрати ним ліквідності та отримання збитків, неотримання доходів, пов'язаних із будь-якими внутрішніми і зовнішніми чинниками, які впливають на його діяльність. Останнє визначення не тільки найточніше характеризує поняття банківських ризиків, а й дає змогу продемонструвати вплив ризиків на ліквідність банку. Як правило, високоризиковані вкладення мають високу дохідність, але оцінюються як низьколіквідні ресурси. І навпаки, вкладення в високоліквідні активи не мають ризику, але не приносять доходу банку. Однак без наявності коштів на кореспондентських рахунках банк не в змозі виконати свої зобов'язання перед клієнтами, здійснювати операції за розрахунками і отримувати дохід. Це свідчить про те, що без належного аналізу банківських ризиків неможливо банкам ліквідно і дохідно розміщувати активи.

Ризики не можуть існувати самі по собі. Вони тісно взаємопов'язані з діяльністю банку і діють як єдиний організм. Основним у цьому є вирішення питання щодо прогнозованості та контрольованості ризику, тобто чи він є виправданим. З метою уникнення зловживань в управлінні ризиковими ситуаціями розробляють загальні стратегії банків і наглядових органів, тобто банк може мати власну методику оцінки ризику. Разом із цим Національний банк контролює управління ризиком певного банку. Для великих банків розробляються ускладнені системи моніторингу ризику, зважаючи на їх географічне розташування та спектр наданих послуг.

Серед принципів ефективного управління ліквідністю у банківських установах, затверджених Базельським комітетом з банківського нагляду, виокремимо принцип 12, згідно з яким кожен банк повинен мати адекватну систему внутрішнього контролю над процесом управління ризиком ліквідності. Відповідно до цього принципу, система внутрішнього контролю щодо ризику ліквідності включає:

- сильне контрольне середовище;
- адекватний процес визначення та оцінки ризику ліквідності;

- запровадження контрольних положень і процедур;
- адекватні інформаційні системи;
- перевірка дотримання запроваджених положень і процедур [139].

Результати проведення перевірок потрібно передавати наглядовим органам.

Постановою Правління НБУ від 15 березня 2004 р. були ухвалені методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, дотримання яких не є обов’язковими для банків, але їх використовує НБУ для позиціонування банку на ринку за ступенем ризику, що підсилює його наглядові функції.

Оцінка Національного банку ризику ґрунтується на таких підходах:

- виявленні ризиків із використанням уніфікованих визначень. Ця сукупність ризиків формує підґрунтя для висновків і дій нагляду;
- вимірюванні ризику на основі уніфікованих чинників оцінки. Кількість ризику не завжди можна виміряти в грошовому еквіваленті; інколи це відносна оцінка суми можливих втрат;
- оцінці управління ризиками, яка дає змогу визначити, чи адекватно управляються і контролюються за допомогою відповідних систем банку визначені рівні ризику;
- спрямуванні більших ресурсів у сфері підвищеного або зростаючого ризику як у межах одного банку, так і в банківській системі загалом. Це здійснюється за допомогою стратегії нагляду;
- використанні відповідних інструментів нагляду, залежно від виявлених ризиків, формулюванні висновків щодо параметрів і рівня ризиків, а також визначення заходів щодо подальшого контролю виявлених проблем [8].

Оскільки органи банківського нагляду не спроможні самотійно вирішувати проблему управління ризиками, використовується партнерський підхід до управління ризикованими операціями, зокрема:

- органи банківського регулювання та нагляду забезпечують нормативно-правову базу;

- керівництво банку відповідає за стійкість банку;
- зовнішні аудитори здійснюють аналіз банківських ризиків;
- громадськість – інвестори, кредитори, клієнти банку – проводять моніторинг ризиків на основі банківської інформації, що публікується в періодичних виданнях [150].

З огляду на те, що більшість ризиків, з якими стикаються банки в своїй діяльності, є внутрішніми, то ефективна система ризик-менеджменту дає змогу попередити або зменшити небажані їх наслідки. У цьому разі йдеться про спроможність банку забезпечити власну позицію на ринку при обмеженні ризику.

Ризик-менеджмент, згідно із Постановою Правління НБУ № 361 “Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України”, визначається як система управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, спрямовані на досягнення основних бізнес-цілей банку [9].

Система управління ризиками комерційного банку повинна відповідати наступним вимогам:

- 1) принципу взаємопов’язаності та системності;
- 2) стабільності в проведенні моніторингу;
- 3) спостережливості, тобто можливості використання теоретичних методів на практиці для отримання певних результатів.

Управління банківськими ризиками пропонуємо розглядати як систему цілеспрямованого впливу на розвиток банківської діяльності та мінімізацію втрат. Оцінювання ризику операцій банку є однією із складових системи управління ризиками, яка передбачає такі етапи:

- виявлення ризику та його ідентифікацію;
- вимірювання ризику;
- контроль ризику;
- моніторинг ризику.

При цьому слід розмежовувати поняття кількості та якості ризику, які

оцінюються відокремлено одне від одного. Оцінка кількості ризику передбачає виявлення обсягу ризику, з яким банк стикається в процесі діяльності. Такий показник є лише констатацією рівня ризику. Якість ризику відображає наскільки ефективно здійснюється виявлення, вимірювання, моніторинг та контроль ризику банку, тобто визначає ступінь управління ризиками (Додаток 3).

Ризики присутні в усіх напрямках діяльності банків. Причинами банківських ризиків можуть бути економічні та інші чинники, як внутрішні, так і зовнішні щодо банку, здатні негативно впливати на його ліквідність та рентабельність. Це потребує від кожного банку немалих зусиль для протидії вказаному впливу. Так, внутрішні ризики є результатом діяльності банків і залежать від характеру операцій, які вони здійснюють, і рівня професіоналізму керівництва та працівників. До зовнішніх ризиків відносять ризики, які не залежать від діяльності банків. Однак такий поділ ризиків не зовсім правильний, тому що в цьому разі мова йде про внутрішні та зовнішні чинники (причини), які спричиняють появу банківських ризиків.

Зовнішніми чинниками банківських ризиків є, на наш погляд, такі події, як негативний розвиток економіки країни або регіону; несприятлива кон'юнктура окремих ринків; негативна динаміка фінансових ринків та інші. Для узагальнення вищезазначеного подамо систематизовану класифікацію внутрішніх чинників появи ризиків (рис. 2.4).

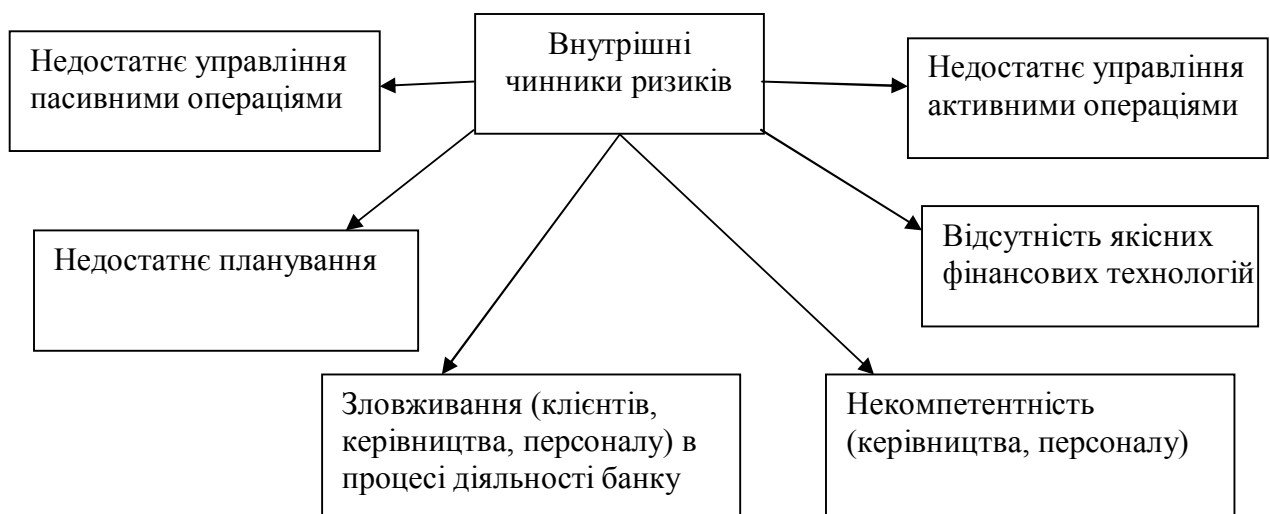

Рис. 2.4. Внутрішні чинники банківських ризиків.

В банківській практиці зовнішні чинники відповідно до характеру впливу на ліквідність поділяють на дві групи. Одну групу становлять чинники прямого впливу, які безпосередньо впливають на операції банку: пов'язані з клієнтами, організаційні, правові, конкурентні, чинники невиконання зобов'язань та ін. Другу групу утворюють чинники непрямого впливу, які опосередковано впливають на операції банку: макроекономічні, науково-технічний прогрес, соціально-культурні, політичні та інші чинники. Класифікацію зовнішніх чинників банківських ризиків подано на рис. 2.5.

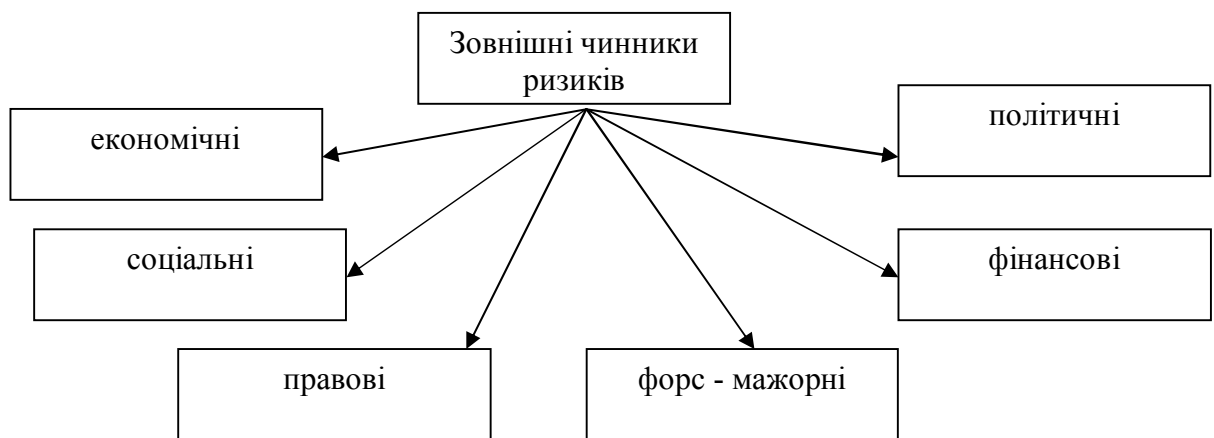

Рис.2.5. Зовнішні чинники появи банківських ризиків.

Слід зазначити, що на основі наведених чинників, які зумовлюють появу банківських ризиків, доволі складно класифікувати самі ризики на ті чи інші види, оскільки на них сукупно впливають різні (як зовнішні, так і внутрішні) чинники.

Класифікаційні ознаки банківських ризиків суттєво різняться в наукових працях з даної тематики. Так, внутрішніми ризиками банку окремі вчені пропонують віднести:

- 1) ризики ліквідності: ризик пролонгації; ризик терміну повернення кредиту; ризик нових кредитів; ризики нових видів діяльності;
- 2) ризики успіху: галузевий ризик; ризик країни; процентний ризик; валютний ризик [24].

Певною несистематизованістю, на нашу думку, характеризується наступна класифікація ризиків: кредитний ризик; ризик ліквідності; правовий ризик; операційний ризик; системний ризик [33].

В процесі фінансових операцій основними ризиками банку є кредитний, процентний ризики і ризик ліквідності. Вони не відособлені, а перебувають у тісній взаємодії: високий процентний ризик, зумовлений несподіваною зміною ставок, зумовлює високий кредитний ризик, тобто зростає імовірність неповернення кредитів, та ризик ліквідності, тобто відсутності в банку необхідних коштів для виконання своїх зобов'язань. Будь-яка банківська операція супроводжується ризиком, тому важливим принципом діяльності банку є розподіл ризиків таким чином, щоб у випадку невдачі втрати банку були як найменшими. В умовах відносно стабільної економіки дуже важливим є кредитний, бо саме він найчастіше спричинює банкрутство.

Кредитний ризик – це імовірність неповернення позичальником взятої суми позики та процентів за нею. Позначимо цю імовірність через p при умові, що $0 \leq p \leq 1$. Якщо відсутні інші види ризику, то взаємозв'язок між ризиками та дохідністю можна представити наступним чином:

$$r_{\phi} = \frac{1+r}{1-p} - 1, \quad (2.8)$$

де r_{ϕ} – фактична ставка процента з врахуванням кредитного ризику, r – безризикова (реальна) ставка процента, $(1 - p)$ – імовірність повернення кредиту.

Ця формула підтверджує правило, що за ризик потрібно сплачувати компенсацію, тобто процентна ставка може бути знижена для фінансово надійних клієнтів, які в змозі повернути позику з великою ймовірністю, і, навпаки, ставка може бути підвищена, якщо банк має справу з клієнтом із високою ймовірністю неповернення кредиту.

Проаналізуємо ситуацію, коли банк впевнений у тому, що позика буде повернена позичальником: $p=0$. Тоді, $r_{\phi} = r$, тобто буде застосована безризикова ставка процента. Можлива ситуація, коли банк видає кредит, знаючи, що клієнт

його не поверне, тобто $p=1$, тоді величина r_ϕ не підлягає визначенню і ризик кредитора неможливо компенсувати:

$$r_\phi = \lim_{p \rightarrow 1} \frac{1+r}{1-p} - 1 = \infty \quad (2.9)$$

Різниця $(r_\phi - r)$ - це премія, яку позичальник зобов'язаний сплатити банку. Виконавши деякі перетворення отримаємо:

$$r_\phi = \frac{1+r-1+p}{1-p} = \frac{r+p}{1-p}, r_\phi - r_\phi * p = r + p \quad (2.10)$$

Звідси $r_\phi - r = p(1 + r_\phi)$.

Позначимо премію за ризик неповернення кредиту через f , тоді матимемо:

$$f = r_\phi - r = p(1 + r_\phi). \quad (2.11)$$

Ця формула показує, що премія за ризик неповернення кредиту пропорційна до величини кредитного ризику p та ставки процента r_ϕ . Тобто управління кредитним ризиком полягає в тому, щоб на основі найбільш точної оцінки імовірності неповернення кредиту визначити величину премії за ризик f , яка включається в розмір процентної ставки. Тоді процентна ставка дорівнюватиме: $k = r + i_n + f$, де i_n – надбавка за очікуване та неочікуване зростання інфляції.

Якщо процент, який виплачується за наданий кредит, вважати його ціною, то формула $r_\phi = \frac{r+p}{1-p}$ відобразить кредитне ціноутворення банку в умовах наявності ризику неповернення кредиту. Здійснивши відповідні перетворення, представимо формулу (2.4) наступним чином:

$$r_\phi = \frac{r(1 + \frac{p}{r})}{1-p} = r \frac{(1 + \frac{p}{r})}{1-p}. \quad (2.12)$$

Звідси очевидно, що процентна ставка кредиту, яка й фіксує його ціну, в умовах зростання ризику неповернення кредиту збільшується в наступних пропорціях:

$$\frac{r\phi}{r} = \frac{1 + \frac{p}{r}}{1 - p}. \quad (2.13)$$

При визначенні рівня процентної ставки за умов нестабільної економіки важливим є інфляційний ризик, який умовно можна поділити на ризик очікуваної та неочікуваної інфляції (власне процентний ризик). Як недооцінка інфляції при встановленні процентної ставки, так і її переоцінка при встановленні депозитної ставки є несприятливими для банку. На кредитному ринку при недооціненні інфляції відбувається фактичне знецінення реального процента і виграє в цьому випадку позичальник. При переоцінці величини інфляції позичальник сплачує суму позики за значно завищеним процентом, тобто у більш вигідній фінансовій ситуації перебуває банк. Якщо ж операції відбуваються на депозитному ринку, то ситуація та висновки будуть протилежними.

За умов розвитку української економіки робити подібні висновки досить проблематично, оскільки важко спрогнозувати очікуваний рівень інфляції, попит та пропозицію на кредитно-депозитному ринку, а це перешкоджає банку вибрати вірний напрямок діяльності, забезпечити кредитування реального сектора економіки. Тому при проведенні операцій на кредитно-депозитному ринку банк повинен враховувати, що ризик неповернення кредиту практично не може бути усунений повністю, а лише зменшиться за рахунок зниження кількості ненадійних позичальників. Проте при зменшенні кредитного ризику банк одночасно зменшує свою дохідність за рахунок зниження процентної ставки. Це дає змогу зробити висновок, що стабільні банки, встановлюючи відносно невисокі процентні ставки з врахуванням реальних економічних процесів у країні, працюють із фінансово надійними клієнтами, зменшуючи при цьому ризик неповернення кредиту.

В такій ситуації основними умовами функціонування і подальшого розвитку банківської системи мають бути ліквідність, стійкість, платоспроможність банків та досягнення надійної конкурентної позиції банку. Однак забезпечити їх виконання практично дуже важко, оскільки в період

кризового стану економіки та нестабільної фінансової системи такі показники мають умовний характер.

Процентний ризик пов'язаний як із забезпеченням банківської ліквідності, так і з кредитною діяльністю комерційного банку. Даний вид ризику є одним із найбільш досліджуваних, адже він становить загрозу для діяльності банку через несприятливу тенденцію процентних ставок.

Базельський комітет з банківського нагляду подає визначення процентного ризику як ризику потенційного впливу несприятливої зміни процентних ставок на фінансове становище банку.

Процентний ризик виникає в тих випадках, коли не співпадають за терміном активи та пасиви банку, що характерними є для банківської системи України.

Згідно із рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду, процентний ризик залежно від джерел виникнення має такі підвиди:

- ризик встановлення нової ставки;
- базовий ризик;
- валютний ризик, пов'язаний із несприятливим впливом курсів валют на криву дохідності банку;
- опціонний ризик, пов'язаний із несприятливими змінами ринкової вартості фінансових інструментів.

У Методичних вказівках з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, затверджених Постановою Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104, зазначаються такі типи ризиків зміни процентної ставки:

1) ризик зміни вартості ресурсів, який виникає через різницю в термінах погашення (для інструментів з фіксованою процентною ставкою) та переоцінки величини ставки (для інструментів із змінною процентною ставкою) банківських активів, зобов'язань та позабалансових позицій;

2) ризик зміни кривої дохідності, який виникає через зміни в нахилі та формі кривої дохідності;

3) базисний ризик, який виникає через відсутність тісного взаємозв'язку

між коригуванням ставок, отриманих та сплачених за різними інструментами, всі інші характеристики яких щодо переоцінки є однаковими;

4) ризик права вибору (опціону), який виникає на основі права відмови від виконання угоди (тобто реалізації права вибору), яке прямо чи опосередковано наявне в багатьох банківських активах, зобов'язаннях та позабалансових портфелях [8].

Причинами виникнення процентного ризику банку можна вважати: зміну облікових ставок, кон'юнктури фінансового ринку, невідповідність розподілу в часі грошових потоків за активами та пасивами, структурні зміни в портфелі активів та пасивів банку. З першого погляду неможливо визначити, чи відокремлений процентний ризик від інших, адже він може одночасно впливати і на кредитний ризик, і на ризик ліквідності.

Система аналізу і контролю процентного ризику включає дві складові, які, в свою чергу поділяються на такі підсистеми:

1) комплексні методи, в контексті яких використовуються внутрібанківські системи аналізу ризику:

- геп-метод;
- метод дюрації;

2) методи контролю та аналізу:

- нейтралізація вимог і зобов'язань;
- хеджування процентного ризику;
- метод ефективної межі;
- оптимізація структури портфеля із використання апарату математичного програмування;
- методи математичного моделювання при аналізі процентного ризику.

Ще одним ризиком, що пов'язаний із діяльністю банку та розглянутими вище ризиками, є ризик ліквідності. Його слід розуміти як ризик, який виникає за наявності труднощів при продажу активів, саме тому його існування можна пояснити відсутністю доступних коштів для обслуговування поточних зобов'язань, або ризик надлишкової ліквідності. При оцінці ризику ліквідності

виокремлюють ризик втрати ліквідності, який визначимо як імовірність можливого виникнення труднощів із своєчасним перетворенням активів у більш ліквідну форму через неспівпадання обсягів і термінів залучення та розміщення фінансових операцій. На основі визначення можна сказати, що ризик ліквідності має дві складові: цінову і кількісну. Зменшити ці ризики можна шляхом застосування одного зі способів: компенсація втрат, які виникли внаслідок настання несприятливих обставин; підвищення якості управління ризиками; введення обмежень на проведення ризикових операцій.

Найбільш сучасним методом оцінки ризику ліквідності є метод геп-аналізу, який використовується і при оцінці процентного ризику.

Впродовж останніх років, на противагу загально визнаним методам оцінки та аналізу банківської ліквідності в умовах ризику, використовуються так звані дистанційні методи. Термін “дистанційний” [46, с.300] тлумачиться як такий, що діє або здійснюється на певній відстані, дистанції, тому логічно, що дистанційні методи аналізу банківської ліквідності розумітимемо як такі, що не ґрунтуються на аналізі банківської звітності банку, а на суб’єктивних дослідженнях без постатейного аналізу балансу банку. Основу дистанційних методів становлять рейтинги загалом та рейтинги банку, які не слід ототожнювати. Так, рейтинг означає ранжування за окремими показниками. Рейтинг банку – це моделі оцінки та присвоєння певного класу банківській установі за системою показників [46, с. 1210].

Рейтингова діагностика може проводитися не тільки з метою визначення фінансової неспроможності банку, а й для використання диференційованого підходу при проведенні грошово-кредитної політики Національного банку, для інформованості потенційних клієнтів банківських структур.

Проведення рейтингової оцінки потребує аналізу великої кількості достовірної інформації про діяльність банку. Така інформація міститься в стандартних звітах комерційного банку, а для її деталізації використовуються дані аналітичного обліку.

В світовій практиці застосовуються два основних підходи щодо оцінки

основних показників діяльності комерційних банків. Один ґрунтується на аналізі системи показників конкретного банку та передбачає його залучення до групи банків, які мають схожі показники, що аналізуються, і проводиться незалежними рейтинговими агентствами та самими банками. Інший підхід передбачає проведення рейтингової оцінки наглядовими органами.

Одним із перших опублікувало рейтингову оцінку рейтингове агентство „Moody’s Investors Service” (США) у 1909 році. Донедавна це агентство використовувало ранжування банків на 4 категорії. В 1995 році було впроваджено нову методику рейтингової діагностики банку та введено 5 рейтингових категорій, які комплексно оцінюють діяльність банківських структур:

1. А – банк характеризується виключно стійким фінансовим становищем, проводить високодохідні операції, має достатній рівень диверсифікації активів.
2. В – банк характеризується досить стійким фінансовим становищем.
3. С – банк характеризується достатньо міцним фінансовим становищем і може функціонувати успішно в умовах стабільної економічної ситуації.
4. D – фінансове становище банку стійке тільки на даний період, але може погіршитися.
5. Е – фінансове становище банку нестійке, необхідно вжити заходів для його оздоровлення.

Рейтингове агентство Moody’s публікує результати оцінки кредитоспроможності юридичних осіб, кредитні рейтинги емітентів цінних паперів, цінних паперів з фіксованим доходом та інших боргових інструментів. Дев’ять банківських установ в Україні мають рейтинги, присвоєні Moody’s. Останнім став АТ „Індекс – банк”, якому присвоєно рейтинг В2/NP? Для депозитів в іноземній валюті та Е+ за запасом фінансової міцності (FSR) [19].

Досить часто в банківській практиці використовують рейтингову методику CAMELS. У 1979 році Федеральна резервна система США прийняла Єдину систему рейтингування фінансових установ (Uniform Institutions Rating System –

UFIRS). UFIRS встановила, що єдиний рейтинговий показник банку та відповідна рейтингова категорія присвоюються банку на основі оцінки основних показників банківської діяльності: достатність капіталу (capital adequacy), якість активів (assets quality), структура управління (management), дохідність (earnings), ліквідність (liquidity), чутливість до ринкового ризику (S). Перші букви цих характеристик утворюють назву CAMELS. Існує безліч модифікацій зазначеної методики, наприклад, у США використовують рейтингування кожної характеристики за п'ятибальною шкалою: 1 – найвища оцінка, 2 – задовільна оцінка, 3 – посередня оцінка, 4 – критична оцінка, 5 – незадовільна оцінка.

В Україні для визначення рейтингу комерційних банків використовують основні положення системи CAMELS з врахуванням особливостей розвитку національної банківської системи. Таке оцінювання здійснюють структурні підрозділи регіональних управлінь НБУ та служби банківського нагляду. Так, було проведено рейтингове оцінювання Промінвестбанку України за результатами фінансової діяльності в 2000 році. За результатами аналізу капіталу, рейтинг банку дорівнював 1. Аналіз якості активів Промінвестбанку засвідчив про стійкість банку та його сильні позиції. Проведені розрахунки дали змогу віднести банк за коефіцієнтом прибутковості та рівнем ліквідності до розряду сильних банків. Щодо аналізу адміністративно-господарського управління за рейтинговою класифікацією банк отримав рейтинг 2. Загалом сукупний рейтинг Промінвестбанку становить 1, тобто це рейтинг сильного банку.

Проте методика CAMELS є в деякій мірі загальною і тому слід враховувати регіональні особливості діяльності банківських структур, забезпечити повну автоматизацію аналізу фінансового стану банку, чіткий відбір критеріїв банку в ту чи іншу рейтингову групу, використання економіко-математичних, статистичних та експертних оцінок. Незважаючи на відсутність єдиного підходу до проведення оцінки фінансового стану банку, рейтингування є потрібним і повинно широко використовуватися як інструмент банківського нагляду та діагностики спроможності банку.

До світових агентств, які займаються оцінкою банківських структур, належить компанія Standard&Poor's, яка публікує незалежні рейтинги, регіональних і місцевих органів влади, корпоративні рейтинги, рейтинги банків, страхових компаній. Так, Standard&Poor's при складанні рейтингу вивчає та аналізує значний спектр кількісних та якісних чинників, в тому числі кредитний, ринковий ризику, стан активів та пасивів, чинники, що впливають на ліквідність, капіталізацію банку та інші. Проаналізуємо основні критерії для дослідження рейтингу банку (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Критерії рейтингу банку за Standard&Poor's [19].

У звіті із кредитного рейтингу в лютому 2004 року зважаючи на економічні та галузеві ризики, банківському секторові України було присвоєно рейтинг (B / позитивний), який свідчить про низький рівень стандартів корпоративної зв'язаності, низьку якість управління кредитними ризиками та ризиками ліквідності. У липні 2004 р. цей індекс було змінено на B+ / стабільний

(табл. 2.17). Це є свідченням покращення показників зовнішньої ліквідності, а прогноз оцінюється як стабільний.

Таблиця 2.17

Рейтинги міжнародних рейтингових агентств в Україні

Рейтингове агентство	Standard&Poor's	Moody's Investors Service	Fitch Ratings
Кредитний рейтинг / прогноз зміни рейтингу			
Суверенний рейтинг			
Україна	B+ /стабільний	B1 /позитивний	B+ /стабільний
Муніципальні рейтинги			
Київ	B /стабільний	B2 / стабільний	
Корпоративні рейтинги			
Київстар GSM	B /позитивний	B2 /стабільний	
НАК Нафтобаз			B+ /стабільний
Рейтинги фінансових інститутів			
ВАбанк		B2 /позитивний	
Індустріалбанк			CCC /стабільний
Індекс – банк		B2 /стабільний	
Кредит промбанк		B2 /стабільний	
Надра		B2 /позитивний	
Правекс – банк		B2 /стабільний	
Приватбанк	B- /стабільний		B- /стабільний
Прокредитбанк			B+ /стабільний
ПУМБ			B- /стабільний
Укрсіббанк		B2 /позитивний	B- /стабільний
Укрсоцбанк		B2 /позитивний	
Укрексімбанк		B2 /позитивний	B+ /стабільний
Форум		B2 /позитивний	

В Україні запроваджено Національну шкалу рейтингів компанії “Кредит – Рейтинг”, відповідно до якої можна визначити кредитний ризик без врахування суверенного ризику, довготерміновий і короткотерміновий кредитні рейтинги. Значення кредитних рейтингів лежить в межах від AAA (винятково високий рівень кредитоспроможності) до Д (дефолт) для довготермінових рейтингів; від К1 (дуже висока кредитоспроможність) до КД (дефолт) для короткотермінових. (Додаток И).

Саме в короткотермінових кредитних рейтингах можна оцінити стан ліквідності банку, наприклад, рейтинг К1 свідчить не тільки про високу кредитоспроможність, а й про достатню ліквідність банку.

При визначенні кредитних рейтингів використовуються додаткові позначення,

які доповнюють основні, наприклад:

ua – означає рейтинги, отримані за українською національною шкалою кредитних рейтингів;

“+”, “-” - проміжні категорії рейтингу щодо основних категорій;

відкликаний – рейтинг відкликаний, якщо немає інформації для відновлення рейтингу або з інших причин;

поновлюється – рейтинг в процесі поновлення, перегляду;

(рі) – рейтинги, отримані на основі використання тільки публічних джерел інформації.

Окрім цього, в рейтингу використовують позначення, які є коментарем щодо тенденцій і прогнозу (позитивний, стабільний, негативний).

У табл.2.18 подано поточні кредитні рейтинги основних банківських установ України, більшість з яких складено на основі публічних джерел інформації. Так, Правексбанк за короткотерміновим рейтингом має сумнівну спроможність виконувати фінансові зобов’язання. Це й же банк за рейтингом Moody’s має показник B2 / Стабільний.

Таблиця 2.18

Поточні рейтинги банків за Національною шкалою

Назва банку	Довготерміновий кредитний рейтинг	Короткотерміновий кредитний рейтинг	Дата присвоєння	Дата поновлення
Аркада	UaA	uaK2+	03.03.2003	02.09.2004
Укргазбанк	uaBBB-	uaK3	24.07.2002	07.09.2004
Аваль	uaBB(рі)	uaK3- (рі)	16.09.2002	08.07.2003
Кредит промбанк	Призупинено		01.08.2002	26.08.2003
ПУМБ	uaBBB- (рі)	uaK2 (рі)	15.12.2002	01.08.2003
Правексбанк	uaB (рі)	uaK4- (рі)	02.09.2002	15.12.2002
Приватбанка	uaBBB+ (рі)	uaK3+ (рі)	16.08.2002	18.02.2003
Форму	uaBB (рі)	uaK3 (рі)	11.10.2002	05.03.2003

Для визначення рівня ліквідності дистанційними методами можливим є аналіз ліквідності банку на основі рейтингу, який класифікують у такі рівні:

1) рейтинг 1 (сильний):

- високий рівень ліквідних активів;

- банк має показники, що перевищують встановлені Національним банком мінімальні нормативи;
- високий рівень коштів, залучених як на основні депозити;
- вищі коефіцієнти ліквідності, ніж в інших банках.

2) рейтинг 2 (задовільний):

- достатній рівень ліквідних активів;
- дотримання нормативів ліквідності;
- рівень коштів, залучених як основні депозити, є вищим, ніж середній;
- існує можливість залучити кошти за першою вимогою;
- коефіцієнти ліквідності вищі середнього.

3) рейтинг 3 (посередній):

- рівень ліквідності достатній на даний момент;
- нормативи ліквідності виконуються;
- допустимий рівень депозитів;
- обмеження швидкого залучення коштів.

4) рейтинг 4 (критичний):

- недостатній рівень ліквідних активів;
- нормативи ліквідності не виконуються;
- висока залежність від непостійних джерел фінансування;
- показники ліквідності нижчі за середні.

5) рейтинг 5 (незадовільний):

- недостатній рівень ліквідності;
- недотримання нормативів ліквідності;
- залежність від не депозитних коштів;
- можливість залучення коштів тільки через НБУ;
- низькі показники ліквідності.

Асоціація українських банків щомісячно публікує рейтинги вітчизняних банків за двома критеріями:

- 1) рейтинг за абсолютними показниками: - актив; капітал; статутний

капітал; кредитно-інвестиційний портфель; депозити фізичних та юридичних осіб; фінансовий результат; рентабельність капіталу; рентабельність активів.

2) рейтинг за коефіцієнтами: - загальна ліквідність; поточна ліквідність; достатність капіталу; надійність; ступінь покриття активів статутним капіталом; рентабельність капіталу; рентабельність активів; частка дохідних активів у сумарних.

Результати порівняння рейтингу за окремими його показниками подані в Додатку К. Так, аналізуючи дані, можна зробити висновок, що суттєво відмінними є показники поточної ліквідності, яка коливається в межах 0,5 – 25%. Така тенденція ще раз підтверджує необхідність взаємоврахування розглянутих методів оцінки фінансового стану банку.

Лише симбіоз та вдале використання кількісних методів оцінки ліквідності, основних методів оцінювання та дистанційних методів, дасть змогу визначити позицію банку на фінансовому ринку за основними критеріями та показниками.

Висновки до розділу II

1. Оцінка ліквідності банку є однією із найважливіших завдань управління банком, зважаючи на механізм і змінність активних та пасивних операцій в якісному і кількісному вимірах. Оскільки ліквідність банку є складним системним поняттям, то її неможливо оцінити за допомогою одного показника, і, як наслідок, для цього використовують ряд показників, які в комплексі дають можливість системно оцінити рівень ліквідності банку.

2. Для оцінки рівня ліквідності виокремлюють два методи: на основі фінансових коефіцієнтів, які розраховуються за балансом і відображають ліквідний стан банку (ліквідність балансу); на основі визначення потенційної потреби в ліквідних коштах банку для виконання своїх зобов'язань (ліквідність банку).

3. В Україні нормативні показники ліквідності для банків встановлюються Національним банком України з метою регулювання ліквідності та забезпечення їх стійкості та надійності. За роки становлення банківської системи України економічні показники зазнали значних змін. Ці зміни зумовлені такими обставинами, як банкрутство багатьох банків, що призвело до необхідності посилення вимог щодо платоспроможності та ліквідності; приєднання України до Базельської конвенції щодо ефективного банківського нагляду.

4. Серед методів, які використовуються для оцінки ліквідності, можна виділити методи внутрішньої та зовнішньої оцінки ліквідності. Методи внутрішньої оцінки ліквідності включають: коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу; аналіз платіжних потоків; оцінку величини чистого відпливу зобов'язань банку. Методи зовнішньої оцінки ліквідності включають: оцінку зміни характеристики платоспроможності банку.

5. Оцінка ліквідності є передумовою для проведення прогностичних дій на певний термін, який залежить від напрямків та цілей діяльності банку. В основу роботи прогнозу на майбутнє покладено два основних моменти: прогнозування, відповідно до укладених договорів на даний час; прогнозування зміни ліквідності незалежно від укладених на даний момент договорів.

6. Протягом останніх років, на противагу загальноновизнаним методам оцінки та аналізу банківської ліквідності, використовуються так звані дистанційні методи. Їх основу становлять рейтинги загалом та рейтинги банку, які не слід ототожнювати.

Рейтингову діагностику можна проводити не тільки з метою визначення фінансової неспроможності банку, а й для використання диференційованого підходу при проведенні грошово-кредитної політики Національного банку, для інформування потенційних клієнтів банківських структур.

7. Діяльність банку в Україні пов'язана із ризиком ліквідності. Його слід розуміти як ризик, який виникає за наявності труднощів при продажу активів, саме тому його існування можна пояснити відсутністю доступних коштів для обслуговування поточних зобов'язань або як ризик надлишкової ліквідності.

Виділяють при оцінці ризику ліквідності ризик втрати ліквідності, який визначимо як імовірність можливого виникнення труднощів із своєчасним перетворенням активів у більш ліквідну форму в зв'язку із неспівпаданням обсягів і термінів залучення та розміщення фінансових операцій. Таким чином, ризик ліквідності має дві складові: цінову і кількісну. Зниження цих ризиків можливе за умови застосування одного зі способів: компенсації втрат, які виникли в наслідок настання несприятливих обставин; підвищення якості управління ризиками; введення обмежень на проведення ризикових операцій.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [78,122,123].

РОЗДІЛ III. Дієвість механізму управління і регулювання банківською ліквідністю в умовах конкуренції

3.1. Методи та моделі процесів управління ліквідністю банку

Забезпечуючи стабільність грошово-кредитної системи країни, ліквідність банків є каталізатором сприятливого соціально-економічного, інвестиційного, морально-психологічного клімату в суспільстві. В підтриманні необхідного рівня ліквідності зацікавлені не лише банки, а й клієнти, оскільки вона є важливим показником цілісності та повернення їх коштів. У ліквідності банку зацікавлені його акціонери, оскільки її рівень свідчить про репутацію банку, що дає змогу залучити до банківського обслуговування потенційних клієнтів, а це відповідно, працюватиме на дохідність і прибутковість. Як свідчить практика, управління ліквідністю банку надзвичайно складне та суперечливе завдання, оскільки банк повинен забезпечити її без суттєвих втрат у прибутковості: підтримання необхідного балансу між бажанням до максимальної дохідності банківських операцій, і забезпечення обов'язкових нормативів ліквідності через мінімізацію банківських ризиків. Запорукою успіху будь-якого банку є ефективне управління ліквідністю. Зважена, обумовлена тактика дій на ринку банківських послуг, оцінка і врахування всіх форм ризиків, наявність згуртованої та злагодженої команди професіоналів, які рішуче і компетентно приймають рішення, такі важливі складові успіху діяльності банківської структури.

При розробці стратегії управління банківською ліквідністю має бути враховане його основне функціональне призначення, яке полягає у вирішенні наступних завдань:

- задоволення попиту на кредитні ресурси;
- виконання вимог за депозитними операціями;
- обмеження неприбуткового продажу активів;
- оптимізація вартості залучених ресурсів на фінансовому ринку;
- оптимізація дохідності банківських операцій та загальної прибутковості

банку.

Управління банківською ліквідністю має не лише практичне значення, а й теоретичне підґрунтя, яке формувалося впродовж багатьох років під впливом розвитку та зміни грошово-кредитного регулювання. Серед теорій управління банківською ліквідністю найбільш обґрунтованими є наступні:

- теорія комерційних позик;
- теорія переміщення активів;
- теорія очікуваного доходу;
- теорія управління пасивами.

Згідно з теорією комерційних позик, банки можуть підтримувати свою ліквідність, за умови, що активи розміщені в короткотермінові позики, які своєчасно погашаються. Тобто, банк повинен видати кредити підприємствам тільки на поповнення їх оборотного капіталу або для створення товарних запасів. Однак більшість підприємств має значні труднощі зі збутом своєї продукції, тому існує загроза несвоєчасного погашення отриманих кредитів, що, відповідно, негативно впливає на ліквідність банку. Тому дана теорія може бути застосована поряд з іншими методами підтримання ліквідності.

Теорія переміщення активів передбачає, що банк може підтримати свою ліквідність, якщо він постійно має в своєму розпорядженні достатню кількість активів, які в будь-який момент можна перетворити в готівку. Застосування даної теорії не дає банкам впевненості в тому, що вони зможуть уникнути дефіциту ліквідності, оскільки може відбутися обезцінення активів у часі, або такі активи матимуть низьку ліквідність.

Теорія очікуваного доходу застосовується банками тільки в умовах стабільної економіки, коли більшість підприємств має стійке фінансове становище і загальний рівень попиту на їх товари і послуги достатньо високий, тобто існує впевненість у зростанні майбутніх доходів позичальника. Ця теорія застосовується лише тоді, коли загальний ризик проведення кредитних операцій незначний. Саме тому теорія очікуваного доходу не отримала поширення в практичній діяльності українських банків, бо лише незначна кількість з них

демонструє високі показники розвитку, а українська економіка насичена кризовими явищами.

На відміну від розглянутих трьох теорій, які акцентують увагу на якісних параметрах активів, теорія управління пасивами надає перевагу мобілізації грошових коштів із зовнішніх джерел, насамперед на ринку міжбанківських кредитів. Дана теорія дає змогу залучати кошти для покриття дефіциту ліквідності, і банк в меншій степені залежить від низькодохідних активів. Проте, такі операції пов'язані із високим ступенем ризику.

На сьогодні банки не можуть віддавати перевагу лише якійсь конкретній теорії, а повинні застосовувати їх відповідно до показників економічного розвитку країни, фінансового ринку та діяльності банку.

Управління ліквідністю банку передбачає створення моделей, за допомогою яких можна було б аналізувати окремі аспекти його діяльності. Завдання полягає в тому, щоб об'єднати ці моделі в єдину систему, яка поряд із дотриманням принципів ліквідності з високим ступенем адекватності давало б змогу відтворити й описати внутрішні процеси, властиві банку.

На даний час в банківській практиці є декілька моделей управління ліквідністю, які базуються або на методах управління активами, або управління пасивними операціями.

Процес управління активами і пасивами спрямований на залучення максимально допустимого обсягу ресурсів (як власних, так і позичених) та їх розміщення в максимально дохідні активи, що мають потрібний рівень ліквідності й обмежений рівень ризику. При цьому керівництво банку має прагнути максимізувати поточну вартість активів та оптимізувати кінцеві фінансові результати.

Під процесом управління активами слід розуміти шляхи і порядок розміщення власних і залучених коштів. Особлива увага при розміщенні коштів приділяється інвестиціям у цінні папери і позикові операції. Аналіз структури активних операцій банку являє собою аналіз напрямлень використання його ресурсів. Основними напрямками дослідження й аналізу активних операцій банку

є:

- аналіз структури активних операцій;
- оцінка економічної доцільності та ризикованості окремих активних операцій.

Управління пасивами – це діяльність, пов’язана із залученням коштів вкладників та інших кредиторів і визначенням відповідної комбінації джерел коштів для даного банку. Під управлінням пасивними операціями розуміють дію, спрямовану на задоволення потреб банку в ліквідності шляхом активного дослідження та залучення позичених коштів.

В управлінні пасивними операціями необхідно враховувати співвідношення між витратами на залучення коштів та доходами, які можна отримати від вкладення цих коштів у позики, цінні папери та інші активи. Як наслідок, взаємозв’язок між управлінням активними і пасивними операціями має вирішальне значення для прибутковості банку. При цьому пасивні операції, в результаті яких формується ресурсна база банків, відіграють первинну та головну роль щодо активних. Саме пасивні операції визначають обсяги і масштаб дохідних операцій. У зв’язку з цим, питання нагромадження ресурсного потенціалу і забезпечення його стабільності є стратегічним і актуальним для банку.

Для ефективного функціонування банку необхідно визначити шляхи розміщення всіх доступних для інвестування коштів таким чином, щоб забезпечити максимальну дохідність банку, здійснюючи при цьому фінансові операції в межах його оптимальної ліквідності з врахуванням внутрішніх і зовнішніх обмежень.

Як і будь-який управлінський процес, управління ліквідністю банку включає в себе дві складові: стратегічне та оперативне (поточне) управління.

Діяльність стосовно стратегічного управління спрямована на забезпечення стратегічної позиції, яка забезпечить майбутню життєздатність організації в умовах, які змінюються.

Оперативне управління займається виконанням існуючої стратегічної

позиції банку з метою досягнення стратегічних цілей організації на малому плановому горизонті. В комерційному банку керівник займається стратегією, забезпечує постійний потенціал прибутковості, а виконавець поточних операцій занятий перетворенням цього потенціалу в реальне щоденне забезпечення ліквідності банку. На відміну від стратегічного управління ліквідністю банку, завданням оперативного управління є щоденне забезпечення необхідного рівня його ліквідності. Невірно організований процес оперативного управління знижує його ефективність, що може призвести до виникнення ризику ліквідності. Для вирішення завдання оперативного управління існують різні методи, які базуються на прогнозуванні вхідних і вихідних фінансових потоків через банк. Основою кожної методики є співвідношення готівкових і безготівкових платежів і надходжень банку за визначений період.

До методів стратегічного управління можна віднести методи управління активами, які сформувалися завдяки постійній необхідності балансувати між прибутковістю та ліквідністю. Методи управління активами включають в себе наступні методи: загального фонду коштів, розподілу активів та наукового управління.

Кожний із них має свої як переваги, так і недоліки. Для більш детального розуміння зупинимось на основних перевагах і недоліках кожного із цих методів.

Метод загального фонду коштів

Цей метод є простим при застосуванні, тому його часто використовують, особливо в періоди надлишку грошей. Суть методу загального фонду коштів полягає в тому, що всі ресурси банку об'єднуються в загальний фонд коштів з подальшим їх розподілом між тими видами активів, які, з позиції банку, є найбільш прийнятними щодо їх дохідності. Для здійснення активної операції не має значення, з якого джерела надійшли кошти, але при цьому обов'язковою умовою є дотримання адекватного рівня ліквідності коштів, вкладених у відповідні активи. Схема методу загального фонду коштів зображена на рис. 3.1.

Використання даного методу управління активами пов'язано з кредитними

операціями банку, тому його можна рекомендувати для використання малим і середнім банкам. Принципи використання цього методу передбачають поєднання прибутковості та ліквідності. Тому, формуючи оптимальну структуру розміщення фінансових ресурсів, банк повинен для себе визначити співвідношення первинних і вторинних резервів.

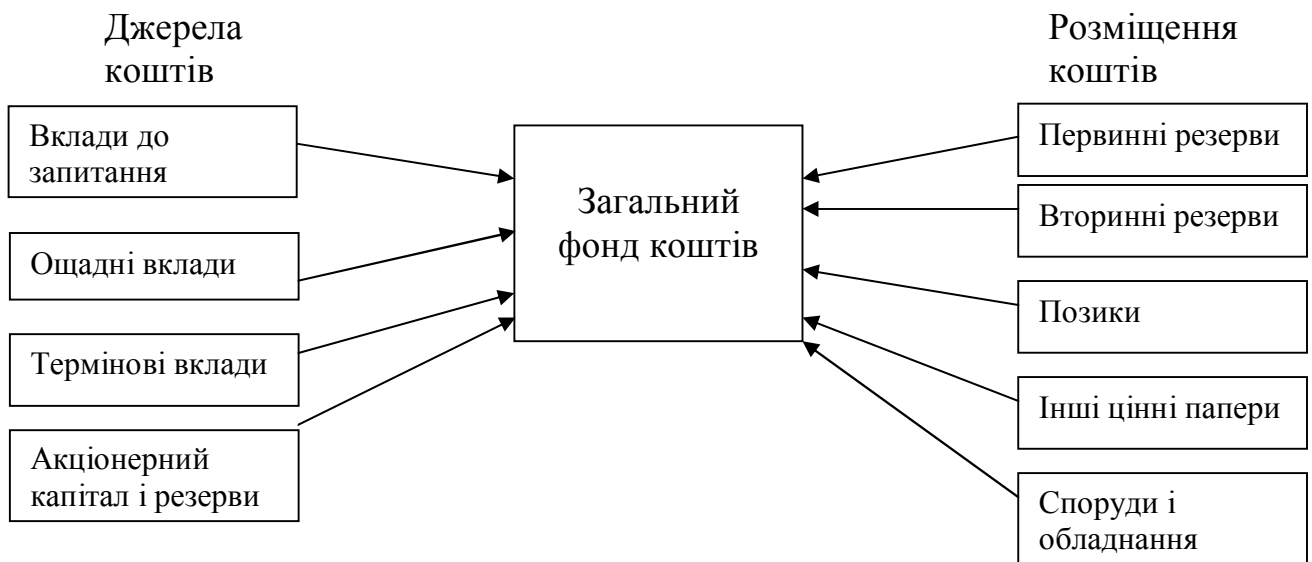

Рис. 3.1. Управління активами методом загального фонду коштів.

Під первинними резервами слід розуміти касу і прирівняні до неї кошти, кореспондентський рахунок в Національному банку, кореспондентський рахунок в інших банках, тобто це високоліквідні активи, безпосередньо пов'язані з миттєвою ліквідністю. Очевидно, що первинні резерви з огляду на високу ліквідність практично не приносять доходу (за винятком випадків виплати процентів за залишками на кореспондентських рахунках у банках-кореспондентах), тому питома вага даних активів щодо сумарних активів повинна відповідати виконанню нормативу миттєвої ліквідності, вирішенню дилеми прибутковість – ліквідність.

Первинні резерви покликані своєчасно задовольняти всі зобов'язання банку, тобто бути джерелом банківської ліквідності. Під вторинними резервами розуміють державні цінні папери. Вони мають високий ступінь ліквідності і представляють інтерес з точки зору дохідності. Такий умовний поділ на первинні та вторинні резерви визначається самостійно планово-економічним

відділом на основі власних оцінок ситуації, даних активів і доцільності.

Функціональність вторинних резервів пояснюється виконанням двох вимог – ліквідності та переміщення. Відповідно їх значення для оперативного управління банківської ліквідності полягає в тому, що вторинні резерви є джерелом поповнення первинних.

Перевагою методу загального фонду є те, що він дає змогу визначити багато варіантів використання коштів в активних операціях. Разом із тим, суттєвим його недоліком є відсутність чітких критеріїв для розподілу коштів за категоріями активів. Тобто, при розміщенні коштів більше уваги приділяється ліквідності банку при вилученні вкладів і менше уваги приділяється необхідності задовольняти заявки клієнтів на кредит, що негативно впливає на дохідність; не враховуються різні вимоги ліквідності щодо вкладів до запитання, ощадних вкладів, термінових вкладів і основного капіталу, що є однією із причин зменшення дохідності; не містить чітких критеріїв для розподілення коштів за категоріями активів, тому вирішення завдання управління ліквідністю і дохідністю залежить від досвіду та інтуїції банківського керівництва.

Метод розподілу активів

Метод дає можливість подолати обмеженість методу загального фонду коштів. Цей метод відомий як метод конверсії коштів. Згідно з моделлю розподілу активів, розмір необхідних банку ліквідних коштів залежить від джерел залучення. За допомогою цього методу робиться спроба розмежувати джерела коштів відповідно до норми обов'язкових резервів і швидкості їх обігу. Наприклад, вклади до запитання потребують більш високої норми обов'язкових резервів порівняно з ощадними і терміновими вкладами і швидкість їх обігу також вища, чим у інших вкладів. Дана модель передбачає в середині самого банку створення декількох міні банків, тобто центрів, де зосереджені кошти, залучені банком із різних джерел. Кожний центр розміщує кошти самостійно, не залежно один від одного, і для кожного джерела створюються резерви. Самий більший резерв – для вкладів до запитання, далі в міру спадання – для ощадних і термінових вкладів, мінімальний – для основного капіталу. Схеми методу

розподілу активів подана на рис. 3.2.

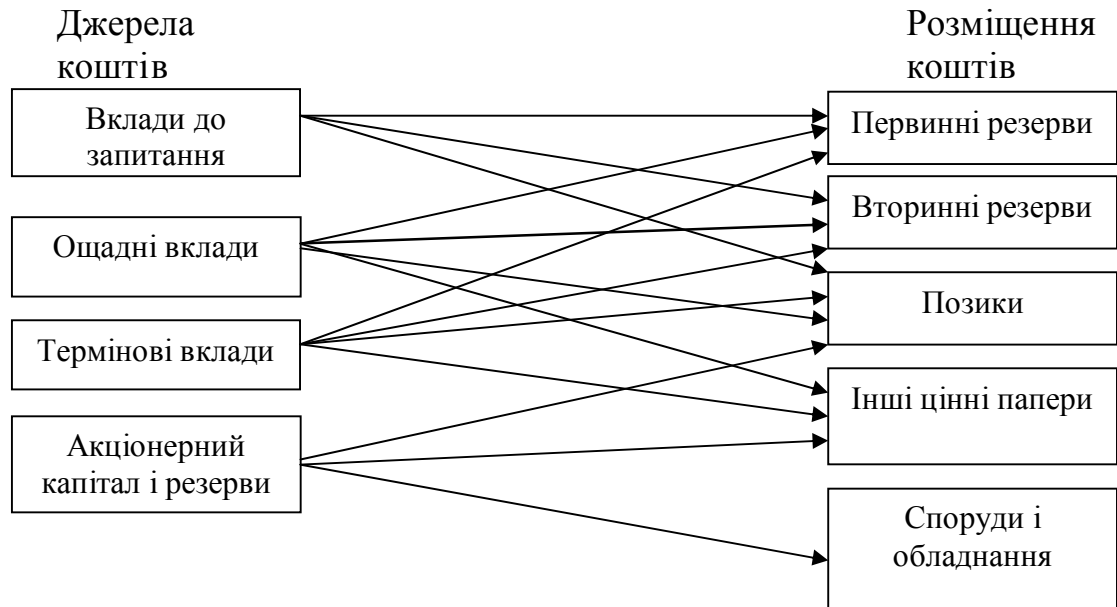

Рис. 3.2. Управління активами методом розподілу.

Перевагою методу розподілу активів є зменшення долі високоліквідних активів і вкладення додаткових коштів у позики та інвестиції, що призводять до збільшення прибутку.

Недоліком даного методу можна вважати те, що при розміщенні коштів у різні категорії активів недостатня увага приділяється необхідності задовольняти заявки клієнтів на кредит, що негативно впливає на дохідність банку; за відсутності тісного взаємозв'язку між швидкістю вкладів тієї або іншої групи і коливаннями загальної суми вкладів, що розглядається групою, ефективність методу знижується, оскільки основою виділення різних центрів ліквідність – дохідність покладена швидкість обігу різних типів вкладів.

Отже, два вищезазначених методи управління активами не можна вважати повністю досконалим. В обох методах акцент робиться на ліквідності обов'язкових резервів і можливому вилученні вкладів, приділяючи менше уваги необхідності задовольняти заявки клієнтів на кредит. Разом з цим, відомо, що при піднесенні ділової активності збільшуються і вклади, і кредити. Якщо виникає така ситуація, то банку, окрім встановлених норм обов'язкових резервів, потрібна лише невелика кількість додаткових ліквідних коштів для покриття вилучення вкладів. Слід зазначити, що потрібно враховувати окремим

банкам сезонні коливання, коли попит на кредит може збільшуватися саме тоді, коли обсяги вкладів зменшується.

Найбільш перспективним порівняно з цими методами є метод наукового управління. Він пов'язаний перш за все, із застосуванням математичних методів і моделей, що дозволяє одночасно оперувати і пасивами, і активами балансу в тісному взаємозв'язку з врахуванням рівня ліквідності.

Метод має широке практичне застосування, що дає можливість керівництву банку приймати необхідні управлінські рішення, прогнозувати наслідки прийняття рішень, а також адаптувати ці рішення до зміни економічної кон'юнктури або до помилок у прогнозах. Основним недоліком даного методу, на наш погляд, є необхідність володіння працівниками банку певною математичною базою знань. Тому цей метод використовується великими банками.

Як свідчить практика, управління ліквідністю банку надзвичайно складне і суперечливе завдання, тобто банк повинен забезпечити її без суттєвих втрат у прибутковості: підтримання необхідного балансу між прагненням до максимальної дохідності банківських операцій і забезпечення обов'язкових рівнів ліквідності через мінімізацію банківських ризиків.

Однак, жоден із розглянутих методів не дає можливості точно визначити та спрогнозувати основні характеристики управління ліквідності банку та потребу в ліквідних коштах.

Дану проблему пропонуємо вирішити за допомогою побудови моделі оптимального залучення коштів відповідно до потреби в ліквідних коштах.

Для побудови формалізованої моделі вводимо наступні позначення: t – індекс планового періоду, $t = \overline{1, T}$; a_t – прогнозна нерівномірна потреба в ліквідних коштах у періоді t ; S_0 – початковий розмір запасу ліквідних коштів; S_t – обсяг запасів ліквідних коштів для періоду t ; x_t – обсяг додаткового залучення коштів для покриття дефіциту ліквідності у періоді t ; y_t, Z_t – відповідно збільшення або зменшення потреби коштів у періоді.

В основу побудови нашої моделі покладемо балансовий рух коштів для

кожного планового періоду:

$$\begin{bmatrix} \text{Обсяг} \\ \text{ліквідних коштів} \\ \text{на початок періоду } t \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \text{Залучення} \\ \text{коштів} \\ \text{в періоді } t \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \text{Потреба} \\ \text{в ліквідних коштах} \\ \text{в періоді } t \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \text{Обсяг} \\ \text{ліквідних коштів} \\ \text{на кінець періоду } t \end{bmatrix}$$

Друга група обмежень моделює ситуацію, пов'язану з додатковою потребою в коштах. Якщо залучення коштів в періоді $t+1$ збільшилося в порівнянні з періодом t , то $y_t > 0, Z_t = 0$. І навпаки, якщо залучення коштів зменшилося, то $y_t = 0, Z_t > 0$. Вивільнені кошти розміром Z_t можна використовувати для подальшого розміщення. Третя група обмежень моделює відповідність ліквідності нормативним положенням.

Мета нашої задачі полягає у знаходженні оптимального плану залучення коштів x_t для кожного горизонту планування та розміру залишку ліквідних коштів S_t , щоб сумарне коливання динаміки додаткового залучення коштів і сумарний розмір запасу ліквідних коштів були мінімальними. Враховуючи сформульовану мету та введенні позначення, наша модель прийме вид.

Знайдемо такий розв'язок $\{x_t \geq 0, y_t \geq 0, S_t \geq 0, Z_t \geq 0, t = \overline{1, T}\}$, який забезпечив би для цільової функції

$$F = \sum_{t=1}^{T-1} y_t + \sum_{t=1}^T S_t \rightarrow \min \quad (3.1)$$

при виконанні умов:

- 1) балансова умова руху коштів для кожного планового періоду

$$S_{t-1} + x_t = a_t + S_t, t = \overline{1, T}, \text{ або } S_{t-1} + x_t - S_t = a_t, t = \overline{1, T}; \quad (3.2)$$

- 2) умова дотримання принципу рівномірності залучення коштів, яка виражається з допомогою різниці цих коштів за кожних два послідовних періоди, тобто між x_{t+1} та x_t . З другої сторони згадану величину можна представити як різницю двох невідомих y_t і Z_t :

$$x_{t+1} - x_t = y_t - Z_t, t = \overline{1, T-1}, \text{ або } x_{t+1} - x_t - y_t + Z_t = 0, t = \overline{1, T-1} \quad (3.3)$$

- 3) умова дотримання нормативів ліквідності

$$S_t \geq l \cdot a_{t+1}, t = \overline{1, T}, \quad (3.4)$$

Побудуємо числову математичну модель задачі, прийнявши за основу наступні вхідні параметри.

Прогнозний вектор потреби в ліквідних коштах становить:

$$\{a_t, t = \overline{1, 11}\} = \{20; 35; 60; 25; 75; 95; 100; 80; 120; 95; 130, \text{ тис. грн}\}$$

$$S_0 = 15, l = 0.2.$$

Числова модель прийме вид:

$$F = y_1 + y_2 + \dots + y_9 + S_1 + S_2 + \dots + S_{10} \rightarrow \min$$

1) балансова умова руху коштів для кожного періоду

$$x_1 - S_1 = 5; S_1 + x_2 - S_2 = 35; S_2 + x_3 - S_3 = 60; S_3 + x_4 - S_4 = 25; S_4 + x_5 - S_5 = 75;$$

$$S_5 + x_6 - S_6 = 95; S_6 + x_7 - S_7 = 100; S_7 + x_8 - S_8 = 80; S_8 + x_9 - S_9 = 120;$$

$$S_9 + x_{10} - S_{10} = 95;$$

2) умова дотримання принципу рівномірності залучених коштів

$$x_2 - x_1 - y_1 + Z_1 = 0; x_3 - x_2 - y_2 + Z_2 = 0; x_4 - x_3 - y_3 + Z_3 = 0;$$

$$x_5 - x_4 - y_4 + Z_4 = 0; x_6 - x_5 - y_5 + Z_5 = 0; x_7 - x_6 - y_6 + Z_6 = 0;$$

$$x_8 - x_7 - y_7 + Z_7 = 0; x_9 - x_8 - y_8 + Z_8 = 0; x_{10} - x_9 - y_9 + Z_9 = 0;$$

3) умова дотримання нормативу ліквідності

$$S_1 \geq 7; S_2 \geq 12; S_3 \geq 5; S_4 \geq 15; S_5 \geq 19; S_6 \geq 20; S_7 \geq 16;$$

$$S_8 \geq 14; S_9 \geq 19; S_{10} \geq 26.$$

Знайдемо числовий розв'язок даної задачі з допомогою програмного продукту LINA (Додаток Л), результати якого подано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Оптимальний рівень залучення коштів відповідно до потреб у ліквідних коштах

Період	Обсяг залучених коштів, тис.грн.	Обсяг ліквідних коштів, тис.грн.	Збільшення коштів, тис.грн.	Зменшення коштів, тис.грн.
1	$x_1=26$	$S_1=21$	$y_1=0$	$Z_1=0$
2	$x_2=26$	$S_2=12$	$y_2=27$	$Z_2=0$
3	$x_3=53$	$S_3=5$	$y_3=0$	$Z_3=0$
4	$x_4=53$	$S_4=33$	$y_4=8$	$Z_4=0$
5	$x_5=61$	$S_5=19$	$y_5=35$	$Z_5=0$
6	$x_6=96$	$S_6=20$	$y_6=0$	$Z_6=0$
7	$x_7=96$	$S_7=16$	$y_7=5$	$Z_7=0$
8	$x_8=101$	$S_8=37$	$y_8=1$	$Z_8=0$
9	$x_9=102$	$S_9=19$	$y_9=0$	$Z_9=0$
10	$x_{10}=102$	$S_{10}=26$		

Значення $x_1=26$, $x_2=26$,..., $x_{10}=102$ вказують на величину залучення ліквідних коштів в у відповідні періоди. Завдяки побудованій моделі банк має можливість отримати оптимальний сценарій дій на заданий плановий горизонт при дотриманні миттєвої ліквідності в середньому на рівні 27,94 %. Знайдені значення величини y_t та Z_t дають підставу стверджувати про дотримання принципу рівномірності додаткового залучення коштів.

Проведений аналіз методів наукового управління банківською ліквідністю підтверджує недостатність використання нормативних і коефіцієнтних методів для визначення прогнозних ситуацій щодо потреби в ліквідних коштах. З допомогою розглянутої автором формалізованої моделі підтверджено, що отримані розрахунки можуть бути використані банком з метою ефективного управління ліквідними коштами та утримання міцних позицій на ринку банківських послуг в умовах існуючої конкуренції.

Застосування кожного із розглянутих методів управління ліквідністю окремо не означає повне і правильне вирішення проблеми ліквідності. Основною помилкою у виборі методів є необґрунтоване надання переваги одному із них.

Найбільша ефективність методу розподілу активів, на наш погляд, досягається при його застосуванні в банках, які починають створюватися, оскільки їх основним завданням є беззбиткова діяльність, що дозволить в майбутньому забезпечити свій подальший розвиток. Це досягається за рахунок зменшення долі високоліквідних і одночасно низьколіквідних активів і додатковим вкладенням коштів у більш дохідні позики та інвестиції.

Крім цього, на початкових стадіях функціонування банку, коли кількість та обсяги операцій порівняно невеликі, можна з точністю визначити розміщення коштів в залежності від їх джерел, фіксуючи кожний фактичний рух коштів. Оскільки, при використанні методу розподілу активів, необхідно чітко знати за рахунок яких джерел склався той або інший вид активів. Це дозволяє в повній мірі зрозуміти суть даного методу і, відповідно, отримати максимальний ефект від його застосування.

Надалі, в міру збільшення кількості та обсягів операцій постежити кожну операцію, яка зумовлює рух грошових коштів, в повному обсязі практично неможливо. В цьому випадку визначення джерел кожного із видів активів вирішується зворотним шляхом, тобто є вже сформована структура активів і необхідно визначити джерела кожного із них. Враховуючи різновидність банківських операцій, результат отримують наближеним. Таким чином, на етапі діяльності, коли банк має визначену клієнтуру і стабільні обороти з її обслуговування, він застосовує метод розподілу активів в поєднанні з методом загального фонду коштів, який не потребує подібної точності, тобто відповідно до загального обсягу ресурсів і структури активів проводиться їх коригування.

Найбільш небезпечним для досягнення фінансової стабільності банку є термінові операції, які можуть спричинити дефіцит ліквідності або її зростання. Наприклад, управлінські операції можуть здійснюватися для підтримання миттєвої ліквідності та забезпечення спрогнозованого рівня майбутньої ліквідності. Основою методів управління ліквідністю за терміновими операціями є повні моделі ліквідності, які не враховують коефіцієнтний метод оцінки. В повній моделі ліквідність розраховується за допомогою платіжного календаря термінових та вільних коштів банку. Режими ліквідності в моделі тісно поєднанні із застосуванням кількості проведених операцій та змінністю платіжного календаря, класифікацію яких подано на рис. 3.3.

При ламінарному режимі ліквідності, знаючи початковий платіжний календар, можна визначити обсяг погашення на будь-яку дату. При турбулентному режимі щоденно виникають нові зобов'язання та вимоги і здійснюється велика кількість операцій (така ситуація характерна для великого банку). Проміжним між цими режимами ліквідності є перехідна ліквідність, коли періодично виникають нові вимоги та зобов'язання. В дискретній моделі потоки коштів за активними та пасивними операціями досліджуються окремо. В неперервній моделі розподіл активів та пасивів розглядається за термінами, що залишилися до їх погашення, а платіжний календар на кожен день горизонту планування.

Рис. 3.3. Моделі управління та режими ліквідності.

Виходячи із вище сказаного можна зробити висновок про те, що при аналізі ліквідності банків не слід виключати жоден із розглянутих методів, а їх застосування здійснювати на певному етапі розвитку кожного банку. Разом з цим, методи наукового управління, на наш погляд, найкращі результати дають в стабільній економіці, чого в Україні поки що немає. Тому їх слід впроваджувати з великою обережністю, лише за наявності кваліфікованого персоналу, який здатний вирішувати завдання за допомогою інструментарію математичного моделювання.

3.2. Моніторинг оптимізації ресурсного забезпечення ліквідності банку

Стабільність банківського сектора економіки України ґрунтується на кількох взаємопов'язаних та системоутворюючих складових: ретроспективному аналізі, поточному аналізі, прогнозних моделях. Симбіоз цих методів дає можливість виявити прорахунки в діяльності банку в минулому періоді, оцінити теперішню ситуацію та зробити розрахунки на майбутнє. Такий підхід має бути застосований при дослідженні основних характеристик діяльності банку, зокрема ліквідності, достатній рівень якої є одним із важливих чинників його функціонування. За інших умов банки приречені до злиття з іншими банками, реорганізації та ліквідації.

Вітчизняні та зарубіжні вчені, міжнародні рейтингові агентства неодноразово робили спроби систематизувати та ранжувати чинники впливу на банківську ліквідність, але єдиної думки так і не вдалося досягти в силу специфіки діяльності банків, фінансових ринків, учасниками яких вони є, та банківських продуктів. Разом з цим, ці дослідження дали змогу простежити вплив тих чи інших чинників на зміну банківської ліквідності. Ефективному вирішенню зазначених завдань повинен сприяти моніторинг ресурсного забезпечення банківської ліквідності, який на сьогодні не має достатньої теоретичної бази та практичної обґрунтованості для подальшого впровадження.

Недостатність вивчення проблеми ресурсного забезпечення банку обумовлюється ще й тим, що термін ресурси банку трактується досить неоднозначно. Так, Жуков Є.Ф. визначає банківські ресурси ототожнюючи їх із операціями “з допомогою пасивних операцій банки формують свої ресурси. Суть їх (пасивних операцій) полягає в залученні різних видів вкладів, отриманні кредитів від інших банків, емісії власних цінних паперів, а також проведенні інших операцій, у результаті яких збільшуються банківські ресурси. Основну частину ресурсів банків формують залучені кошти, які покривають до 90% всієї потреби в грошових коштах для здійснення активних операцій” [22, с. 199].

У Фінансово-кредитному словнику банківські ресурси тлумачать як сукупність коштів, які знаходяться в розпорядженні банку і використовуються

ним для кредитних або інших активних операцій [163, с. 111]. Дане визначення є неповним, оскільки в ньому не зазначаються джерела банківських ресурсів. Значення банківських ресурсів значно повніше розкриває Мороз А.М., вказуючи на їх суть: “Акумулюючи грошові нагромадження, доходи і заощадження юридичних та фізичних осіб, банки перетворюють їх у позиковий капітал, тобто грошовий капітал, який надається в позику власникам на умовах платності у вигляді процентів. Тому банківські ресурси називають банківським капіталом” [127, с. 35].

В нашому дослідженні ресурсне забезпечення слід розуміти як створення банком належних умов проведення активно-пасивних операцій та наявність достатніх коштів для забезпечення рівня ліквідності. Таким чином, для збереження банком ліквідності мають значення не тільки його ресурси, а й ступінь їх впливу на показники ліквідності. Якщо брати до уваги нормативний метод оцінки ліквідності, то він підтверджує наші міркування, оскільки враховує показники як за активною, так і пасивною частинами балансу.

При формуванні ресурсної бази банком необхідно розробити комплекс довготермінових цілей, визначити спосіб їх досягнення, тобто розробити стратегію і тактику забезпечення банку новими ресурсами. Нові цілі ставлять завдання вироблення нової стратегії, а тактика визначає методи і способи для вирішення конкретної ситуації. Тобто, аналіз впливу ресурсної бази банку на його ліквідність та пошук можливостей маневрування активно-пасивними операціями для підтримання бажаного рівня ліквідності є однією із важливих умов діяльності банку в конкурентному середовищі на основі процедури моніторингу.

Базельським комітетом з банківського нагляду при встановленні принципів управління ліквідністю приділено увагу і необхідності моніторингу, зокрема, в принципі 5 зазначено, що кожен банк повинен встановити процес постійного вимірювання та моніторингу чистих потреб у фінансуванні. Кожен банк повинен мати стратегію управління ліквідністю на основі встановлення ефективного процесу вимірювання, моніторингу та контролю ризику

ліквідності. Стратегія ліквідності має встановлювати загальний підхід, що банк буде мати до ліквідності, включаючи різноманітні кількісні та якісні цілі для захисту фінансової стійкості та спроможності витримувати стресові події на ринку. Стратегію ліквідності банку мають визначити конкретні політики за такими аспектами управління ліквідністю, як склад активів і зобов'язань, підхід щодо управління ліквідністю у різних валютах та по окремих країнам, і відносно покладання на застосування певних фінансових інструментів. Також має бути погоджена стратегія щодо того, що треба робити в разі виникнення як тимчасових, так і довготермінових проблем із ліквідністю [139].

Моніторинг дотримання ліквідності можна проводити на державному рівні (НБУ), і безпосередньо банками. Фінансовий моніторинг запроваджено відповідно до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого Постановою правління НБУ від 14 травня 2003 р. № 189 (рис. 3.4).

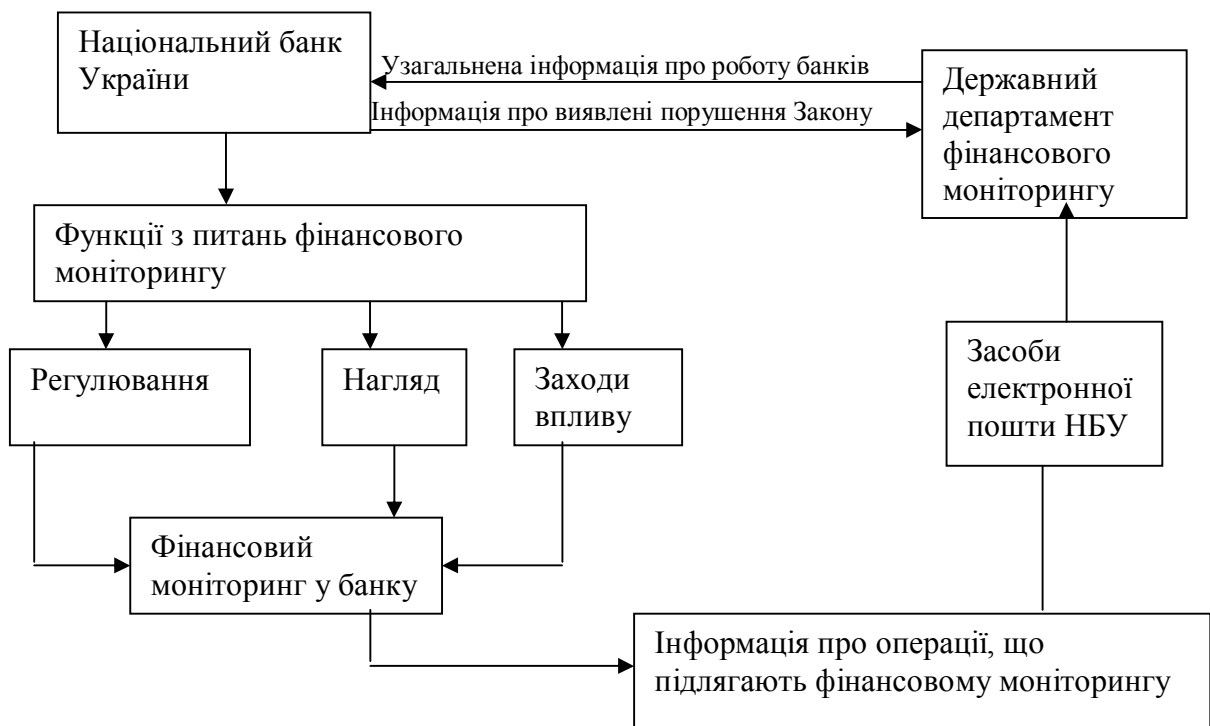

Рис. 3.4. Фінансовий моніторинг у банківській системі України.*

* Складено автором за [126]

Моніторинг ведеться лише щодо певного переліку операцій або тих, які викликають підозру щодо легалізації тіньових доходів. Банки, відповідно, повинні ідентифікувати клієнтів, які здійснюють операції, що підлягають фінансовому моніторингу. В кожному банку повинен бути призначений працівник, який відповідає за проведення моніторингу. Такий моніторинг запобігає використанню банком тіньових схем відмивання коштів для покриття дефіциту ліквідності та підтримання належного рівня платоспроможності.

Моніторинг банку має за мету дослідження фінансових показників діяльності, виявлення зміни показників і коефіцієнтів, аналіз можливих змін. Таке дослідження банк може проводити не лише для прогностичного розрахунку показників, а й для оцінки позицій конкурентів на ринку банківських продуктів. На фінансовому ринку України точиться гостра (без перебільшення) боротьба за потенційних клієнтів, про що свідчить зростання мережі банківських установ. Саме тому оцінка ринку банківських продуктів є складовою частиною моніторингу.

Моніторинг ринку банківських продуктів дає можливість простежити позиції найактивніших банків за рядом показників. Першість належить Приватбанку, чисті активи якого зросли на 53% і становили 14668,2 млн. грн. (табл. 3.2.) Щорічно рейтинг банків здійснюється під впливом зміни кон'юнктури на ринку, внутрішніх чинників. Незважаючи на позитивні тенденції розвитку кредитного ринку та депозитних операцій, у банківському секторі визначилась позитивна, на перший погляд динаміка, коли темпи приросту балансового капіталу суттєво перевищували темпи приросту чистих активів, залишилися і проблеми.

Проблемою для багатьох банків є покриття дефіциту ліквідності, яку банки намагаються вирішити залученням короткотермінових кредитів. Інша проблема – низька достатність власного капіталу. Ризик недостатності капіталу свідчить про нездатність банку в тому ж обсязі і тій же якості надавати традиційні банківські послуги за умови збитків. За показником достатності капіталу, рейтинг окремих банків України подано в Додатку М. Загальним

критерієм визначення достатності капіталу є підтримання його величини на рівні, що забезпечить максимальний прибуток та мінімальний ризик втрати ліквідності.

Таблиця 3.2

Перелік найактивніших банків України на 01. 01. 2005 р.*

№ п/п	Банк	Чисті активи, млн.грн.	Зростання активів за рік, %
1.	Приватбанк	14668,2	53
2.	Аваль	11859,44	19
3.	Промінвестбанк	10602,72	39
4.	Укрсоцбанк	7068,33	37
5.	Укрсиббанк	5680,78	50
6.	Укрексімбанк	5296,45	37
7.	Ощадбанк	5071,05	-10
8.	Райффайзенбанк Україна	4406,88	51
9.	Надра	3888,48	35
10.	Брокбізнесбанк	2768,63	24
11.	Укпромбанк	2378,7	136
12.	Фінанси та кредит	2284,1	24
13.	ПУМБ	1976,37	43
14.	Хрещатик	1873,86	96
15.	Форум	1826,2	56
16.	Правекс – банк	1641,21	-0,5
17.	Південний	1598,58	29
18.	ІНГ Банк Україна	1596,9	35
19.	Донгорбанк	1475,75	104
20.	Укргазбанк	1427,13	32

Моніторинг потреб у фінансуванні включає аналіз та оцінку вхідних та вихідних фінансових потоків банку. Вхідні потоки можуть формуватися за рахунок погашення або продажу активів, доступу до депозитних зобов'язань. З допомогою прогнозу щодо майбутньої поведінки активів та зобов'язань можна визначити перевищення або нестачу коштів для підтримання ліквідності. Кожний вхідний та вихідний потік коштів мають бути перерозподілені на певну дату. Як правило, такі потоки ранжують за терміном погашення. Відповідно, дефіцит або надлишок коштів на певну дату є основоположним моментом для

* Складено автором за даними НБУ.

визначення рівня ліквідності на дату. Банк може розраховувати ліквідні позиції та розриви на короткий термін та на віддалені періоди залежно від специфіки діяльності банку (наприклад, основою можуть бути короткотермінові операції або довготермінові операції). Надалі банк повинен переглядати позиції ліквідності залежно від зміни зовнішніх чинників. Методику розрахунку прогнозного рівня ліквідності на основі незбалансованості вхідних та вихідних фінансових потоків розглянуто автором у пункті 2.2.

Оцінка майбутньої позиції ліквідності має ґрунтуватися на прогнозах формування портфеля активів з позицій якісного та кількісного складу, насамперед визначити ліквідність активів:

- найбільш ліквідні;
- інші ліквідні цінні папери, міжбанківські кредити, котрі можуть бути реалізовані, але можуть втратити ліквідність за несприятливих умов;
- менш ліквідні активи – кредитний портфель банку, хоча деякі ліквідні активи можуть бути неліквідними на певний період;
- найменш ліквідні активи – це, як правило, неліквідні активи, наприклад, кредити, які не користуються попитом, банківські переміщення, проблемні кредити;
- активи, які перебувають у заставі третьої сторони.

Структура активів банку має формуватися не лише за рахунок ліквідних коштів, а й дохідних активів. Проаналізуємо вплив частки дохідних активів у структурі активів на поточну та загальну ліквідність, яку розраховують банки – юридичні особи. Розрахуємо коефіцієнт поточної ліквідності:

$$K_{пл} = \frac{МБК + K_{р\text{юо}} + K_{р\text{фo}} + ЦП}{Д_{фo} + Д_{\text{юо}}}, \quad (3.5)$$

де $K_{пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності; $МБК$ – міжбанківські кредити;

$K_{р\text{юо}}$ – кредити юридичних осіб; $K_{р\text{фo}}$ – кредити фізичних осіб; $ЦП$ – цінні папери; $Д_{фo}$ – депозити фізичних осіб до запитання; $Д_{\text{юо}}$ – депозити юридичних осіб до запитання.

Коефіцієнт загальної ліквідності знайдемо за допомогою наступної формули:

$$K_{зл} = \frac{A}{З}, \quad (3.6)$$

де $K_{зл}$ – коефіцієнт загальної ліквідності; A – активи, $З$ – зобов'язання.

Відповідно, до цього частка дохідних активів ($K_{ча}$) у загальній сумі активів визначається як:

$$K_{ча} = \frac{МБК + K_{р\text{юо}} + K_{р\text{фо}} + ЦП}{A} \quad (3.7)$$

Проведемо деякі перетворення. З формули 3.7 знайдемо чисельник, підставивши його в формулу 3.5, отримаємо:

$$K_{пл} = \frac{K_{ча} \times A}{Д_{фо} + Д_{юо}}, \quad (3.8)$$

Далі з формули 3.7. знайдемо знаменник і підставимо його в формулу 3.6:

$$K_{зл} = \frac{МБК + K_{р\text{юо}} + K_{р\text{фо}}}{K_{ча} \times З}, \quad (3.9)$$

Проведений розрахунок ліквідності для декількох банків подано в Додатку Н.

Ці розрахунки підтверджують вплив частки дохідних активів у підтриманні рівня ліквідності. Відповідно показник загальної ліквідності банку виразимо за допомогою показника поточної ліквідності, провівши наступні перетворення. З формули (3.8) знайдемо:

$$K_{ча} = \frac{K_{пл} \times (Д_{фо} + Д_{юо})}{A},$$

і підставимо його в (3.9). отримаємо:

$$K_{зл} = \frac{(МБК + K_{р\text{юо}} + K_{р\text{фо}}) \times A}{З \times K_{пл} \times (Д_{фо} + Д_{юо})}, \quad (3.10)$$

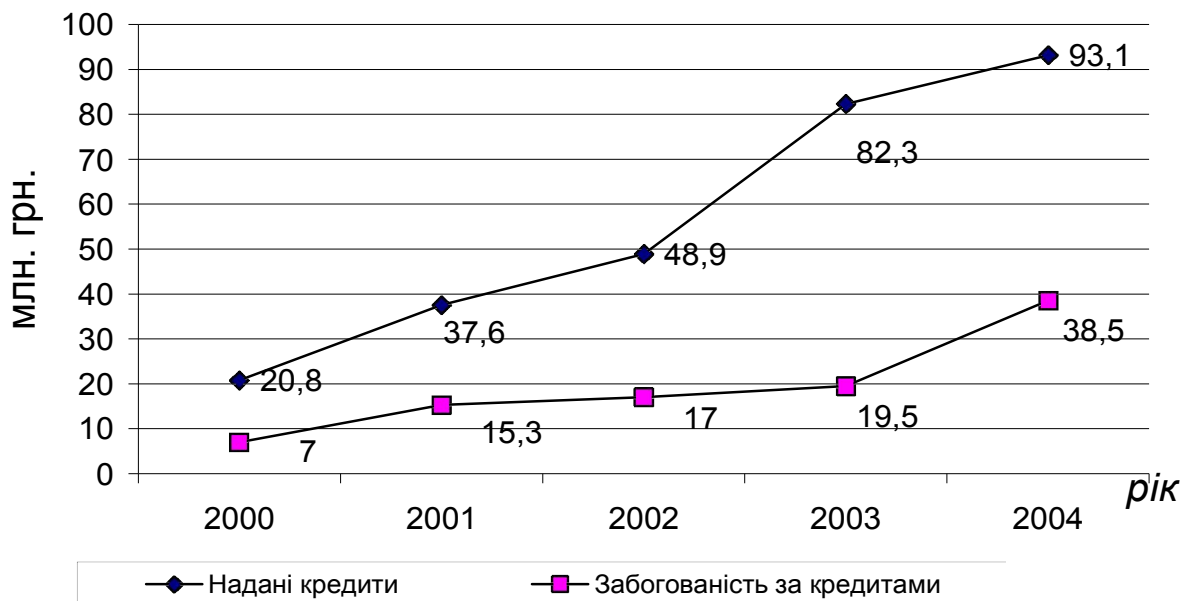
Перевіримо застосовуваність цієї формули на основі показників банку
Аваль:

$$K_{зл} = \frac{11818,61 \times 14853,6}{13520,8 \times 2,2 \times 5379,47} = 1,097$$

Таким чином, визначення частки дохідних активів у структурі активів та прогноз її зміни має бути складовою частиною процедури моніторингу.

Як вже зазначалося, одним із етапів моніторингу фінансового забезпечення банків, що впливає на їх ліквідність, є узгодженість термінів за активними та пасивними операціями, аналіз яких можна використати для оцінки рівня ліквідності балансу банку. Окрім ліквідності балансу, ліквідність банку залежить від додаткових характеристик активів і пасивів, які відображають їх здатність до переливу.

Важливим напрямком діяльності банку є надання кредитних послуг, тому його ліквідність залежить і від кредитоспроможності позичальника, ризикованості угоди, яка кредитується, від забезпеченості кредиту. Тобто, ліквідність банку можна підтримувати завдяки вмілій організації процесу кредитування. Аналіз динаміки надання кредитів як загалом по Україні, так і для окремих банків (наприклад, Центрального відділення Промінвестбанку у Тернопільській області) вказує на значні темпи приросту надання кредитів (рис.3.5). Разом із цим, слід зазначити, що негативний вплив на ліквідність і платоспроможність банків, з точки зору наданих кредитів, має заборгованість за кредитами.

**Рис. 3.5. Динаміка надання кредитів і заборгованість за ними по
Центральному відділенні Промінвестбанку у Тернопільській області.**

Побудуємо прогностичні економетричні моделі процесів надання кредитів і заборгованості за ними, використавши наявну статистичну інформацію та програмний продукт STADIA. Таким чином, нами отримані наступні економетричні моделі (Додаток П):

а) для наданих кредитів:

$$y_1 = 0,1021 + 17,97t + 0,2108t^2, R = 0,993;$$

$$y_2 = e^{2,992} \cdot t^{0,9477}, R = 0,988$$

б) для заборгованості за кредитами:

$$y_3 = 0,2876 + 2,58t + 1,166t^2, R = 0,996;$$

$$y_4 = e^{1,683 + 0,3853t}, R = 0,97,$$

де t - час (рік).

Дослідимо ефективність процесу кредитування або знайдемо імовірність повернення кредитів шляхом знаходження площ фігур, які описують відповідні функції.

Так, площа фігури прогнозу надання кредитів становитиме:

$$S_{кред} = \int_1^5 (0,1021 + 17,97t + 0,2108t^2) dt = \left(0,1021t + \frac{1}{2} \times 17,97t^2 + \frac{1}{3} \times 0,2108t^3 \right) \Big|_1^5 \approx 22506,$$

а площа фігури прогнозу заборгованості буде:

$$S_{борг} = \int_1^5 (0,2876 + 2,058t + 1,166t^2) dt = \left(0,2876t + \frac{1}{2} \cdot 2,058t^2 + \frac{1}{3} \cdot 1,166t^3 \right) \Big|_1^5 \approx 7408.$$

Тоді коефіцієнт ефективності або імовірності повернення кредитів буде

$$p = K_{ef} = \frac{15098}{22506} = 0,6708$$

Як бачимо, що в середньому 67,08% наданих кредитів повертаються банкам. Такий факт негативно впливає на рівень ліквідності банку.

Величину $1 - p = 1 - 0,6708 = 0,3292$ можна вважати кількісною оцінкою ризику заборгованості за наданими кредитами.

Подібно якості активів, структура і якість пасивів також впливають на ліквідність банку. Рівень власних коштів у пасиві балансу та їх структура характеризують успішність роботи банку, а рівень іммобілізації капіталу показує, який обсяг власних коштів може бути вкладений у довготермінові і/або високо ризиковані активи.

Структура залучених коштів характеризує стійкість ресурсної бази банку, дозволяє передбачити потреби в ліквідних коштах для погашення зобов'язання. На основі структури джерел визначається „портфель” активів як за термінами, так і за ступенем ризику. Якість і вартість залучених ресурсів характеризує здатність банку зацікавити вкладників, які довіряють йому свої кошти. Чим стабільніші залучені пасиви, тим стійкіша основа для розвитку активних операцій банку, і чим нижче процентні ставки за залученими ресурсами, тим більше можливостей у банку отримати прибуток. Як наслідок, достатньо дешеві стабільні пасиви є необхідною умовою ліквідності банку, а довіра зі сторони вкладників і кредиторів – своєрідним капіталом, завдяки якому навіть у несприятливих кон'юнктурних умовах банк не буде позбавлений своєї ресурсної бази.

Для забезпечення своєчасної оплати своїх зобов'язань, банку потрібно точно знати прогноз потреби в готівкових і безготівкових грошових коштах, що є практично неможливим. Тому банк повинен мати певний запас активів, реалізувати які без втрати він зможе у будь-який період.

Кількісну оцінку рівня ліквідності можна розглядати, як співвідношення високоліквідних активів до обсягу залучених коштів. Обернене співвідношення цих величин назовемо ймовірністю відпливу залучених коштів, що пов'язане з ліквідністю банку, і представимо її за допомогою наступної формули:

$$p = \frac{a}{L/Q} = \frac{aQ}{L}, \quad (3.11)$$

де p – ймовірність відпливу залучених коштів, пов'язаних із ліквідністю банку; Q – обсяг залучених коштів; L – обсяг високоліквідних активів; a – параметр моделі, $0 < a < 0,01$.

Банк змушений виробити відповідну стратегію та визначити певну залежність між обсягами ліквідних активів та імовірністю відпливу залучених коштів. Цю залежність можна отримати економетричним методом із подальшим коригуванням впливу додаткових чинників. Найбільш адекватно таку залежність можна представити за допомогою функцій:

$$y = - 0,0013 + \frac{1}{0,0195 + 98,65x}, R = 0,99997,$$

де x – частка ліквідних коштів в обсязі залучених коштів, y – імовірність відпливу залучених коштів (Додаток Р).

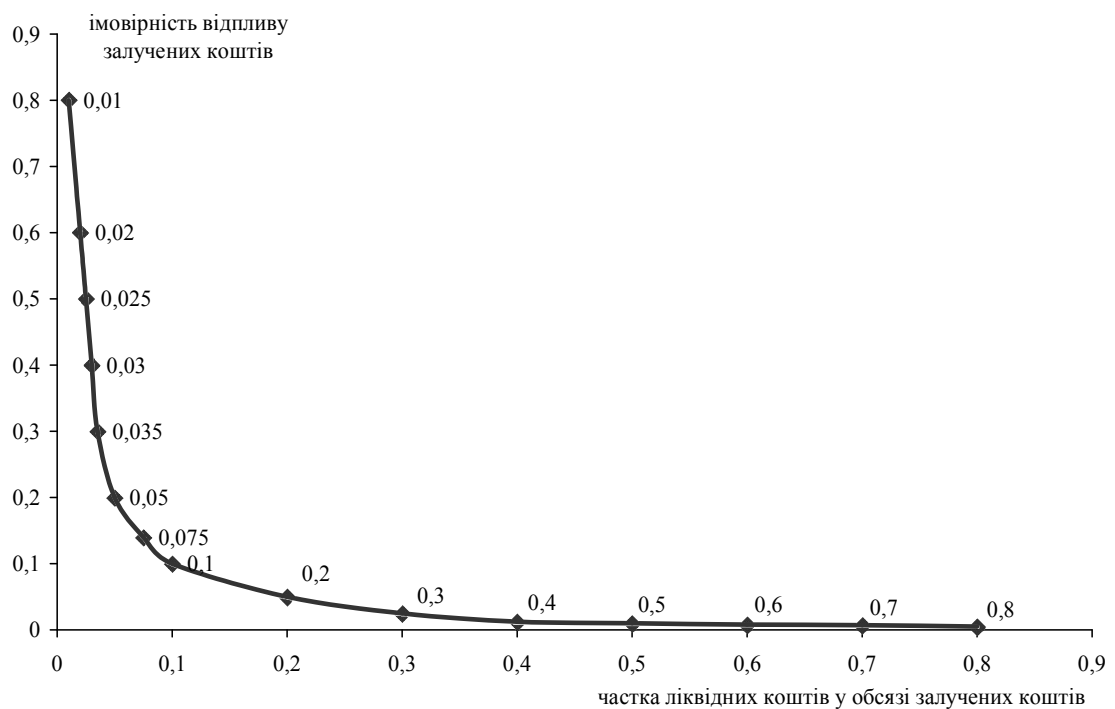

Рис. 3.6. Залежність імовірності відпливу залучених коштів від частки ліквідних активів в обсязі залучених коштів.

Розраховані значення імовірності відпливу залучених коштів дають можливість здійснити аналіз сподіваних дій в околі критичної зони ліквідності. Із графіка бачимо, що при значенні імовірності менше 0,15 нахил кривої різко змінюється. Низький рівень ліквідності збільшує імовірність відпливу залучених коштів. Разом з тим, високий рівень ліквідності вказує на зворотний зв'язок даного процесу.

Припустимо, що обсяг високоліквідних активів L менший від обсягу залучених коштів Q , тоді при використанні всіх залучених коштів у банку

виникає дефіцит ліквідності величин $(Q - L)$. У даному випадку банку доведеться додатково залучати кошти для фінансування отриманого дефіциту ліквідності. Такі дії призведуть до додаткових процентних витрат розміром B . Враховуючи випадковість даного процесу, виразимо сумарні сподівані витрати наступним чином:

$$B(L) = (Q - L) \cdot P \cdot r = (Q - L) \cdot \frac{aQ}{L} r = ar \left(\frac{Q^2}{L} - 1 \right), \quad (3.12)$$

де r – розмір процентної ставки за залученими додатковими високоліквідними коштами. Проаналізуємо можливість використання залучених коштів з врахуванням створення обов'язкових резервів обсягом R . Якщо банк підтримує рівень ліквідності L та обов'язкові резерви R , то він здійснює процентні витрати на утримання тієї частини фонду залучених коштів, яку банк підтримує в ліквідній формі та у формі обов'язкових резервів, а заробляє процентну маржу по залишковій частині фонду. Такий вид доходу подамо за допомогою наступної формули:

$$I(L) = (Q - L - R)(r_k - r_d) - Lr_d - Rr_k = Q(r_k - r_d) - (L - R)r_k, \quad (3.13)$$

де $I(L)$ – дохідність банку при заданих процентних ставках доходів і витрат; r_k – процентна ставка для кредитів (ставка доходу); r_d – процентна ставка для депозитів (ставка витрат).

Функція $I(L)$ визначає дохідність інвестування фонду залучених коштів і має зміст при $I(L) \geq 0$. Знайдемо різницю функцій $I(L)$ і $B(L)$, у результаті чого отримаємо функцію доходів, які матиме банк, підтримуючи певний рівень ліквідності та відповідний до нього обсяг інвестицій у дохідні вкладення. Тоді дохідність банку з врахуванням витрат на управління ліквідності прийме вид:

$$\begin{aligned} D(L) &= I(L) - B(L) = (Q - L - R)(r_k - r_d) - Lr_d - Rr_k - (Q - L) \cdot \frac{aQ}{L} r = \\ &= Qr_k - Lr_k - Rr_k - Qr_d - ar \left(\frac{Q^2}{L} - 1 \right). \end{aligned} \quad (3.14)$$

Знайдену функцію $D(L)$ назвемо скоригованою дохідністю. Визначимо оптимальний обсяг дохідності $D(L)$. Для цього необхідно розв'язати рівняння:

$$D'(L) = 0, \quad (3.15)$$

Тобто:

$$D'(L) = \frac{arQ^2}{L^2} - r_k = 0, \quad (3.16)$$

Отже, оптимальний обсяг високоліквідних активів буде:

$$L_{opt} = \sqrt{\frac{arQ^2}{r_k}} = \frac{Q\sqrt{arr_k}}{r_k}, \quad (3.17)$$

Тоді оптимальний рівень дохідності банку буде:

$$\begin{aligned} I_{opt}(L) &= Q(r_k - r_d) - \left(\frac{Q\sqrt{arr_k}}{r_k} - R \right) r_k = Q(r_k - r_d) - Q\sqrt{arr_k} + Rr_k = \\ &= Q(r_k - r_d - \sqrt{arr_k}) + Rr_k. \end{aligned} \quad (3.18)$$

Вираз (3.18.) визначає оптимальний рівень інвестицій у дохідні статті активів із залучених коштів. Використавши знайдені значення L_{opt} та $I_{opt}(L)$, розрахуємо оптимальні значення обсягів високоліквідних активів та дохідність для банку В (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Розрахунок оптимального значення обсягів високоліквідних активів і дохідності для банку В

	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	В середньому за 2005 рік
Обсяг залучених коштів, млн.грн	86,2	91,5	95,7	100,2	108,3	111,1	118,2	125,9	123,5	106,7
Обсяг високоліквідних активів, млн.грн	20,8	26,0	25,3	25,3	25,9	22,8	23,4	26,4	22,7	24,3
Розмір процентної ставки по залучених додатково високоліквідних коштах, %	9,0	12,0	12,0	11,8	12,0	12,2	10,9	11,6	11,7	11,5
Процентна ставка по кредитах (ставка доходів), %	13,2	13,9	15,3	16,4	15,2	15,7	13,4	15,7	17,0	15,1
Процентна ставка по депозитах (ставка витрат), %	6,2	9,7	8,6	9,0	8,5	8,1	6,8	7,5	7,5	8,0
Обов'язкові резерви, млн.грн	3,9	4,1	4,1	4,2	4,3	4,4	4,6	4,9	5,5	4,4
Оптимальне значення обсягу високоліквідних	7,758	8,5	8,475	8,499	9,623	9,793	10,66	10,82	10,245	9,31

активів, млн.грн										
Прогнозний розмір доходності, млн.грн.	5,609	3,2	5,468	6,399	6,159	7,262	6,686	8,993	10,404	6,833

Так, показники оптимального значення обсягу високоліквідних активів і доходності банку В в січні 2005 р. становили:

$$L_{opt} = \frac{86,2 \sqrt{0,01 \cdot 0,09 \cdot 0,132}}{0,132} = 7,758 \text{ млн.грн.},$$

$$I_{opt} = 86,2 (0,132 - 0,062 - \sqrt{0,01 \cdot 0,09 \cdot 0,132}) + 3,9 \cdot 0,132 = 5,609 \text{ млн. грн.}$$

Як бачимо, оптимальний розмір високоліквідних активів у середньому перевищує фактичне значення в 2,6 рази, що дає підстави зробити висновок про неефективне використання наявних ресурсів банку. Знайдені оптимальні значення даних показників можуть використовуватися для прийняття прогнозних рішень.

Таким чином, проведення моніторингу ресурсного забезпечення ліквідності банку дозволяє поетапно вирішити наступні завдання:

- ідентифікувати банки за окремими показниками серед суб'єктів ринку банківських послуг;
- визначити можливі напрямки виникнення дефіциту ліквідності за термінами та видами операцій;
 - визначити розрив ліквідності;
 - пошук джерел покриття розриву ліквідності;
 - здійснити антикризове управління;
 - розробити стратегії управління ліквідністю.

Останні три пункти можна вважати завершальним етапом моніторингу забезпечення ліквідності. Визначивши спроможність банку підтримувати рівень ліквідності, слід переходити до заключного етапу розробки стратегії. В разі наявності дефіциту ліквідності або розриву на конкретну дату банк змушений буде переглянути політику та основні перспективи щодо цього, щоб тимчасово вилучити кошти для забезпечення ліквідності. В даному випадку, неминучим є вжиття заходів антикризового управління щодо структури активів та зобов'язань.

Заключний етап – розробка стратегії управління ліквідністю, яка повинна враховувати прорахунки, допущені банком при попередній стратегії, вибрати коефіцієнти, які будуть оптимізуватися, побудувати процедуру розрахунку показників, розрахувати показники за обраними варіантами стратегії та розрахувати вплив запланованих показників на ліквідність банку, обрати кінцевий варіант стратегії. Етапи та умови моніторингу зображено на рис. 3. 7.

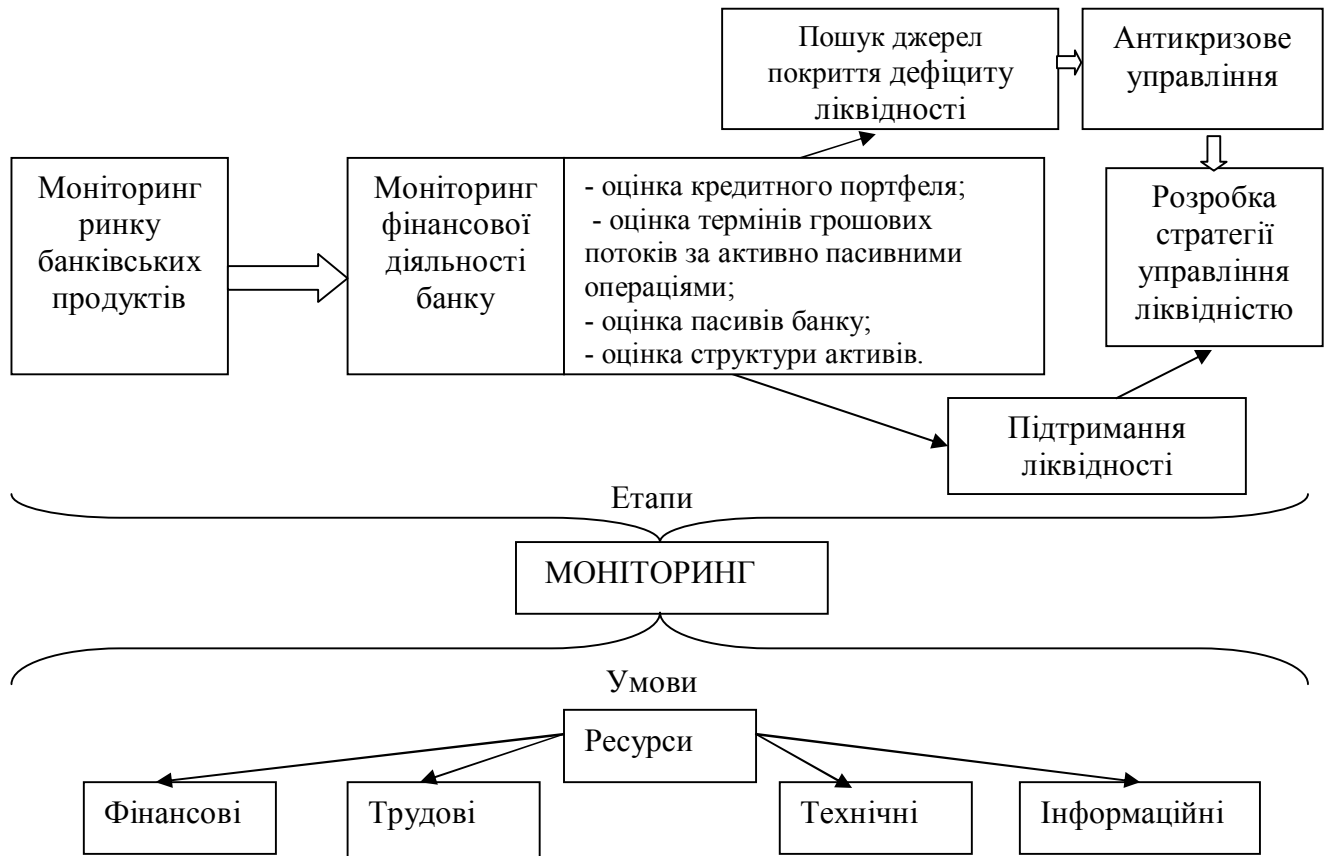

Рис. 3.7. Етапи та умови моніторингу ресурсного забезпечення ліквідності банку.

При розробці стратегії важливо закласти певний запас показників, що розраховуються, щоб у майбутньому при виникненні непередбачуваних ситуацій банк не втратив ліквідних позицій.

Таким чином, запровадження процедури моніторингу ресурсного забезпечення ліквідності передбачає розроблення оптимальної стратегії управління, яку мав би ініціювати та впроваджувати банк і відповідно здійснювати обов'язковий контроль за виконанням цієї стратегії. Такий підхід

дав би змогу порівнювати адекватність розробленої стратегії фінансовому потенціалу банку.

3.3. Регулювання ліквідності банку в умовах існуючої конкуренції

Належна оцінка ліквідності та ефективне управління нею є однією із важливих умов успішної діяльності банків. Як будь-який господарський суб'єкт, банки діють у певному економічному середовищі, яке впливає на функціонування всієї банківської системи. В умовах конкуренції для банків особливе значення набуває забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості та перспективності розвитку. Посилення конкурентної боротьби між банками зумовлює необхідність пошуку нових підходів до підвищення дохідності своїх операцій.

Збільшення витрат і зменшення доходів негативно впливає на ліквідність банку. Однак, необхідно враховувати різні впливи на ліквідність: підвищення конкурентоспроможності банку на ринку розміщення і на ринку залучення коштів. Отримання конкурентних переваг на ринку вкладів населення забезпечує поповнення ліквідних коштів банку, навіть якщо ця перевага отримана за рахунок підвищення процентних ставок. Підвищення конкурентоспроможності банку на ринку кредитів, навпаки, призводить до збільшення потреб у ліквідних коштах. Вище зазначене показує, що при плануванні заходів щодо підвищення конкурентоспроможності послуг банк повинен враховувати їх забезпеченість ліквідними коштами, а також вплив на обов'язкові нормативи ліквідності.

Наприклад, якщо планується залучити великого клієнта для розрахунково-касового обслуговування, умовою переходу якого є регулярне надання позик, необхідно так спрогнозувати конкурентну стратегію на ринку залучення ресурсів, щоб забезпечити збільшення пропозиції кредитів необхідними ресурсами або зменшити пропозицію за іншими видами активних операцій.

Банки повинні бути зацікавлені в створенні та підтриманні власного іміджу стабільності, якості обслуговування. Тому в умовах конкуренції банки ведуть цілеспрямовану пропаганду серед потенційних клієнтів, інформуючи їх

через засоби масової інформації про участь в інвестиційних аукціонах, рекламують про свої благодійні програми, що створює навколо них атмосферу стабільності і активного розвитку. Саме активність цих банків сприяє зменшенню їх кількості шляхом злиття і перетворення малих банків у філії великих. Однак ці процеси супроводжуються загостренням конкурентної боротьби і призводять до того, що ступінь конкуренції залежить від величини активів. Чим більший банк, тим вищою є імовірність того, що його інтереси зіткнуться з інтересами конкурентів. Разом із цим, чим більший банк, тим ширше коло його клієнтів і можливість залучати нові ресурси. Незважаючи на це, середні та малі банки продовжують відігравати не менш важливу роль в економіці. Вони активно працюють з вкладниками і населенням.

Таким чином, оцінка, аналіз та управління банківською ліквідністю є одним із суттєвих чинників позиціонування банку на ринку банківських продуктів. Таке поєднання складових досягнення бажаного рівня ліквідності неможливе без запровадження ефективної системи регулювання банківської діяльності, зокрема ліквідності, без застосування певних регуляторів ліквідності. Проаналізувавши значення терміна “регулювання”, можна стверджувати, що це впорядкування чого-небудь, керування чимось, підпорядковуючи його відповідним правилам, певній системі.

Провідну роль у регулюванні банківської діяльності відіграє Центральний банк (Національний банк України). Остаточна система регулювання утвердилася на практиці після періоду Великої депресії, коли стала очевидною неможливість саморегуляції ринку без втручання держави. Основною метою регулювання банківської діяльності є досягнення стабільності та ліквідності, підтримання конкуренції: захист вкладників; захист економіки від слабкостей банківської системи тощо.

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками Національний банк України згідно з Інструкцією “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” встановив 13 обов'язкових нормативів, серед яких:

▪ **нормативи капіталу:** мінімального розміру регулятивного капіталу; адекватність регулятивного капіталу; адекватність основного капіталу;

▪ **нормативи ліквідності:** миттєва ліквідність; поточна ліквідність; короткотермінова ліквідність;

▪ **нормативи кредитного ризику:** максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; великих кредитних ризиків; максимального розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих одному інсайдеру; максимального сукупного розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих інсайдерам;

▪ **нормативи інвестування:** інвестування в цінні папери окремо за кожною установою; загальної суми інвестування; норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку.

Всі ці показники, як правило, носять статистичний характер. Дотримання або порушення нормативів свідчить про несвоєчасне прийняття банком управлінських рішень. Аналізуючи дотримання банками нормативів, пропонуємо розглядати їх як у кількісному вимірі, так і з позиції ієрархії, тобто з врахуванням вагового впливу чинників на фінансову стійкість банку, про що йшла мова в пункті 2.1. Якщо виходити з тих позицій, що рівень нормативу встановлюється для захисту банку від виникнення ризикових ситуацій, то для кожного нормативу можна визначити вид ризику, якого можна уникнути (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Захищеність банку від ризиків за допомогою нормативів

Нормативи	Ризик
Н2 – норматив адекватності регулятивного капіталу	Неповернення банківських активів, перекладання кредитного ризику банком на кредиторів/ вкладників
Н4 – норматив миттєвої ліквідності	Нездатність миттєво мобілізувати кошти для розрахунку за рахунками до запитання
Н5 – норматив поточної ліквідності	Незбалансованість термінів і сум ліквідних активів та зобов'язань банку
Н6 – норматив короткотермінової ліквідності	Неможливість проведення розрахунків за короткотерміновими зобов'язаннями
Н7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	Ризик невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань

Н8 – норматив великих кредитних ризиків	Концентрація кредитного ризику за групою контрагентів
---	---

Актуальність такого підходу в тому, що банк повинен вибрати для себе домінуючі нормативи, залежно від характерних особливостей ринкової ситуації. Фундаментальними нормативами можемо вважати нормативи капіталу, оскільки достатність капіталу є основним чинником стабільності банку. Наступним за значимістю є норматив Н5, далі нормативи Н4 і Н6, що свідчить про здатність банку миттєво і на короткотермінову перспективу мобілізувати кошти для дотримання ліквідної позиції. Два нормативи Н6 та Н7, відносяться до більш теоретичних, оскільки глобально не впливають на рівень кредитного ризику.

Обов'язкові нормативи ліквідності застосовуються для оцінки та контролю позиції ліквідності, тому вони повинні відповідати певним вимогам (рис. 3.8.)

В кількісному вимірі нормативи ліквідності мають позитивні характеристики, однак для їх визначення слід враховувати чинники, які не мають числового виміру і не залежать від діяльності банку.

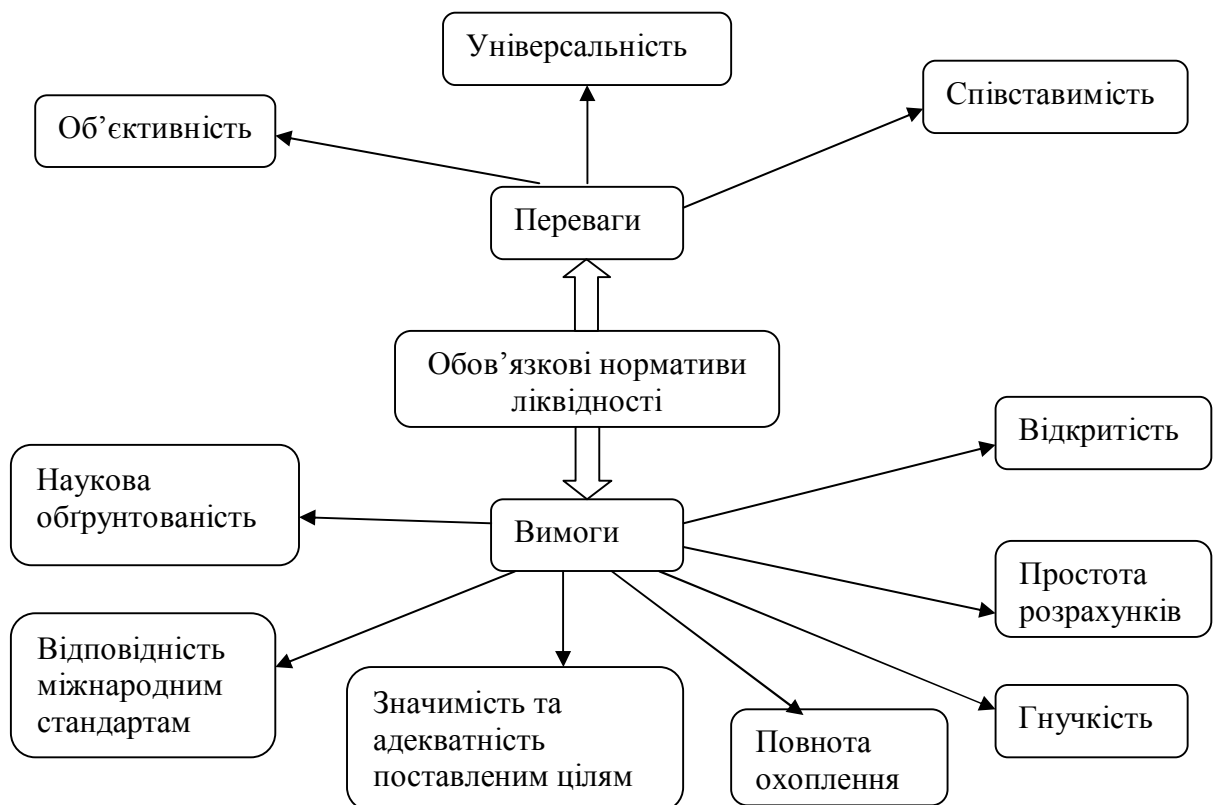

Рис. 3.8. Переваги обов'язкових нормативів та принципи застосування.

Традиційно для визначення відповідності нормативам ліквідності банки використовують законодавчо визначені стандарти, розраховуючи кожен із нормативів ліквідності. Так, для розрахунку нормативу миттєвої ліквідності беруть до уваги кошти на кореспондентському рахунку, кошти в касі, залишки коштів на поточних рахунках (прослідковує виконання грошових зобов'язань за рахунок ліквідних активів); для розрахунку нормативу поточної ліквідності – активи та зобов'язання банку до 30 днів. Національним банком України встановлено, що ці нормативи можуть розраховуватися банком, незалежно один від одного.

Розглянемо методику розрахунку миттєвої ліквідності. Для побудови алгоритму розрахунку введемо наступні позначення: t – індекс планового періоду, $t = \overline{1,30}$; S_t – залишок коштів юридичних і фізичних осіб у періоді t ; x_t – прихід коштів (у касу та на рахунки) юридичних і фізичних осіб у періоді t ; y_t – видатки коштів (із каси та з рахунка) юридичних і фізичних осіб у періоді t .

Враховуючи введені позначення, балансова умова руху фінансових коштів для періоду t прийме вид:

$$S_{t-1} + x_t - y_t = S_t. \quad (3.19)$$

Для визначення середньомісячних параметрів грошових потоків коштів юридичних і фізичних осіб до запитання, просумуємо ліву та праву частини для місячного горизонту планування ($t=30$). Отримаємо:

$$\sum_{t=1}^{30} S_{t-1} + \sum_{t=1}^{30} x_t - \sum_{t=1}^{30} y_t = \sum_{t=1}^{30} S_t. \quad (3.20)$$

Представимо балансову умову (3.15) таким чином:

$$\sum_{t=1}^{30} S_{t-1} + \sum_{t=1}^{30} x_t - \sum_{t=1}^{30} S_t = \sum_{t=1}^{30} y_t. \quad (3.21)$$

Поділимо праву та ліву частини (3.16) на $\sum_{t=1}^{30} S_t$, матимемо:

$$\frac{\sum_{t=1}^{30} S_{t-1} + \sum_{t=1}^{30} x_t - \sum_{t=1}^{30} S_t}{\sum_{t=1}^{30} S_t} = \frac{\sum_{t=1}^{30} y_t}{\sum_{t=1}^{30} S_t} \Rightarrow \frac{\sum_{t=1}^{30} y_t}{\sum_{t=1}^{30} S_t} = \frac{\sum_{t=1}^{30} S_{t-1} + \sum_{t=1}^{30} x_t}{\sum_{t=1}^{30} S_t} - 1, \quad (3.22)$$

Ліва частина (3.17) відображає частку видаткових коштів, яку щоденно використовує банк щодо залишків. Фактично дану величину можна прийняти за розрахунковий норматив миттєвої ліквідності:

$$H_4^* = \frac{\sum_{t=1}^{30} y_t}{\sum_{t=1}^{30} S_t} = \frac{\sum_{t=1}^{30} S_{t-1} + \sum_{t=1}^{30} x_t}{\sum_{t=1}^{30} S_t} - 1. \quad (3.23)$$

Поточну ліквідність розрахуємо за формулою:

$$H_5^* = H_4^* + \frac{[\text{Вимоги до 30 днів}]}{[\text{Зобов'язання до 30 днів}]}. \quad (3.24)$$

Одним з інструментів регулювання банківської ліквідності, що використовується НБУ, є резервні вимоги. Банки зобов'язані створювати фонди резервування залучених коштів на випадок порушення рівня ліквідності та можливих збитків. Обов'язкове резервування здійснюється відповідно до Положення про порядок визначення та формування обов'язкових резервів для банків України, суттєві зміни в яке було внесено Постановою НБУ № 139 від 19 квітня 2005 року. Так, основними змінами у визначенні та формуванні обов'язкових резервів для банків вважаємо такі:

- введено термін “залучені кошти”, який трактується як кошти юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах;
- зобов'язано територіальні відділення при відміні режиму формування банком обов'язкових резервів на окремому рахунку в Національному банку України протягом двох робочих днів повертати залишок коштів, сформованих банком на окремому рахунку в НБУ, на кореспондентський рахунок банку;
- встановлено, що штраф на банк буде накладатися за другий випадок порушення порядку формування обов'язкових резервів (два звітних періоди резервування) протягом року, а не півріччя, як це було раніше [11].

НБУ достатньо часто вдавався до регулювання діяльності банків за допомогою встановлення величини норми обов'язкових банківських резервів у перші роки здобуття незалежності, оскільки для запровадження інших інструментів не було достатніх передумов, нестабільно розвивався ринок

банківських послуг. Разом із цим, в економічно розвинутих країнах обов'язкові резерви Центрального банку використовують для довготермінового управління і норми резервів змінюються дуже рідко (наприклад, у США в 70-ті рр. XX ст. норми змінювалися 1,5 рази в рік). Однак, даний інструмент не має достатнього ефективного обґрунтування для поточного управління.

За допомогою нормативу резервування НБУ підтримує оптимальну суму коштів на кореспондентських рахунках банків у НБУ. Наприклад, при різкому зменшенні обсягів високоліквідних коштів, спричиненому зміною зовнішніх чинників, Національний банк може зменшити дефіцит ліквідності за рахунок зменшення норми резервування. Навіть незначні зміни норм обов'язкових резервів зумовлюють значні зміни в активних операціях.

Ситуація на грошово-кредитному ринку доволі критичною була влітку 2004 року, коли спостерігався надлишок грошей на рахунках (до 15 млрд.грн.) Уряд і НБУ змушені були підвищити резервні вимоги. Поштовхом стала надмірна ліквідність банків (наприклад, у липні залишки на кореспондентських рахунках банків становили 8,6 млрд. грн.). Зокрема, НБУ було вжито такі основні заходи:

- щоденна сума коштів на кореспондентських рахунках повинна становити 70% від суми обов'язкових резервів;
- НБУ буде проводити депозитні операції лише з тими банками, в яких сума депозитів до запитання не перевищуватиме 60% від залучених коштів.

Такий підхід дав змогу НБУ вилучити надмірну грошову масу з обігу і стабілізувати рівень ліквідності.

В Основних засадах грошово-кредитної політики на 2006 р., затверджених рішенням Ради НБУ № 17 від 9 вересня 2005 р., визначено, що, підтримуючи рівновагу на грошово-кредитному ринку, Національний банк України регулюватиме ліквідність банків шляхом здійснення операцій із рефінансування, операцій на відкритому ринку і мобілізаційних операцій, а також використовуючи вимоги до формування обов'язкових резервів [13].

Політика обов'язкового резервування має і негативний ефект, зокрема,

подорожчання банківських кредитів, що не найкращим чином вплине на співпрацю з позичальниками. З іншого боку, банк при зміні резервних вимог може зменшити процентні ставки за депозитами, що негативно вплине на відносини із вкладниками.

Альтернативним варіантом резервних вимог Центрального банку можуть бути резервні вимоги: до активів і пасивів; до окремих статей пасиву балансу; до певного показника в кількісному вимірі за встановлений період; диференціація, залежно від типу кредитної організації, розміру банку та інших умов. В деяких країнах (Італії, США) норми резервів не поширюються на міжбанківські депозити. У Великобританії введено звільнення від резервування банківські депозити, що не досягли законодавчо встановленого рівня. В Італії лише частина суми мінімальних резервів повинна розміщуватися в Центральному банку. В Японії норми резервування встановлює Центральний банк за погодженням із Міністерством фінансів, і базою для розрахунку є строкові та поточні депозити.

Виходячи з повноважень Національного банку України щодо регулювання кредитних операцій резидентів з нерезидентами з метою переорієнтації структури зовнішніх запозичень резидентів з короткотермінових на довготермінові, запроваджує обов'язкові резервні вимоги.

Зокрема, Національним банком України встановлено, що:

- резиденти, у тому числі уповноважені банки, які залучають кредити, позики в іноземній валюті від нерезидентів (крім кредитів овернайт та овердрафт, що отримуються уповноваженими банками на термін не більше одного операційного дня) на термін, що не перевищує 180 календарних днів, здійснюють обов'язкове резервування коштів у Національному банку України;
- резервування коштів здійснюватиметься у валюті операцій. На суми коштів, які підлягають резервуванню на рахунку в Національному банку України, проценти не нараховуватимуться;
- резервування коштів здійснюється на термін проведення валютної операції, але не менше десяти робочих днів;
- резервування коштів під здійснення резидентами вищезгаданих

валютних операцій встановлюється в розмірі 20 відсотків від загальної суми валютної операції.

У сучасних умовах Національний банк розробив і продовжує вдосконалювати підходи до оцінки і контролю за ліквідністю банків, простежуючи їх щоденні обороти. Проте оцінка і контроль значно ускладнюються, тому що банки подають недостовірну інформацію про свій фінансовий стан. Таким чином, Постановою Правління НБУ від 09.11.1998 р. № 470 створено Комісію з питань нагляду та регулювання діяльності банків. Завданнями Комісії є забезпечення стабільності та надійності банківської системи, а також захист кредиторів і вкладників. Рішення Комісії, прийняте у межах її компетенції, є обов'язковим для виконання банками, які розташовані на території України.

Нагляд за банками здійснюється двома методами: дистанційний нагляд і пряме інспектування банків.

Безвиїзний нагляд ґрунтується на аналізі періодичної звітності (балансовий звіт, звіт про прибутки (збитки), звіт про дотримання економічних нормативів та інші форми) і щорічних фінансових звітів, що регулярно подаються банківському нагляду.

Дані звітності банків аналізуються і зводяться у статистичні звіти, за якими розраховуються різноманітні стандартні показники. Такі звіти дають змогу виявляти, чи дотримуються банки економічних нормативів, досліджувати тенденції в їх діяльності за певний період, проводити порівняльний аналіз за групами банків.

На основі даних звітності органи безвиїзного нагляду можуть визначити стан активів банку, що дає змогу визначити кредитний ризик чи ризик несплати за кредитом зі сторони позичальника.

Ступінь достовірності фінансової інформації, що надається органам нагляду, формування комплексної та повної уяви про стан фінансової діяльності кредитної установи, професійний рівень його керівництва органи банківського нагляду можуть отримати лише шляхом інспекційних перевірок

банків на місцях. З огляду на трудомісткість проведення таких перевірок органи нагляду здійснюють їх періодично (планові, регулярні та позапланові інспекційні перевірки), визначаючи певний характер проведення інспектування банків залежно від цілей та масштабів перевірки (комплексні, обмежені та спеціальні перевірки).

Частота проведення інспекційних перевірок банків та їх обсяг залежать від ступеня довіри органів нагляду до кредитних установ, їх ролі в кредитно-фінансовій системі, наявності в них проблем. Як правило, частіше перевірки здійснюються у великих банках, а також у банках, фінансовий стан яких є ненадійним.

Інспекційні перевірки банків на місцях проводяться кваліфікованими спеціалістами банківського нагляду, які здатні оцінити ступінь ризиків, можливих у діяльності того чи іншого банку, і визначити якість управління цими ризиками. Інспектування дає змогу органам банківського нагляду перевіряти такі аспекти діяльності банків:

- достовірність звітності;
- дотримання законів і нормативних актів;
- надійність управління банком;

Таким чином, управління ліквідністю включає кошти Національного банку України за виконанням нормативних показників і внутрішній контроль управління ризиком ліквідності. Адекватний внутрішній контроль повинен сприяти ефективній та результативній діяльності, достовірній фінансовій та регулятивній звітності, а також дотриманню відповідних законів, нормативно-правових актів та внутрішніх положень. Ефективна система внутрішнього контролю щодо ризику ліквідності включає:

- сильне контрольне середовище;
- адекватний процес визначення та оцінки ризику ліквідності;
- запровадження контрольних положень та процедур;
- постійну перевірку дотримання запроваджених положень і процедур.

Необхідним є проведення періодичних перевірок для визначення того, чи

дотримується банк своїх положень та процедур щодо ризику ліквідності. На позиції, що перевищують встановлені ліміти, відповідні керівники мають звертати увагу та нормалізувати їх відповідно до процесу, встановленого положеннями. Періодичні перевірки процесу управління ліквідністю також мають враховувати будь-які значні зміни в характері інструментів, лімітах та внутрішньому контролі, які відбулися з часу останньої перевірки [139].

Модель нагляду з використанням механізму інспектування використовується в США, Франції, Японії. Модель дистанційного нагляду знайшла застосування у банківській системі Німеччини та Великобританії. Змішану модель нагляду запроваджено в Канаді. Найбільш жорсткою вважають систему нагляду на основі публічної звітності, впроваджену в Новій Зеландії в 1996 році.

Відмінними рисами сучасної системи банківського нагляду є винесення банківської звітності для оцінювання громадськістю (публічність) та розширення практики застосування стандартів і вимог на глобальному рівні, наприклад, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду.

Функціональне призначення наглядових органів за банківською діяльністю та ліквідністю регламентоване основними Принципами управління ліквідністю Базельського комітету. Так, згідно з цими принципами, наглядові органи повинні:

- проводити незалежну оцінку банківських стратегій, положень, процедур та принципів, щодо управління ліквідністю;
- вимагати, щоб банк мав ефективну систему для вимірювання, моніторингу та контролю ризику ліквідності;
- отримувати від кожного банку достатню і своєчасну інформацію для оцінки рівня ризику ліквідності та забезпечити, щоб банк розробив відповідні плани виходу з кризи при зниженні ліквідності.

Наглядовим органам слід запровадити стандарти для управління ризиком ліквідності, які б передбачали нормативні вимоги щодо певних лімітів і коефіцієнтів.

Банки в своїй діяльності повинні враховувати не лише національне законодавство, але й вимоги Базельського комітету з питань нагляду і регулювання діяльності банків. Згідно з цими вимогами, кожен банк повинен мати адекватну систему внутрішнього контролю над процесом управління ліквідності. Працівники банківського нагляду повинні проводити незалежну оцінку банківських стратегій, політики, процедур та принципів, що відносяться до управління ліквідністю. Вони повинні отримувати від кожного банку достатню та своєчасну інформацію для оцінки рівня ліквідності та мають забезпечити, щоб банк мав відповідні сценарії функціонування при зниженні ліквідності.

З метою ефективного забезпечення банком ліквідних позицій Базельський Комітет з банківського нагляду сформулював концептуальні принципи управління ліквідністю, зокрема для постійного управління ліквідністю (включає розробку структури управління ризиком ліквідності та вимірювання і моніторинг чистих потреб у фінансуванні). Дані принципи показують, що регулювання банківської ліквідності може здійснюватися на державному рівні, а управління та його ефективність залежить від самого банку.

Національний банк України проводить постійний моніторинг виконання банками нормативів та дотримання чинного законодавства. На 1 березня 2005 р. під санкції НБУ підпали 25 банків, серед яких Ощадбанк, Український кредитний банк та Інтерконтинентбанк. Зокрема, шість банків не дотрималися забезпечення регулятивного капіталу до 10 млн. євро; три банки – до 5 млн. євро. Традиційно серед банків-порушників домінують малі та середні банки. Однак, державний Ощадбанк, який належить до групи найбільших банків, вже неодноразово порушував законодавчі норми і був обмежений у проведенні активних операцій. Основні обмеження щодо операцій банків-порушників подано в табл.3.5.

Головною метою перевірок банків на місцях є визначення характеру ділових операцій банку з точки зору управління активами і пасивами, стану його ліквідності, платоспроможності, якості управління банком, визначення

рівня стабільності банку і відповідності його діяльності вимогам банківського законодавства.

Таблиця 3.5

Операції банків-порушників, обмежені НБУ.*

Банки	Операції
Інтерконтинентбанк	Залучення вкладів фізичних осіб. Відкриття поточних рахунків фізичними особами. Емісія депозитних сертифікатів (до 01.01.2006)
Український кредитний банк	Залучення вкладів фізичних осіб. Видача міжбанківських кредитів. Видача кредитів, не забезпечених ліквідною заставою і за врахованими векселями. Надання гарантій і поручительств. Здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені й за дорученням клієнтів. Видача кредитів без збільшення обсягу кредитного портфеля. Відкриття валютних коррахунків у банках-нерезидентах (до 25.01.2006р.)
“Юнекс”	Залучення вкладів фізосіб. Відкриття поточних рахунків фізособам (до розгляду матеріалів наступного інспектування)
“ТК – Кредит”	Залучення вкладів фізосіб. Відкриття поточних рахунків фізособам. Здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені й за дорученням клієнтів (до 01.09.2005р.)
“Новий”	Видача бланкових кредитів. Залучення внесків фізосіб. Відкриття поточних рахунків фізособам (до 01.04.2005р.)
Об’єднаний комерційний банк	Залучення вкладів фізосіб. Активні операції без збільшення обсягу кредитного портфеля і дебіторської заборгованості. Надання гарантій і поручительств. Перенесення термінів виплати процентів за кредитними договорами. Надання кредитів на купівлю активів банку. Операції з цінними паперами (до 08.08.2005р.)
“Морський”	Залучення вкладів фізосіб (до 16.03.2005р.)
Реал банк	Залучення вкладів фізосіб (до 01.12.2005р.)
Енергобанк	Залучення вкладів фізосіб (до усунення недоліків у діяльності банку)

Регулювання в свою чергу передбачає застосування різних методів, серед яких важливе місце займає облікова ставка Національного банку України. Облікова ставка НБУ з монетарних інструментів, за допомогою якої для суб’єктів грошово-кредитного ринку встановлено орієнтир щодо вартості залучених і розміщених грошових коштів на відповідний період, і є основною процентною ставкою, яка залежить від процесів, що відбуваються в макроекономічній, бюджетній сферах та на грошово-кредитному ринку [10].

* Складено автором за [75]

При встановленні облікової ставки Національний банк України дотримується принципів та показників визначення змін облікової ставки, які подано у табл.3.6.

Таблиця 3.6

Принципи визначення облікової ставки та показники впливу

Принципи	Показники, які впливають на облікову ставку
<ul style="list-style-type: none"> - облікова ставка використовується НБУ одночасно як засіб реалізації грошово-кредитної політики та орієнтир ціни на гроші; - облікова ставка є одним із чинників, що характеризують основні напрями змін грошово-кредитного регулювання; - облікова ставка має підтримуватися на позитивному реальному рівні щодо рівня інфляції; - облікова ставка є найнижчою серед процентних ставок, за якими Національний банк може підтримати ліквідність банку. 	<ul style="list-style-type: none"> - прогнозний і фактичний рівень інфляції у відповідному періоді; - прогнозний і фактичний рівень зміни індексу цін виробників промислової продукції; - середній рівень інфляції за попередні 12 місяців; - середня облікова ставка за попередні 12 місяців; - темпи приросту грошової маси в обігу; - структура прогнозних і фактично випущених в обіг НБУ платіжних засобів у відповідному періоді; - динаміка процентних ставок на міжбанківському ринку кредитних ресурсів; - динаміка процентних ставок за кредитами та депозитами банків.

Регулювання Національним банком рівня облікової ставки спрямовує рух кредиту по вертикалі (Національний банк – банківські установи) і по горизонталі (банки – позичальники). Офіційна облікова ставка є орієнтиром для ринкових процентних ставок. Її зміна, збільшення або зменшення пропозиції кредитних ресурсів регулює попит на них. Відповідно до облікової ставки визначаються ставки процентів, які знімаються банками з клієнтів за кредити, а також розміри процентів, які банки платять за користування коштами на депозитних рахунках.

Динаміка зміни облікової ставки НБУ за 13 років дає змогу прослідкувати нестабільність процентної політики, що, вочевидь, було спровоковане нестабільністю розвитку банківського сектора (Додаток С).

Практикою доведено, що такі зміни залежать і від фаз циклічного розвитку економіки. Підвищення облікового процента означає проведення так званої політики дорогих грошей, що ускладнює для банків можливість отримання

кредитів у центральному банку, підвищує ставки за кредитами та депозитами. В результаті стимулюється скорочення кредитних вкладень в економіку і як наслідок гальмує зростання виробництва. Зниження облікової ставки навпаки, сприяє здешевленню кредитів і депозитів. Таким чином, зміна облікової ставки, яку встановлює центральний банк, безпосередньо впливає як на величину процентного ризику банку, так і на кредитний ризик і ризик втрати ліквідності.

В якості найбільш гнучкого інструменту державного регулювання кредитних вкладень в економіку і ліквідність банків виділяють операції Центрального банку на відкритому ринку та рефінансування банків.

Суть політики рефінансування полягає в тому, що її використовує НБУ для управління ліквідністю банківської системи. В Україні законодавчо визначені такі механізми рефінансування банків:

- через операції на відкритому ринку;
- надання стабілізаційного кредиту;

Національний банк України здійснює наступні операції рефінансування:

- рефінансування банків до 14 днів;
- рефінансування банків до 365 днів;
- використання постійно діючої системи рефінансування для надання кредитів “овернайт”.

Національний банк України може прийняти рішення про рефінансування банку лише за умови оцінки його платоспроможності.

З метою підтримання коротко- та середньотермінової ліквідності НБУ проводить тендери на придбання банками кредитів; для забезпечення довготермінової ліквідності запроваджено довготерміновий механізм рефінансування. Щоденне підкріплення ліквідності здійснюється через лінію рефінансування “овернайт”.

Динаміка коливань ставок на міжбанківському ринку для кредитів на 14 днів та овернайт протягом року, показує нестабільність і суттєві зміни в період з 1 жовтня 2004 р. по 1 лютого 2005 р., що пов’язане з нестабільністю політичної ситуації в країні (рис. 3.9., рис. 3.10).

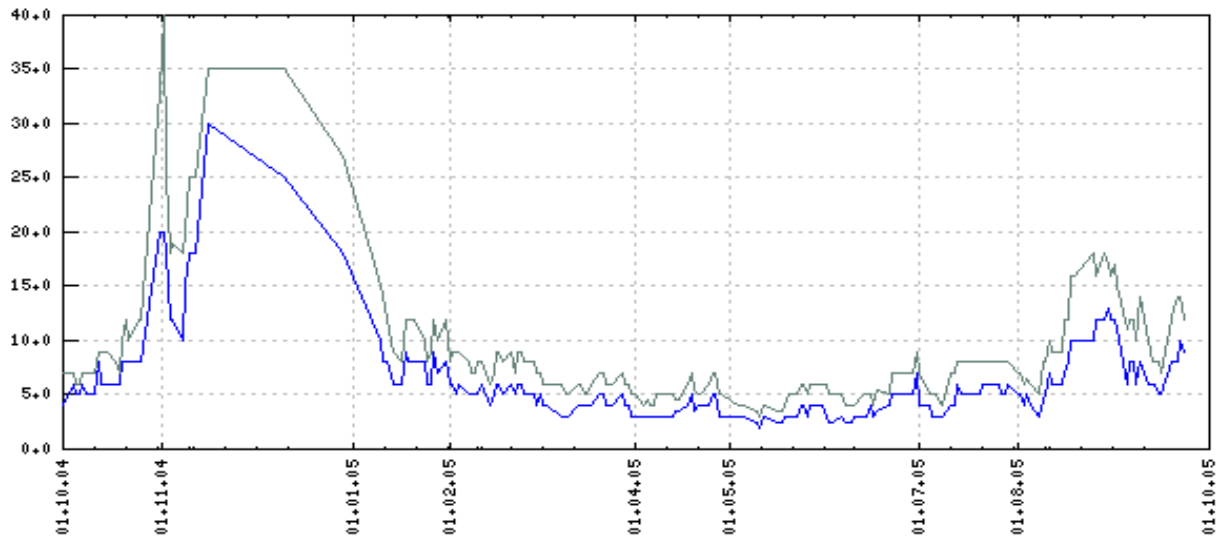

Рис. 3.9. Річна зміна ставок міжбанківського кредиту (14 днів).*

Так, з лютого 2005 р. спостерігаються незначні коливання в ставках за кредитами. Оскільки, на міжбанківському ринку ведеться щотижневий моніторинг змін, то, наприклад, за період 15-19 серпня 2005 року були помітні наступні тенденції: Протягом тижня ставки ASK за кредитами овернайт зросли практично у два рази при майже незмінних ставках BID, що призвело до розширення спреда до 9% та свідчить про значне перевищення попиту на коротку гривню над її пропозицією. Така сама ситуація склалась і в секторі 14-денних кредитів. При цьому ставки BID за 14-денними кредитами зростали дещо швидше.

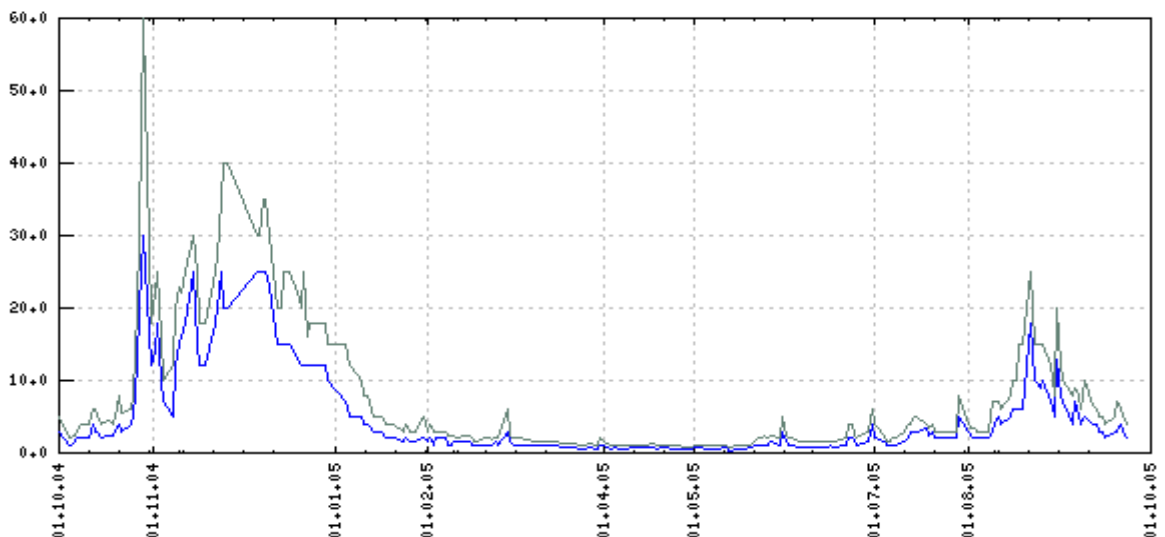

Рис.3.10. Річна зміна ставок міжбанківського кредиту овернайт.*

* Складено автором за даними НБУ.

* Складено автором за даними НБУ.

Зміст даних операцій НБУ на відкритому ринку полягає в купівлі та продажу центральним банком цінних паперів, в тому числі державних. Таким чином, через зміну центральним банком ціни купівлі у банків або продажі їм цінних паперів здійснюється активний вплив на обсяги вільних грошових ресурсів, якими володіють банки, що стимулює або скорочення, або розширення кредитних вкладень в економіку, одночасно впливаючи на ліквідність банків і рівень процентного ризику.

Таким чином, регулювання банківської системи має бути спрямоване, перш за все, на забезпечення ліквідності банків в умовах зростання нестабільності зовнішнього середовища та появи великої кількості різних чинників банківських ризиків, тому застосування основних інструментів регулювання повинно бути достатньо обґрунтованим для зміни та досягнення бажаного рівня ліквідності.

Висновки до розділу III

1. Управління банківською ліквідністю має не лише практичне значення, але й теоретичне підґрунтя, яке динамічно формувалося під впливом розвитку та зміни грошово-кредитного регулювання. Серед теорій управління банківською ліквідністю найбільш обґрунтованими є наступні:

- теорія комерційних позик;
- теорія переміщення активів;
- теорія очікуваного доходу;
- теорія управління пасивами.

2. Управління ліквідністю банку передбачає створення моделей, за допомогою яких можна було б аналізувати окремі аспекти його діяльності.

Завдання полягає в тому, щоб об'єднати ці моделі в єдину систему, яка, поряд із дотриманням принципів ліквідності, з високим ступенем адекватності відтворювала і описувала б внутрішні процеси, властиві банку.

На даний час в банківській практиці є декілька моделей управління ліквідністю, які базуються або на методах управління активами, або управління пасивними операціями.

3. Як свідчить практика, управління ліквідністю банку надзвичайно складне і суперечливе завдання. Банк повинен забезпечити її без суттєвих втрат у прибутковості шляхом підтримання необхідного балансу між прагненням до максимальної дохідності банківських операцій і забезпечення обов'язкових рівнів ліквідності через мінімізацію банківських ризиків.

Однак, жоден із розглянутих методів не дає змоги точно визначити та спрогнозувати основні характеристики управління ліквідності банку та потребу в ліквідних коштах. Дану проблему автор пропонує вирішити за допомогою побудови моделі оптимального залучення коштів відповідно до потреби в ліквідних коштах.

4. Регулювання банківської ліквідності НБУ є виправданим, оскільки більшість країн заперечили ідею саморегулювання ринку. До основних інструментів НБУ регулювання банківської ліквідності відносимо:

- обов'язкові нормативи;
- резервні вимоги;
- облікова ставка;
- рефінансування банків;
- операції на відкритому ринку;
- дистанційний нагляд та пряме інспектування.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [120,121].

ВИСНОВКИ

Наукове дослідження проблеми оцінки та регулювання банківської ліквідності в умовах конкурентного середовища дало змогу теоретично обґрунтувати та розробити такі наукові рекомендації і пропозиції, спрямовані на вирішення ряду методологічних і практичних завдань.

1. Світові інтеграційні процеси зумовлюють необхідність активізації ролі банківського сектора як регулятора соціально-економічного розвитку суспільства. Саме банківські установи мають важелі впливу на фінансову, інвестиційну, виробничу та багато інших сфер економіки.

Реформування банківської системи України розпочалося на початку 90-х рр. ХХ ст. із формування законодавчих основ функціонування. Копіювання світового досвіду побудови банківського сектора не дало бажаних результатів, а його наслідки для нашої країни виявилися не прогнозованими. За роки незалежності в Україні було не тільки реформовано, а й створено якісно нову банківську систему як дворівневу структуру управління фінансовими ресурсами: через Національний банк України з територіальними управліннями та банками різних форм власності.

2. Дослідження становлення та розвитку вітчизняної банківської системи дало змогу встановити проблему щодо забезпечення рівня ліквідності. Проблеми управління ліквідністю посідають важливе місце у банківській діяльності. Для побудови схеми управління ліквідністю менеджерам банку потрібно сконцентрувати увагу на таких моментах: наявності різних видів ліквідності; існуванні тісного взаємозв'язку між ліквідністю і такими складовими діяльності банку, як дохідність та ризик; важливій ролі ризику ліквідності в системі банківських ризиків; різних підходах до управління ліквідністю у звичайних умовах та в умовах зростання кризи ліквідності.

3. Обґрунтовано, що визначення ліквідності банку, який діє на сучасних фінансових ринках, має передбачати: здатність активів перетворюватися в засоби платежу; здатність банку розраховуватись за свої зобов'язання у будь-який момент; здатність банку залучати додаткові ліквідні кошти на фінансових

ринках. Таким чином, ліквідність слід розуміти як здатність банку своєчасно та з мінімальними витратами виконувати вимоги щодо виплати за своїми зобов'язаннями та задовольняти потреби у кредиті з боку клієнтів банку. В сучасних економічних умовах банківська ліквідність – це багаторівнева система термінологічних понять, яка містить такі структурні елементи: ліквідність активів і пасивів, банку, банківської системи, балансу банку тощо.

4. З огляду на те, що банківська діяльність відбувається в умовах конкурентного середовища, характерними ознаками конкуренції є: існування ринків з альтернативними, аналоговими можливостями, наявність значної кількості покупців (продавців) товарів, послуг, чергування розробки та використання нових інструментів ринкової політики одними конкурентами та аналогічних відповідних заходів іншими. Банківська конкуренція визначена як динамічний процес суперництва банків та інших кредитних і фінансових інститутів, в якому вони прагнуть забезпечити для себе надійність та стійкість, підтримання рівня ліквідності, стабільне становище на ринку. Щодо банків визначають такі поняття, як конкурентна позиція банків та конкурентна позиція банківських продуктів. Конкурентна позиція банку вказує на місце та рейтинг банку на ринках збуту відповідно до результатів його діяльності, на його переваги та недоліки порівняно з іншими банками та небанківськими інститутами, які оперують на цих ринках.

5. Обґрунтовано необхідність використання при визначенні конкурентоспроможності банківських продуктів таких кількісних показників: коефіцієнт конкурентоспроможності (коефіцієнт “ціна-якість”, інтегральний нормований коефіцієнт якості); ступінь задоволення потреб споживачів; параметричні індекси конкурентоспроможності; радар конкурентоспроможності; рівень (ступінь) конкурентоспроможності; рейтинг конкурентоспроможності.

Перші дві групи відображають позицію споживачів. Третя і четверта відповідають еталонному підходу. Останні дві групи показників передбачають розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності продукту на основі його порівняння з продуктами конкурентів.

При позиціонуванні банківських продуктів використовується метод побудови карт позиціонування. Для цього використовують такі характеристики продукту, які є пріоритетними для споживачів. Карта позиціонування є двовимірною матрицею, на полі якої відображається становище продуктів конкурентів у вигляді кола з радіусом, пропорційним до їхньої частки на ринку. Оскільки цей метод є доволі суб'єктивним, тому запропоновано дослідити основні матричні методи вибору позиції банку на окремих ринках.

6. Доведено, що ліквідність банку є складним системним поняттям, яке неможливо оцінити за допомогою одного показника. Таким чином, для оцінки використовується ряд показників, які в комплексі дають змогу оцінити рівень ліквідності банку. Традиційно визначають два підходи до вимірювання ліквідності:

- на основі фінансових коефіцієнтів, які розраховуються за балансом і відображають ліквідний стан банку (ліквідність балансу);
- на основі визначення потенційної потреби в ліквідних коштах банку для виконання своїх зобов'язань (ліквідність банку).

Для регулювання ліквідності банку доведена важливість використання інших показників, серед яких з позиції ліквідності виокремлено адекватність регулятивного капіталу. Чим більший капітал, тим більше можливості запобігти ризикам і забезпечити платоспроможність. Для покращення управління ліквідністю банку, поряд з показником адекватності капіталу, слід удосконалити методи розрахунку ризикованості активних і пасивних операцій.

7. Ефективна система управління банком має за мету забезпечити достатній рівень ліквідності при мінімальних витратах, тому важливу роль у цьому відіграють методи аналізу ліквідності. Метою аналізу ліквідності банку є оцінка та прогнозування можливостей банку щодо своєчасного виконання своїх зобов'язань за умови збереження достатнього рівня дохідності. Основними методами оцінки ліквідності є такі: коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу, аналіз платіжних потоків, оцінка величини чистого відпливу зобов'язань банку, оцінка зміни характеристики платоспроможності банку. З'ясовано, що жоден із

розглянутих методів не дає змоги точно визначити основні характеристики ліквідності банку, а дану проблему можна вирішити з допомогою розрахунку індексу ліквідності.

Для обчислення даного індексу активи і пасиви банку необхідно згрупувати за критерієм терміну погашення. В результаті отримаємо кілька груп, кожній з яких потрібно присвоїти певне число, що визначає її питому вагу (число збільшується зі збільшенням терміну погашення). Індекс, що дорівнює одиниці, свідчить про повну узгодженість активів і пасивів за термінами, менший за одиницю – банк фінансує свої активи певною терміновістю за рахунок пасивів.

8. Оцінка ліквідності є передумовою прогнозування дій. Ураховуючи, що банки щоденно укладають нові договори і приймають правомірні рішення, необхідно мати щоденну оновлену інформацію про прогноз ліквідності на майбутній період. На практиці банку з метою прогнозування слід вибрати таке групування статей балансу, щоб можна було отримати вичерпну інформацію про обороти за окремими статтями активів і пасивів. Один із варіантів такого групування – агрегований балансовий звіт.

Разом із цим, для проведення процедури прогнозування застосовують метод сценаріїв. В цьому випадку розглядаються кілька варіантів зміни статей балансу – як сприятливих з точки зору ліквідності балансу, так і несприятливих.

9. Досліджено вплив ризикових ситуацій на забезпечення ліквідності банківських установ, і доведено недоцільність розмежування основних видів ризику та виокремлення серед них лише ризику ліквідності, відповідно виявлено вплив процентного та кредитного ризиків на ліквідність банку, на основі чого запропоновано системний підхід до управління ризиками.

10. З'ясовано, що у світовій практиці застосовуються два основних підходи щодо оцінки основних показників діяльності банків. Один ґрунтується на аналізі системи показників конкретного банку та передбачає його включення в групи банків з подібними показниками, що аналізуються, і проводиться незалежними рейтинговими агентствами та власне самими банками. Інший підхід передбачає

проведення рейтингової оцінки наглядовими органами.

В Україні для визначення рейтингу банків використовують основні положення системи CAMELS з врахуванням особливостей розвитку національної банківської системи. Таку оцінку проводять структурні підрозділи регіональних управлінь НБУ та служби банківського нагляду. Проте розглянуті рейтинги є деякою мірою загальними і тому слід брати до уваги регіональні особливості діяльності банківських структур, забезпечити повну автоматизацію аналізу фінансового стану банку, чіткий відбір критеріїв банку в ту чи іншу рейтингову групу, використання економіко-математичних, статистичних методів та експертних оцінок. Незважаючи на відсутність єдиного підходу до проведення оцінки фінансового стану банку, на наш погляд, рейтингування є потрібним і повинно широко використовуватися як інструмент банківського нагляду та діагностики спроможності банку.

11. Запорукою успіху будь-якого банку є високоефективне управління ліквідністю. Зважена тактика дій на ринку банківських послуг, оцінка та врахування всіх форм ризиків, наявність згуртованої і злагодженої команди професіоналів, які рішуче і компетентно приймають рішення – це важливі складові успіху діяльності банківської структури.

Управління ліквідністю банку передбачає створення моделей, за допомогою яких можна було б аналізувати окремі аспекти його діяльності. Завдання полягає в тому, щоб об'єднати ці моделі в єдину систему, яка б дала змогу, дотримуючись принципів ліквідності адекватно відтворювати і описувати внутрішні процеси, властиві банку.

На даний час в банківській практиці є кілька моделей управління ліквідністю, які базуються на методах управління активними або пасивними операціями.

Проведене дослідження методів наукового управління банківською ліквідністю підтверджує недостатність використання нормативних і коефіцієнтних методів для визначення прогнозних ситуацій щодо потреби в ліквідних коштах.

12. Запропоновано модель оптимального залучення ресурсів відповідно до потреби в ліквідних коштах з метою високоефективного управління ліквідністю та утримання конкурентних позицій на ринку. Завдяки даній моделі банк має змогу отримати оптимальний сценарій дій на певний плановий період при дотриманні нормативів ліквідності.

13. Для аналізу впливу ресурсної бази банку на його ліквідність та пошуку можливостей маневрування активно-пасивними операціями для підтримання бажаного рівня ліквідності запропоновано проведення процедури моніторингу діяльності банку в конкурентному середовищі. Формуючи ресурсну базу, банкам необхідно розробити комплекс довготермінових цілей, визначити спосіб їх досягнення, тобто розробити стратегію і тактику забезпечення банку новими ресурсами. Нові цілі потребують вироблення нової стратегії, а тактика визначає методи і способи для вирішення конкретної ситуації.

14. При проведенні моніторингу дотримання банком встановленого рівня ліквідності мають бути враховані вхідні та вихідні фінансові потоки з метою розробки фінансової стратегії розвитку. Проведення процедури моніторингу повинно охоплювати аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, впливаючи на окремі з яких можна досягти бажаного рівня ліквідності. На підтримання рівня ліквідності мають вплив не лише кредитні операції в кількісному вимірі, а й рівень заборгованості за ними. Оскільки банк для оцінки рівня ліквідності враховує як високоліквідні активи, так і залучені кошти, то розробка відповідної стратегії потребує визначення залежності між обсягами ліквідних активів та ймовірністю відпливу залучених коштів, що дасть змогу в майбутньому профінансувати дефіцит ліквідності.

15. Оцінка, аналіз та управління банківською ліквідністю є одним із суттєвих чинників позиціонування банку на ринку банківських продуктів. Обґрунтовано, що таке поєднання складових досягнення, бажаного рівня ліквідності неможливе без запровадження високоефективної системи регулювання банківської діяльності, зокрема ліквідності, без застосування певних регуляторів ліквідності. Провідну роль у регулюванні банківської

діяльності відіграє Національний банк України. Основною метою регулювання банківської діяльності є досягнення стабільності та ліквідності, підтримання конкуренції; захист вкладників та економіки від нестійкості банківської системи.

Отже, простежено вплив основних інструментів НБУ на регулювання банківської ліквідності, зокрема, доведено необхідність їх застосування та вказано на проблемні аспекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Закон України від 22 червня 2004 року № 1828-IV “Про банки і банківську діяльність” (із змінами та доповненнями)
2. Закон України від 20 травня 1999 року, №679-XIV “Про Національний банк України” (із змінами та доповненнями)
3. Закон України від 26 грудня 2002 року № 380-IV „Про захист економічної конкуренції”.(із змінами та доповненнями)
4. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 року № 368.
5. Постанова Правління НБУ від 30.08.1996р. № 228 “Про покращення ліквідності комерційних банків”.
6. Постанова Правління НБУ від 09.11.1998р. № 470 “Про положення про комісію НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків”.
7. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затверджене Постановою Правління НБУ від 14.05.2003р. № 189
8. Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, затверджені Постановою Правління НБУ від 15.03.2004р. № 104.
9. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик – менеджменту в банках України, затверджені Постановою Правління Національного банку України від 02.08.2004р. № 361.
10. Положення про процентну політику Національного банку України, затверджене Постановою Правління НБУ від 18.08.2004р. № 389.
11. Зміни до Положення про порядок визначення та формування обов’язкових резервів для банків України, затверджені Постановою Правління НБУ від 19.04.2005 р. № 139
12. Положення про порядок підтримки Національним банком України ліквідності банківської системи через операції РЕПО купівлі/продажу державних цінних паперів, затверджено постановою Правління НБУ від 24.12.2003 р. № 584.

13. Основні засади грошово-кредитної політики на 2006 рік, затверджені Рішенням Ради НБУ від 09.09.2005р. № 17.
14. Авраменко В. Знецінення ліквідності банків. // Вісник НБУ. – 1998. – №9 .- с. 26 – 29.
15. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996.
16. Альошин В. Здобутки та завдання банківської системи України // Вісник НБУ – 2000 - №6.
17. Аналіз діяльності комерційного банку. Навчальний посібник // За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця та проф. А.М. Герасимовича. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 384 с.
18. Антипова О.Н. Управление банковской ликвидностью // Банковское дело – 1997. – №11. – С. 6 – 9.
19. Аристов Д.В., Гузов К.О. Ликвидность банков: скрытая угроза // Деньги и кредит – 2001-№7. – С. 49 – 51.
20. Артеменко О. Міжнародний рейтинг свідчення надійності і відкритості Індекс – банку.// Дзеркало тижня – 2004. – №44 (519). – С. 9.
21. Бабанов В.В., Шемпелев В.А. Новый подход к управлению ликвидностью.// Банковское дело – 2001. – №3. – С. 7 – 13.
22. Банки и банковские операции. Под ред. Жукова Е.Ф. М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 191 с.
23. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Гіленко, С.Л. Роголь та ін.; За ред. О.А.Кириченка. – К.: Знання – Прес, 2002. – 438 с.
24. Банковское дело: Учебник // Под ред. д-ра экон. Наук Г.Г. Коробовой. – М.: Экономист, 2004. – 751с.
25. Банковское дело / Под ред. О.И. Лаврушина.- М.: Банковский и биржевой научно – консультационный центр; ТОО «ЭКОС», 1992. – 428 с.
26. Банковское дело: Учебник / Под ред. О.И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 1998.

27. Банковское дело: стратегическое руководство / Под ред. В. Платонова, М. Хиггинса. – М.: АО «Консалтбанкир», 2001.– 432 с.
28. Банковская конкуренция. / Г.О. Самолов, А.Г. Качалов. – М.: Экзамен, 2002. – 256 с.
29. Банковский портфель – 2 (Книга банковского менеджера. Книга банковского финансиста. Книга банковского юриста). – М.: “СОМИНТЕК”, 1994.
30. Банковская система России. Настольная книга банкира. Книга 1. – М.: ТОО Инжиниринг – консалтинговая компания “ДеКА”, 1995.
31. Барановський А. Банківська система України: сьогодні і завтра// Дзеркало тижня. – 2003. – №14 (439). – С.8 – 9.
32. Батракова Л.Г. Анализ процентной политики коммерческого банка: Учебное пособие.- М.: “Логос”, 2002. – 152 с.
33. Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка: Учебник для вузов. М.: Издательская корпорация “Логос”, 2000. – 344 с.
34. Беляков А.В. Банковские риски: проблемы учета, управления и регулирования. – М.: Издательская группа БДЦ – пресс, 2003. – 256 с .
35. Бизнес – планирование в коммерческом банке / Н.Н. Куницына, Л.И. Ушвицкий, А.В. Малеева.- М.: Финансы и статистика, 2002. – 304 с.
36. Білокін Г. Застосування економіко – математичних моделей у внутрібанківському аудиті. // Вісник НБУ, 2005. – №4. – С.54 – 56.
37. Бобровников А. Все заработанное уходит в рост // Профиль. Business Week. – 2004. – № 18 (33). – С. 24.
38. Богданова О.М. Коммерческие банки России: формирование условий устойчивого развития.- М.: ЗАО “Финстатинформ”, 1998. – 196 с.
39. Богорева Е., Эпов А. Моделирование пассивной эволюции для анализа и управления финансами банка // Банковские технологии. – 1997. – №1. – С.100 – 103.
40. Большая советская энциклопедия, 2 –е изд./ Гл. ред. Б.А. Введенский. Рос. Науч. Госуд. «БСЭ», 1954, Т 25.

41. Буевич С.Ю., Королев О.Г. Анализ финансовых результатов банковской деятельности: Учебное пособие. – М.: КНОРУС, 2004. – 160 с.
42. Буздалин А.В. Формула оптимальной ликвидности. // Банковское дело.- 2005. – №3. – С.37 – 41.
43. Бюлетень НБУ. – 2005. – березень. – С.25
44. Бюлетень НБУ. – 2005. – березень. – С.132 – 140.
45. Васильченко З.М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація: Монографія. – К.: Кондор, 2004. – 528 с.
46. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов. ред. В.Т Бусел.- К., Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
47. Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України // www.bank.gov.ua/Statist/index.htm
48. Вісник НБУ – 2005. – березень. – С.69.
49. Волошин И.В. Анализ денежных потоков коммерческого банка // Банковское дело. – 2002. – № 9. – С. 15 – 18.
50. Волощук І. Шляхи формування конкурентоспроможністю банківської системи України.// Вісник НБУ – 2001. – № 6. – с. 19 – 21.
51. Ворота в Германию// www.old.vorota.de/Germany
52. Гальчинський А. Теорія грошей: Навч. посібник. – К.: В-во Соломії Павличко „Основа”, 2001. – С. 182 – 183.
53. Глівенко С.В., Соколов М.О., Теліженко О.М. Економічне прогнозування: Навчальний посібник. – 2-ге вид., переро. та допо. – Суми.: Видавництво “Університетська книга”, 2001. – 207 с.
54. Горбунов А.Р. Управление финансовыми потоками и организация финансовых служб предприятий, региональных администраций и банков. М.: Издательская фирма Анкил. 2000. – 224 с.
55. Голубев И.А. ГЭП – анализ структурной ликвидности: теория и практика // Финансы и кредит.- 2002.- № 18 (108). – С. 2 – 6.
56. Грошово–кредитна політика в Україні./ За ред.. В.І. Міщенко. – К.: Т-во Знання, КОО, 2000. – 305 с.

57. Грюнинг Х.ван, Брайович Братанович С. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления финансовым риском / Пер. с англ. – М.: Издательство Весь Мир, 2004. – 304 с.
58. Гусева А.Е. Подход к оценке банковской ликвидности.// Банковское дело.- 2001. – № 2. – С.36 – 38.
59. Гуцал І., Чайковський Я. Банківська система України: стан і перспективи.// Банківська справа – 1998 – №2. – С.40 – 43.
60. Деньги, кредит, банки: Учебник / Под ред. О.И. Лаврушина. М.: Финансы и статистика, 1998. – 448 с.
61. Денежное обращение и банки: Учеб. пособие / Под ред. Г.Н. Белоглазовой, Г.В. Толоконцевой. М.: Финансы и статистика, 2000. – 272 с.
62. Динаміка фінансового стану банків України.// Вісник НБУ. – 2005. – №5. – С.66 – 67.
63. Діяльність банків України в цифрах і фактах.// Вісник НБУ – 2004 - №5. – С.13.
64. Дзюблюк О.В. Структурні аспекти вдосконалення банківської системи України // Фінанси України. – 1999. – №1. – С.11 – 18.
65. Дзюблюк О.В. Грошово – кредитні відносини перехідного періоду: макроекономічний аспект // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 1999. – випуск 5. – С .71 – 76.
66. Дзюблюк О.В. Організація грошово кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. –К.: Поліграф –книга, 2000. - 512 с.
67. Дзюблюк О.В. Основні напрями оптимізації регулятивного впливу на кредитну діяльність банківських установ в умовах перехідного періоду.// Вісник НБУ – 2000 – №8. – С. 37 – 41.
68. Донченко Л. Проблемні банки – головна біль банківської системи // Вісник НБУ – 2000 - №10. – с. 6 – 7.
69. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1/ Редкол.: С.В. Мочерний та ін.- К.: Видавничий центр „Академія”,2000. – 864 с.

70. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2/ Ред.кол.:...С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2001. – 848с.
71. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3/ Ред.кол.:...С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – 952с.
72. Жоваников В.Н. Теория дюрации как инструмент управления балансом коммерческого банка // Банковское дело. – 2002. – № 2. – С.25 – 27.
73. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник.-2ге видання, виправлене та доповнене. - Львів: Видавництво „Центр Європи”, 1997. – 576 с.
74. Задерей Н. Азійський Citigroup // Контракти. – 2004. – №33.
75. Задерей Н. Нацбанк попереджає // Контракти. – 2005. – №12.
76. Залунина Л.В. “Традиционный” инструмент денежной политики // Банковское дело. – 2003. – № 10. – С. 6 – 11.
77. Заруцька О.П. Про риск мгновенной ликвидности при использовании текущих ресурсов коммерческого банка.// Финансовые риски #2 (26) - 2001
78. Іващук І.О., Оконська О.О. Кількісна оцінка банківських ризиків // Банківська справа – 2000. – №5(35). – С. 7 – 9.
79. Іващук І.О., Оконська О.О. Світові інвестиційні процеси в умовах глобальної конкуренції./ Наукові записки. Серія “Економіка” національного університету “Острозька академія” м. Острог, 2003. – С. 227 – 237.
80. Іващук О.Т. Кількісні методи та моделі фінансового прогнозування. Навчальний посібник. Тернопіль: ТАНГ “Економічна думка”, 2004.- 261 с.
81. Иванов В.В. Как надежно и выгодно вкладывать деньги в Кб. –1996. С. 31.
82. Иванов В. Кризис ликвидности банковской системы: причины и возможные пути выхода // Бюллетень финансовой информации.- 1998.- №10 (41).-с.21-29.
83. Иванова Н.Ю. Инструменты регулирования ликвидности банковской системы. // Деньги и кредит.- 1997 - №8. – с.14 – 15.
84. Ильясов С.М. Управление активами и пассивами банков // Деньги и кредит. – 2000. – № 5. – С.20 – 26.

85. Исаичева А.В. К определению ликвидности Кб.// Деньги и кредит – 1998- № 2.- с.28-29
86. Кабушкин С.Н. Управление банковским кредитным риском: Учеб. пособие. М.: Новое знание, 2004. – 336 с.
87. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М. АРВ, 1999 с.193.
88. Кисилева И.А. Коммерческие банки: модели и информационные технологии в процедурах принятия решений. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 400 с.
89. Киселев В.В. Коммерческие банки России : настоящее и будущее.- М.: Финстатинформ, 1998.
90. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / Пер. с англ. под ред. проф. А.Н. Романова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.
91. Ковальчук А. Грошово–кредитні відносини у правовому вимірі // Банківська справа 2003. – №3. – С. 35 – 42.
92. Ковальчук Т.Т., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків : Навч. посібник. - К: знання, 1996. – 120 с.
93. Комплексный анализ финансово – экономических результатов деятельности банка и его филиалов / Л.Т. Гиляровская С.Н. Паневина. – СПб.: Питер, 2003. – 240 с.
94. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2003-2005 рр.: Проект// www.bank.gov.ua/Inf_mat/index.htm
95. Корнієнко Т. Стратегічне управління активами та пасивами Кб в умовах перехідної економіки.// Вісник НБУ – 2001. – №10. – С.14 – 17.
96. Коробов Ю.И. Теория банковской конкуренции.– Саратов, из-во СГЭА, 1996.
97. Кох Т.У. Управление банком : Пер. с англ. – Уфа: Спектр, 1993.- Часть 3,4 – 207с.
98. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб./ В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний. – К.: Т-во Знання, КОО, 2000. – 251 с.
99. Кузнецов Н. Модель управления ликвидностью банка.// Бюллетень финансовой информации – 1996. – №9 (16).

100. Кулаков А.Е. Управление активами и пассивами банка // Финансы и кредит 2002 - №17. – С.2 – 16.
101. Курс экономики: Учебник/ Под ред. Б.А. Райзберга.- М.: ИНФРА – М, 1997.
102. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика. Навч. посіб. –К.: Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 215 с.
103. Ларионова И.В. Управление активами и пассивами в Кб.- М.: Издательство Консалтбанкир, 2003. – 272 с.
104. Левина Ю.Б. Схема построения анализа ликвидности в Кб.// Банковское дело. – 2001. – №5.
105. Луців Б.Л. Інвестиційний банківський портфель. – К.: Лібра, 2002. –192 с.
106. Любунь О.С., Любунь В.С., Іванець І.В. Національний банк України: основні функції, грошово–кредитна політика, регулювання банківської діяльності: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 351с.
107. Лютий І.О. Грошово –кредитна політика в умовах перехідної економіки: Монографія. –Київ: Атака, 2000р. – 240 с.
108. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент банка: Учеб. пособие.- М.: ЮНИТИ – ДАНА,2003. – 399 с.
109. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинение, 2 из-е.Т.23.с.124.
110. Матвієнко П.В. Розвиток грошово- кредитних відносин у трансформаційній економіці України. – К.: Наук. Думка, 2004. – 256 с.
111. Мелехов А.Ю. Оптимизация ликвидности по критерию “стоимости бизнеса” // Банковское дело. – 2003. – № 1. – С. 32 – 34.
112. Мовсесян А. Малые банки: варианты выживания // Банковское дело в Москве. 1998. №6.
113. Національний банк і грошово–кредитна політика. Підручник // За ред.. д-ра е. н., проф.. А.М. Мороза та к.е.н, доц.. М.Ф. Пуховкіної. – К.: КНЕУ, 1999.- 368с.
114. Неволіна Е.В. Понятие банковской ликвидности // Деньги и кредит. – 1999. – № 7. – С.23 – 29.

115. Нікітін А.В. Ситуаційне моделювання банківської діяльності: Навч. посібник. –К.: КНЕУ, 2003. – 153 с.
116. Новиков А.Н. Денежно – кредитное регулирование: современные методы и инструменты. Учебное пособие. М.: Финансовая академия, 2003. – 152 с.
117. Облік та аудит у комерційних банках / За ред.. А.М. Герасимовича. – Л.: Фенікс, 1999. – 512 с.
118. Окремі дані про банки України// www.bank.gov.ua/Statist/index.htm
119. Оконська О.О. Економічна суть та специфіка конкурентної позиції в банківській сфері // Вісник Технологічного університету “Поділля” м.Хмельницьк, 2003. – С.245 – 247.
120. Оконська О.О. Моніторинг ресурсного забезпечення банківської ліквідності // Аналітично – інформаційний журнал Схід. м. Донець – 2005. – серпень – вересень.
121. Оконська О.О. Оцінка та управління банківською ліквідністю в умовах існуючої конкуренції // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. м. Дніпропетровськ. – 2005. – №206, Т. III.
122. Оконська О.О. Рейтингова оцінка діяльності комерційних банків// Наукові записки. Збірник наукових праць викладачів та аспірантів кафедри економічного аналізу ТАНГ. Вип.9 – Тернопіль, Економічна думка, 2001.
123. Оконська О.О. Реформування банківської системи України в контексті європейських тенденцій інтеграції // Вісник Хмельницького Національного університету, 2004. – №3. – С.38 – 41.
124. Олійник Д.М. Управління грошовими потоками банку з точки зору ліквідності та оптимізації фінансового результату // Вісник НБУ. – 2001. – № 8. – С. 28 – 29.
125. Олексієнко С. Управління ризиками в системі банківського менеджменту.// Банківська справа – 1998. – №2. – С. 24 – 31.
126. Організація фінансового моніторингу у банківській системі України / Фінансовий моніторинг/ www.bank.gov.ua/Statist.htm

127. Основы банковского дела / Под ред. д.э.н., проф. Мороза А.М. – Київ: Лібра, 1994. – 330 с.
128. Основні засади грошово–кредитної політики на 2006 р. // www.bank.gov.ua
129. Основы банковской деятельности / Под ред. Тагирбекова К.Р. М.: Изд.дом. “ИНФРА – М”. Изд. “Весь Мир” – 2001. – 720 с.
130. Панова Г.С. Анализ финансового состояния Коммерческого банка.- М.: Финансы и статистика,1996. – 272 с.
131. Петренко К.В. Фінансова стійкість банківської системи України.// Фінанси України. – 2000. – №11. – С. 126 – 127.
132. Петров М.А. Трансформация банковского рынка и банковская конкуренция.// Банковские услуги – 2004 - №11. – С. 20 – 26.
133. Платіжний баланс України за 2003р.// www.bank.gov.ua/PI_blns/index.htm
134. Поморина М.А. Планирование как основа управления деятельностью банка.- М.: Финансы и статистика. – 2002. – 384 с.
135. Попков В.В. Оподдержании равноправной конкуренции на рынке банковских услуг// Деньги и кредит 2001. – №5. – С.46.
136. Популярный финансово экономический словарь / Под. Ред. Боголепова Д.П. М.: Фин. Изд-во. ИКФ.1925
137. Портер Майкл. Конкуренция: Пер с англ. – СПб, 2000.
138. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 280 с.
139. Принципи Ефективного Управління Ліквідністю у банківських установах / Базельський комітет з банківського нагляду.
140. Прокопенко А. Управление текущей ликвидностью, норматив обязательного резервирования // Финансовые риски – 1998. – №2(14).
141. Пшик Б.І. Модель управління активами і пасивами банку // Фінанси України – 2003. – № 5. – С. 115 – 120.
142. Рид Э, Картер Р. Коммерческие банки / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1993.- с.327.

143. Роуз П.С. Банковский менеджмент: Пер. с англ. – М.: “Дело ЛТД”, 1995. – 768 с.
144. Садвакасов К.К. Коммерческие банки. Управленческий анализ деятельности. Планирование и контроль. – М.: Издательство Ось -89, 1998. –160 с.
145. Севрук В.Т. Анализ уровня риска.// Бухгалтерский учет – 1993 – №7.
146. Синки Дж.м. Управление финансами в Кб./ Пер. с англ. М.: Catallaxy. 1994. – 820 с.
147. Скуров К.А. Ресурсная база коммерческого банку: особенности формирования // Банковские услуги 2003 - №9. – С.8 – 18.
148. Соколов Ю.А., Амосова Н.А. Система страхования банковских рисков. Научное пособие. – М.: ООО Издательство Элит, 2003. – 288 с.
149. Степаненко А. Теорія і практика реорганізації та реструктуризації банків // Вісник НБУ. – 2004. – №3. – С. 7.
150. Струченкова Т.В. Современные подходы к регулированию банковских рыночных рисков// Банковское дело – 2004. – №6. – С.21 – 26.
151. Сухарський В.С. Економічний словник –довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 328 с.
152. Сухарев Д.В. Риск в рыночной экономике, его значение и функции.// Банковские услуги. – 2004 -№6. – С.15 – 18.
153. Сухова Л.Ф. Практикум по анализу финансового состояния и оценке кредитоспособности банку – заемщика. – М.: Финансы и статистика, 2003.- 152с.
154. Трифонов А.Н. К вопросу о банковской ликвидности // Банковское дело 1996. – №10. – С.28 – 31.
155. Тютюнник А.В. Ренжиринг как эффективное средство решения проблем банков.// Деньги и кредит – 2000. – № 8. – С. 40 – 44.
156. Уваров К.В. Управління фінансовими ризиками в банківській справі // Финансовые Риски. – 2002. – № 3 (30). – С. 48 – 50.

157. Управление деятельностью коммерческого банка./ Под ред. Д-ра экон. наук, проф. О.И. Лаврушина.- М.: Юристъ, 2002. – 688 с.
158. Уткин Э.А. Финансовый менеджмент. Учебник.- М.: Издательство Зерцало, 1998. – 272 с.
159. Федоренко І., Колесніченко Н., Оптимізація ліквідності комерційного банку.// Банківська справа – 1999 – №1. – С. 33 – 40.
160. Фетисов Г.Г. Устойчивость коммерческого банка и рейтинговые системы ее оценки. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 168 с.
161. Фетисов Г.Г. Устойчивость банковской системы: Учебное пособие. М.: Финансовая академия, 2002. – 180 с.
162. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
163. Финансово – кредитный словарь / Гл. ред. В.П. Гарбузов. М.: Финансы и статистика, 1986, Т1,2.
164. Фомін І. Конкурентна позиція банку: детермінанти визначення та методи оцінки // Вісник НБУ – 2003. - №4.
165. Хайек Ф.А. Познание, конкуренция и свобода. – СПб.: Пневма, 1999.
166. Хандруев А.А. Управление рисками банков: научно – практический аспект. // Деньги и кредит. – 1997 – №6. – С.38 – 43.
167. Царьков В.А. Моделирование экономической динамики банка. // Банковское дело – 2000. – № 6. – С. 25 – 30.
168. Цыплаков Л.А. Эконометрический анализ спроса на деньги в России // Экономика и математические методы. Том 33, вып. 1 – 1997.
169. Черкасов В.Е. Финансовый анализ в коммерческом банке. – М.: ИНФРА-М, 1995. – 272 с.
170. Черкасов В.Е. Банковские операции: финансовый анализ. – М.: Издательство Кнсалтбанкир, 2001. – 288 с.
171. Шапран Н. Банківська система України: регіональний аспект.// Цінні папери – 1999 – №42.

172. Шатковська І. Шляхи становлення банківської системи України./ Регіональна економіка – 2003. – №2. – С.143 – 149.
173. Шпиг Ф., Деркач А., Смолий Я., Малюков В., Линдер Н., Модель управления платежным календарем // Финансовые риски. – 1997. – №2. – С. 101 – 106.
174. Шпиг Ф., Деркач А., Малюков В. Стратегические аспекты управления ликвидностью Кб. // Финансовые риски – 2000. – № 22. – С. 81 – 90.
175. Шустов В.В. Конкуренция банков и рынок клиентуры // Деньги и кредит. – 2001. – № 7. – С. 52 – 56.

ДОДАТКИ

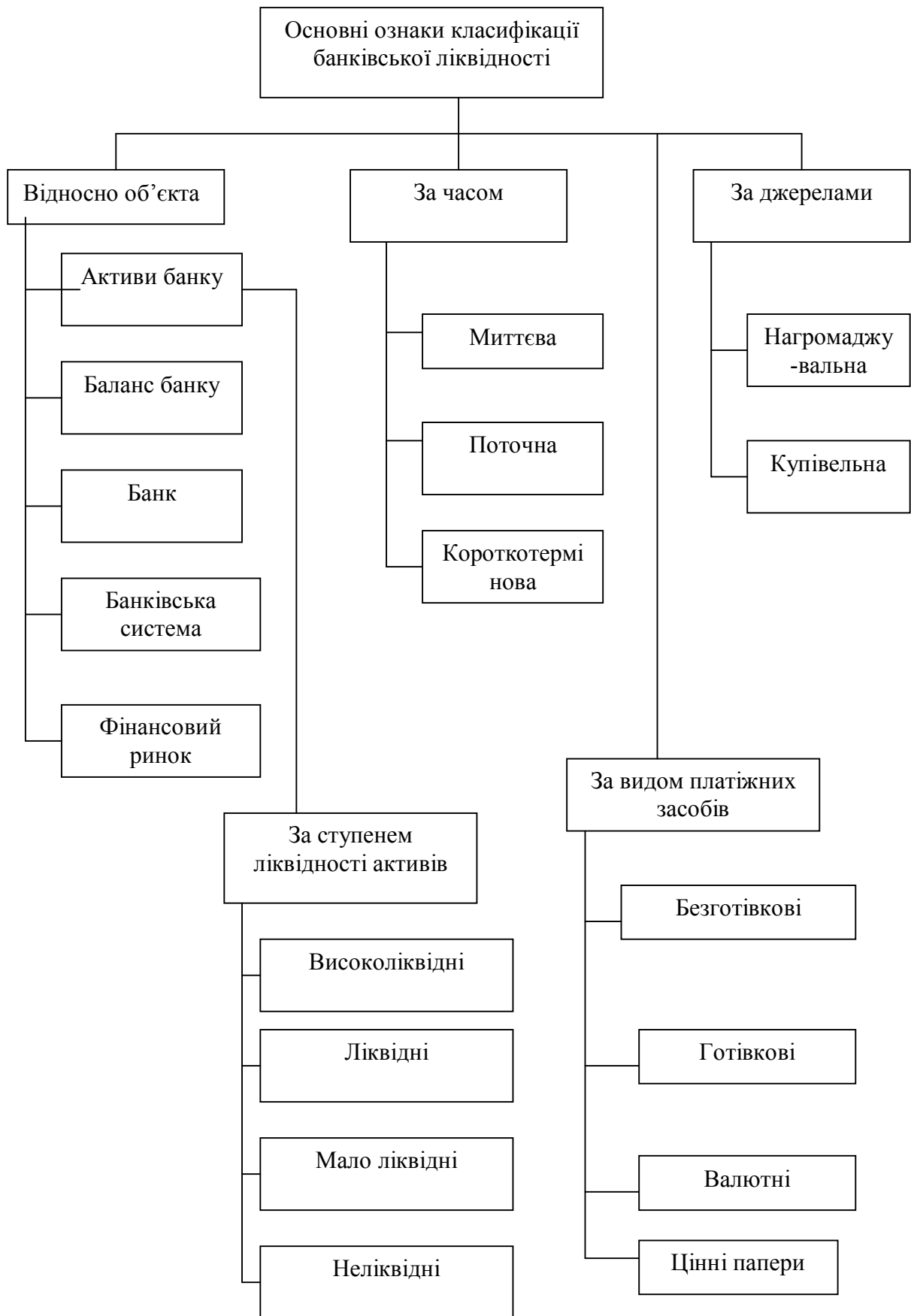

Рис. 1. Класифікація характеристик банківської ліквідності.

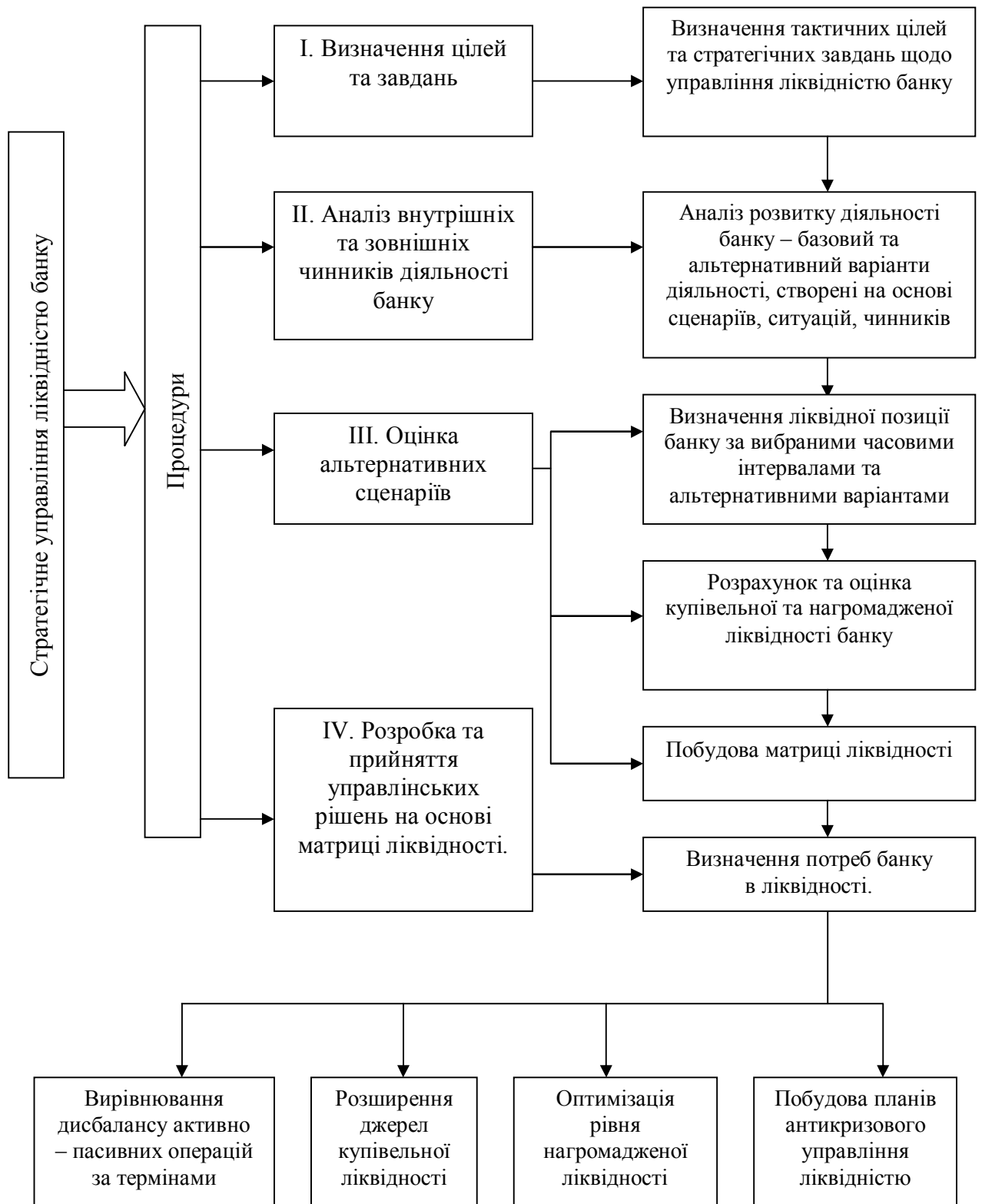

Рис. 2. Процедурні елементи стратегічного управління ліквідністю банку.

ПРОСТАЯ РЕГРЕССИЯ. Файл: zobov'язання

Переменные: x1, x2

Модель: степенная $Y = EXP(a_0) * x^{a_1}$

Коэфф.	a0	a1
Значение	9,719	0,9967
Ст.ошиб.	0,1954	0,156
Значим.	0,0001	0,0043

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс.	2.181	1	2.181
Остаточн	0.2137	4	0.05344
Вся	2.395	5	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0.95433	0.91075	0.88844	0.23116	40.82	0.0002

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн Yпрогн Ст.ошиб Довер.инт

7	1.157E5	2.456E4	6.821E4
8	1.322E5	2.74E4	7.61E4
9	1.487E5	3.058E4	8.495E4
10	1.651E5	3.401E4	9.447E4
11	1.816E5	3.762E4	1.045E5

Модель: экспонента $Y = EXP(a_0 + a_1 * x)$

Коэфф.	a0	a1
Значение	9.523	0.3684
Ст.ошиб.	0.06539	0.01679
Значим.	0.0001	0.0004

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс.	2.375	1	2.375
Остаточн	0.01973	4	0.004934
Вся	2.395	5	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0.99587	0.99176	0.9897	0.070239	481.4	0.0001

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн Yпрогн Ст.ошиб Довер.инт

7	1.802E5	6342	1.762E4
8	2.605E5	7076	1.966E4
9	3.765E5	7899	2.194E4
10	5.442E5	8784	2.44E4

11 7.866E5 9716 2.699E4

ПРОСТАЯ РЕГРЕССИЯ. Файл: Фізичні

Переменные: x1, x3

Модель: степенная $Y = EXP(a_0) * x^{a_1}$

Коэфф.	a0	a1
Значение	8.103	1.357
Ст.ошиб.	0.2345	0.1872
Значим.	0.0002	0.0031

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс.	4.042	1	4.042
Остаточн	0.3079	4	0.07697
Вся	4.35	5	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0.96396	0.92922	0.91152	0.27744	52.51	0.0001

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
--------	--------	---------	-----------

7	4.63E4	8760	2.433E4
8	5.55E4	9774	2.715E4
9	6.512E4	1.091E4	3.03E4
10	7.513E4	1.213E4	3.37E4
11	8.55E4	1.342E4	3.728E4

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
--------	--------	---------	-----------

7	4.63E4	8760	2.433E4
8	5.55E4	9774	2.715E4
9	6.512E4	1.091E4	3.03E4
10	7.513E4	1.213E4	3.37E4
11	8.55E4	1.342E4	3.728E4

Модель: экспонента $Y = EXP(a_0 + a_1 * x)$

Коэфф.	a0	a1
Значение	7.847	0.4982
Ст.ошиб.	0.03454	0.00887
Значим.	0.0001	0.0001

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс.	4.344	1	4.344
Остаточн	0.005507	4	0.001377
Вся	4.35	5	

Продовження додатка В

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим
 0.99937 0.99873 0.99842 0.037105 3156 0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
7	8.365E4	1254	3485
8	1.377E5	1400	3888
9	2.266E5	1562	4340
10	3.729E5	1737	4826
11	6.138E5	1922	5338

ПРОСТАЯ РЕГРЕССИЯ. Файл: Суб'єкти господарювання

Переменные: x1, x4

Модель: степенная $Y = EXP(a_0) * x^{a_1}$

Коэфф.	a0	a1
Значение	8.882	0.8899
Ст.ошиб.	0.1833	0.1464
Значим.	0.0002	0.005

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	1.739	1	1.739
Остаточн	0.1881	4	0.04703
Вся	1.927	5	

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим
 0.94993 0.90237 0.87797 0.21686 36.97 0.0002

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
7	4.069E4	8686	2.413E4
8	4.582E4	9692	2.692E4
9	5.088E4	1.082E4	3.005E4
10	5.588E4	1.203E4	3.342E4
11	6.083E4	1.331E4	3.696E4

Модель: экспонента $Y = EXP(a_0 + a_1 * x)$

Коэфф.	a0	a1
Значение	8.708	0.3286
Ст.ошиб.	0.08986	0.02307
Значим.	0.0001	0.0007

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
----------	------------	---------	--------------

Продовження додатка В

Регресс. 1.89 1 1.89
 Остаточн 0.03727 4 0.009318
 Вся 1.927 5

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим
 0.99028 0.98066 0.97582 0.096529 202.8 0.0001

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн Yпрогн Ст.ошиб Довер.инт
 7 6.035E4 3084 8566
 8 8.382E4 3441 9558
 9 1.164E5 3841 1.067E4
 10 1.617E5 4271 1.186E4
 11 2.246E5 4725 1.312E4

ПРОСТАЯ РЕГРЕССИЯ. Файл: Кредити

Переменные: x1, x2

Модель: степенная $Y = \text{EXP}(a_0) * x^{a_1}$

Коэфф. a0 a1
 Значение 4.198 3.426
 Ст.ошиб. 0.4229 0.2684
 Значим. 0.0001 0

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс. 48.58 1 48.58
 Остаточн 2.087 7 0.2981
 Вся 50.67 8

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим
 0.97919 0.95882 0.95294 0.54596 163 0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн Yпрогн Ст.ошиб Довер.инт
 10 1.775E5 1.649E4 3.866E4
 11 2.46E5 1.745E4 4.091E4
 12 3.315E5 1.852E4 4.342E4
 13 4.361E5 1.969E4 4.615E4
 14 5.621E5 2.093E4 4.906E4

Модель: экспонента $Y = \text{EXP}(a_0 + a_1/x)$

Коэфф. a0 a1
 Значение 11.82 -8.742

Продовження додатка В

Ст.ошиб. 0.189 0.4569
 Значим. 0 0

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс. 49.72 1 49.72

Остаточн 0.9506 7 0.1358

Вся 50.67 8

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим

0.99058 0.98124 0.97856 0.36851 366.1 0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн Упрогн Ст.ошиб Довер.инт

10 5.666E4 1.936E4 4.538E4

11 6.134E4 2.049E4 4.802E4

12 6.554E4 2.174E4 5.097E4

13 6.932E4 2.311E4 5.418E4

14 7.273E4 2.457E4 5.759E4

ПРОСТАЯ РЕГРЕССИЯ. Файл: Вкладення

Переменные: x1, x3

Модель: степенная $Y = EXP(a0)*x^{a1}$

Коэфф. a0 a1

Значение 5.873 2.076

Ст.ошиб. 0.2799 0.1776

Значим. 0 0

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс. 17.83 1 17.83

Остаточн 0.9141 7 0.1306

Вся 18.74 8

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим

0.97531 0.95123 0.94426 0.36136 136.5 0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн Упрогн Ст.ошиб Довер.инт

10 4.23E4 1.071E4 2.511E4

11 5.155E4 1.133E4 2.657E4

12 6.175E4 1.203E4 2.82E4

13 7.291E4 1.279E4 2.998E4

14 8.503E4 1.359E4 3.187E4

Модель: експонента $Y = \text{EXP}(a_0 + a_1 * x)$

Коефф.	a0	a1
Значение	6.062	0.5527
Ст.ошиб.	0.1765	0.03136
Значим.	0	0

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс.	18.33	1	18.33
Остаточн	0.4129	7	0.05899
Вся	18.74	8	

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим

0.98892 0.97797 0.97482 0.24288 310.7 0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн Упрогн Ст.ошиб Довер.инт

10	1.079E5	7122	1.669E4
11	1.876E5	7537	1.767E4
12	3.26E5	8000	1.875E4
13	5.666E5	8503	1.993E4
14	9.848E5	9039	2.119E4

ПРОСТАЯ РЕГРЕССИЯ. Файл: Регулятивний капітал

Переменные: x1, x2

Модель: степенная $Y = \text{EXP}(a_0) * x^{a_1}$

Коефф.	a0	a1
Значение	8.531	0.636
Ст.ошиб.	0.1108	0.09954
Значим.	0	0.0065

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс.	0.6535	1	0.6535
Остаточн	0.04802	3	0.01601
Вся	0.7015	4	

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим

0.96517 0.93156 0.90874 0.12651 40.83 0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн Упрогн Ст.ошиб Довер.инт

Продовження додатка В

6	1.584E4	2377	7468
7	1.748E4	2745	8623
8	1.903E4	3155	9913
9	2.051E4	3593	1.129E4
10	2.193E4	4051	1.273E4

Модель: експонента $Y = EXP(a_0+a_1*x)$

Коэфф.	a0	a1
Значение	8.373	0.2555
Ст.ошиб.	0.1333	0.0402
Значим.	0	0.0066

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс.	0.653	1	0.653
Остаточн	0.04849	3	0.01616
Вся	0.7015	4	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0.96482	0.93088	0.90784	0.12714	40.4	0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Yпрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
--------	--------	---------	-----------

6	2.006E4	1815	5702
7	2.59E4	2096	6584
8	3.345E4	2409	7569
9	4.318E4	2744	8621
10	5.576E4	3093	9719

Додаток Г

Дотримання нормативів ліквідності за групами банків

№	Назва	Активи, млн..грн.	Зобов'язання, млн..грн	Кредитний портфель, млн..грн	Цінні папери, млн..грн	Статутний капітал, млн..євро	Поточна ліквідність, %	Загальна ліквідність, %	Достат ність капіта лу, %
Група I. Найбільші банки									
1.	“Аваль”	14853,60	13520,80	10957,16	861,45	163,64	1,10	2,20	0,10
2.	Укрсоцбанк	9154,70	8210,96	5700,38	593,94	11,34	1,11	2,16	0,10
3.	Ощадбанк	6707,41	6350,00	1950,15	2571,89	49,59	1,06	1,00	0,05
4.	Укресімбанк	6833,51	6141,27	5414,48	404,44	72,66	1,11	3,17	0,13
5.	Райффайзенбанк Україна	4576,33	4226,11	3543,50	373,24	50,65	1,08	2,88	0,09
6.	“Надра”	4236,24	3860,88	3492,15	171,35	13,25	1,10	6,31	0,11
Група II. Великі банки.									
1.	Укрпромбанк	3421,85	2801,61	3013,40	0,00	96,56	1,22	9,46	0,19
2.	Правекс – банк	1831,11	1683,93	1144,29	1,06	15,54	1,09	2,47	0,10
3.	ВАБАНК	1718,41	1559,61	1238,71	70,58	13,05	1,10	4,63	0,12
Група III. Середні банки.									
1.	“Мрія”	1565,93	1362,54	1260,39	32,35	19,88	1,15	3,89	
2.	ТАС – комерцбанк	1353,07	1151,67	1063,66	48,42	27,43	1,17	5,02	0,15
3.	Укрінбанк	654,79	556,25	426,25	4,03	7,74	1,18	2,26	0,14
Група IV. Малі банки									
1.	Інпромбанк	382,61	295,01	282,29	2,43	7,14	1,30	3,55	0,23
2.	“Приватінвест”	253,03	209,70	170,73	6,59	6,22	1,21	7,67	0,19
3.	“Львів”	97,73	68,45	68,66	0,31	2,83	1,43	5,52	0,30

Підготовчий етап

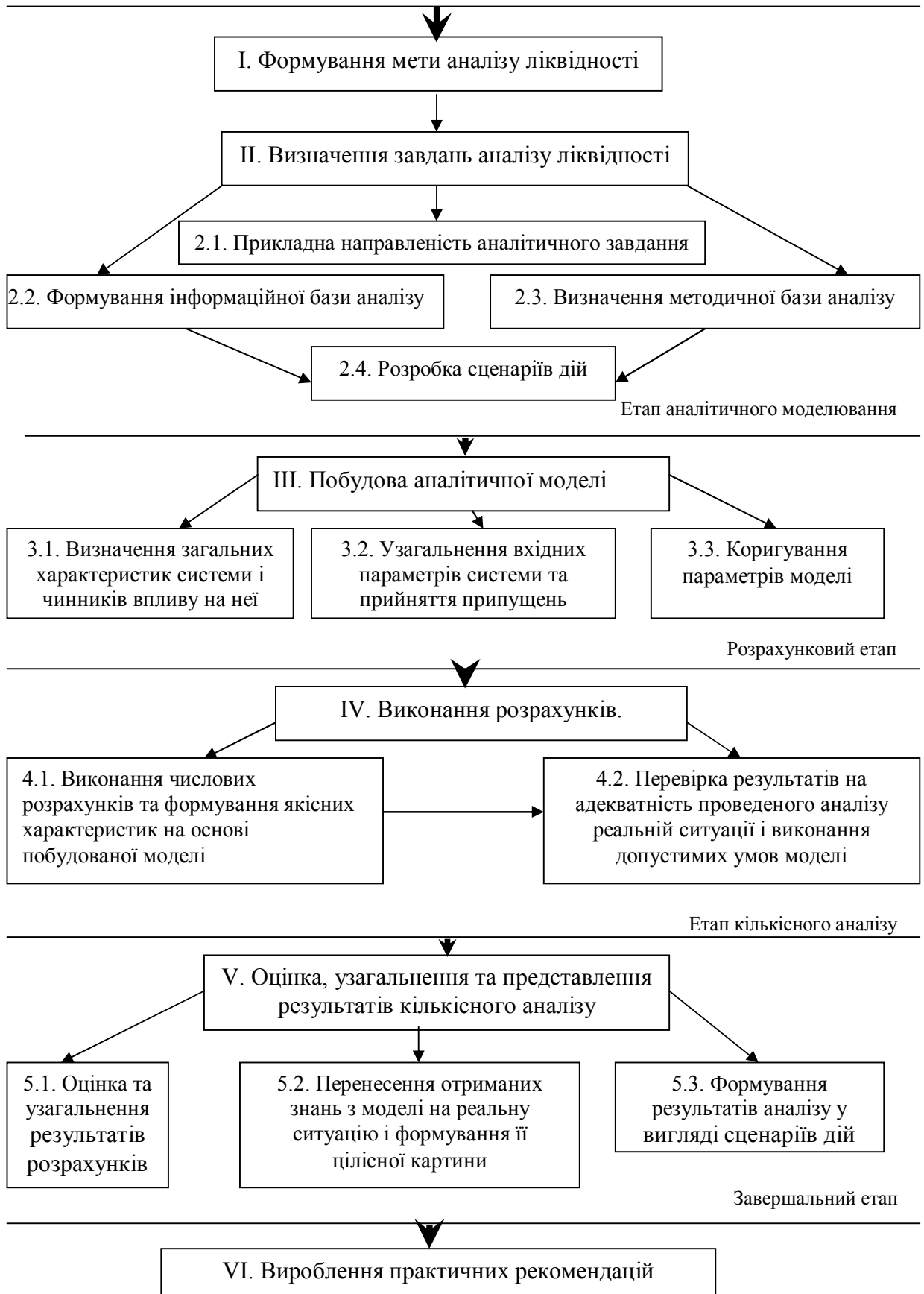

Рис. 3. Блок-схема процедури аналізу ліквідності.

Діагональ ліквідності балансу банку А на 1.10.2004.(тис.грн.),
Побудована по термінам погашення / до запитання.

Додаток Е
Таблиця 1

Пасив /Актив	До запит.	1день	2-7 днів	8-30 днів	31-90 днів	91-180 днів	181 – 1 рік	1-3 роки	Більше 3 років	Без терміну	Прост рочені	Всього	Залишок коштів, тис. рн..	Залишок коштів, %
До запит.	157833											734586	576753	43,38
1 день		118838										195014	76176	5,76
2-7 днів			3537									3537	0	
8-30 днів				261485								261485	0	
31-90 днів					732155							1068310	336155	25,28
91-180 днів						61146						61146	0	
181-1 рік							85917					85917	0	
1-3 роки								80574				80574	0	
Більше 3 років									15770			241722	225952	16,99
Без терміну										138992		253614	114622	8,62
Прост рочені											0	0		
Всього	157833	118838	19704	276171	732155	223117	836953	395023	15770	138992	71349	2985905		
Дефіцит коштів, тис.грн..			-16167	-14686		-161971	-751036	-314449			-71349		1329658	
Дефіцит коштів, %			-1,22	-1,10		-12,18	-56,48	-23,65			-5,37			44,53

Додаток Е
Таблиця 2

Діагональ ліквідності балансу банку А на 1.01.2005.(тис.грн.),

Пасив /Актив	До запит.	1 день	2-7 днів	8-30 днів	31-90 днів	91-180 днів	181 – 1 рік	1-3 роки	Більше 3 років	Без терміну	Прост рочені	Всього	Залишок коштів, тис. рн..	Залишок коштів, %
До запит.	91250											415539	324289	7,97
1 день		118465										206863	88397	2,17
2-7 днів			2821									2821		
8-30 днів				998114								998114		
31-90 днів					112635							112635		
91-180 днів						179347						2306567	2127220	52,27
181-1 рік							1208778					1208778		
1-3 роки								53869				53869		
Більше 3 років									46768			1461870	1415102	34,77
Без терміну										141558		255934	114375	2,81
Прост рочені														
Всього	91250	118465	33173	2133310	1230411	179347	1877207	826806	46768	141558	344692	7022987		
Дефіцит коштів, тис.грн.			-30352	-1135196	-1117776		-668429	-772937			-344692		4069384	
Дефіцит коштів, %			-0,75	-27,89	-27,46		-16,42	-18,99			-8,47			57,94

Додаток Е
Таблиця 3

Діагональ ліквідності балансу банку А на 1.04.2005.(тис.грн.),

Пасив /Актив	До запит.	1день	2-7 днів	8-30 днів	31-90 днів	91-180 днів	181 – 1 рік	1-3 роки	Більше 3 років	Без терміну	Прост рочені	Всього	Залишок коштів, тис. рн..	Залишок коштів, %
До запит.	237097											1503952	1266855	28,77
1 день		141119										258340	117221	2,66
2-7 днів			22386									22386		
8-30 днів				797832								1090882	293050	6,65
31-90 днів					178221							178221		
91-180 днів						125584						573551	447967	10,17
181-1 рік							1758324					1758324		
1-3 роки								60343				60343		
Більше 3 років									60453			2072070	2011617	45,68
Без терміну										164082		430476	266393	6,05
Прост рочені														
Всього	237097	141119	135101	797832	662047	125584	2782047	2239155	60453	164082	604028	7948545		
Дефіцит коштів, тис.грн..			-112715		-483826		-1023723	-2178812			-604028		4403104	
Дефіцит коштів, %			-2,55		-10,98		-23,25	-49,48			-13,72			55,40

Додаток Е
Таблиця 4

Діагональ ліквідності балансу банку А на 1.07.2005.(тис.грн.),

Пасив /Актив	До запит.	1день	2-7 днів	8-30 днів	31-90 днів	91-180 днів	181 – 1 рік	1-3 роки	Більше 3 років	Без терміну	Прост рочені	Всього	Залишок коштів, тис. рн..	Залишок коштів, %
До запит.	341411											1683470	1342059	28,36
1 день		36745										36745		
2-7 днів			108563									108563		
8-30 днів				1073114								1073114		
31-90 днів					105308							105308		
91-180 днів						170244						953182	782938	16,54
181-1 рік							1923757					1923757		
1-3 роки								40154				40154		
Більше 3 років									61195			2204930	2143735	45,29
Без терміну										171734		635540	463806	9,80
Прост рочені														
Всього	341411	162295	579368	1405843	676369	170244	2469392	2197581	61195	171734	529330	8764763		
Дефіцит коштів, тис.грн..		-125550	-470805	-332730	-571061		-545635	-2157427			-529330		4732538	
Дефіцит коштів, %		-2,65	-9,95	-7,30	-12,06		-11,52	45,58			-11,18			53,99

Баланс банку "Б" за I квартал 2005 р.

Рядок	Найменування статті	01.04.2005р.	01.01.2005р.
	Активи		
1	Грошові кошти та залишки в Національному банку	58006	44999
2	Кошти в інших банках за вирахуванням резервів	69482	133395
2.1	Кошти в інших банках	77121	142223
2.2	Резерви під заборгованість інших банків	7639	8828
3	Чисті кредити та заборгованість клієнтів	411604	329288
3.1	Кредити та заборгованість клієнтів	459193	373670
3.2	Резерви під заборгованість за кредитами	47589	44382
4	Основні засоби та нематеріальні активи	14337	14653
5	Чисті нараховані доходи до отримання	815	758
5.1	Нараховані доходи до отримання	1439	1150
5.2	Резерви під заборгованість за нарахованими доходами	624	392
6	Інші активи за вирахуванням резервів	15131	2270
6.1	Інші активи	15659	2797
6.2	Резерви під дебіторську заборгованість	528	527
7	Усього активів	569375	525363
	Зобов'язання		
8	Кошти банків	66103	88631
8.1	У тому числі кредити, які отримані від НБУ	0	0
9	Кошти клієнтів	421813	370993
10	Ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком	0	2337
11	Нараховані витрати до сплати	3600	3485
12	Інші зобов'язання	18661	3185
13	Усього зобов'язання	510177	468631
	Власний капітал		
14	Статутний капітал	25400	25400
14.1	Зареєстровані прості акції	27500	27500
14.2	Зареєстровані привілейовані акції	0	0
14.3	Несплачений зареєстрований статутний капітал банку	2100	2100
15	Резерви та інші фонди банку	793	793
16	Резерви переоцінки, у тому числі:	9650	9650
16.1	Резерви переоцінки необоротних активів	9650	9650
17	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) минулих років, у тому числі:	11135	11135
18	Прибуток / збиток звітного року, що очікує затвердження	9754	9754
19	Результат поточного року	2466	0
20	Усього власного капіталу	59198	56732
21	Усього пасивів	569375	525363

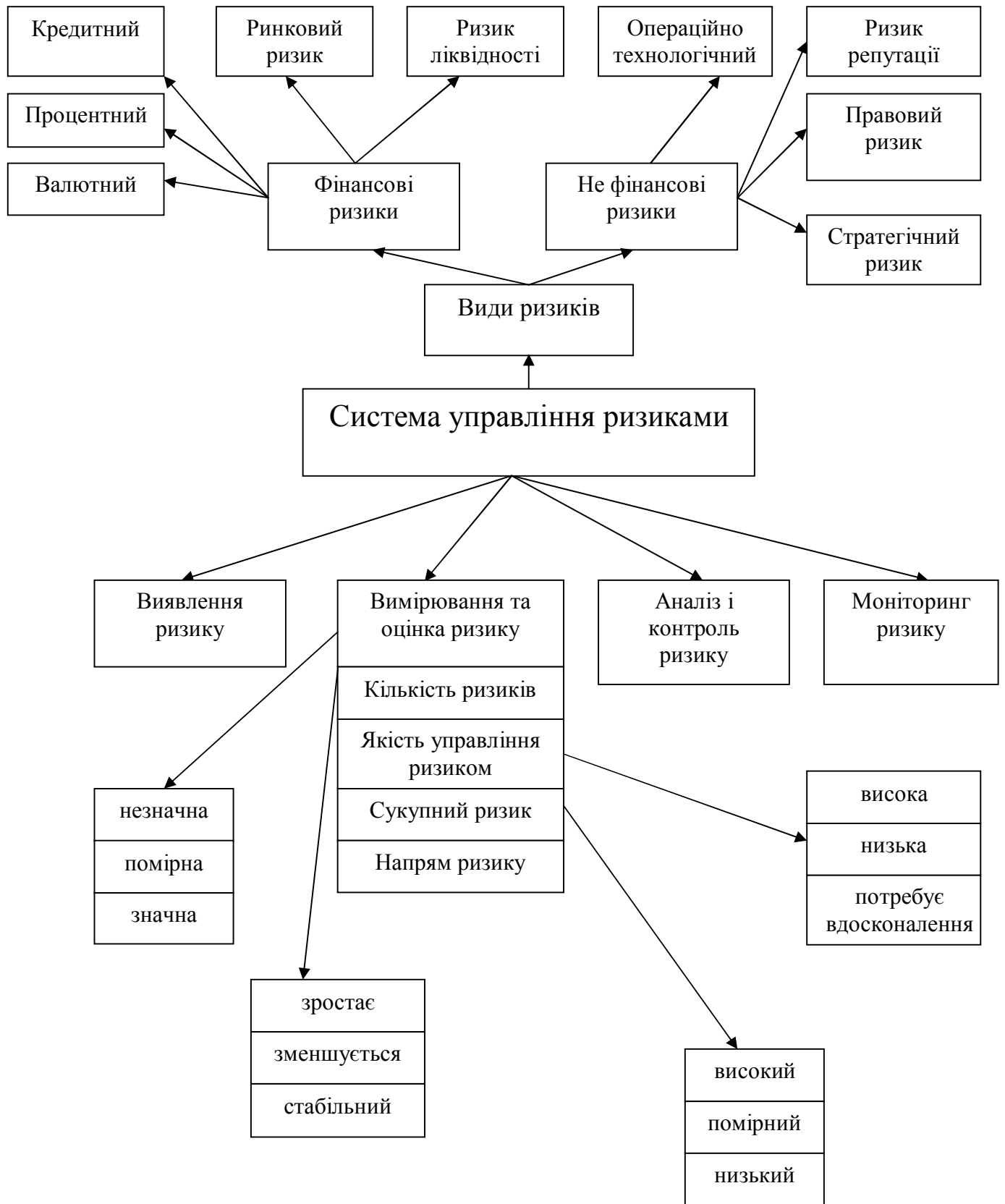

Рис. 4. Система управління ризиками в банку.

Національна шкала кредитних рейтингів компанії “Кредит – Рейтинг”

Довготермінові кредитні рейтинги (більше 1 року)	
Інвестиційний рівень	
UaAAA	Виключно висока здатність до виконання фінансових зобов'язань. Найвищий рейтинг
UaAA	Дуже висока здатність до виконання фінансових зобов'язань
UaA	Висока здатність виконати фінансові зобов'язання, хоч можливий вплив несприятливих змін в комерційних, фінансових та економічних умовах.
UaBBB	Достатньо висока здатність виконати фінансові зобов'язання, але підвищена чутливість до впливу несприятливих змін.
Не інвестиційний (спекулятивний) рівень	
UaBB	У випадку несприятливих економічних умов може виникнути ризик неплатежу.
UaB	Існує більш високий ризик неплатежу при наявності несприятливих економічних умов, хоча в даний час є можливість виконувати фінансові зобов'язання.
uaCCC	Значний ризик невиконання фінансових зобов'язань у випадку несприятливих економічних умов.
UaCC	Висока імовірність невиконання фінансових зобов'язань.
UaC	В найближчий час очікується невиконання фінансових зобов'язань, але виплати на даний час не припиненні.
UaD	Виплати по фінансовим зобов'язанням припиненні без досягнення згоди про реструктуризацію заборгованості до настання терміну платежу.
Короткотермінові кредитні рейтинги (до 1 року)	
Інвестиційний рівень	
uaK1	Дуже велика здатність виконати фінансові зобов'язання. Грошові потоки і ліквідність більш чим достатня для запобігання будь – яких ризиків.
uaK2	Висока здатність виконати фінансові зобов'язання. Грошові потоки і ліквідність достатні для запобігання передбачуваних ризиків.
uaK3	Достатня здатність виконати фінансові зобов'язання. Грошові потоки і доступ до ліквідних ресурсів задовільні для того, щоб запобігти передбачуваним ризикам.
Не інвестиційний рівень (спекулятивний рівень)	
uaK4	Сумнівна здатність виконати фінансові зобов'язання. Грошові потоки і ліквідність недостатні для запобігання ризикам.
uaK5	Ймовірне невиконання фінансових зобов'язань. Грошові потоки та ліквідність недостатні або можуть бути недостатніми для запобігання ризиків.
UaKD	Оголошено ДЕФОЛТ.

Додаток К

Результати порівняння банків України за показниками поточної та загальної ліквідності.

Банки	Поточна ліквідність	Загальна ліквідність
ПЕТРОКОМЕРЦБАНК УКРАЇНА	3.36	1.10
АВТОЗАЗБАНК	3.75	1.27
АГРОКОМБАНК	6.12	1.32
АЖЮ	2.56	1.34
АЛФА – БАНК	1.72	1.14
АРКАДА	1.42	1.31
БАЗИС	3.53	1.13
БАНК ПЕКАО Україна	1.00	3.00
БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	4.93	1.18
ІНПРОМБАНК	3.91	1.34
БІГ ЕНЕРГІЯ	10.31	1.20
БРОКБІЗНЕСБАНК	4.95	1.09
ВАБАНК	3.41	1.09
ГАРНТ	21.51	1.55
ГРАНТ	3.12	1.38
ДЕМАРК	2.31	1.32
ДЕРЖАВНИЙ ЕКСПОРТНО – ІМПОРТНИЙ БАНК	2.42	1.12
ДОНБІРЖБАНК	5.79	2.35
УКРБІЗНЕСБАНК	4.82	1.26
ДОНКРЕДИТІНВЕСТ	4.46	3.17
ДОНГОРБАНК	2.40	1.22
ЕКСПОБАНК	4.73	1.20
ЕКСПРЕС – БАНК	1.11	1.15
ЕЛЕКТРОНБАНК	3.72	1.34
ЕНЕРГОБАНК	1.80	1.18
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ	6.12	1.29
ЗАХІДІНКОМБАНК	4.25	1.13
ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ	5.49	1.72
ЗОЛОТІ ВОРОТА	3.63	1.20
КРЕДИТ БАНК (Україна)	3.77	1.13
ІКАР – БАНК	4.60	1.26
ІМЕКС – БАНК	4.61	1.12
ІНДУСТРІАЛБАНК	0.70	1.16
ІНДУСТРІАЛЬНО – ЕКСПОРТНИЙ БАНК	6.07	1.09
ІНТЕГРАЛ	3.98	1.48
ІНТЕРБАНК	10.87	1.22
ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	7.46	1.12
КАПІТАЛ	2.70	1.25
КИЇВ	3.38	1.12
ЮНЕКС	1.31	2.06
КЛАСИК	7.83	5.21
КЛІРИНГОВИЙ ДІМ	1.01	1.15
ХФБ Україна	5.75	1.20
КРЕДИТ – ДНІПРО	4.70	1.16
КРЕДИТПРОМБАНК	4.26	1.15

Продовження додатка К

КАЛІОН БАНК Україна	0.89	1.13
ЛЕГБАНК	2.81	1.18
ЛЬВІВ	7.83	1.43
МЕГАБАНК	2.42	1.13
МЕРКУРІЙ	5.23	1.22
МЕТАЛУРГ	2.66	1.68
МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	4.85	1.22
МІСТО – БАНК	7.88	1.20
МОРСЬКИЙ	10.32	1.42
МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	1.79	1.24
МРІЯ	4.39	1.12
МТ – БАНК	1.41	1.34
МУНІЦИПАЛЬНИЙ	8.27	1.26
НАДРА	5.86	1.08
НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	3.65	1.09
НОВИЙ	5.17	1.19
ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	3.47	1.26
ОДЕСА	8.86	1.82
РОДОВІД БАНК	2.83	1.52
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	3.09	1.15
ПІВДЕНКОМБАНК	3.86	1.47
ПІВДЕННИЙ	2.56	1.11
ПОЛКОМБАНК	5.06	1.36
ПОЛТАВА – БАНК	6.28	1.14
ПОРТО – ФРАНКО	1.78	1.41
ПРАВЕКС – БАНК	2.61	1.08
ПРЕМСРБАНК	3.65	1.20
ПРИВАТБАНК	2.68	1.09
ПРИВАТІНВЕСТ	10.63	1.17
ПРИЧОРНОМОРЯ	6.27	1.32
ПРОМЕКОНОМБАНК	7.71	1.19
ПРОМИСЛОВО – ФІНАНСОВИЙ БАНК	3.16	1.40
ПУМБ	2.91	1.23
РАДАБАНК	3.54	2.10
РАЙФФАЙЗЕНБАНК Україна	3.90	1.12
РЕАЛ – БАНК	5.81	1.26
РЕГІОН – БАНК	3.76	1.74
АКТИВ – БАНК	2.85	1.20
СИНТЕЗ	2.41	1.49
СІТІБАНК Україна	2.83	1.14
СКБ ДНІСТЕР	2.56	1.14
СЛАВУТИЧ	3.68	2.60
ТАС – ІНВЕСТБАНК	25.25	1.18
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	13.19	1.16
СХІДНО – ПРОМИСЛОВИЙ	8.44	1.45
ТАВРІКА	6.77	1.16
ТК – КРЕДИТ	6.00	1.73
ТРАНСБАНК	3.08	1.26
УКООПСІЛКА	3.59	1.91

Продовження додатка К

УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	4.25	1.42
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	7.97	1.11
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО- ТОРГОВИЙ БАНК	4.79	1.37
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	4.91	1.27
УКРГАЗБАНК	3.46	1.11
УКРПРОМБАНК	10.36	1.16
УКРСИББАНК	4.65	1.15
УКРСОЦБАНК	2.18	1.11
ЧИННИКІАЛ – БАНК	5.91	1.26
ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	7.25	1.11
ФОРУМ	3.91	1.14
ХРЕЩАТИК	0.63	1.06
ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	1.89	1.50
ІНГ БАНК Україна	3.26	1.10
ТАК – КОМЕРЦБАНК	3.47	1.18
НРБ – Україна	5.42	1.19
БАНК УНІВЕРСАЛЬНИЙ	6.94	1.28
СХІДНО – ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	9.35	1.17
ПРИКАРПАТТЯ	7.25	1.25
БАНК РОЗВИТКУ ТА ПАРТНЕРСТВА	5.43	1.15
АВТОКРАЗБАНК	8.51	1.52
ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	5.41	1.59
АНТАРЕС	10.18	1.62
ДІАМАНТ	7.34	1.55
УКРІНБАНК	2.27	1.15
ПРОКРЕДИТ БАНК	12.29	1.10
ТММ – БАНК	3.95	2.40
ВОЛОДИМИРСЬКИЙ	4.44	1.47
ОЩАДБАНК	0.79	1.04
ФОРТУНА – БАНК	9.22	1.33
КИЇВСЬКА РУСЬ	5.44	1.09
БАНК ПЕРСПЕКТИВИ	1.33	2.55
АГРОБАНК	3.36	1.24
АРТЕМ – БАНК	11.93	1.24
ФІНБАНК	11.98	1.28
УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ	4.35	1.75
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	18.01	1.53
ПРАЙМ – БАНК	5,30	1.45

```

MIN   Y1 + Y2 + Y3 + Y4 + Y5 + Y6 + Y7 + Y8 + Y9 + S1 + S2 + S3 + S4
      + S5 + S6 + S7 + S8 + S9 + S10
ST
  2) - S1 + X1 = 5
  3)  S1 - S2 + X2 = 35
  4)  S2 - S3 + X3 = 60
  5)  S3 - S4 + X4 = 25
  6)  S4 - S5 + X5 = 75
  7)  S5 - S6 + X6 = 95
  8)  S6 - S7 + X7 = 100
  9)  S7 - S8 + X8 = 80
 10)  S8 - S9 + X9 = 120
 11)  S9 - S10 + X10 = 95
 12) - Y1 - X1 + X2 + Z1 = 0
 13) - Y2 - X2 + X3 + Z2 = 0
 14) - Y3 - X3 + X4 + Z3 = 0
 15) - Y4 - X4 + X5 + Z4 = 0
 16) - Y5 - X5 + X6 + Z5 = 0
 17) - Y6 - X6 + X7 + Z6 = 0
 18) - Y7 - X7 + X8 + Z7 = 0
 19) - Y8 - X8 + X9 + Z8 = 0
 20) - Y9 - X9 + X10 + Z9 = 0
 21)  S1 >= 7
 22)  S2 >= 12
--E|e--- 10) S8 - S9 + X9 = 120
 11) S9 - S10 + X10 = 95
 12) - Y1 - X1 + X2 + Z1 = 0
 13) - Y2 - X2 + X3 + Z2 = 0
 14) - Y3 - X3 + X4 + Z3 = 0
 15) - Y4 - X4 + X5 + Z4 = 0
 16) - Y5 - X5 + X6 + Z5 = 0
 17) - Y6 - X6 + X7 + Z6 = 0
 18) - Y7 - X7 + X8 + Z7 = 0
 19) - Y8 - X8 + X9 + Z8 = 0
 20) - Y9 - X9 + X10 + Z9 = 0
 21)  S1 >= 7
 22)  S2 >= 12
--E|e---
 23) S3 >= 5
 24) S4 >= 15
 25) S5 >= 19
 26) S6 >= 20
 27) S7 >= 16
 28) S8 >= 24
 29) S9 >= 19
 30) S10 >= 26

```

END:

ЗНАЧЕНИЕ ЦЕЛЕВОЙ ФУНКЦИИ

1) 284.000000

ПЕРЕМЕННАЯ ЗНАЧЕНИЕ ОТН.ОЦЕНКА

Y1	.000000	.000000
Y2	27.000000	.000000
Y3	.000000	1.000000
Y4	8.000000	.000000
Y5	35.000000	.000000
Y6	.000000	.000000
Y7	5.000000	.000000
Y8	1.000000	.000000
Y9	.000000	1.000000

Продовження додатка Л

S1	21.000000	.000000
S2	12.000000	.000000
S3	5.000000	.000000
S4	33.000000	.000000
S5	19.000000	.000000
S6	20.000000	.000000
S7	16.000000	.000000
S8	37.000000	.000000
S9	19.000000	.000000
S10	26.000000	.000000
--E e---		
X1	26.000000	.000000
X2	26.000000	.000000
X3	53.000000	.000000
X4	53.000000	.000000
X5	61.000000	.000000
X6	96.000000	.000000
X7	96.000000	.000000
X8	101.000000	.000000
X9	102.000000	.000000
X10	102.000000	.000000
Z1	.000000	1.000000
Z2	.000000	1.000000
Z3	.000000	.000000
Z4	.000000	1.000000
Z5	.000000	1.000000
Z6	.000000	1.000000
Z7	.000000	1.000000
Z8	.000000	1.000000
Z9	.000000	.000000

СТРОКА	ДОПОЛНИТ.	ПЕРЕМ.	ДВОЙСТВ.ПЕРЕМ.
2)	.000000	1.000000	
3)	.000000	.000000	
--E e---			
4)	.000000	-1.000000	
5)	.000000	1.000000	
6)	.000000	.000000	
7)	.000000	.000000	
8)	.000000	.000000	
9)	.000000	.000000	
10)	.000000	-1.000000	
11)	.000000	.000000	
12)	.000000	1.000000	
13)	.000000	1.000000	
14)	.000000	.000000	
15)	.000000	1.000000	
16)	.000000	1.000000	
17)	.000000	1.000000	
18)	.000000	1.000000	
19)	.000000	1.000000	
20)	.000000	.000000	
21)	14.000000	.000000	
22)	.000000	.000000	
23)	.000000	-3.000000	
24)	18.000000	.000000	
25)	.000000	-1.000000	
26)	.000000	-1.000000	
27)	.000000	-1.000000	
--E e---			
ГРАНИЦЫ, В КОТОРЫХ БАЗИС НЕ ИЗМЕНЯЕТСЯ:			

ГРАНИЦЫ КОЭФФИЦИЕНТОВ ЦФ			
ПЕРЕМЕННАЯ	ТЕКУЩИЙ	ДОПУСТИМОЕ	ДОПУСТИМОЕ
КОЕФФ.	УВЕЛИЧЕНИЕ	УМЕНЬШЕНИЕ	
Y1	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	.000000
Y2	1.000000	.000000	1.000000
Y3	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	1.000000
Y4	1.000000	.500000	.000000
Y5	1.000000	.000000	1.000000
Y6	1.000000	.500000	1.000000
Y7	1.000000	.000000	1.000000
Y8	1.000000	.500000	.000000
Y9	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	1.000000
S1	1.000000	.000000	.000000
S2	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	.000000
S3	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	3.000000
S4	1.000000	.000000	1.000000
S5	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	1.000000
S6	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	1.000000
S7	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	1.000000
S8	1.000000	.000000	1.000000
S9	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	2.000000
S10	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ	1.000000
--E e---	X1	.000000	.000000
	X2	.000000	2.000000
	X3	.000000	.000000
	X4	.000000	3.000000
	X5	.000000	1.000000
	X6	.000000	.000000
	X7	.000000	1.000000
	X8	.000000	1.000000
	X9	.000000	1.000000
	X10	.000000	.000000
	X11	.000000	2.000000
	X12	.000000	1.000000
	X13	.000000	1.000000
	X14	.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
	X15	.000000	.000000
	X16	.000000	1.000000
	X17	.000000	1.000000
	X18	.000000	.000000
	X19	.000000	1.000000
	X20	.000000	1.000000
	X21	.000000	1.000000
	X22	.000000	1.000000
	X23	.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
	X24	.000000	.000000
	X25	.000000	1.000000
	X26	.000000	1.000000
	X27	.000000	1.000000
	X28	.000000	1.000000
	X29	.000000	1.000000
	X30	.000000	1.000000
	X31	.000000	1.000000
	X32	.000000	1.000000
	X33	.000000	1.000000
	X34	.000000	1.000000
	X35	.000000	1.000000
	X36	.000000	1.000000
	X37	.000000	1.000000
	X38	.000000	1.000000
	X39	.000000	1.000000
	X40	.000000	1.000000
	X41	.000000	1.000000
	X42	.000000	1.000000
	X43	.000000	1.000000
	X44	.000000	1.000000
	X45	.000000	1.000000
	X46	.000000	1.000000
	X47	.000000	1.000000
	X48	.000000	1.000000
	X49	.000000	1.000000
	X50	.000000	1.000000
	X51	.000000	1.000000
	X52	.000000	1.000000
	X53	.000000	1.000000
	X54	.000000	1.000000
	X55	.000000	1.000000
	X56	.000000	1.000000
	X57	.000000	1.000000
	X58	.000000	1.000000
	X59	.000000	1.000000
	X60	.000000	1.000000
	X61	.000000	1.000000
	X62	.000000	1.000000
	X63	.000000	1.000000
	X64	.000000	1.000000
	X65	.000000	1.000000
	X66	.000000	1.000000
	X67	.000000	1.000000
	X68	.000000	1.000000
	X69	.000000	1.000000
	X70	.000000	1.000000
	X71	.000000	1.000000
	X72	.000000	1.000000
	X73	.000000	1.000000
	X74	.000000	1.000000
	X75	.000000	1.000000
	X76	.000000	1.000000
	X77	.000000	1.000000
	X78	.000000	1.000000
	X79	.000000	1.000000
	X80	.000000	1.000000
	X81	.000000	1.000000
	X82	.000000	1.000000
	X83	.000000	1.000000
	X84	.000000	1.000000
	X85	.000000	1.000000
	X86	.000000	1.000000
	X87	.000000	1.000000
	X88	.000000	1.000000
	X89	.000000	1.000000
	X90	.000000	1.000000
	X91	.000000	1.000000
	X92	.000000	1.000000
	X93	.000000	1.000000
	X94	.000000	1.000000
	X95	.000000	1.000000
	X96	.000000	1.000000
	X97	.000000	1.000000
	X98	.000000	1.000000
	X99	.000000	1.000000
	X100	.000000	1.000000
	X101	.000000	1.000000
	X102	.000000	1.000000
	X103	.000000	1.000000
	X104	.000000	1.000000
	X105	.000000	1.000000
	X106	.000000	1.000000
	X107	.000000	1.000000
	X108	.000000	1.000000
	X109	.000000	1.000000
	X110	.000000	1.000000
	X111	.000000	1.000000
	X112	.000000	1.000000
	X113	.000000	1.000000
	X114	.000000	1.000000
	X115	.000000	1.000000
	X116	.000000	1.000000
	X117	.000000	1.000000
	X118	.000000	1.000000
	X119	.000000	1.000000
	X120	.000000	1.000000
	X121	.000000	1.000000
	X122	.000000	1.000000
	X123	.000000	1.000000
	X124	.000000	1.000000
	X125	.000000	1.000000
	X126	.000000	1.000000
	X127	.000000	1.000000
	X128	.000000	1.000000
	X129	.000000	1.000000
	X130	.000000	1.000000
	X131	.000000	1.000000
	X132	.000000	1.000000
	X133	.000000	1.000000
	X134	.000000	1.000000
	X135	.000000	1.000000
	X136	.000000	1.000000
	X137	.000000	1.000000
	X138	.000000	1.000000
	X139	.000000	1.000000
	X140	.000000	1.000000
	X141	.000000	1.000000
	X142	.000000	1.000000
	X143	.000000	1.000000
	X144	.000000	1.000000
	X145	.000000	1.000000
	X146	.000000	1.000000
	X147	.000000	1.000000
	X148	.000000	1.000000
	X149	.000000	1.000000
	X150	.000000	1.000000
	X151	.000000	1.000000
	X152	.000000	1.000000
	X153	.000000	1.000000
	X154	.000000	1.000000
	X155	.000000	1.000000
	X156	.000000	1.000000
	X157	.000000	1.000000
	X158	.000000	1.000000
	X159	.000000	1.000000
	X160	.000000	1.000000
	X161	.000000	1.000000
	X162	.000000	1.000000
	X163	.000000	1.000000
	X164	.000000	1.000000
	X165	.000000	1.000000
	X166	.000000	1.000000
	X167	.000000	1.000000
	X168	.000000	1.000000
	X169	.000000	1.000000
	X170	.000000	1.000000
	X171	.000000	1.000000
	X172	.000000	1.000000
	X173	.000000	1.000000
	X174	.000000	1.000000
	X175	.000000	1.000000
	X176	.000000	1.000000
	X177	.000000	1.000000
	X178	.000000	1.000000
	X179	.000000	1.000000
	X180	.000000	1.000000
	X181	.000000	1.000000
	X182	.000000	1.000000
	X183	.000000	1.000000
	X184	.000000	1.000000
	X185	.000000	1.000000
	X186	.000000	1.000000
	X187	.000000	1.000000
	X188	.000000	1.000000
	X189	.000000	1.000000
	X190	.000000	1.000000
	X191	.000000	1.000000
	X192	.000000	1.000000
	X193	.000000	1.000000
	X194	.000000	1.000000
	X195	.000000	1.000000
	X196	.000000	1.000000
	X197	.000000	1.000000
	X198	.000000	1.000000
	X199	.000000	1.000000
	X200	.000000	1.000000

ГРАНИЦЫ ПРАВЫХ ЧАСТЕЙ			
СТРОКА	ТЕКУЩАЯ	ДОПУСТИМОЕ	ДОПУСТИМОЕ
	RHS	УВЕЛИЧЕНИЕ	УМЕНЬШЕНИЕ
2	5.000000	28.000000	52.000000
--E e---	3	35.000000	54.000000
4	60.000000	4.000000	18.000000
5	25.000000	18.000000	8.000000
6	75.000000	35.000000	8.000000
7	95.000000	.000000	35.000000
8	100.000000	5.000000	.000000
9	80.000000	1.000000	5.000000
10	120.000000	1.000000	5.000000
11	95.000000	5.000000	.500000
12	.000000	28.000000	52.000000
13	.000000	27.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
14	.000000	4.000000	18.000000
15	.000000	8.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
16	.000000	35.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
17	.000000	.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ

Продовження додатка Л

18	.000000	5.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
19	.000000	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
20	.000000	.500000	5.000000
21	7.000000	14.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
22	12.000000	18.000000	4.000000
23	5.000000	2.666667	5.000000
24	15.000000	18.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
25	19.000000	17.500000	.000000
26	20.000000	.000000	5.000000
--E e--	8	100.000000	5.000000 .000000
9	80.000000	1.000000	5.000000
10	120.000000	1.000000	5.000000
11	95.000000	5.000000	.500000
12	.000000	28.000000	52.000000
13	.000000	27.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
14	.000000	4.000000	18.000000
15	.000000	8.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
16	.000000	35.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
17	.000000	.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
18	.000000	5.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
19	.000000	1.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
20	.000000	.500000	5.000000
21	7.000000	14.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
22	12.000000	18.000000	4.000000
23	5.000000	2.666667	5.000000
24	15.000000	18.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
25	19.000000	17.500000	.000000
26	20.000000	.000000	5.000000
--E e--			
27	16.000000	2.500000	.000000
28	24.000000	13.000000	БЕСКОНЕЧНОСТЬ
29	19.000000	.333333	2.500000
30	26.000000	5.000000	.500000

Рейтинг комерційних банків України за показниками достатності капіталу.

№ п/п	Банк	Значення показника
Група 1		
1	УКРПРОМБАНК	0.185277
2	БРОКБІЗНЕСБАНК	0.135679
3	ДЕРЖАВНИЙ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ БАНК	0.131123
4	УКРСИББАНК	0.111017
5	НАДРА	0.109586
6	ПРИВАТБАНК	0.103560
7	УКРСОЦБАНК	0.101918
8	АВАЛЬ	0.096679
9	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	0.092938
10	ФІНАНСИ І КРЕДИТ	0.085838
11	ОЩАДБАНК	0.051099
Група 2		
1	ПУМБ	0.196064
2	КРЕДИТПРОМБАНК	0.176552
3	ДОНГОРБАНК	0.167702
4	УКРГАЗБАНК	0.131703
5	ІНГ БАНК УКРАЇНА	0.117172
6	ЕКСПРЕС-БАНК	0.114539
7	ІНДЕКС-БАНК	0.113201
8	ФОРУМ	0.105249
9	ПІВДЕННИЙ	0.104132
10	ПРАВЕКС-БАНК	0.098990
11	ХРЕЩАТИК	0.093958
12	КРЕДИТ БАНК (УКРАЇНА)	0.089684
Група 3		
1	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	0.467896
2	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	0.223293
3	АЛЬФА-БАНК	0.196931
4	МТ-БАНК	0.193134
5	РОДОВІД БАНК	0.193053
6	КРЕДИТ-ДНІПРО	0.192020
7	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0.175095
8	ЕКСПОБАНК	0.172076
9	ЧИННИКІАЛ-БАНК	0.165997
10	ХФБ УКРАЇНА	0.159455
11	ІНДУСТРІАЛБАНК	0.158958
12	БІГ ЕНЕРГІЯ	0.157100
13	НРБ-УКРАЇНА	0.153085
14	БАНК РОЗВІТКУ ТА ПАРТНЕРСТВА	0.148375
15	ТАС-КОМЕРЦБАНК	0.147227
16	СКБ ДНІСТЕР	0.145122
17	УКРІНБАНК	0.144874
18	МЕГАБАНК	0.144411
19	ІМЕКС-БАНК	0.136847
20	МРІЯ	0.131122
21	ПРОКРЕДИТ БАНК	0.128595

Продовження додатка М

22	ВАБАНК	0.121961
23	ТАВРІКА	0.119098
24	СІТІБАНК УКРАЇНА	0.118362
25	КИЇВ	0.106793
26	ЗАХІДІНКОМБАНК	0.106238
27	КИЇВСЬКА РУСЬ	0.105264
28	ПЕТРОКОМЕРЦБАНК УКРАЇНА	0.068498
Група 4		
1	СТОЛІЧНИЙ	4.478915
2	МІЖНАРОДНИЙ ІПОТЕЧНИЙ БАНК	2.828410
3	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	0.856593
4	ДОНКРЕДИТІНВЕСТ	0.845801
5	КЛАСИК	0.797188
6	БАНК ВЕЛЕС	0.660920
7	РАДАБАНК	0.644444
8	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	0.623082
9	БАНК ФАМІЛЬНИЙ	0.521267
10	ТРАСТ-КАПІТАЛ	0.487021
11	БАНК ПЕКАО УКРАЇНА	0.459464
12	ОДЕСА	0.451923
13	ТММ-БАНК	0.449850
14	ЮНЕКС	0.449765
15	УКООПСІЛКА	0.449490
16	ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ	0.433339
17	АРМА	0.401884
18	РЕГІОН-БАНК	0.392256
19	СЛАВУТИЧ	0.387714
20	ДАНІЕЛЬ	0.382699
21	ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	0.376661
22	МЕТАЛУРГ	0.365242
23	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	0.353554
24	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ	0.347762
25	ТК-КРЕДИТ	0.346071
26	МОРСЬКИЙ	0.342657
27	ДЕМАРК	0.342335
28	УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	0.338294
29	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	0.335641
30	АВТОКРАЗБАНК	0.334859
31	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	0.318711
32	БАНК ПЕРСПЕКТИВА	0.313464
33	ГРАНТ	0.313424
34	ЧОРНОМ.БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	0.309595
35	ІНТЕГРАЛ	0.300934
36	ЛЬВІВ	0.299263
37	КООПІНВЕСТБАНК	0.298342
38	УФГ	0.296928
39	СИНТЕЗ	0.294970
40	РЕАЛ-БАНК	0.282455
41	ФІНБАНК	0.282056
42	УКРГАЗПРОМБАНК	0.278576

Продовження додатка М

43	ПРИЧОРНОМОР'Я	0.276996
44	ПОЛКОМБАНК	0.275131
45	ІКАР-БАНК	0.262674
46	КЛПРИНГОВИЙ ДІМ	0.261089
47	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	0.237056
48	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0.228146
49	ІНПРОМБАНК	0.227226
50	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	0.218821
51	ДІАМАНТ	0.218774
52	СТОЛИЦЯ	0.218359
53	БАНК УНІВЕРСАЛЬНИЙ	0.218180
54	ЕЛЕКТРОНБАНК	0.216841
55	МУНІЦИПАЛЬНИЙ	0.215551
56	АЖІО	0.211742
57	УКРБІЗНЕСБАНК	0.200623
58	МІСТО-БАНК	0.195367
59	ПРИКАРПАТТЯ	0.191057
60	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ	0.190462
61	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	0.188685
62	ПРИВАТІНВЕСТ	0.187887
63	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0.187840
64	МЕРКУРІЙ	0.184179
65	АГРОКОМБАНК	0.183773
66	КАМБІО	0.183585
67	ФОРТУНА-БАНК	0.182933
68	АВТОЗАБАНК	0.182199
69	ІНТЕРБАНК	0.181889
70	НОВИЙ	0.178188
71	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ	0.174902
72	ЛЕГБАНК	0.171448
73	ТРАНСБАНК	0.168160
74	АРКАДА	0.156275
75	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	0.149320
76	ЕНЕРГОБАНК	0.148723
77	ПОЛТАВА-БАНК	0.145752
78	КАПІТАЛ	0.143128
79	АРТЕМ-БАНК	0.138271
80	БАЗИС	0.136126
81	АКТИВ-БАНК	0.134967
82	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0.118019
83	НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0.116917
84	ЗОЛОТІ ВОРОТА	0.105725
85	АГРОБАНК	0.103827
86	УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ	0.000000
87	ФЕБ	0.000000
88	УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ	0.000000

Додаток Н

Коефіцієнти ліквідності та показники діяльності банків, млн..грн.

Назва банку	Активи,	Зобов'язання,	МБК	Кредити юр.осіб	Кредити фіз..осіб	Цп	Депозити фіз..осіб	Депозити юр.осіб.	Частка дохідних активів	Поточна ліквідність	Загальна ліквідність
Аваль	14853,60	13520,80	427,29	7675,45	2854,42	861,45	2076,67	3302,80	0,8	2,20	1,10
Приватбанк	18385,50	16491,20	1996,51	6661,82	4590,60	797,01	2180,62	3018,78	0,76	2,70	1,11
Надра	4236,24	3860,88	469,25	2167,00	855,90	171,35	242,97	338,02	0,86	6,31	1,10
Укрсиббанк	7587,01	6825,44	273,77	3227,09	1742,33	583,74	259,10	1095,25	0,77	4,30	1,11
Ощадбанк	6707,41	6350,00	501,16	540,58	908,41	2571,89	3611,86	897,13	0,67	1,00	1,06
Укргазбан	1931,09	1726,21	287,02	924,21	135,62	108,90	125,59	298,94	0,75	3,43	1,12
ВАБАНК	1718,41	1559,61	290,53	859,19	88,99	70,58	54,21	228,35	0,76	4,63	1,10
ТАС – комерц банк	1353,07	1151,67	115,22	766,75	181,69	48,42	20,27	201,11	0,82	5,02	1,17
Приватінвест	253,03	209,70	20,24	97,33	53,16	6,59	6,48	16,65	0,70	7,67	1,21
Правексбанк	1831,11	1683,93	4,70	148,96	890,63	1,06	150,36	314,28	0,63	2,47	1,09
АРКАДА	437,32	360,08	0,0	64,63	180,14	2,21	5,10	243,52	0,56	0,99	1,21
УКРСОЦБАНК	9154,70	8210,96	498,62	3389,60	1812,16	593,94	476,49	2439,35	0,69	2,16	1,11
Банк універсальний	318,21	248,84	12,13	134,32	81,89	11,36	11,66	24,66	0,75	6,60	1,28
Укрінбанк	654,79	556,25	2,84	371,36	52,06	4,03	35,43	154,66	0,66	2,26	1,18

Заборгованість за кредитами наданими

Модель: парабола $Y = a_0 + a_1 * x + a_2 * x^2$

Коефф.	a0	a1	a2
Значение	0.2876	2.058	1.166
Ст.ошиб.	0.8773	0.7128	0.1645
Значим.	0.759	0.0617	0.0047

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	1772	2	886.1
Остаточн	13.13	3	4.377
Вся	1785	5	

Множество R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0.99632	0.99264	0.98774	2.0921	202.4	0.0007

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
7	71.85	7.499	23.56
8	91.4	8.367	26.29
9	113.3	9.339	29.34
10	137.5	10.39	32.63
11	164.1	11.49	36.1

Модель: экспонента $Y = EXP(a_0 + a_1 * x)$

Коефф.	a0	a1
Значение	1.683	0.3853
Ст.ошиб.	0.1867	0.04794
Значим.	0.0018	0.0024

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	2.599	1	2.599
Остаточн	0.1609	4	0.04022
Вся	2.759	5	

Множество R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0.97041	0.9417	0.92713	0.20054	64.61	0.0001

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
7	79.87	5.37	14.92
8	117.4	5.991	16.64
9	172.6	6.687	18.58
10	253.8	7.437	20.66
11	373.1	8.226	22.85

Надано кредитів

Модель: парабола $Y = a_0 + a_1 * x + a_2 * x^2$

Коефф.	a0	a1	a2
Значение	0.1021	17.97	0.2108
Ст.ошиб.	2.311	2.24	0.6108
Значим.	0.9682	0.0119	0.7562

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	3644	2	1822
Остаточн	51.08	2	25.54
Вся	3695	4	

Продовження додатка П

Множество R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим
 0.99306 0.98618 0.97235 5.0535 71.34 0.0118
 Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
6	115.5	8.715	36.45
7	136.2	10.06	42.08
8	157.4	11.57	48.38
9	178.9	13.18	55.1
10	200.9	14.85	62.11

ПРОСТАЯ РЕГРЕССИЯ. Файл: Надано кредитів

Переменные: x2, x1

Модель: степенная $Y = \text{EXP}(a_0) * x^{a_1}$
 Коэфф. a0 a1
 Значение 2.992 0.9477
 Ст.ошиб. 0.09338 0.08387
 Значим. 0.0001 0.0012

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	1.451	1	1.451
Остаточн	0.03409	3	0.01136
Вся	1.485	4	

Множество R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим
 0.98846 0.97704 0.96939 0.10659 127.7 0
 Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
6	108.8	9.411	29.57
7	125.9	10.87	34.14
8	142.9	12.49	39.25
9	159.8	14.23	44.7
10	176.6	16.04	50.4

Модель: гипербола $Y = a_0 + 1/(a_1 + a_2 * x)$

Коэфф.	a0	a1	a2
Значение	0,001263	0,01954	98,65
Ст.ошиб.	0,001035	0,00883	0,7604
Значим.	0,2401	0,0407	0

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	1,662	2	0,8309
Остаточно	0,0001012	15	6,749 E-6
Вся	1,662	17	

Множеств R	R^2	R^2 прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0,99997	0,99994	0,99993	0,002598	1,231E5	0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Xпрогн	Yпрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
1,8	0,004368	0,004446	0,009312
2,8	0,002357	0,006443	0,01349
3,8	0,001405	0,008584	0,01798
4,8	0,000849	0,01078	0,02259
5,8	0,0004849	0,01301	0,02725

Динаміка облікової ставки Національного банку

Період	% річних
на кінець 1992	80
1993	
з 01.03	100
з 01.05	240
1994	
з 01.07	190
з 01.08	175
з 15.08	140
з 25.10	300
з 12.12	252
1995	
з 10.03	204
з 29.03	170
з 07.04	150
з 01.05	96
з 07.06	75
з 15.07	60
з 21.08	70
з 10.10	95
з 01.12	110
1996	
з 01.01	105
з 04.03	98.0
з 26.03	90.0
з 01.04	85.0
з 08.04	75.0
з 25.04	70.0
з 22.05	63.0
з 07.06	50.0
з 01.07	40.0
1997	
з 10.01	35.0
з 08.03	25.0
з 26.05	21.0
з 08.07	18.0
з 05.08	16.0
з 01.11	17.0
з 14.11	25.0
з 24.11	35.0
1998	
з 06.02	44.0
з 18.03	41.0
з 21.05	45.0
з 29.05	51.0
з 07.07	82.0
з 21.12	60.0
1999	

Продовження додатка С

з 05.04	57.0
з 28.04	50.0
з 24.05	45.0
2000	
з 01.02	35.0
з 24.03	32.0
з 10.04	29.0
з 15.08	27.0
2001	
з 10.03	25.0
з 07.04	21.0
з 11.06	19.0
з 09.08	17.0
з 10.09	15.0
з 10.12	12.5
2002	
з 11.03	11.5
з 04.04	10.0
з 05.07	8.0
з 05.12	7.0
2004	
з 09.06	7.5
з 07.10	8.0
з 09.11	9.0
2005	
з 10.08	9.5